

Suttantapiṭake Khuddakanikāye

Petavatthupāliya samvaṇṇanābhūtā

Bhadantācariyadhammapālattherena katā

Paramatthadīpanī nāma

PETAVATTHU-AṬṬHAKATHĀ

Buddhavasse 2552

Marammavasse 1370

AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1958

© Buddhasāsana Society

Aṭṭhakathā Series 28

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs
Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET
IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka	ခ kha	ဂ ga	ဃ gha	င ṅa
စ ca	ဆ cha	ဇ ja	ဈ jha	ည ṇa
ဋ ta	ဌ tha	ဍ ḍa	ဎ ḍha	ဏ ṇa
တ ta	ထ tha	ဒ da	ဓ dha	န na
ပ pa	ဖ pha	ဗ ba	ဘ bha	မ ma

ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa တ ha ဠ ḷa ၵ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

-၁ ၵ = ā ၵ = i ၵ = ī ၵ - ၵ = u ၵ - ၵ = ū - = e -၁ ၵ = o

က ka	ကာ kā	ကိ ki	ကီ kī	ကု ku	ကူ kū	ကေ ke	ကော ko
ခ kha	ခါ khā	ခိ khi	ခီ khī	ခု khu	ခုူ khū	ခေ khe	ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

ကက kka	ဃ န္ဂha	ဏ န္ဓha	ဈ သ္ဃa	ဠ ပla	လ္လ la
ကွ kkha	ဠ cca	ဏှ ṇḍa	ဠှ dhva	ဠှ pba	လျ lya
ကျ kya	ဠ ccha	ဏှ ṇṇa	ဠှ nta	ဠှ bbha	လှ lha
ကြ kri	ဠ jja	ဏှ ṇha	ဠှ ntva	ဠှ bya	လှ vha
ကလ kla	ဠ jjha	တ္တ tta	ဠှ ntha	ဠှ bra	လှ sta
ကွ kva	ည ṇṇa	တ္တ ttha	ဠှ nda	ဠှ mpa	လှ strā
ချ khya	ည ṇha	တွ tva	ဠှ ndra	ဠှ mpha	လှ sna
ခွ khva	ည ṇca	ကျ tya	ဠှ ndha	ဠှ mba	လှ sya
ဂွ gga	ည ṇcha	တြ tra	ဠှ nna	ဠှ mbha	လှ ssa
ဠှ ggha	ည ṇja	ဠှ dda	ဠှ nya	ဠှ mma	လှ sma
ဂျ gya	ည ṇjha	ဠှ ddha	ဠှ nha	ဠှ mya	လှ sva
ဂြ gra	ဠှ ṭta	ဠှ dya	ဠှ ppa	ဠှ mha	လှ hma
ကံ ṅka	ဠှ ṭtha	ဠှ dra	ဠှ ppha	လှ yya	လှ hva
ခံ ṅkha	ဠှ ḍḍa	ဠှ dva	ဠှ pya	လှ yha	ဠှ ḷha
ဂံ ṅga					

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Petavatthu-aṭṭhakathā

Mātikā Piṭṭhaṅka

Ganthārambhakathā 1

1. Uragavagga

1. Khettūpamapetavatthuvaṇṇanā	3
2. Sūkaramukhapetavatthuvaṇṇanā	9
3. Pūtimukhapetavatthuvaṇṇanā	11
4. Piṭṭhadhītalikapetavatthuvaṇṇanā	15
5. Tirokuṭṭapetavatthuvaṇṇanā	18
6. Pañcaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā	29
7. Sattaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā	34
8. Goṇapetavatthuvaṇṇanā	36
9. Mahāpesakārapetivatthuvaṇṇanā	40
10. Khallāṭiyapetivatthuvaṇṇanā	43
11. Nāgapetavatthuvaṇṇanā	50
12. Uragapetavatthuvaṇṇanā	56

2. Ubbarivagga

1. Saṃsāramocakapetivatthuvaṇṇanā	62
2. Sāriputtattheramātupetivatthuvaṇṇanā	72
3. Mattāpetivatthuvaṇṇanā	76
4. Nandāpetivatthuvaṇṇanā	84
5. Maṭṭhakuṇḍalīpetavatthuvaṇṇanā	87
6. Kaṇhapetavatthuvaṇṇanā	87
7. Dhanapālasaṭṭhipetavatthuvaṇṇanā	94
8. Cūḷasaṭṭhipetavatthuvaṇṇanā	99

Mātikā	Piṭṭhaṅka
9. Aṅkurapetavatthuvaṇṇanā	104
10. Uttaramātipetivatthuvaṇṇanā	131
11. Suttapetavatthuvaṇṇanā	135
12. Kaṇṇamuṇḍapetivatthuvaṇṇanā	140
13. Ubbaripetavatthuvaṇṇanā	148

3. Cūlavagga

1. Abhijjamānapetavatthuvaṇṇanā	156
2. Sāṇavāsithrapetavatthuvaṇṇanā	164
3. Rathakārapetivatthuvaṇṇanā	172
4. Bhusapetavatthuvaṇṇanā	176
5. Kumārapetavatthuvaṇṇanā	179
6. Seriṇīpetivatthuvaṇṇanā	185
7. Migaluddakapetavatthuvaṇṇanā	189
8. Dutiyamigaluddakapetavatthuvaṇṇanā	192
9. Kūṭavinicchayikapetavatthuvaṇṇanā	194
10. Dhātuvivaṇṇapetavatthuvaṇṇanā	196

4. Mahāvagga

1. Ambasakkarapetavatthuvaṇṇanā	200
2. Serīsakapetavatthuvaṇṇanā	227
3. Nandakapetavatthuvaṇṇanā	227
4. Revatīpetavatthuvaṇṇanā	240
5. Ucchupetavatthuvaṇṇanā	240
6. Kumārapetavatthuvaṇṇanā	243
7. Rājaputtapetavatthuvaṇṇanā	246
8. Gūthakhādakapetavatthuvaṇṇanā	249
9. Gūthakhādakapetivatthuvaṇṇanā	252

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
10. Gaṇapetavatthuvaṇṇanā	252
11. Pāṭaliputtapetavatthuvaṇṇanā	254
12. Ambavanapetavatthuvaṇṇanā	256
13. Akkharukkhapetavatthuvaṇṇanā	259
14. Bhogasamharapetivatthuvaṇṇanā	261
15. Setṭhiputtapetavatthuvaṇṇanā	262
16. Saṭṭhikūṭapetavatthuvaṇṇanā	265
Nigamanakathā	269

Petavatthu-aṭṭhakathāya mātikā niṭṭhitā.

Khuddakanikāya

Petavatthu-aṭṭhakathā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Ganthārambhakathā

Mahākāruṇikam **Nātham**, ñeyyasāgarapāragum.

Vande nipuṇagambhīra-vicitranayadesanam.

Vijjācaraṇasampannā, yena niyyanti lokato.

Vande tamuttamaṃ **dhammam**, Sammāsambuddhapūjitaṃ.

Sīlādiguṇasampanno, ṭhito maggaphalesu yo.

Vande **ariyasamgham** taṃ, puññakkhettaṃ anuttaram.

Vandanājanitaṃ puññaṃ, iti yaṃ ratanattaye.

Hatantarāyo sabbattha, hutvāhaṃ tassa tejasā.

Petehi ca¹ kataṃ kammaṃ, yaṃ yaṃ purimajātisu.

Petabhāvāvahaṃ taṃ taṃ, tesaṃ hi phalabhedato.

Pakāsayantī Buddhānaṃ, desanā yā visesato.

Saṃvegajananī kamma-phalapaccakkhakarīnī.

Petavatthūti nāmena, supariññātavatthukā.

Yaṃ Khuddakanikāyasmim, saṅgāyimsu mahesayo.

Tassa sammāvalambitvā, Porāṇaṭṭhakathānayaṃ.

Tattha tattha nidānāni, vibhāvento visesato.

Suvisuddhaṃ asaṃkiṇṇaṃ, nipuṇatthavinicchayaṃ.

Mahāvihāravāsīnaṃ, samayaṃ avilomayaṃ.

Yathābalaṃ karissāmi, atthasaṃvaṇṇanaṃ subhaṃ.

Sakkaccaṃ bhāsato taṃ me, nisāmayatha sādhavoti.

Tattha **Petavatthū**ti seṭṭhiputtādikassa tassa tassa sattassa petabhāva hetubhūtaṃ kammaṃ, tassa pana pakāsanavasena pavatto “khettūpamā arahanto”ti-ādiko pariyattidhammo idha “Petavatthū”ti adhippeto.

Tayidaṃ Petavatthu kena bhāsitaṃ, kattha bhāsitaṃ, kadā bhāsitaṃ, kasmā ca bhāsitanti. Vuccate—idaṃ hi Petavatthu duvidhena pavattaṃ aṭṭhuppattivasena pucchāvissajjanavasena ca. Tattha yaṃ aṭṭhuppattivasena pavattaṃ, taṃ Bhagavatā¹ bhāsitaṃ, itaraṃ Nāradattherādīhi pucchitaṃ tehi tehi petehi² bhāsitaṃ. Satthā pana yasmā Nāradattherādīhi tasmim tasmim pucchāvissajjane ārocite taṃ taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, tasmā sabbampetaṃ Petavatthu³ Satthārā bhāsitameva nāma jātaṃ. Pavattitavaradhammacakke hi Satthari tattha tattha Rājagahādīsu viharante yebhuyyena tāya tāya aṭṭhuppattiyā pucchāvissajjanavasena sattānaṃ kammaphalapaccakkhakaṇāya taṃ taṃ Petavatthu desanāruḷhanti ayaṃ tāvettha “kena bhāsitaṃ”ti-ādīnaṃ padānaṃ sādharmaṇato vissajjanā. Asādhāraṇato pana tassa tassa vatthussa atthavaṇṇanāyameva āgamiṣṣati.

Taṃ panetaṃ Petavatthu Vinayapiṭakaṃ Suttantapiṭakaṃ Abhidhammapiṭakanti tīsu piṭakesu Suttantapiṭakapariyāpannaṃ, Dīghanikāyo Majjhimanikāyo Saṃyuttanikāyo Aṅguttaranikāyo Khuddakanikāyoti pañcasu nikāyesu Khuddakanikāyapariyāpannaṃ, Suttaṃ Geyyaṃ Veyyākaraṇaṃ Gāthā Udānaṃ Itivuttakaṃ Jātakaṃ Abbhutadhammaṃ Vedallanti navasu sāsanaṅgesu Gāthāsaṅghaṃ,

1. Bhagavatā tāva (Sī, I)

2. Pucchitehi petehi (Ka)

3. Sabbaṃ Petavatthu (Sī)

“Dvāsīti¹ Buddhato gaṇhiṃ, dve saḥassāni bhikkhuto.
Caturāsīti saḥassāni, ye me dhammā pavattino”²—

evaṃ Dhammabhaṇḍāgārikena paṭiññātesu caturāsītiyā
dhammakhandhasahassesu katipayadhammakhandhasaṅgahaṃ,
bhāṇavārato catubhāṇavāramattaṃ, vaggato Uravagaggo Ubbarivaggo
Cūlavaggo Mahāvaggohi catuvaggasaṅgahaṃ. Tesu paṭhamavagge dvādasa
vatthūni, dutiyavagge terasa vatthūni, tatiyavagge dasa vatthūni,
catutthavagge soḷasa vatthūnīti vatthuto ekapaññāsavattupaṭimaṇḍitaṃ.
Tassa³ vaggesu Uravagaggo ādi, vatthūsu Khettūpamapetavatthu ādi, tassāpi
“khettūpamā arahanto”⁴ti ayaṃ gāthā ādi.

1. Uravagga

1. Khettūpamapetavattuvaṇṇanā

Taṃ panetaṃ vatthuṃ Bhagavā Rājagahe viharanto Veḷuvane
Kalandakanivāpe aññataraṃ seṭṭhiputtapetaṃ ārabba kathesi. Rājagahe kira
aññataro aḍḍho mahaddhano mahābhogo pahūtavittūpakaraṇo
anekakoṭidhanasannicayo seṭṭhi ahoṣi, tassa mahādhanasampannaṭāya
“Mahādhanaseṭṭhi”⁵tveva samaññā ahoṣi. Ekova putto⁴ ahoṣi piyo manāpo.
Tasmiṃ viññutaṃ patte mātāpitaro evaṃ cintesuṃ “amhākaṃ puttassa
divase divase saḥassaṃ saḥassaṃ paribbayaṃ karontassa vassasatenāpi
ayaṃ dhanasannicayo parikkhayaṃ na gamissati, kiṃ imassa
sippuggahaṇaparissamena, akilantakāyacitto yathāsukhaṃ bhoge
paribhuñjatū”⁶ti sippaṃ na sikkhāpesuṃ. Vayappatte⁵ pana
kularūpayobbanavilāsasampannaṃ kāmābhimukhaṃ
dhammasaññāvimukhaṃ kaññaṃ ānesuṃ. So tāya saddhiṃ abhiramanto
dhamme cittamattampi anuppādetvā samaṇabrāhmaṇagurujanesu anādaro⁶
hutvā dhuttajanaparivuto rajjamāno pañcakāmaguṇe rato giddho mohena
andho hutvā kālaṃ vītināmetvā mātāpitūsu kālakatesu
naṭanāṭakagāyakādīnaṃ yathicchitaṃ dento dhanāṃ vināsetvā

1. Dvāsītiṃ (Si)

2. Khu 2. 347 piṭṭhe Theragāthāyaṃ.

3. Tattha (Si, I)

4. Athassa ekaputto (Ka)

5. Vayappattassa (Si, I)

6. Agāravo (Ka)

na cirasseva pārijuññappatto hutvā iṇaṃ gahetvā jīvikam kappento puna iṇampi alabhivā iṇāyikehi codiyamāno tesam attano khettavatthugharādīni datvā kapālahattho bhikkham caritvā bhuñjanto tasmimyeva nagare anāthasālāyam vasati.

Atha naṃ ekadivasaṃ corā samāgatā evamāhamsu “ambho purisa kim tuyhaṃ iminā dujjīvitena, taruṇo tvamasi thāmajavabalasampanno, kasmā hatthapādavikalo viya acchasi, ehi amhehi saha corikāya paresam santakam gahetvā sukkena jīvikam kappehī”ti. So “nāham corikam kātuṃ jānāmi”ti āha. Corā “mayam taṃ sikkhāpema, kevalam tvam amhākam vacanam karohī”ti āhamsu. So “sādhū”ti sampañcchitvā tehi saddhim agamāsi. Atha te corā tassa hatthe mahantaṃ muggaram datvā sandhim chinditvā gharam pavisantā taṃ sandhimukhe ṭhapetvā āhamsu “sace idha añño koci āgacchati, taṃ iminā muggarena paharivā ekappahārenea mārehī”ti. So andhabālo hitāhitam ajānanto paresam āgamanameva olokeno tattha aṭṭhāsi, corā pana gharam pavisitvā gayhūpagaṃ bhaṇḍam gahetvā gharamanussehi nātamattāva ito cito ca palāyimsu. Gharamanussā uṭṭhahitvā sīgham sīgham dhāvanta ito cito ca olokena taṃ purisaṃ sandhidvāre ṭhitam disvā “hare duṭṭhacorā”ti gahetvā hatthapāde muggarādīhi pothetvā¹ rañño dassesum “ayam deva coro sandhimukhe gahito”ti. Rājā “imassa sīsam chindāpehī”ti nagaraguttikam āṇāpesi. “Sādhū devā”ti nagaraguttiko taṃ gāhāpetvā pacchābāham gāḷhabandhanam bandhāpetvā rattavaṇṇaviraḷamālābandhakaṇṭham² iṭṭhakacuṇṇamakkhitasīsam vajjhapaḥaṭabheridesitamaggaṃ rathikāya rathikam siṅghāṭakena siṅghāṭakam vicarāpetvā kasāhi tāḷento āghātanābhimukham neti, “ayam imasmim nagare vilumpamānakacoro gahito”ti kolāhalaṃ ahoṣi.

Tena ca samayena tasmim nagare Sulasā nāma nagarasobhinī pāsāde ṭhitā vātapānantarena olokenā taṃ tathā nīyamānam disvā pubbe tena kataparicayā “ayam puriso imasmim yeva nagare mahatim sampattim anubhavivā idāni evarūpaṃ anattaṃ anayabyasanaṃ patto”ti tassa

1. Uppothetvā (Sī, I)

2. ...mālāgandhakaṇṭham (Ka)

kāruṇṇam¹ uppādetvā cattāro modake pānīyaṅca pesesi, nagaraguttikassa ca ārocāpesi “tāva ayyo āgametu, yāvāyaṃ puriso ime modake khāditvā pānīyaṃ pivissatī”ti.

Athetasmim antare āyasmā Mahāmoggallāno dibbena cakkhunā olokeno tassa byasanappattim² disvā karuṇāya saṅcoditamānaso “ayaṃ puriso akatapuṇṇo katapāpo, tenāyaṃ niraye nibbattissati, mayi pana gate modake ca pānīyaṅca datvā bhummadevesu uppajjissati, yannūnāhaṃ imassa avassayo bhavēyyaṃ”ti cintetvā pānīyamodakesu upanīyamānesu tassa purisassa purato pāturahosi. So theram disvā pasannamānaso “kim me idāneva imehi māriyamānassa modakehi khāditehi, idaṃ pana paralokaṃ gacchantassa pātheyyaṃ bhavissatī”ti cintetvā modake ca pānīyaṅca therassa dāpesi. Thero tassa pasādasamvaḍḍhanattham tassa passantasseva tathārūpe thāne nisīditvā modake paribhuñjitvā pānīyaṅca pivitvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. So pana puriso coraghātakehi āghātanam netvā sīsacchedam pāpito anuttare puṇṇakkhette Mahāmoggallānatthere katena puṇṇena uḷāre devaloke nibbattanārahopi yasmā “Sulasam āgamma mayā ayaṃ deyyadhammo laddho”ti Sulasāya gatena sinehena maraṇakāle cittam upakkiliṭṭham ahosi, tasmā hīnakāyaṃ upapajjanto pabbatagahanasambhūte sandacchāye³ mahānigrodharukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti.

So kira sace paṭhamavaye kulavaṃsaṭṭhapane ussukkaṃ akarissa, tasmimyeva nagare seṭṭhīnam aggo abhavissa. Majjhimavaye majjhimo, pacchimavaye pacchimo. Sace pana paṭhamavaye pabbajito abhavissa, arahā abhavissa, majjhimavaye sakadāgāmī anāgāmī vā abhavissa, pacchimavaye sotāpanno abhavissa. Pāpamittasaṃsaggena pana itthidhutto surādhutto duccharitanirato anādariko⁴ hutvā anukkamena sabbasampattito parihāyitvā mahābyasanam pattoti vadanti.

Atha so aparena samayena Sulasam uyyānagatam disvā saṅjātakāmarāgo andhakāram māpetvā tam attano⁵ bhavanam netvā sattāham

1. Kāruṇṇatam (Sī, I)

2. Tassa tam pavattim (Ka)

3. Santacchāye (Ka)

4. Anādariko (Sī, I)

5. Tam tattha attano (Sī)

tāya saddhiṃ saṁvāsaṃ kappesi, attānañcassā ārocesi. Tassā mātā taṃ apassantī rodamānā ito cito ca paribbhamati, taṃ disvā mahājano “ayyo Mahāmogallāno mahiddhiko mahānubhāvo tassā gatiṃ jāneyya, taṃ upasaṅkamtivā puccheyyāsī”ti āha. Sā “sādhu ayyo”ti therāṃ upasaṅkamtivā tamatthampucchi. Thero “ito sattame divase Veḷuvanamahāvihāre Bhagavati dhammaṃ desente parisapariyante passissasi”ti āha. Atha Sulasā taṃ devaputtaṃ avoca “ayuttaṃ mayhaṃ tava bhavane vasantiyā, ajja sattamo divaso, mama mātā maṃ apassantī paridevasokasamāpannā bhavissati, sādhu maṃ deva tattheva nehī”ti. So taṃ netvā Veḷuvane Bhagavati dhammaṃ desente parisapariyante ṭhapetvā adissamānarūpo aṭṭhāsi.

Tato mahājano Sulasā disvā evamāha “amma Sulase tvaṃ ettakaṃ divasaṃ kuhiṃ gatā, tava mātā tvaṃ apassantī paridevasokasamāpannā ummādapattā viya jātā”ti. Sā taṃ pavattiṃ mahājanassa ācikkhi. Mahājanena ca “kathaṃ so puriso tathāpāpapasuto¹ akatakusalo devūpapattiṃ paṭilabhati”ti vutte Sulasā “mayā dāpīte modake pānīyañca ayyassa Mahāmogallānattherassa datvā tena puññaena devūpapattiṃ paṭilabhati”ti āha. Taṃ sutvā mahājano acchariyabbhutaṃcittajāto ahoṣi, “arahanto nāma anuttaraṃ puññaṃkhettaṃ lokassa, yesu appakopi kato kāro sattānaṃ devūpapattiṃ āvahaṭī”ti uḷāraṃ pītisomanassaṃ paṭisaṃvedesi. Bhikkhū tamatthaṃ Bhagavato ārocesuṃ. Tato Bhagavā imissā aṭṭhuppattiyā—

1. “Khattūpamā arahanto, dāyakā kassakūpamā.

Bijūpamaṃ deyyadhammaṃ, etto nibbattate phalaṃ.

2. Etaṃ bījaṃ kasī khettaṃ, petānaṃ dāyakassa ca.

Taṃ petā paribhuñjanti, dātā puññaena vaḍḍhati.

1. Katapāpapasuto (Ka)

3. Idheva kusalaṃ katvā, pete ca paṭipūjya¹.

Saggañca kamati²ṭṭhānaṃ, kammaṃ katvāna bhaddakaṃ”ti—
imā gāthā abhāsi.

1. Tattha **khettūpamā**ti khittaṃ vuttaṃ bījaṃ tīyati mahapphalabhāvakaraṇena rakkhatīti khettaṃ, sālibījādīnaṃ viruhanaṭṭhānaṃ. Taṃ upamā etesanti khettūpamā, kedārasadisāti attho. **Arahantoti** khīṇāsavā. Te hi kilesārīnaṃ saṃsāracakkassa arānañca hatattā, tato eva ārakattā, paccayādīnaṃ arahattā, pāpakaraṇe rahābhāvā ca “arahanto”ti vuccanti. Tattha yathā khettaṃ hi tiṇḍadidosarahitaṃ svābhisaṅkhatabījamhi vutte utusalilādipaccayantarūpetam kassakassa mahapphalaṃ hoti, evaṃ khīṇāsavasantāno lobhādidosarahito svābhisaṅkhate deyyadhammabīje vutte kālādipaccayantarasaḥito dāyakassa mahapphalo hoti. Tenāha Bhagavā “khettūpamā arahanto”ti. Ukkaṭṭhaniddeso ayaṃ tassa sekhādīnampi khettabhāvāpaṭikkhepato³.

Dāyakāti cīvarādīnaṃ paccayānaṃ dātāro pariccajanakā, tesam⁴ pariccāgena attano santāne lobhādīnaṃ pariccajanakā chedanakā, tato vā attano santānassa sodhakā, rakkhakā cāti attho. **Kassakūpamā**ti kassakasadisā. Yathā kassako sālikhettādīni kasitvā yathākālañca vuttudakādānanīharaṇanidhānarakkhaṇādīhi⁵ appamajjanto uḷāraṃ vipulañca sassaphalaṃ paṭilabhati, evaṃ dāyakopi arahantesu deyyadhammapariccāgena pāricariyāya ca appamajjanto uḷāraṃ vipulañca dānaphalaṃ paṭilabhati. Tena vuttaṃ “dāyakā kassakūpamā”ti.

Bījūpamaṃ deyyadhammanti līngavipallāsenā vuttaṃ, bījasadisā deyyadhammoti attho. Annapānādīkassa hi dasavidhassa dātābbavatthuno etaṃ nāmaṃ. **Etto nibbattate phalanti** etasmā dāyakapaṭiḅgāhakaḍḍeyyadhammapariccāgato dānaphalaṃ nibbattati ceva uppajjati ca, ciratarapabandhavasena pavattati cāti attho. Ettha ca yasmā pariccāgacetanābhisaṅkhatassa annapānādivatthuno bhāvo, na itarassa, tasmā “bījūpamaṃ deyyadhamman”ti deyyadhammaggaṇaṃ kataṃ. Tena

1. Paṭipūjayam (Sī, I)

2. Gamati (Ka)

3. Khettassa vā paṭikkhepato (Sī, I)

4. Te taṃ (Ka)

5. ...rakkhaṇādīsu (Sī)

deyyadhammāpadesena deyyadhammavattuvisayāya pariccāgacetanāyayeva bījabhāvo daṭṭhabbo. Sā hi paṭisandhi-ādippabhedassa tassa nissayārammaṇappabhedassa ca phalassa nipphādikā, na deyyadhammoti.

2. **Etam bījam kasī khettanti** yathāvuttam bījam, yathāvuttañca khettam, tassa bījassa tasmim khetto vapanapayogasañkhātā¹ kasi cāti attho. Etam tayaṃ kesam icchitabbanti āha “**petānam dāyakassa cā**”ti. Yadi dāyako pete uddissa dānam deti, petāñca dāyakassa ca, yadi na pete uddissa dānam deti, dāyasseva etam bījam esā kasi etam khettam upakāraya hotīti adhippāyo. Idāni tam upakāram dassetuṃ “**tam petā paribhuñjanti, dātā puññaena vaḍḍhati**”ti vuttam. Tattha **tam petā paribhuñjanti**ti dāyakena pete uddissa dāne dinne yathāvuttakhettaskasibījasampattiyā anumodanāya ca yaṃ petānam upakappati, tam dānaphalam petā paribhuñjanti. **Dātā puññaena vaḍḍhati**ti dātā pana attano dānamayapuññanimittam devamanussesu bhogasampatti-ādinā puññaphalena abhivaḍḍhati. Puññaphalampi hi “kusalānam bhikkhave dhammānam samādānāhetu evamidaṃ puññaṃ pavaḍḍhati”ti-ādīsu² puññanti vuccati.

3. **Idheva kusalam katvāti** anavajjasukhavipākāṭṭhena kusalam petānam uddisanavasena dānamayaṃ puññaṃ upacinitvā idheva imasmim yeva attabhāve. **Pete ca paṭipūjijyāti** pete uddissa dānena sammānetvā anubhuyamānadukkhato te mocetvā. Pete hi uddissa diyyamānam dānam tesam pūjā nāma hoti. Tenāha “amhākañca katā pūjā”ti³, “petānam pūjā ca katā uḷārā”ti⁴ ca. “Pete cā”ti ca-saddena “piyo ca hoti manāpo, abhigamanīyo⁵ ca hoti vissāsanīyo, bhāvanīyo ca hoti garukātabbo, pāsamsa ca hoti kittanīyo viññūnan”ti evamādike diṭṭhadhammike dānānisamsa saṅgañhāti. **Saggañca kamati thānam, kammaṃ katvāna bhaddakanti** kalyāṇam kusalakammaṃ katvā dibbehi āyu-ādīhi dasahi thānehi suṭṭhu aggattā “saggaṃ”ti laddhanāmaṃ katapuññānam nibbattanaṭṭhānam devalokaṃ kamati upapajjanavasena upagacchati⁶.

1. Vapanapayogakāyavacīpayogasañkhātā (Ka)

3. Khu 2. 129 piṭṭhe.

5. Sambhi sambhāvanīyo (Ka)

2. Di 3. 48 piṭṭhe.

4. Khu 2. 130 piṭṭhe.

6. Uppajjati (Si, I)

Ettha ca “kusalaṃ katvā”ti vatvā puna “kammaṃ katvāna bhaddakan”ti vacanaṃ “deyyadhammapariccāgo viya pattidānavasena dānadhammapariccāgopi dānamayakusalakammamevā”ti dassanatthanti daṭṭhabbaṃ. Keci panettha “petāti arahanto adhippetā”ti vadanti, taṃ tesāṃ matimattaṃ “petā”ti khīṇāsavānaṃ āgataṭṭhānasseva abhāvato, bījādibhāvassa ca dāyakassa viya tesāṃ ayujjamānattā, petayonikānaṃ yujjamānattā ca. Desanāpariyosāne devaputtaṃ Sulasañca ādim katvā caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Khettūpamapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sūkaramukhapetavatthuvaṇṇanā

Kāyo te sabbasovaṇṇoti idaṃ Satthari Rājagahaṃ upanissāya Veḷuvane Kalandakanivāpe viharante aññatarāṃ sūkaramukhapetaṃ ārabba vuttaṃ. Atīte kira Kassapassa Bhagavato sāsane eko bhikkhu kāyena saññato ahoṣi vācāya asaññato, bhikkhū akkosati paribhāsati. So kālaṃ katvā niraye nibbatta ekaṃ Buddhantaraṃ tattha paccitvā tato cavitvā imasmim Buddhuppāde Rājagahasamīpe Gijjhakūṭapabbatapāde tasseva kammaṃ vipākāvasesena khuppipāsābhibhūto peto hutvā nibbatti. Tassa kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahoṣi, mukhaṃ sūkaramukhasadisāṃ. Athāyasmā Nārado Gijjhakūṭe pabbate vasanto pātova sarīrapaṭijagganaṃ katvā pattacīvaramādāya Rājagahaṃ piṇḍāya gacchanto antarāmagge taṃ petāṃ disvā tena katakammaṃ pucchanto—

4. “Kāyo te sabbasovaṇṇo, sabbā obhāsate disā.

Mukhaṃ te sūkarasseva, kiṃ kammamakarī pure”ti—

gāthamāha. Tattha **kāyo te sabbasovaṇṇoti** tava kāyo deho sabbo suvaṇṇavaṇṇo uttattakanakasannibho. **Sabbā obhāsate disāti** tassa pabhāya sabbāpi disā samantato obhāsati vijjotati. **Obhāsate**ti vā antogadhahetu-atthamidaṃ padanti “te kāyo sabbasovaṇṇo sabbā disā obhāseti vijjoteti”ti attho daṭṭhabbo.

Mukhaṃ te sūkarassevāti mukhaṃ pana te sūkarassa viya,
sūkaramukhasadisam̐ tava mukhanti attho. **Kim̐ kammamakārī pureti** “tvaṃ
pubbe atītajātiyaṃ kīdisaṃ kammaṃ akāsī”ti pucchati.

Evam̐ therena so peto katakammaṃ puṭṭho gāthāya vissajjento—

5. “Kāyena saññato āsīm̐, vācāyāsimasaññato.

Tena me’tādiso vaṇṇo, yathā passasi Nārada”ti—

āha. Tattha **kāyena saññato āsinti** kāyikena saṃyamena saṃyato
kāyadvārikena saṃvarena saṃvuto ahoṣim̐. **Vācāyāsimasaññatoti** vācāya
asaññato vācasikena asaṃvarena samannāgato ahoṣim̐. **Tenāti** tena ubhayena
saṃyamena asaṃyamena ca. **Meti** mayhaṃ. **Etādiso**¹ **vaṇṇoti** ediso², yathā
tvaṃ Nārada paccakkhato passasi, evarūpo³, kāyena manussasaṅghāno
suvaṇṇavaṇṇo, mukhena sūkarasādiso āsinti yojanā. **Vaṇṇasaddo** hi idha
chaviyaṃ saṅghāne ca daṭṭhabbo.

Evam̐ peto therena pucchito tamattham̐⁴ vissajjetvā tameva kāraṇam̐
katvā therassa ovādam̐ dento—

6. “Taṃ tyāhaṃ Nārada brūmi, sāmaṃ diṭṭhamidaṃ tayā.

Mākāsi mukhasā pāpaṃ, mā kho sūkaramukho ahū”ti—

gāthamāha. Tattha **tanti** tasmā. **Tyāhanti** te ahaṃ. **Nārada**ti theram̐ ālapati.
Brūmīti kathemi. **Sāmaṃti** sayameva. **Idanti** attano sarīraṃ sandhāya vadati.
Ayaṃ hettha attho—yasmā bhante Nārada idaṃ mama sarīraṃ galato
paṭṭhāya heṭṭhā manussasaṅghānam̐, upari sūkarasaṅghānam̐⁵ tayā
paccakkhatova diṭṭham̐, tasmā te ahaṃ ovādavasena vadāmīti. Kinti ceti
āha⁶ “**mākāsi mukhasā pāpaṃ, mā kho sūkaramukho ahū**”ti. Tattha **māti**
paṭisedhe nipāto. **Mukhasāti** mukhena. **Khoti** avadhāraṇe, vācāya
pāpakammaṃ mākāsi mā karohi.

1. Tādiso (Sī, Ka) Vimāna-Ṭṭha 14 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Evarūpena (Ka)

3. Sūkaramukhasaṅghānam̐ (Ka)

4. Etādiso (Sī, I)

5. Pucchitamattham̐ (Ka)

6. Kimidaṃ peto āha (Sī)

Mā kho sūkaramukho ahūti ahaṃ viya sūkaramukho mā ahoṣiyeva. Sace pana tvaṃ mukharo hutvā vācāya pāpaṃ kareyyāsi, ekaṃsena sūkaramukho bhaveyyāsi, tasmā mākāsi mukhasā pāpanti phalapaṭisedhanamukhenapi hetumeva paṭisedheti.

Athāyasmā Nārado Rājagahe piṇḍāya caritvā pacchābhattam piṇḍapātaṭikkanto catuparisamajjhe nisinnassa Satthuno tamattham ārocesi. Satthā “Nārada pubbeva mayā so satto diṭṭho”ti vatvā anekākāravokāraṃ vacīduccaritasannissitaṃ ādīnavam, vacīsucaritapaṭisaṃyuttaṃ ca ānisaṃsaṃ pakāsentō dhammaṃ desesi, sā desanā sampattaparisāya sātthikā ahoṣīti.

Sūkaramukhapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Pūtimukhapetavatthuvaṇṇanā

Dibbaṃ subhaṃ dhāresi vaṇṇadhātunti idaṃ Satthari Veḷuvane viharante Kalandakanivāpe aññataraṃ pūtimukhapetaṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Kassapassa Bhagavato kāle dve kulaputtā tassa sāsane pabbajitvā sīlacārasampannā sallekhavuttino aññatarasmim gāmakāvāse samaggavāsaṃ vasimsu, atha aññataro pāpajjhāsayo pesuññābhirato bhikkhu tesam vasanaṭṭhānaṃ upagañchi. Therā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā vasanaṭṭhānaṃ datvā dutiyadivase taṃ gahetvā gāmaṃ piṇḍāya pavimsu, manussā te disvā tesu thesesu ativiya paramanipaccakāraṃ katvā yāgubhattādīhi paṭimānesuṃ. So vihāraṃ pavisitvā cintesi “sundaro vatāyaṃ gocaragāmo, manussā ca saddhā pasannā paṇītapaṇītaṃ piṇḍapātaṃ denti, ayañca vihāro chāyūdakasampanno, sakkā me idha¹ sukkena vasituṃ, imesu pana bhikkhūsu idha vasantesu mayhaṃ phāsuvihāro na bhavissati, antevāsikavāso viya bhavissati, handāhaṃ ime aññamaññaṃ bhinditvā yathā na puna idha vasissanti, tathā karissāmi”ti.

1. Sakkā idheva (Sī, I)

Athekadivasam mahāthere dvinnampi ovādam datvā attano vasanaṭṭhānam pavitṭhe pesuṇiko bhikkhu thokam kālam vītināmetvā mahātheram upasaṅkamtivā vanditvā therena “kim āvuso vikāle āgatosi”ti ca vutte “āma bhante, kiñci vattabham atthi”ti vatvā “kathehi āvuso”ti therena anuññāto āha “eso bhante tumhākam sahāyakatthero sammukhā mitto viya attānam dassetvā parammukhā sapatto viya upavadati”ti. “Kim katheti”ti pucchito “suṇātha bhante, ‘eso mahāthero saṭho māyāvī kuhako micchājīvena jīvikam kappeti’ti tumhākam aguṇam katheti”ti āha. Mā āvuso evam bhaṇi, na so bhikkhu evam maṃ upavadissati, gihikā lato paṭṭhāya mama sabhāvam jānāti “pesalo kalyāṇasīlo”ti. “Sace bhante tumhe attano visuddhacittatāya evam cintetha, tam tumhākamyeva anucchavikam, mayham pana tena saddhim veram natthi, kasmā aham tena avuttam ‘vuttan’ti vadāmi, hotu, kālantarena sayameva jānissathā”ti āha. Theropi puthujjanabhāvadosena¹ dvelhakacitto “evampi siyā”ti sāsaṅkahadayo hutvā thokam sithilavissāso ahosi. So bālo paṭhamam mahātheram paribhnditvā itarampi theram vuttanayeneva paribhndi. Atha te ubhopi therā dutiyadivase aññamaññam anālapitvā pattacīvaramādāya gāme piṇḍāya caritvā piṇḍapātāmādāya attano vasanaṭṭhāneyeva paribhuñjitvā sāmīcimmattampi akatvā tam divasam tattheva vasitvā vibhātāya ca rattiyā aññamaññam anārocetvā yathāphāsukaṭṭhānam agamaṃsu.

Pesuṇikam pana bhikkhum paripuṇṇamanoratham gāmam piṇḍāya pavitṭham manussā disvā āhaṃsu “bhante therā kuhiṃ gatā”ti. So āha “sabbarattim aññamaññam kalaham katvā mayā ‘mā kalaham karotha, samaggā hotha, kalaho nāma anattāvaho āyatidukkhuppādako akusalasamvattaniko, purimakāpi kalahena mahatā hitā paribhaṭṭhā’ti-ādīni vuccamānāpi mama vacanam anādiyitvā pakkantā”ti. Tato manussā “therā tāva gacchantu, tumhe pana amhākam anukampāya idheva anukkaṇṭhitvā vasathā”ti yācīṃsu. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā tattheva vasanto katipāhena cintesi “mayā sīlavanto kalyāṇadhammā

1. Puthujjanabhāvavasena (Sī, I)

bhikkhū āvāsalo bhena paribhinnā, bahum̐ vata mayā pāpakammaṃ pasutan”ti balavavippaṭṭisārābhībhūto sokavegena gilāno hutvā na cireneva kālaṃ katvā avīcimhi nibbatti.

Itare dve saḥāyakattherā janapadacārikaṃ carantā aññatarasmim̐ āvāse samāgantvā aññamaññaṃ sammoditvā tena bhikkhunā vuttaṃ bhedavacanaṃ aññamaññaṃ ārocetvā tassa abhūtabhāvaṃ ñatvā samaggā hutvā anukkamena tameva āvāsaṃ paccāgamimsu. Manussā dve there disvā haṭṭhatuṭṭhā sañjātasomanassā hutvā catūhi paccayehi upaṭṭhahimsu. Therā ca tattheva vasantā sappāya-āhāralābhena samāhitacittā vipassanaṃ vadḍhetvā na cireneva arahattaṃ pāpuṇimsu.

Pesuṇiko bhikkhu ekaṃ Buddhantaraṃ niraye paccitvā imasmim̐ Buddhuppāde Rājagahassa avidūre pūtimukhapeto hutvā nibbatti. Tassa kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahoṣi, mukhato pana puḷavakā¹ nikkhamitvā ito cito ca mukhaṃ khādanti, tassa dūrampi okāsaṃ pharitvā duggandhaṃ vāyati. Tathāyasmā Nārado Gijjhakūṭapabbatā orohanto taṃ disvā—

7. “Dibbaṃ subhaṃ dhāresi vaṇṇadhātum̐,
 Vehāyasaṃ tiṭṭhasi antalikkhe.
 Mukhañca te kimayo pūtigandhaṃ,
 Khādanti kiṃ kammamakāsi pubbe”ti—

imāya gāthāya katakammaṃ pucchi. Tattha **dibbanti** divi bhavaṃ devattabhāvapariyāpannaṃ. Idha pana dibbaṃ viyāti dibbaṃ. **Subhanti** sobhanaṃ, sundarabhāvaṃ vā. **Vaṇṇadhātunti** chavivaṇṇaṃ. **Dhāresīti** vahasī. **Vehāyasaṃ tiṭṭhasi antalikkheti** vehāyasaṃ aññite antalikkhe tiṭṭhasi. Keci pana “vihāyasaṃ tiṭṭhasi antalikkhe”ti pāṭhaṃ vatvā vihāyasaṃ obhāseno antalikkhe tiṭṭhasīti vacanasesena² atthaṃ vadanti. **Pūtigandhanti** kuṇapagandhaṃ, duggandhanti attho. **Kiṃ kammamakāsi pubbeti** paramaduggandhaṃ te mukhaṃ kimayo khādanti, kāyo ca suvaṇṇavaṇṇo, kīdisaṃ nāma kammaṃ evarūpassa attabhāvassa kāraṇabhūtaṃ pubbe tvaṃ akāsīti pucchi.

1. Puḷavakā (Ka)

2. Vacanavasena (Sī)

Evam therena so peto attanā katakammaṃ puṭṭho tamatthaṃ
vissajjento—

8. “Samaṇo ahaṃ pāpo’tiduṭṭhavāco¹,
Tapassirūpo mukhasā asaṅṅato.
Laddhā ca me tapasā vaṇṇadhātu,
Mukhañca me pesuṇiyena pūti”ti—

gāthamāha. Tattha **samaṇo ahaṃ pāpoti** ahaṃ lāmaḥ samaṇo pāpabhikkhu
ahosiṃ. **Atiduṭṭhavācoti** atiduṭṭhavacano², pare atikkamitvā laṅghitvā vattā,
paresaṃ guṇaparidhaṃsakavacanoti attho. “Atidukkhavāco”ti vā pāṭho,
ativiya pharusavacano musāvādapesuṇṇādivacīduccaritanirato.
Tapassirūpoti samaṇapatirūpako. **Mukhasāti** mukhena. **Laddhāti** paṭiladdhā.
Ca-kāro sampiṇḍanatto. **Meti** mayā. **Tapasāti** brahmacariyena.
Pesuṇiyenāti pisuṇavācāya. **Pūti**ti pūtigandhaṃ.

Evam so peto attanā katakammaṃ ācikkhitvā idāni therassa ovādaṃ
dento—

9. “Tayidaṃ tayā Nārada sāmaṃ diṭṭhaṃ,
Anukampakā ye kusalā vadeyyuṃ.
Mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāṇi,
Yakkho tuvaṃ hohisi kāmakāmi”ti—

osānagāthamāha. Tattha **tayidanti** taṃ idaṃ mama rūpaṃ. **Anukampakā ye
kusalā vadeyyunti** ye anukampanasīlā kāruṇikā parahitapaṭipattiyāṃ kusalā
nipuṇā Buddhādayo yaṃ vadeyyuṃ, tadeva vadāmīti adhippāyo. Idāni taṃ
ovādaṃ dassento “**mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāṇi, yakkho tuvaṃ hohisi
kāmakāmi**”ti āha. Tassattho—**pesuṇaṃ** pisuṇavacanaṃ musā ca **mā abhāṇi**
mā kathehi, yadi hi tvaṃ musāvādaṃ pisuṇavācaṃ ca pahāya vācāya
saṅṅato bhaveyyāsi, yakkho vā devo vā devaṅṅataro vā tvaṃ bhavissasi,
kāmaṃ kāmitabbaṃ uḷāraṃ

1. Pāpo dukkhavāco (I)

2. Dukkhavācoti dukkhavacano (I)

dibbasampattiṃ paṭilabhivā tattha kāmanasīlo¹ yathāsukhaṃ indriyānaṃ paricaraṇena abhiramaṇasīloti.

Taṃ sutvā thero tato Rājagahaṃ gantvā piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭṭhikanto Satthu tamatthaṃ ārocesi. Satthā taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā dhammaṃ desesi, sā desanā sampattaparīsāya sātthikā ahoṣīti.

Pūtimukhapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Piṭṭhadhītalikapetavattuvaṇṇanā

Yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvāti idaṃ Satthā Sāvattiyaṃ Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikassa gahapatino dānaṃ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira gahapatino dhītu dhītāya dārikāya dhāti piṭṭhadhītalikaṃ² adāsi “ayaṃ te dhītā, imaṃ gahetvā kīlassū”ti. Sā tattha dhītusaññaṃ uppādesi. Athassā ekadivasam taṃ gahetvā kīlantiyā pamādena patitvā bhijji, tato dārikā “mama dhītā matā”ti parodi. Taṃ rodantiṃ³ kocipi gehajano saññāpetuṃ nāsakkhi. Tasmim ca samaye Satthā Anāthapiṇḍikassa gahapatino gehe paññatte āsane nisinno hoti, mahāseṭṭhi ca Bhagavato samīpe nisinno ahoṣi. Dhāti taṃ dārikaṃ gahetvā seṭṭhissa santikaṃ agamāsi. Seṭṭhi taṃ disvā “kissāyaṃ⁴ dārikā rodati”ti āha, dhāti taṃ pavattiṃ seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi taṃ dārikaṃ aṅke nisīdāpetvā “tava dhītu dānaṃ dassāmī”ti saññāpetvā Satthu ārocesi “bhante mama nattudhītaṃ piṭṭhadhītalikaṃ uddissa dānaṃ dātukāmo, taṃ me pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ svātanāya adhivāsethā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṅhībhāvena.

Atha Bhagavā dutiyadivase pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ seṭṭhissa gharaṃ gantvā bhattakiccaṃ katvā anumodanaṃ karonto—

10. “Yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvā, dajjā dānaṃ amaccharī.

Pubbapete ca ārabha, atha vā vatthudevataṃ.

1. Ramanasīlo (Sī), gamanasīlo (I)

3. Taṃ amaranti (Ka)

2. Katapiṭṭhadhītalikaṃ (Sī, I)

4. Kimmissāya (Sī, I)

11. Cattāro ca mahārāje, lokapāle yasassine¹.
 Kuveram Dhataratthañca, Virūpakkham Virūḷhakaṃ.
 Te ceva pūjitā honti, dāyakā ca anipphalā.
12. Na hi ruṇṇaṃ vā soko vā, yā caññā paridevanā.
 Na taṃ petassa atthāya, evaṃ tiṭṭhanti ñātayo.
13. Ayañca kho dakkhiṇā dinnā, saṃghamhi suppatiṭṭhitā.
 Dīgharattaṃ hitāya'ssa, ṭhānaso upakappatī'ti—

imā gāthā abhāsi.

10. Tattha **yam kiñcārammaṇaṃ katvāti** maṅgalādīsu aññataraṃ yaṃ kiñci ārabha uddissa. **Dajjāti** dadeyya. **Amaccharīti** attano sampattiyā parehi sādharmaṇabhāvāsahanaḷakkhaṇassa maccherassa abhāvato amaccharī, pariccāgasīlo macchariyalobhādicitamalaṃ dūrato katvā dānaṃ dadeyyāti adhippāyo. **Pubbapete ca ārabbhāti** pubbakepi pete² uddissa. **Vatthudevātāti** gharavatthu-ādīsu adhivatthā devatā ārabbhāti yojanā. **Atha vāti** iminā aññepi devamanussādike ye keci ārabha dānaṃ dadeyyāti dasseti.

11. Tattha devesu tāva ekacce pākāte deve dassento “**cattāro ca mahārāje**”ti vatvā puna te nāmato gaṇhanto “**Kuveran**”ti-ādīmāha. Tattha **Kuveranti** Vessavaṇaṃ. **Dhataratṭhanti**-ādīni sesānaṃ tiṇṇaṃ lokapālānaṃ nāmāni. **Te ceva pūjitā hontīti** te ca mahārājāno pubbapetavatthudevātāyo ca uddisanaḷiriyāya paṭimānitā honti. **Dāyakā ca anipphalāti** ye dānaṃ denti, te dāyakā ca paresaṃ uddisanaḷattena na nipphalā, attano dānaḷphalassa bhāgino eva honti.

12. Idāni “ye attano ñātīnaṃ maraṇena rodanti paridevanti socanti, tesāṃ taṃ niratthakaṃ, attaparitāpanaḷattamevā”ti dassetuṃ “**na hi ruṇṇaṃ vā**”ti gāthamāha. Tattha **ruṇṇanti** ruditaṃ assumocanaṃ na hi

1. Yasassino (Sī)

2. Pubbe keci pitaro vā (Sī, I)

kātabbanti vacanaseso. **Sokoti** socanaṃ cittasantāpo, antonijjhānanti attho. **Yā caññā paridevanā**ti yā ca ruṇṇasokato aññā paridevanā, “kahaṃ ekaputtakā”ti-ādivācāvippalāpo, sopi na kātabboti attho. Sabbattha vā-saddo vikappanattho. **Na taṃ petassa atthāyā**ti yasmā ruṇṇaṃ vā soko vā paridevanā vāti sabbampi taṃ petassa¹ kālakatassa atthāya upakārāya na hoti, tasmā na hi taṃ kātabbaṃ, tathāpi evaṃ tiṭṭhanti nātayo aviddasunoti adhippāyo.

13. Evaṃ ruṇṇādīnaṃ niratthakabhāvaṃ dassetvā idāni yā pubbapetādike ārabha dāyakena saṃghassa dakkhiṇā dinnā, tassā sātthakabhāvaṃ dassento “**ayañca kho dakkhiṇā**”ti gāthamāha. Tattha **ayanti** dāyakena taṃ dinnā dānaṃ paccakkhato dassento vadati. Ca-saddo byatirekattho, tena yathā rūṇṇādi petassa na kassaci atthāya hoti, na evamayā, ayamā pana dakkhiṇā dīgharattaṃ hitāya’ssa hotīti vakkhamānameva visesaṃ joteti. **Khoti** avadhāraṇe. **Dakkhiṇā**ti dānaṃ. **Saṃghamhi suppatiṭṭhitā**ti anuttare puññakkhette saṃghe suṭṭhu patiṭṭhitā. **Dīgharattaṃ hitāya’ssā**ti assa petassa cirakālaṃ hitāya atthāya. **Ṭhānaso upakappatī**ti taṅkhaṇaṅñeva nipphajjati, na kālantareti attho. Ayamā hi tattha dhammatā—yamā pete uddissa dāne dinne petā ce anumodanti, tāvadeva tassa phalena petā parimuccantīti².

Evaṃ Bhagavā dhammaṃ desetvā mahājanaṃ pete uddissa dānābhīratamānaṃ katvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. Punadivase seṭṭhibhariyā avasesā ca nātakā seṭṭhiṃ anuvattantā evaṃ temāsamattaṃ mahādānaṃ pavattesuṃ. Atha rājā Pasenadi Kosalo Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā “kasmā bhante bhikkhū māsamattaṃ mama gharaṃ nāgamimsū”ti pucchi. Sattārā tasmīṃ kāraṇe kathite rājāpi seṭṭhiṃ anuvattanto Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ pavattesi, taṃ disvā nāgarā rājānaṃ anuvattantā māsamattaṃ mahādānaṃ pavattesuṃ. Evaṃ māsadvayaṃ piṭṭhadhītalikamūlakamā mahādānaṃ pavattesunti.

Piṭṭhadhītalikapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Tassa petassa (Ka)

2. Paribhuñjantīti (Ka)

5. Tirokuṭṭapetavatthuvaṇṇanā

Tirokuṭṭesu tiṭṭhantīti idaṃ Satthā Rājagahe viharanto sambahule pete ārabha kathesi.

Tatrāyaṃ vitthārakathā—ito dvānavutikappe Kāsi nāma nagaraṃ ahoṣi, tattha Jayaseno nāma rājā rajjaṃ kāresi, tassa Sirimā nāma devī, tassa kucchiyaṃ Phusso nāma Bodhisatto nibbattitvā anupubbena sammāsambodhiṃ abhisambujjhi. Jayaseno rājā “mama putto mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhamitvā¹ Buddho jāto, mayhameva Buddho, mayhaṃ² dhammo, mayhaṃ² saṃgho”ti mamattaṃ uppādetvā sabbakālaṃ sayameva upaṭṭhahati, na aññesaṃ okāsaṃ deti.

Bhagavato kaniṭṭhabhātaro vemātikā tayo bhātaro cintesuṃ “Buddhā nāma sabbalokahitattāya uppajjanti, na ekasseva atthāya, amhākaṅca pitā aññesaṃ okāsaṃ na deti, kathaṃ nu kho mayaṃ labheyyāma Bhagavantaṃ upaṭṭhātuṃ bhikkhusaṃghaṅcā”ti. Tesāṃ etadahosi “handa mayaṃ kiñci upāyaṃ karomā”ti. Te paccantaṃ kupitaṃ viya kārāpesuṃ. Tato rājā “paccanto kupito”ti sutvā tayopi putte paccantaṃ vūpasametūṃ pesesi. Te gantvā vūpasamtvā āgatā, rājā tuṭṭho varaṃ adāsi “yaṃ icchatha, taṃ gaṇhathā”ti. Te “mayaṃ Bhagavantaṃ upaṭṭhātuṃ icchāmā”ti āhaṃsu. Rājā “etaṃ ṭhapetvā aññaṃ gaṇhathā”ti āha. Te “mayaṃ aññaṃ anatthikā”ti āhaṃsu. Tena hi paricchedaṃ katvā gaṇhathāti. Te satta vassāni yācimsu, rājā na adāsi. Evaṃ “cha, pañca, cattāri, tīṇi, dve, ekaṃ, satta māse, cha, pañca, cattāro”ti vatvā yāva temāsaṃ yācimsu, tadā rājā “gaṇhathā”ti adāsi.

Te Bhagavantaṃ upasaṅkamtivā āhaṃsu “icchāma mayaṃ bhante Bhagavantaṃ temāsaṃ upaṭṭhātuṃ, adhivāsetu no bhante Bhagavā imaṃ temāsaṃ vassāvāsan”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṅhībhāvena. Te tayo attano janapade niyuttakapurisassa lekhaṃ³ pesesuṃ “imaṃ temāsaṃ amhehi Bhagavā upaṭṭhātabbo, vihāraṃ ādiṃ katvā sabbaṃ Bhagavato upaṭṭhānasambhāraṃ sampādechī”ti. So sabbaṃ sampādetvā paṭipesesi.

1. Agārasmā abhinikkhamitvā (Ka)

2. Mayhameva (Sī, I)

3. Likhitapaṇṇaṃ (Sī), likhāpaṇṇaṃ (I)

Te kāsāyavatthanivatthā hutvā purisasahashehi¹ veyyāvaccakarehi
Bhagavantam bhikkhusamghaṇca sakkaccaṃ upaṭṭhahamānā janapadam
netvā vihāraṃ niyyātetvā vassaṃ vasāpesuṃ.

Tesaṃ Bhaṇḍāgāriko eko gahapatiputto sapajāpatiko saddho ahoṣi
pasanno, so Buddhappamukhassa bhikkhusamghassa dānavattam
sakkaccaṃ² adāsi. Janapade niyuttakapuriso taṃ gahetvā jānapadehi
ekādasamattehi purisasahashehi saddhim sakkaccameva dānaṃ pavattāpesi³.
Tattha keci jānapadā paṭihatacittā ahesuṃ, te dānassa antarāyaṃ katvā
deyyadhammaṃ attanā khādīmsu, bhattasālaṇca agginā dahīmsu. Pavāritā
rājaputtā⁴ Bhagavato sakkāraṃ katvā Bhagavantam purakkhatvā pitu
santikameva paccāgamīmsu. Tattha gantvā Bhagavā parinibbāyi. Rājaputtā
ca janapade niyuttakapuriso ca Bhaṇḍāgāriko ca anupubbena kālaṃ katvā
saddhim parisāya sagge uppajjīmsu, paṭihatacittā janā niraye uppajjīmsu.
Evaṃ tesaṃ ubhayesaṃ janānaṃ saggato saggam nirayato nirayaṃ
upapajjantānaṃ dvānavuti kappā vītivattā.

Atha imasmim Bhaddakappe Kassapassa Bhagavato kāle te paṭihatacittā
janā petesu uppannā. Tadā manussā attano attano ñātakānaṃ petānaṃ
atthāya dānaṃ datvā uddisanti “idaṃ no ñātīnaṃ hotū”ti, te sampattim
labhanti, atha imepi petā taṃ disvā Kassapaṃ Sammāsambuddham
upasaṅkamitvā pucchīmsu “kim nu kho bhante mayampi evarūpaṃ
sampattim labheyyāma”ti. Bhagavā āha “idāni na labhatha, anāgate pana
Gotamo nāma Sammāsambuddho bhavissati, tassa Bhagavato kāle
Bimbisāro nāma rājā bhavissati, so tumhākaṃ ito dvānavutikappe ñāti⁵
ahosi, so Buddhassa dānaṃ datvā tumhākaṃ uddisissati, tadā labhissathā”ti.
Evaṃ vutte kira tesaṃ petānaṃ taṃ vacanaṃ “sve labhissathā”ti vuttam
viya ahoṣi.

1. Aḍḍhateyyehi purisasahashehi (Ka) Khuddakapāṭha-Ṭṭha 170 piṭṭhe ca.

2. Sakkaccaṃ dānavatthum (Sī, I)

3. Dānavatthum pesesi (Sī, I)

4. Sapparivārā te hi rājaputtā (Sī, I)

5. Ñātaḥ (Sī, I)

Tato ekasmiṃ Buddhantare vītivatte¹ amhākaṃ Bhagavā uppajji. Tepi tayo rājaputtā purisasahassena saddhiṃ devalokato cavitvā Magadharatṭhe brāhmaṇakule uppajjitvā anupubbena Tāpasapabbajjam pabbajitvā Gayāsise tayo jaṭilā ahesuṃ, janapade niyuttakapuriso rājā Bimbisāro ahoṣi, Bhaṇḍāgāriko gahapatiputto Visākho nāma seṭṭhi ahoṣi, tassa pajāpati Dhammadinnā nāma seṭṭhidhītā ahoṣi, avasesā pana parisā rañño eva parivārā hutvā nibbattiṃsu.

Amhākampi Bhagavā loke uppajjitvā sattasattāhaṃ atikkamitvā² anupubbena Bārāṇasīṃ āgamma dhammacakkaṃ pavattetvā Pañcavaggiye ādīṃ katvā yāva saḥassaparivāre³ tayo jaṭile vinetvā Rājagahaṃ agamāsi, tattha ca tadahupasaṅkamantaṃyeva rājānaṃ Bimbisāraṃ sotāpattiphale patiṭṭhāpesi saddhiṃ ekādasanahutehi aṅgamagavosihi brāhmaṇagahapatikehi. Atha raññā svātanāya bhattena nimantito adhivāsetvā dutiyadivase māṇavakaṇṇena Sakkena Devānamindena purato gacchantena—

“Danto dantehi saha purāṇajaṭilehi,
Vippamutto vippamuttehi.
Siṅgīnikkhasavaṇṇo,
Rājagahaṃ pāvīsi Bhagavā”ti⁴—

evamādīhi gāthāhi abhitthaviyamāno Rājagahaṃ pavisitvā rañño nivesane mahādānaṃ sampaṭicchi. Te pana petā “idāni rājā dānaṃ amhākaṃ uddisissati, idāni uddisissatī”ti āsāya samparivāretvā⁵ aṭṭhaṃsu.

Rājā dānaṃ datvā “kattha nu kho Bhagavā vihareyyā”ti Bhagavato vihāratṭhānameva cintesi, na taṃ dānaṃ kassaci uddisi. Tathā taṃ dānaṃ alabhantā⁶ petā chinnāsā hutvā rattiyāṃ rañño nivesane abhiviya bhīṃsanakaṃ vissaramakaṃsu. Rājā bhayasantāsasaṃvegaṃ āpajjitvā vibhā—

1. Vītivatte loke (Sī, I) 2. Vītināmetvā (Sī, I) 3. Aḍḍhateyyasahassaparivāre (Ka)
4. Vi 3. 48 piṭṭhe. 5. Dānaṃ datvā uddisissatīti gehaṃ samparivāretvā (Sī)
6. Yathā taṃ tamatthaṃ ajānantā (Ka)

tāya rattiyā Bhagavato ārocesi “evarūpaṃ saddaṃ assosiṃ, kiṃ nu kho me bhante bhavissatī”ti. Bhagavā “mā bhāyi mahārāja, na te kiñci pāpakaṃ bhavissati, apica kho santite purāṇañātakā petesu uppannā, te ekaṃ Buddhantaraṃ tameva paccāsīsaṃtā ‘Buddhassa dānaṃ datvā ambhākaṃ uddisissatī’ti vicarantā tayā hiyyo dānaṃ datvā na uddisitattā chinnāsā hutvā tathārūpaṃ vissaramakamsū”ti¹ āha. Kiṃ idānipi bhante dinne te labheyyunti. Āma mahārājāti. Tena hi bhante adhivāsetu me Bhagavā ajjatanāya dānaṃ, tesāṃ uddisissāmīti. Adhivāsesi Bhagavā tuṅḥibhāvena.

Rājā nivesanaṃ gantvā mahādānaṃ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṃ ārocāpesi, Bhagavā rājanteपुराṃ gantvā paññatte āsane nisīdi saddhiṃ bhikkhusaṅghena. Te petā “api nāma ajja labheyyāmā”ti gantvā tirokuṭṭādīsu aṭṭhasu. Bhagavā tathā akāsi, yathā te sabbeva rañño āpāthaṃ gatā ahesuṃ. Rājā dakkhiṇodakaṃ dento “idaṃ me ñātīnaṃ hotū”ti uddisi, tāvadeva petānaṃ kamalakuvalayasañchannā pokkharāṇiyo nibbattiṃsu. Te tattha nhatvā ca pivitvā ca paṭippassaddhadarathakilamathapipāsā suvaṇṇavaṇṇā ahesuṃ. Rājā yāgukhajjabhojjāni datvā uddisi, tesāṃ taṅkhaṇaṇṇeva dibbayāgukhajjabhojjāni nibbattiṃsu, te tāni paribhuñjitvā pīṇindriyā ahesuṃ. Atha vatthasenaśanāni datvā uddisi, tesāṃ dibbavatthapāsādapaccattharaṇaseyyādi-alāṅkāraṇidhaya nibbattiṃsu. Sā ca tesāṃ sampatti sabbāpi yathā rañño pākaṭā hoti, tathā Bhagavā adhiṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā ativiya attamano ahoṣi. Tato Bhagavā bhuttāvī pavārito rañño Bimbisārassa anumodanattaṃ Tirokuṭṭapetavatthum² abhāsi—

14. “Tirokuṭṭesu tiṭṭhanti, sandhisīṅghāṭakesu ca.

Dvārabāhāsu tiṭṭhanti, āgantvāna sakaṃ gharaṃ.

15. Pahūte annapānamhi, khajjabhojje upaṭṭhite.

Na tesāṃ koci sarati, sattānaṃ kammaṇaccayā.

1. Tathārūpaṃ bhīmsanakaṃ bheravamakamsūti (Sī, I)

2. Tirokuṭṭapetavatthum (Sī, I)

16. Evaṃ dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakā.
Suciṃ paṇītaṃ kālena, kappiyaṃ pānabhojanaṃ.
17. Idaṃ vo ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo.
Te ca tattha samāgantvā, ñātipetā samāgatā.
Pahūte annapānamhi, sakkaccaṃ anumodare.
18. Ciraṃ jīvantu no ñātī, yesaṃ hetu labhāmase.
Amhākañca katā pūjā, dāyakā ca anipphalā.
19. Na hi tattha kasi atthi, gorakkhettha na vijjati.
Vaṇijjā tādisī natthi, hiraññena kayākayaṃ.
Ito dinnena yāpenti, petā kālagatā¹ taṃ.
20. Unname udakaṃ vuṭṭhaṃ², yathā ninnaṃ pavattati.
Evameva ito dinnāṃ, petānaṃ upakappati.
21. Yathā vārivahā pūrā, paripūrenti sāgaraṃ.
Evameva ito dinnāṃ, petānaṃ upakappati.
22. Adāsi me akāsi me, ñātimitthā sakhā ca me.
Petānaṃ dakkhiṇāṃ dajjā, pubbe katamanussaraṃ.
23. Na hi ruṇṇaṃ vā soko vā, yā caññā paridevanā.
Na taṃ petāna' matthāya, evaṃ tiṭṭhanti ñātayo.
24. Ayañca kho dakkhiṇā dinnā, saṃghaṃhi suppatiṭṭhitā.
Dīgharattaṃ hitāya'ssa, ṭhānaso upakappati.
25. So ñātiddhammo ca ayaṃ nidassito,
Petāna pūjā ca katā uḷārā.
Balañca bhikkhūna' manuppadinnaṃ,
Tumhehi puññaṃ pasutaṃ anappakan'ti.

1. Kālakatā (Sī), kālañkatā (Ka)

2. Vaṭṭhaṃ (Sī)

14. Tattha **tirokuṭṭesūti** kuṭṭānaṃ parabhāgesu. **Tiṭṭhantīti** nisajjādipaṭikkhepato ṭhānakappanavacana metaṃ, gehapākāraḥkuṭṭānaṃ dvārato¹ bahi eva tiṭṭhantīti attho. **Sandhisīṅghāṭakesu** cāti sandhīsu ca sīṅghāṭakesu ca. **Sandhīti** catukkoṇaracchā, gharasandhitittisandhi-ālokasandhiyopi vuccanti. **Sīṅghāṭakāti** tikoṇaracchā. **Dvārabāhāsu tiṭṭhantīti** nagaradvāragharadvārānaṃ bāhā nissāya tiṭṭhanti. **Āgantvāna sakāṃ gharanti** sakagharaṃ nāma pubbañātigharampi attanā sāmibhāvena ajjhāvutthaghārampi, tadubhayampi te yasmā sakagharasaññāya āgacchanti, tasmā “āgantvāna sakāṃ gharan”ti āha.

15. Evaṃ Bhagavā pubbe anajjhāvuttapubbampi pubbañātigharattā Bimbisāranivesanaṃ sakagharasaññāya āgantvā tirokuṭṭādīsu ṭhite issāmacchariyaphalaṃ anubhavante ativiya duddasikavirūpabhayānakadassane bahū pete rañño dassento “tirokuṭṭesu tiṭṭhantī”ti gātham vavā puna tehi katassa kamma dāruṇabhāvaṃ dassento “**pahūte annapānamhī**”ti dutiyagāthamāha.

Tattha **pahūteti** anappake bahumhi, yāvadattheti attho. Ba-kārassa hi pakāro labbhati “pahu santo na bharaṭī”ti-ādīsu² viya. Keci pana “bahuke”ti paṭhanti, so pana pamādapāṭho³. **Annapānamhīti** anne ca pāne ca. **Khajjabhojjeti** khajje ca bhojje ca. Etena asitapītakhāyitasāyitavasena catubbidhampi āhāraṃ dasseti. **Upaṭṭhiteti** upagamma ṭhite sajjite, paṭiyatteti attho. **Na tesam koci sarati sattānanti** tesam pettivisaye uppanānaṃ sattānaṃ koci mātā vā pitā vā putto vā nattā vā na sarati. Kim kārāṇā? **Kammaṭṭhāyati**, attanā katassa adānādānapaṭisedhanādibhedassa kadariyakamma dāruṇabhāvato. Tam hi kammaṃ tesam ñātīnaṃ saritum na deti.

16. Evaṃ Bhagavā anappakepi annapānādīmhi vijjamāne ñātīnaṃ paccāsīnantānaṃ petānaṃ kammaphalena⁴ ñātakānaṃ anussaraṇamattassāpi abhāvaṃ

1. Parato (Ka)

3. Te pamādapāṭhā (Ka)

2. Khu 1. 295 piṭṭhe Suttanipāte.

4. Pāpakammavasena (Sī, I)

dassetvā idāni pettivisayūpappanne ñātake uddissa raññā dinnadānaṃ pasamsanto “**evaṃ dadanti ñātīnaṃ**”ti tatiyagāthamāha.

Tattha **evanti** upamāvacaṇaṃ, tassa dvidhā sambandho—tesaṃ sattānaṃ kammaṃpaccayā asarantesupi kesuci¹ keci dadanti ñātīnaṃ, ye evaṃ² anukampakā hontīti ca, mahārāja yathā tayā dinnānaṃ, evaṃ sucim paṇītaṃ kālena kappiyaṃ pānabhojanaṃ dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakāti ca. Tattha **dadantīti** denti uddisanti niyyātentī. **Ñātīnanti** mātito ca pitito ca sambandhānaṃ. **Yeti** ye keci puttādayo. **Hontīti** bhavanti. **Anukampakāti** atthakāmā hitesino. **Sucinti** suddhaṃ manoharaṃ dhammikañca³. **Paṇītanti** uḷāraṃ. **Kālenāti** dakkhiṇeyyānaṃ paribhogayoggakālena, ñātīpetānaṃ vā tirokuṭṭādīsu āgantvā ṭhitakālena. **Kappiyanti** anucchavikaṃ patirūpaṃ ariyānaṃ paribhogārahaṃ. **Pānabhojananti** pānañca bhojanañca, tadupadesena cettha sabbaṃ deyyadhammaṃ vadati.

17. Idāni yena pakārena tesaṃ petānaṃ dinnānaṃ nāma hoti, taṃ dassento “**idaṃ vo ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo**”ti catutthagāthāya pubbaḍḍhaṃ āha. Taṃ tatiyagāthāya pubbaḍḍhena sambandhitabbaṃ—

“Evaṃ dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakā.
Idaṃ vo ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo”ti.

Tena “idaṃ vo ñātīnaṃ hotūti evaṃ pakārena dadanti, no aññathā”ti ākāratthena evamsaddena dātābbākāranidassanaṃ kataṃ hoti.

Tattha **idanti** deyyadhammanidassanaṃ. **Voti** nipātamattaṃ “yehi vo ariyā”ti-ādīsu⁴ viya. **Ñātīnaṃ hotūti** pettivisaye uppanānaṃ ñātakānaṃ hotu. “No ñātīnaṃ”ti ca paḥanti, amhākaṃ ñātīnanti attho. **Sukhitā hontu ñātayo**ti te pettivisayūpappannā ñātayo idaṃ phalaṃ paccanubhavatā sukhitā sukhappatā hontu.

Yasmā “idaṃ vo ñātīnaṃ hotū”ti vuttepi aññena katakammaṃ na aññassa phaladaṃ hoti, kevalaṃ pana tathā uddissa dīyamānaṃ taṃ vatthu

1. Tesu (Sī, I)

3. Manāpikaṃ (Sī, I)

2. Ñātīnaṃhiyeva, evaṃ (Ka)

4. Ma 1. 21 piṭṭhe.

ñātipetānaṃ kusalakammasa paccayo hoti, tasmā yathā tesāṃ tasmim̃ vatthusmim̃ tasmiṃyeva khaṇe phalanibbattakaṃ kusalakammaṃ hoti, taṃ dassento “**te ca tatthā**”ti-ādimāha.

Tattha **teti** ñātipetā. **Tatthā**ti yattha dānaṃ dīyati, tattha. **Samāgantvā**ti “ime no ñātayo amhākaṃ atthāya dānaṃ uddisantī”ti anumodanattaṃ tattha samāgatā hutvā. **Pahūte annapānamhī**ti attano uddissa dīyamāne tasmim̃ vatthusmim̃. **Sakkaccaṃ anumodareti** kammaphalaṃ abhisaddahantā cittikāraṃ avijahantā avikkhittacittā hutvā “idaṃ no dānaṃ hitāya sukhāya hotū”ti modanti anumodanti pītisomanassajātā honti.

18. **Ciraṃ jīvantū**ti ciraṃ jīvino dīghāyukā hontu. **No ñātī**ti amhākaṃ ñātakā. **Yesāṃ hetū**ti yesāṃ kāraṇā ye nissāya. **Labhāmeti** īdisaṃ sampattim̃ paṭilabhāma. Idañhi uddisanena laddhasampattim̃ anubhavantānaṃ petānaṃ attano ñātīnaṃ thomanākāradassanaṃ. Petānañhi attano anumodanena, dāyakānaṃ uddisanena, dakkhiṇeyyasampattiyā cāti tīhi aṅgehi dakkhiṇā taṅkhaṇaṅṅeva phalanibbattikā hoti. Tattha dāyakā visesahetu. Tenāha “yesāṃ hetu labhāmase”ti. **Amhākaṅca katā pūjāti** “idaṃ vo ñātīnaṃ hotū”ti evaṃ uddisantehi dāyakehi amhākaṅca pūjā katā, te **dāyakā ca anipphalā** yasmiṃ santāne pariccāgamayaṃ kammaṃ nibbattaṃ tassa tattheva phaladānato.

Etthāha—“kiṃ pana pettivisayūpapannā eva ñātī hetusampattiyo labhanti, udāhu aññepī”ti? Na cettha amhehi vattabbaṃ atthi Bhagavatā eva byākatattā. Vuttaṃ hetam—

“Mayamassu bho Gotama brāhmaṇā nāma dānāni dema, puññāni¹ karoma ‘idaṃ dānaṃ petānaṃ ñātīsālohitānaṃ upakappatu, idaṃ dānaṃ petā ñātīsālohitā paribhuñjantū’ti. Kacci taṃ bho Gotama dānaṃ petānaṃ ñātīsālohitānaṃ

1. Saddhāni (Pāḷiyam)

upakappati, kacci te petā ñāṭisālohitā taṃ dānaṃ paribhuñjantīti. Tḥāne kho brāhmaṇa upakappati no aṭṭhāneti.

Katamaṃ pana bho Gotama tḥānaṃ, katamaṃ aṭṭhānanti. Idha brāhmaṇa ekacco paṇātipātī hoti -pa- micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā nirayaṃ upapajjati, yo nerayikānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idam kho brāhmaṇa aṭṭhānaṃ, yattha tḥitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

Idha pana brāhmaṇa ekacco paṇātipātī hoti -pa- micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā tiracchānayoṇiṃ upapajjati, yo tiracchānayoṇikānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idampi kho brāhmaṇa aṭṭhānaṃ, yattha tḥitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

Idha pana brāhmaṇa ekacco paṇātipātā paṭivirato hoti -pa- sammādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā manussānaṃ saḥabyataṃ upapajjati -pa- devānaṃ saḥabyataṃ upapajjati. Yo devānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idampi kho brāhmaṇa aṭṭhānaṃ, yattha tḥitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

Idha pana brāhmaṇa ekacco paṇātipātī hoti -pa- micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā pettivisayaṃ upapajjati. Yo pettivisayikānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Yaṃ vā panassa ito anupaveccenti mittāmaccā vā ñāṭisālohitā vā, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idam kho brāhmaṇa tḥānaṃ, yattha tḥitassa taṃ dānaṃ upakappatīti.

Sace pana bho Gotama so peto ñāṭisālohito taṃ tḥānaṃ anupapanno hoti, ko taṃ dānaṃ

paribhuñjatīti. Aññepissa brāhmaṇa petā ñāṭisālohitā taṃ ṭhānaṃ upapannā honti, te taṃ dānaṃ paribhuñjantīti.

Sace pana bho Gotama so ceva peto ñāṭisālohito taṃ ṭhānaṃ anupapanno hoti, aññepissa petā ñāṭisālohitā taṃ ṭhānaṃ anupapannā honti, ko taṃ dānaṃ paribhuñjatīti. Aṭṭhānaṃ kho etaṃ brāhmaṇa anavakāso, yaṃ taṃ ṭhānaṃ vivittaṃ¹ assa iminā dīghena addhunā yadidaṃ petehi ñāṭisālohitehi, apica² brāhmaṇadāyakopi anipphalo”ti³.

19. Idāni pettivisayūpapannānaṃ tattha aññassa kasigorakkhādino sampattipaṭilābhakāraṇassa abhāvaṃ ito dinnena yāpanaṅca dassetuṃ “**na hi**”ti-ādi vuttaṃ.

Tattha **na hi tattha kasi atthī**ti tasmim pettivisaye kasi na hi atthi, yaṃ nissāya petā sukhena jīveyyūṃ. **Gorakkhettha na vijjati**ti ettha pettivisaye na kevalaṃ kasiyeva natthi, atha kho gorakkhāpi na vijjati, yaṃ nissāya te sukhena jīveyyūṃ. **Vañijjā tādisī natthī**ti vañijjāpi tādisī natthi, yā tesam sampattipaṭilābhahetu bhaveyya. **Hiraññena kayākayanti** hiraññena kayavikkayampi tattha tādisaṃ natthi, yaṃ tesam sampattipaṭilābhahetu bhaveyya. **Ito dinnena yāpenti, petā kālagatā tahinti** kevalaṃ pana ito ñāṭīhi vā mittāmaccehi vā dinnena yāpenti, attabhāvaṃ pavattenti. **Petā**ti⁴ pettivisayūpapannā sattā. **Kālagatā**ti attano maraṇakālena gatā⁵. “Kālakatā”ti vā pāṭho, katakālā katamaraṇā maraṇaṃ sampattā. **Tahinti** tasmim pettivisaye.

20-21. Idāni yathāvuttamatthaṃ upamāhi pakāsetuṃ “**unname udakaṃ vuṭṭhan**”ti gāthādvayamāha. Tassattho—yathā unname thale unnatappadese meghehi abhivuṭṭhaṃ udakaṃ yathā ninaṃ pavattati, yo bhūmibhāgo ninno oṇato, taṃ upagacchati, evameva ito dinnāṃ dānaṃ petānaṃ

1. Rittāṃ (Sī, I)

3. Am 3. 478 piṭṭhe.

5. Kālaṅkatāti attano maraṇakālena katā (Ka)

2. Apica kho (Sī, I)

4. Petā (Ka)

upakappati, phaluppattiyā viniyujjati. Ninnamiva hi udakappavattiyā ṭhānaṃ petaloko dānūpakappanāya. Yathāha “idaṃ kho brāhmaṇa ṭhānaṃ, yattha ṭhitassa taṃ dānaṃ upakappati”¹. Yathā ca kandarapadarasākhapasākhakusobbhamahāsobbhehi ogalitena² udakena vārivahā mahānājjo pūrā hutvā sāgaram paripūrenti, evaṃ ito dinnadānaṃ pubbe vuttanayena petānaṃ upakappatīti.

22. Yasmā petā “ito kiñci labhāmā”^{ti} āsābhībhitā nātigharam āgantvāpi “idaṃ nāma no dethā”^{ti} yācituṃ na sakkonti, tasmā tesam imāni anussaraṇavatthūni anussaranto kulaputto dakkhiṇaṃ dajjāti dassento “**adāsi me**”^{ti} gāthamāha.

Tassattho—idaṃ nāma me dhanam vā dhaññaṃ vā adāsi, idaṃ nāma me kiccaṃ attanāyeva yogaṃ āpajjanto akāsi, “asuko me mārito vā pitito vā sambandhattā **nāti**, sinehavasena tāṇasamatthatāya **mitto**, asuko me sahapamsukīlakasahāyo **sakhā**”^{ti} ca etaṃ sabbamanussaranto petānaṃ dakkhiṇaṃ dajjā dānaṃ niyyāteyya. “Dakkhiṇā dajjā”^{ti} vā pāṭho, petānaṃ dakkhiṇā dātabbā, tena “adāsi me”^{ti}-ādinā nayena pubbe katamanussaraṃ anussaratāti vuttaṃ hoti. Karaṇatthe hi idaṃ paccattavacanaṃ.

23-24. Ye pana sattā nātimaraṇena ruṇṇasokādiparā eva hutvā tiṭṭhanti, na tesam atthāya kiñci denti, tesam taṃ ruṇṇasokādi kevalaṃ attaparitāpanamattameva hoti, taṃ na petānaṃ kañci atthaṃ sādhetīti dassento “**na hi ruṇṇaṃ vā**”^{ti} gātham vatvā puna magadharājena dinnadakkhiṇāya sātthakabhāvaṃ dassetuṃ “**ayañca kho**”^{ti} gāthamāha. Tesam attho heṭṭhā vuttoyeva.

25. Idāni yasmā imaṃ dakkhiṇaṃ dentena raññā nātīnaṃ nātīhi kattabbakiccakaraṇena nātīdhammo nidassito, bahujanassa pākaṭo kato³, nidassanaṃ pākaṭaṃ kataṃ “tumhehipi evameva nātīsu nātīdhammo paripūretabbo”^{ti}. Te ca pete dibbasampattiṃ adhigamentaṃ petānaṃ pūjā katā

1. Am 3. 479 piṭṭhe.

2. Ovuṭṭhitena (Ka)

3. Pākaṭe kate (Sī)

uḷārā, Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ annapānādīhi santappentena bhikkhūnaṃ balaṃ anuppadinnaṃ, anukampādiguṇaparivāraṅca cāgacetanaṃ nibbattentena anappakaṃ puññaṃ pasutaṃ, tasmā Bhagavā imehi yathābhuccaguṇehi rājānaṃ sampahaṃsento “so ñātiddhammo”ti osānagāthamāha.

Tattha ñātiddhammoti ñātīhi ñātīnaṃ kattabbakaraṇaṃ. Uḷārāti phītā samiddhā. Balanti kāyabalaṃ. Pasutanti upacitaṃ. Ettha ca “so ñātiddhammo ca ayaṃ nidassito”ti etena Bhagavā rājānaṃ dhammiyā kathāya sandassesi. Ñātiddhammadassanaṃ hettha sandassanaṃ¹. “Petāna pūjā ca katā uḷārā”ti iminā samādapesi. “Uḷārā”ti pasaṃsanaṃ hettha² punappunaṃ pūjakaṇe samādapanānaṃ. “Balaṅca bhikkhūna’manuppadinnānaṃ”ti iminā samuttejesi. Bhikkhūnaṃ balānuppadānaṃ hettha evaṃvidhānaṃ balānuppadāne ussāhavaḍḍhanena³ samuttejanaṃ. “Tumhehi puññaṃ pasutaṃ anappakan”ti iminā sampahaṃsesi. Puññapasavanakittanaṃ hettha tassa yathābhuccaguṇasaṃvaṇṇanabhāvena sampahaṃsananti⁴ evamettha yojanā veditabbā.

Desanāpariyosāne ca pettivisayūpapatti-ādīnavasaṃvaṇṇanena saṃviggahadayānaṃ yoniso padahataṃ caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣi. Dutiyadivasepi devamanussānaṃ idameva Tirokuṭṭadesanaṃ desesi. Evaṃ yāva satta divasā tādisova dhammābhisamayo ahoṣi.

Tirokuṭṭapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Pañcaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ Satthari Sāvatthiyaṃ viharante pañcaputtakhādakapetiṃ ārabha vuttaṃ. Sāvatthiyā kira avidūre gāmake aññatarassa kuṭumbikassa bhariyā vañjhā ahoṣi. Tassa ñātakā etadavocum “tava pajāpati vañjhā, aññaṃ te kaññaṃ ānemā”ti. So tassā bhariyāya sinehena na icchi. Athassa bhariyā taṃ pavattiṃ sutvā sāmikaṃ

1. Hetusandassanaṃ (Si, I)

2. Pasaṃsanaṃ, ettha (Si)

3. Evaṃvidhānaṃ tvaṃ balānuppadoti ussāhavaḍḍhanena (Ka)

4. Sampahaṃsanajanaṃ (Si)

evamāha “sāmi ahaṃ vañjhā, aññā kaññā ānetabbā, mā te kulavaṃso upacchijjī”ti. So tāya nippīlyamāno aññaṃ kaññaṃ ānesi. Sā aparena samayena gabbhinī ahosi. Vañjhithī “ayaṃ puttaṃ labhitvā imassa gehassa issarā bhavissatī”ti issāpakatā tassā gabbhapātanūpāyaṃ pariyesanī aññataraṃ paribbājikaṃ¹ annapānādīhi saṅgaṇhitvā tāya² tassā gabbhapātanaṃ dāpesi. Sā gabbhe patite attano mātuyā ārocesi, mātā attano ñātake samodhānetvā tamatthaṃ nivedesi. Te vañjhithim etadavocum “tayā imissā gabbho pātito”ti. Nāhaṃ pātemīti³. Sace tayā gabbho na pātito, sapaṭhaṃ karohīti. “Sace mayā gabbho pātito, duggatiparāyaṇā khuppiṇāsābhībhitvā sāyaṃ pātaṃ pañca pañca⁴ putte vijāyitvā khādītva tittim na gaccheyyaṃ, niccaṃ duggandhā makkhikāparikiṇṇā ca bhavyeyyaṃ”ti musā vatvā sapaṭhaṃ akāsi. Sā na cirasseva kālaṃ katvā tasseva gāmassa avidūre dubbaṇṇarūpā⁵ petī hutvā nibbatti.

Tadā janapade vutthavassā aṭṭha therā Satthu dassanatthaṃ Sāvattim āgacchantā tassa gāmassa avidūre chāyūdakasampanne araṇṇaṭṭhāne vāsaṃ upagacchimsu. Atha sā petī therānaṃ attānaṃ dassesi, tesu saṃghatthero taṃ petim—

26. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, duggandhā pūti vāyasi.

Makkhikāhi parikiṇṇā⁶, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti—

gāthāya paṭipucchi. Tattha **naggā**ti niccoḷā. **Dubbaṇṇarūpā**si virūpā ativiya bībhaccharūpena⁷ samannāgatā asi. **Duggandhā**ti aniṭṭhagandhā. **Pūti vāyasī**ti sarīrato kuṇapagandhaṃ vāyasi. **Makkhikāhi parikiṇṇā**ti nīlamakkhikāhi samantato ākiṇṇā. **Kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī**ti kā nāma evarūpā imasmim ṭhāne tiṭṭhasi, ito cito ca vicarasīti attho.

Atha sā petī mahātherena evaṃ puṭṭhā attānaṃ pakāsentī sattānaṃ saṃvegaṃ janentī—

1. Paribbājakaṃ (Ka)

2. Tena (Ka)

3. Pātesinti (Sī, I)

4. Pañca (Ka)

5. Vuttarūpā (Ka)

6. Makkhikāparikiṇṇāva (Sī, I)

7. Virūpena ativiya bībhacchadassanarūpena (Sī)

27. “Ahaṃ bhadante petīmhi, duggatā yamalokikā.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

28. “Kālena pañca puttāni, sāyaṃ pañca punāpare.

Vijāyitvāna khādāmi, tepi nā honti me alaṃ.

29. Pariḍayhati dhūmāyati, khudāya hadayaṃ mama.

Pānīyaṃ na labhe pātum, passa maṃ byasanaṃ gatan”ti—

imā tisso gāthā abhāsi.

27. Tattha **bhadanteti** theram gāravena ālapati. **Duggatāti** duggatim gatā. **Yamalokikāti** “yamaloko”ti laddhanāme petaloke¹ tattha pariyāpannabhāvena viditā². **Ito gatāti** ito manussalokato petalokaṃ upapajjanavasena gatā, upapannāti attho.

28. **Kālenāti** rattiyā vibhātakāle. Bhummatthe hi etaṃ karaṇavacanaṃ. **Pañca puttānīti** pañca putte. Liṅgavipallāsena hetam vuttaṃ. **Sāyaṃ pañca punāpareti** sāyanhakāle puna apare pañca putte khādāmīti yojanā. **Vijāyitvānāti** divase divase dasa dasa³ putte vijāyitvā. **Tepi nā honti me alanti** tepi dasaputtā ekadivasam mayham khudāya paṭighātāya alaṃ pariyattā na honti. Gāthāsukhattham hettha nā-iti⁴ dīgham katvā vuttaṃ.

29. **Pariḍayhati dhūmāyati khudāya hadayaṃ mamāti** khudāya jighacchāya bādhiyamānāya mama hadayapadeso udaragginā parisamantato⁵ jhāyati dhūmāyati santappati. **Pānīyaṃ na labhe pātunti** pipāsābhibhūtā tattha tattha vicarantī pānīyampi pātum na labhāmi. **Passa maṃ byasanaṃ gatanti** petūpapattiyā sādharmaṇam asādharmaṇaṃca imam īdisam byasanaṃ upagataṃ maṃ passa bhanteti attanā anubhaviyamānaṃ dukkham therassa pavedesi.

1. Laddhanāmena petaloko vuccati (Sī)

2. Vinitā (Ka)

3. Dasa (Ka)

4. Gāthāsukhattham tepi nā-iti (Ka)

5. Parito (Sī, I)

Taṃ sutvā thero tāya katakammaṃ pucchanto—

30. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, puttamaṃsāni khādasī”ti—

gāthamāha. Tattha **dukkataṃ**ti duccharitaṃ. **Kissakammavipākenā**ti kīdisassa kammaṃ vipākena, kiṃ pāṇātipātassa, udāhu adinnādānādīsu aññatarassāti attho. “Kena kammavipākenā”ti keci paṭhanti.

Atha sā petī attanā katakammaṃ therassa kathenti—

31. “Sapatī¹ me gabbhinī āsi, tassā pāpaṃ acetayim.
Sāhaṃ paduṭṭhamanasā, akariṃ gabbhapātaṃ.
32. Tassā dvemāsiko gabbho, lohitaññeva pagghari.
Tadassā mātā kupitā, mayhaṃ ñāti samānaya.
Sapathañca maṃ akāresi, paribhāsāpayī ca maṃ.
33. Sāhaṃ ghorañca sapathaṃ, musāvādaṃ abhāsisam.
‘Puttamaṃsāni khādāmi, sace taṃ pakataṃ mayā’.
34. Tassa kammaṃ vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ.
Puttamaṃsāni khādāmi, pubbalohitamakkhitā”ti—

gāthāyo abhāsi.

31-32. Tattha **sapatī**ti samānapatikā itthī vuccati. **Tassā pāpaṃ acetayinti** tassā sapatiyā pāpaṃ luddakaṃ kammaṃ acetayim. **Paduṭṭhamanasā**ti paduṭṭhacittā, paduṭṭhena vā manasā. **Dvemāsikoti** dvemāsajāto patiṭṭhito hutvā dvemāsiko. **Lohitaññeva paggharī**ti vipajjamāno² ruhiraññeva³ hutvā vissandi. **Tadassā mātā kupitā, mayhaṃ ñāti samānaya**ti tadā assā sapatiyā mātā mayhaṃ kupitā attano ñātake samodhānesi. “Tatassā”ti vā paṭho, tato assāti padavibhāgo.

1. Sapattī (Sī)

2. Vibhijjamāno (Ka)

3. Rudhiraññeva (Sī, I)

33-34. **Sapathanti** sapanam¹. **Paribhāsāpayīti** bhayena tājāpesi. **Sapatham musāvadam abhāsanti** “sace tam mayā katham, idisi bhaveyyan”ti katameva pāpam akatham katvā dassenti musāvadam abhūtam sapatham abhāsim. **Puttamaṁsāni khādāmi, sacetam pakatam mayāti** idam tadā sapathassa katākāradassanam, yadi etam gabbhapātanapāpam mayā katham, āyatim punabbhavābhinihattiyam mayham puttamaṁsāniyeva khādeyyanti attho. **Tassa kammassāti** tassa gabbhapātanavasena pakatassa pāṇātipātakammassa. **Musāvādassa cāti** musāvādakammassa ca. **Ubhayanti** ubhayassapi kammassa ubhayena vipākena. Karaṇatthe hi idam paccattavacanam. **Pubbalohitamakkhitāti** pasavanavasena² paribhijjanavasena³ ca pubbena ca lohiteṇa ca makkhitā hutvā puttamaṁsāni khādāmīti yojanā.

Evam sā petī attano kammavipākam pavedetvā puna there⁴ evamāha “aham bhante imasmiṁyeva gāme asukassa kuṭumbikassa bhariyā issāpakatā hutvā pāpakammam katvā evam petayoniyam nibbattā, sādhu bhante tassa kuṭumbikassa geham gacchatha, so tumhākam dānam dassati, tam dakkhiṇam mayham uddisāpeyyātha⁵, evam me ito petalokato mutti bhavissati”ti. Therā tam sutvā tam anukampamānā ullumpanasabhāvasaṅghitā tassa kuṭumbikassa geham piṇḍāya pavisimsu. Kuṭumbiko there disvā saṅjātappasādo paccuggantvā pattāni gahetvā there āsanesu nisidāpetvā paṇītena āhārena bhojetum ārabhi. Therā tam pavattim kuṭumbikassa ārocetvā tam dānam tassā petiyā uddisāpesum, taṅkhaṇaṅṅeva ca sā petī tato dukkhato apetā ulārasampattim paṭilabhivā rattiyam kuṭumbikassa attānam dassesi. Atha therā anukkamena Sāvattim gantvā Bhagavato tamattham ārocesum. Bhagavā ca tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparīsāya dhammam desesi, desanāvasāne mahājano paṭiladdhasamvego issāmaccherato paṭivirami. Evam sā desanā mahājanassa sāthikā ahoṣīti.

Pañcaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Saccāpanam (Sī)

2. Sapathavasena (Ka)

3. Paribhuñjanavasena (Sī, I)

4. Theram (Sī)

5. Ādiseyyātha (Ka)

7. Sattaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idam Sathari Sāvattھیyaṃ viharante sattaputtakhādakapetiṃ ārabha vuttam. Sāvattھیyā kira avidūre aññatarasmim gāmake aññatarassa upāsakassa dve puttā ahesum paṭhamavaye ṭhitā rūpasampannā silācārena samannāgatā¹. Tesam mātā “puttavatī ahan”ti puttabalena bhattāraṃ atimaññati. So bhariyāya avamānito nibbinnamānaso aññaṃ kaññaṃ ānesi, sā na cirasseva gabbhinī ahoṣi. Athassa jeṭṭhabhariyā issāpakatā aññataram vejjam² āmisena upalāpetvā tena tassā temāsikaṃ gabbhaṃ pātesi. Atha sā nātīhi ca bhattārā ca “tayā imissā gabbho pātito”ti puṭṭhā “nāhaṃ pātemī”ti musā vatvā tehi asaddahantehi “sapaṭham karohī”ti vuttā “sāyaṃ pātam satta satta putte vijāyitvā puttamaṃsāni khādāmi, niccam duggandhā ca makkhikāparikiṇṇā ca bhavyeyan”ti sapaṭham akāsi.

Sā aparena samayena kālam katvā tassa gabbhapātanassa musāvādassa ca phaleneva petayoniyaṃ nibbattitvā vuttanayena puttamaṃsāni khādantī tasseva gāmassa avidūre vicarati. Tena ca samayena sambahulā therā gāmakāvāse vutthavassā Bhagavantaṃ dassanāya Sāvattھیṃ āgacchantā tassa gāmassa avidūre ekasmim padese rattiyaṃ vāsam kappesum. Atha sā petī tesam therānaṃ attānaṃ dassesi. Tam mahāthero gāthāya pucchi—

35. “Naggā dubbaṇṇarūpāsī, duggandhā pūti vāyasi.

Makkhikāhi parikiṇṇā, kā nu tvam idha tiṭṭhasī”ti.

Sā therena puṭṭhā tīhi gāthāhi paṭivacanaṃ adāsi—

36. “Ahaṃ bhadante petīmhi, duggatā yamalokikā.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

37. Kālena satta puttāni, sāyaṃ satta punāpare.

Vijāyitvāna khādāmi, tepi nā honti me alam.

1. Silācāraguṇasamannāgatā (Sī, I)

2. Vijjāvādinam (Ka)

38. Pariḍayhati dhūmāyati, khudāya hadayaṃ mama.
Nibbutiṃ nādhigacchāmi, aggidaḍḍhāva ātape”ti.

38. Tattha **nibbutinti** khuppiḍāsādukkhassa vūpasamaṃ.
Nādhigacchāmīti na labhāmi. **Aggidaḍḍhāva ātapeti** ati-uṇha-ātape agginā
ḍayhamānā viya nibbutiṃ nādhigacchāmīti yojanā.

Taṃ sutvā mahāthero tāya katakammaṃ pucchanto—

39. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, puttamaṃsāni khādasī”ti—

gāthamāha.

Atha sā petī attano petalokūpapattiṅca puttamaṃsakhādanakāraṇaṅca
kathentī—

40. “Ahū mayhaṃ duve puttā, ubho sampattayobbanā.
Sāhaṃ puttabalūpetā, sāmikaṃ atimaññisaṃ.

41. Tato me sāmiko kuddho, sapatim̃ mayhamānaya¹.
Sā ca gabbhaṃ alabhittha, tassā pāpaṃ acetayim̃.

42. Sāhaṃ paduṭṭhamanasā, akariṃ gabbhapātanam̃.
Tassā temāsiko gabbho, pūtilohitako² pati.

43. Tadassā mātā kupitā, mayhaṃ ñātī samānaya.
Sapathaṅca maṃ kāresi, paribhāsāpayī ca maṃ.

44. Sāhaṃ ghoraṅca sapaṭhaṃ, musāvādaṃ abhāsisaṃ.
‘Puttamaṃsāni khādāmi, sace taṃ pakataṃ mayā’.

45. Tassa kammaṃ vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ.
Puttamaṃsāni khādāmi, pubbalohitamakkhitā”ti—

imā gāthā abhāsi.

1. Sapattim̃ aññamānaya (Sī, I)

2. Pubbalohitako (Ka)

40-45. Tattha **puttabalūpetā**ti puttabalena upetā, puttānaṃ vasena laddhabalā. **Atimaññisanti** atikkamitvā maññiṃ avamaññiṃ. **Pūtilohitako patī**ti kuṇapalohitaṃ hutvā gabbho paripati. Sesāṃ sabbaṃ anantarasadisameva, tattha aṭṭha therā, idha sambahulā. Tattha pañca puttā, idha sattāti ayameva visesoti.

Sattaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Goṇapetavattthuvaṇṇanā

Kiṃ nu ummattarūpovāti idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ matapitikaṃ kuṭumbikaṃ ārabba kathesi. Sāvattthiyaṃ kira aññatarassa kuṭumbikassa pitā kālamakāsi, so pitu maraṇena sokasantattahadayo¹ rodamāno ummattako viya vicaranto yaṃ yaṃ passati, taṃ taṃ pucchati “api me pitaraṃ passitthā”ti. Na koci tassa sokaṃ vinodetuṃ asakkhi. Tassa pana hadaye ghaṭe padīpo viya sotāpattiphalassa² upanissayo pajjalati.

Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokeno tassa sotāpattiphalassa upanissayaṃ disvā “imassa atītakāraṇaṃ āharitvā sokaṃ vūpasametvā sotāpattiphalaṃ dātuṃ vaṭṭati”ti cintetvā punadivase pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto pacchāsamaṇaṃ anādāya³ tassa gharadvāraṃ agamāsi. So “Satthā āgato”ti sutvā paccuggantvā Satthāraṃ gehaṃ pavesetvā Satthari paññatte āsane nisinne sayam⁴ Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno “kiṃ bhante mayhaṃ pitu gataṭṭhānaṃ jānāthā”ti āha. Atha naṃ Satthā “upāsaka kiṃ imasmiṃ attabhāve pitaraṃ pucchasi, udāhu atīte”ti āha. So taṃ vacanaṃ sutvā “bahū kira mayhaṃ pitaro”ti tanubhūtasoko thokaṃ majjhattataṃ paṭilabhi. Athassa Satthā sokavinodanaṃ⁵ dhammakathaṃ katvā apagatasokaṃ kallacittaṃ viditvā sāmukkaṃsikāya dhammadesanāya sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā vihāraṃ agamāsi.

1. Sokasantappamānahadayo (Sī), sokasantattamānaso (I) 2. Sotāpattimaggassa (Ka)

3. Ādāya (Sī, I)

4. Sīghaṃ (Ka)

5. Sokavinodanattamaṃ (Sī, I)

Atha bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ “passatha āvuso Buddhānubhāvaṃ, tathā sokaparidevasamāpanno¹ upāsako khaṇeneva Bhagavatā sotāpattiṭṭhale vinīto”ti. Satthā tattha gantvā paññattavarabuddhāsane nisinno “kāya nuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchi, bhikkhū tamatthaṃ Bhagavato ārocesuṃ. Satthā “na bhikkhave idāneva mayā imassa soko apanīto, pubbepi apanītoyevā”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte Bārāṇasiyaṃ aññatarassa gahapatikassa pitā kālamakāsi. So pitu maraṇena sokaparidevasamāpanno assumukho rattakkho kandanto² citakaṃ padakkhiṇaṃ karoti. Tassa putto Sujāto nāma kumāro paṇḍito byatto buddhisampanno pitu sokavinayanūpāyaṃ cintento ekadivasāṃ bahinagare ekaṃ matagoṇaṃ disvā tiṇaṅca pānīyaṅca āharitvā tassa purato ṭhapetvā “khāda khāda, piva pivā”ti vadanto aṭṭhāsi, āgatāgatā taṃ disvā “samma Sujāta kiṃ ummattakosi³, yo tvaṃ matassa goṇassa tiṇodakaṃ upanesī”ti vadanti, so na kiñci paṭivadati. Manussā tassa pitu santikaṃ gantvā “putto te ummattako jāto, matagoṇassa tiṇodakaṃ detī”ti āhaṃsu. Taṃ sutvā ca kuṭumbikassa pitaraṃ ārabha ṭhito soko apagato. So “mayhaṃ kira putto ummattako jāto”ti saṃvegappatto vegena gantvā “nanu tvaṃ tāta Sujāta paṇḍito byatto buddhisampanno, kasmā matagoṇassa tiṇodakaṃ desī”ti codento—

46. “Kiṃ nu ummattarūpova, lāyitvā haritaṃ tiṇaṃ.

Khāda khādāti lapasi, gatasattaṃ jaraggavaṃ.

47. Na hi annena pānena, mato goṇo samuṭṭhahe.

Tvaṃsi bālo ca dummedho, yathā ta’ññoṃva dummatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **kiṃ nūti** pucchāvacanaṃ. **Ummattarūpovāti** ummattakasabhāvo viya cittakkhepaṃ patto viya. **Lāyitvāti** lavitvā. **Haritaṃ tiṇanti** allatiṇaṃ. **Lapasi** vilapasi. **Gatasattanti** vigatajīvitāṃ. **Jaraggavanti**

1. Sokapareto paramasoko (Sī)

2. Assumukho urattālim kandanto tassa (Sī, I)

3. Kiṃ tvaṃ ummattako jātosī (Sī)

balibaddam̐ jīṇṇagoṇam̐. **Annena pānenā**ti tayā dinnena haritatiṇena vā pānīyena vā. **Mato goṇo samuṭṭhaheti** kālakato goṇo laddhajīvito hutvā na hi samuṭṭhaheyya. **Tvaṃsi bālo ca dummedhoti** tvaṃ bālyayogato bālo, medhāsaṅkhātāya paññāya abhāvato dummedho asi. **Yathā ta’ñño** **dummatī**ti yathā taṃ aññopi nippañño¹ vippalapeyya, evaṃ tvaṃ niratthakam̐ vippalapasīti attho, yathātanti nipātamattam̐. ()²

Tam̐ sutvā Sujāto pitaram̐ saññāpetum̐ attano adhippāyam̐ pakāsento—

48. “Ime pādā idam̐ sīsam̐, ayaṃ kāyo savāladhi.

Nettā tatheva tiṭṭhanti, ayaṃ goṇo samuṭṭhahe.

49. Nāyyakassa hatthapādā, kāyo sīsaṅca dissati.

Rudam̐ mattikathūpasmim̐, nanu tvaññeva dummatī”ti—

gāthādvayam̐ abhāsi. Tassattho—imassa goṇassa **ime** cattāro **pādā**, **idam̐ sīsam̐**, saha vāladhinā vattaṭīti **savāladhi ayaṃ kāyo**, imāni ca **nettā** nayanāni yathā maraṇato pubbe, **tatheva** abhinnasaṅṭhānāni **tiṭṭhanti**. **Ayaṃ goṇo samuṭṭhaheti** imasmā kāraṇā ayaṃ goṇo samuṭṭhaheyya samuttiṭṭheyyāti mama cittam̐ bhaveyya. “Maññe goṇo samuṭṭhahe”ti keci paṭhanti, tena kāraṇena ayaṃ goṇo sahasāpi kāyam̐ samuṭṭhaheyyāti aham̐ maññeyyam̐, evaṃ me maññanā sambhaveyyāti adhippāyo. **Ayyakassa** pana mayham̐ pitāmahassa **na hatthapādā kāyo sīsam̐ dissati**, kevalam̐ pana tassa aṭṭhikāni pakkhipitvā kate mattikāmaye thūpe rudanto sataguṇena sahasaguṇena tāta **tvaññeva dummatī** nippañño, bhajjanadhammā saṅkhārā bhijjanti, tattha vijānataṃ kā paridevanāti pitu dhammam̐ kathesi.

1. Añño nippañño iva (Sī)

2. (Añño vā dummatīti tvaṃ paññavāpi samāno añño ummattapuggalo viya ummukho hutvā vippalapasīti attho) (Sī, I)

Tam sutvā bodhisattassa pitā “mama putto paṇḍito maṃ saññāpetuṃ imaṃ kammaṃ akāsi”ti cintetvā “tāta Sujāta ‘sabbepi sattā maraṇadhammā’ti aññātametaṃ, ito paṭṭhāya na socissāmi, sokaharaṇasamatthena nāma medhāvinā tādiseneva bhavitabban”ti puttam pasamsanto—

50. “Ādittam vata maṃ santam, ghatasittamva pāvakaṃ.
Vārinā viya osiṅcam, sabbam nibbāpaye daram.
51. Abbahī vata me sallam, sokam hadayanissitam.
Yo me sokaparetassa, pitusokam apānudi.
52. Svāham abbūḷhasallosmi, sītibhūtosmi nibbuto.
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna māṇava.
53. Evaṃ karonti sappaññā, ye honti anukampakā.
Vinivattayanti sokamhā, Sujāto pitaram yathā”ti—

catasso gāthā abhāsi. Tattha **ādittanti** sokagginā ādittam jalitam. **Santanti** samānam. **Pāvakanti** aggi. **Vārinā viya osiṅcanti** udakena avasiṅcanto viya. **Sabbarānibbāpaye daranti** sabbam me cittadaratham nibbāpesi. **Abbahīvatāti** nīharivata¹. **Sallanti** sokasallam. **Hadayanissitanti** cittasannissitasallabhūtam. **Sokaparetassāti** sokena abhibhūtasā. **Pitusokanti** pitaram ārabba uppannam sokam. **Apānudi**ti apanesi. **Tava sutvāna māṇavāti** kumāra tavavacanam sutvā idāni pana na socāmi na rodāmi. **Sujāto pitaram yathāti** yathā ayam Sujāto attano pitaram sokato vinivattesi, evam aññepi ye anukampakā anuggaṇhasilā honti, te sappaññā evam karonti pitūnam aññesaṅca upakāram karontīti² attho.

Māṇavassa vacanam sutvā pitā apagatasoko hutvā sīsam nahāyitvā bhujjivā kammante pavattetvā kālam katvā saggaparāyaṇo ahoṣi. Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā tesam bhikkhūnam saccāni pakāsesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādīsu paṭiṭṭhahimsu. Tadā Sujāto lokanātho ahoṣīti.

Goṇapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Abbūḷham vatāti nīharitam (Sī)

2. Upakāraṃ hontīti (Ka)

9. Mahāpesakārapetivatthuvaṇṇā

Gūtañca muttam ruhirañca pubbanti idam Sathari Sāvattiyam viharante aññataram pesakārapetiṃ ārabbha vuttam. Dvādasamattā kira bhikkhū Satthu santike kammaṭṭhānam gahetvā vasanayoggaṭṭhānam vīmaṃsantā upakaṭṭhāya vassūpanāyikāya aññataram chāyūdakasampannam ramaṇīyam araṇṇāyatanaṃ tassa ca nātidūre nāccāsanne gocaragāmaṃ disvā tattha ekarattim vasitvā dutiyadivase gāmaṃ piṇḍāya pavisimsu. Tattha ekādasa pesakārā paṭivasanti, te te bhikkhūdisvā sañjātasomanassā hutvā attano attano geham netvā paṇitena āhārena parivisitvā āhamṃsu “kuhiṃ bhante gacchathā”ti. Yattha amhākaṃ phāsukaṃ, tattha gamissāmāti. “Yadi evam bhante idheva vasitabban”ti vassūpagamaṃ yācimsu, bhikkhū sampaṭicchimsu. Upāsakā tesam tattha araṇṇakuṭīkāyo kāretvā adamsu, bhikkhū tattha vassam upagacchimsu.

Tattha jeṭṭhakapesakāro dve bhikkhū catūhi paccayehi sakkaccam upaṭṭhahi, itare ekekaṃ bhikkhum upaṭṭhahimsu. Jeṭṭhakapesakārassa bhariyā assaddhā appasannā micchādiṭṭhikā maccharinībhikkhū na sakkaccam upaṭṭhāti. So tam disvā tassāyeva kaniṭṭhabhaginim ānetvā attano gehe issariyam niyyādesi, sā saddhā pasannā hutvā sakkaccam bhikkhū paṭijaggi. Te sabbe pesakārā vassamvutthānam bhikkhūnam ekekassa ekekaṃ sāṭakamadamsu. Tattha maccharinī jeṭṭhapesakārassa bhariyā paduṭṭhacittā attano sāmikaṃ paribhāsi “yam tayā samaṇānam sakyaputtīyānam dānam dinnam annapānam, tam te paraloke gūthamuttam pubbalohitañca hutvā nibbattatu, sāṭakā ca jalitā ayomayapaṭṭā hontū”ti.

Tattha jeṭṭhapesakāro aparena samayena kālam katvā viñjhāṭaviyam ānubhāvasampannā rukkhadevatā hutvā nibbatti, tassa pana kadariyā bhariyā kālam katvā tasseva vasanaṭṭhānassa avidūre petī hutvā nibbatti. Sā naggā dubbaṇṇarūpā jighacchāpipāsābhībhūtā tassa bhūmadevassa santikaṃ gantvā āha “aham sāmi niccolā ativiya jighacchāpipāsābhībhūtā vicarāmi, dehi me vattham annapānañcā”ti. So tassā dibbam ulāram annapānam upanesi. Tam tāya gahitamattameva gūthamuttam pubbalohitañca sampajjati, sāṭakañca dinnam tāya paridahitam pajjalitam ayomayapaṭṭam hoti. Sā mahādukkham anubhavanti tam chaḍḍetvā kandanti vicarati.

Tena ca samayena aññataro bhikkhu vutthavasso Satthāraṃ vanditum gacchanto mahatā Satthena saddhim viñjhāṭavim paṭipajji. Satthikā rattim maggaṃ gantvā divā vane sandacchāyūdakasampannaṃ padesaṃ disvā yānāni muñcitvā muhuttaṃ vissamiṃsu. Bhikkhu pana vivekakāmatāya thokaṃ apakkamivā aññatarassa sandacchāyassa vanagahanapaṭicchannassa rukkhasa mūle saṃghāṭim paññapetvā nipanno rattiyam maggagamanaparissamena kilantakāyo niddam upagañchi, satthikā vissamivā maggaṃ paṭipajjiṃsu, so bhikkhu na paṭibujji. Atha sāyanhasamaye uṭṭhahivā te apassanto aññataram kummaggaṃ paṭipajjitvā¹ anukkamena tassā devatāya vasanaṭṭhānaṃ sampāpuṇi. Atha naṃ so devaputto disvā manussarūpena upagantvā paṭisanthāraṃ katvā attano vimānaṃ pavesetvā pādabbhañjanādini datvā payirupāsanto nisīdi. Tasmim ca samaye sā petī āgantvā “dehi me sāmi annapānaṃ sāṭakañcā”ti āha, so tassā tāni adāsi, tāni ca tāya gahitamattāni gūthamuttapubbalo hitapajjalita-ayopaṭṭāyeva ahesum. So bhikkhu taṃ disvā sañjātasamvego taṃ devaputtam—

54. “Gūthañca muttam ruhirañca pubbam,
Paribhuñjati kissa ayam vipāko.
Ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārī,
Yā sabbadā lohitapubbabhakkhā.

55. Navāni vatthāni subhāni ceva,
Mudūni suddhāni ca lomasāni.
Dinnāni missā kitakā bhavanti,
Ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārī”ti—

dvīhi gāthāhi paṭipucchi. Tattha **kissa ayam vipākoti** kīdisassa kammassa ayam vipāko, yaṃ esā idāni paccanubhavatīti. **Ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārī**ti ayam itthī kiṃ nu kho kammaṃ pubbe akāsi. **Yā sabbadā lohitapubbabhakkhā**ti yā sabbakālaṃ ruhirapubbameva bhakkhati paribhuñjati. **Navānī**ti paccagghāni tāvadeva pātubhūtāni. **Subhānī**ti sundarāni dassanīyāni. **Mudūnī**ti sukhasamphassāni. **Suddhānī**ti parisuddhavaṇṇāni. **Lomasānī**ti salomakāni

1. Ummaggaṃ gahetvā gacchanto (Ka)

sukhasamphassāni, sundarānīti¹ attho. **Dinnāni missā kitakā bhavantīti** kitakakaṇṭakasadisāni² lohapaṭṭasadisāni bhavanti. “Kīṭakā³ bhavanti”ti vā pāṭho, khādakapāṇakavaṇṇāni bhavantīti attho.

Evam so devaputto tena bhikkhunā puṭṭho tāya purimajātiyā katakammaṃ pakāsento—

56. “Bhariyā mamesā ahu bhadante,
Adāyikā maccharinī kadariyā.
Sā maṃ dadantaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ,
Akkosati ca paribhāsati ca.

57. Gūthañca muttam ruhirañca pubbaṃ,
Paribhuñja tvaṃ asuciṃ sabbakālaṃ.
Etaṃ te paralokasmiṃ hotu,
Vatthā ca te kitakasamā bhavantu.
Etādisaṃ duccharitaṃ caritvā,
Idhāgatā cirarattāya khādati”ti—

dve gāthā abhāsi. Tattha **adāyikā**ti kassaci kiñcipi adānasilā. **Maccharinī kadariyā**ti paṭhamam maccheramalassa sabbhāvena⁴ maccharinī, tāya ca⁵ punappunam āsevanatāya thaddhamaccharinī, tāya kadariyā ahūti yojanā. Idāni tassā tameva kadariyataṃ dassento “**sā maṃ dadantaṃ**”ti-ādimāha. Tattha **etādisanti** evarūpaṃ yathāvuttavacīduccaritādiṃ caritvā. **Idhāgatā**ti imaṃ petalokaṃ āgatā, petattabhāvaṃ upagatā. **Cirarattāya khādati**ti cirakālaṃ gūthādimeva khādati. Tassā hi yenākārena akkuṭṭhaṃ, tenevākārena pavattamānampi phalaṃ. Yaṃ uddissa akkuṭṭhaṃ⁶, tato aññattha pathaviyaṃ kamantakasaṅkhāte matthake asanipāto viya attano upari patati.

Evam so devaputto tāya pubbe katakammaṃ kathetvā puna taṃ bhikkhuṃ āha “atthi pana bhante koci upāyo imaṃ petalokato

1. Sukkānīti (Ka)

4. Maccharimattassa sabbbhāvena (Ka)

2. Kīṭakasanisāni (Ka)

5. Tamyeva (Ka)

3. Kīṭapā (Ka)

6. Akantaṃ (Sī)

mocetun”ti. “Atthī”ti ca vutte “kathetha bhante”ti. Yadi Bhagavato ariyasamghassa ca ekasseva vā bhikkhuno dānaṃ datvā imissā uddisiyati, ayañca taṃ anumodati, evametissā ito dukkhato mutti bhavissatīti. Taṃ sutvā devaputto tassa bhikkhuno paṇitaṃ annapānaṃ datvā taṃ dakkhiṇaṃ tassā petiyā ādisi¹, tāvadeva sā peti suhitā piṇḍriyā dibbāhārassa tittā ahoṣi. Puna tasseva bhikkhuno hatthe dibbasāṭakayugaṃ Bhagavantam uddissa datvā tañca dakkhiṇaṃ petiyā ādisi, tāvadeva ca sā dibbavatthanivatthā dibbalaṅkāravibhūsitā sabbakāmasamiddhā devaccharapaṭibhāgā ahoṣi. So ca bhikkhu tassa devaputtassa iddhiyā tadaheva Sāvattiṃ patvā jetavanaṃ pavisitvā Bhagavato santikaṃ upagantvā vanditvā taṃ sāṭakayugaṃ datvā taṃ pavattiṃ ārocesi. Bhagavāpi tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Mahāpesakārapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Khallāṭiyapetivatthuvaṇṇanā

Kā nu antovimānasminti idaṃ Satthari Sāvattiyaṃ viharante aññatarāṃ khallāṭiyapetiṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Bārāṇasiyaṃ aññatarā rūpūpajīvinī itthi abhirūpā dassanīyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā atimanoharakesakalāpī ahoṣi. Tassā hi kesā nilā dīghā tanū mudū siniddhā vellitaggaṃ dvihatthagayhā visaṭṭhā² yāva mekhalā kalāpā olambanti, taṃ tassā kesasobhaṃ disvā taruṇajano yebhuyyena tassam³ paṭibaddhacitto ahoṣi. Athassā taṃ kesasobhaṃ asahamānā issāpakatā katipayā itthiyo mantetvā⁴ tassā eva paricārikadāsīṃ āmisena upalāpetvā tāya tassā kesūpapātanāṃ bhesajjam⁵ dāpesum. Sā kira dāsī taṃ bhesajjam nhāniyacūṇṇena saddhiṃ payojetvā Gaṅgāya nadiyā nhānakāle tassā

1. Adāsi (Sī, I)

2. Visamsaṭṭhā (Sī)

3. Tattha (Ka)

4. Sammantetvā (Sī, I)

5. Kesabādhana bhesajjam (Ka)

adāsi. Sā tena kesamūlesu¹ temetvā udake nimujji, nimujjanamatteyeva kesā samūlā paripatimsu, sīsāṃ cassā tittakalābusadisāṃ ahosi. Atha sā sabbaso vilūnakesā luñcitamatthakā kapotī viya virūpā hutvā lajjāya antonagaram pavisitum asakkontī vatthena sīsāṃ veḷhetvā bahinagare aññatarasmim padese vāsāṃ kappentī katipāhaccayena apagatalajjā tato nivattetvā tilāni pīletvā telavaṇijjāṃ surāvaṇijjañca karontī jīvikāṃ kappesi. Sā ekadivasāṃ dvīsu tīsu manussesu surāmattesu² mahāniddāṃ okkamantesu sithilabhūtāni tesāṃ nivatthavattāni avahari.

Athekadivasāṃ sā ekaṃ khīṇāsavattherāṃ piṇḍāya carantāṃ disvā pasannacittā attano gharam netvā paññatte āsane nisīdāpetvā telasamsaṭṭham doṇinimmajjanim piññākamadāsi, so tassā anukampāya taṃ paṭiggahetvā paribhuñji. Sā pasannamānasā upari chattaṃ dhārayamānā aṭṭhāsi, so ca thero tassā cittaṃ pahaṃsento anumodanaṃ katvā pakkāmi. Sā ca itthī anumodanakāleyeva “mayhaṃ kesā dīghā tanū siniddhā mudū vellitaggā hontū”ti patthanamakāsi.

Sā aparena samayena kālaṃ katvā missakakamassa phalena³ samuddamajjhe kanakavimāne ekikā hutvā nibbatti, tassā kesā patthitākārāyeva sampajjimsu, manussānaṃ sātākāvaharaṇena pana naggā ahosi. Sā tasmiṃ kanakavimāne punappunaṃ uppajjitvā ekaṃ buddhantaraṃ naggāva hutvā vītināmesi. Atha amhākaṃ Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anupubbena Sāvattthiyaṃ viharante Sāvattthivāsino sattasatā⁴ vāṇijā Suvanṇabhūmim uddissa nāvāya Mahāsamuddaṃ otarimsu. Tehi āruḷhā nāvā visamavātavegukkhittā⁵ ito cito ca paribbhamantī taṃ padesaṃ agamāsi. Atha sā vimānapetī saha vimānena tesāṃ attānaṃ dassesi. Taṃ disvā jeṭṭhavāṇijo pucchanto—

58. “Kā nu antovimānasmim, tiṭṭhantī nū’panikkhami.

Upanikkhamassu bhadde⁶, passāma taṃ bahiṭṭhitaṃ”ti⁷—

1. Kese samūle (Sī)

3. Puññāpuññakammānaṃ nissandena (Sī)

5. Vātavegena khittā (Ka)

2. Surāmadamattesu (Sī)

4. Satamattā (Sī, I)

6. Bhadde tvaṃ (Sī)

7. Mahiddhikantī (Sī, I)

gāthamāha. Tattha **kā nu antovimānasmim tiṭṭhantī**ti vimānassa anto abbhantare tiṭṭhantī kā nu tvaṃ, kim manussitthī, udāhu amanussitthīti pucchati. **Nū’panikkhamī**ti vimānato na nikkhami. **Upanikkhamassu bhadde, passāma taṃ bahiṭṭhanti**¹ bhadde taṃ mayaṃ bahi ṭhitam passāma daṭṭhukāmamhā, tasmā vimānato nikkhamassu. “Upanikkhamassu bhadda’nte”ti vā pāṭho, bhaddam te atthūti attho.

Athassa sā attano bahi nikkhamitum asakkuṇeyyataṃ pakāsentī—

59. “Aṭṭiyāmi harāyāmi, naggā nikkhamitum bahi.

Keseha’ mhi paṭicchannā, puññaṃ me appakam katan”ti—

gāthamāha. Tattha **aṭṭiyāmī**ti naggā hutvā bahi nikkhamitum aṭṭikā dukkhitā amhi. **Harāyāmī**ti lajjāmi. **Keseha’ mhi paṭicchannā**ti kesehi amhi aham paṭicchādita pārutasarīrā. **Puññaṃ me appakam katanti** appakam parittam mayā kusalakammaṃ katan, piññākādānamattanti adhippāyo.

Athassā vāṇijo attano uttarisāṭakam dātukāmo—

60. “Handu’ttarīyaṃ dadāmi te, idam dussam nivāsaya.

Idam dussam nivāsetvā, ehi nikkhama sobhane.

Upanikkhamassu bhadde, passāma taṃ bahiṭṭhitan”ti—

gāthamāha. Tattha **handā**ti gaṇha. **Uttarīyanti** upasambyānam², uttarisāṭakanti attho. **Dadāmi** teti tuyham dadāmi. **Idam dussam nivāsaya**ti imam mama uttarisāṭakam tvaṃ nivāsehi. **Sobhaneti** sundararūpe.

Evañca pana vatvā attano uttarisāṭakam tassā upanesi, sā tathā³ diyyamānassa attano anupakappanīyatañca, yathā diyyamānam upakappati, tañca dassentī—

61. “Hatthena hatthe te dinnaṃ, na mayham upakappati.

Ese’tthupasako saddho, Sammāsambuddhasāvako.

62. Etam acchādayitvāna, mama dakkhiṇamādisa.

Tathāham sukhita hessam, sabbakāmasamiddhini”ti—

1. Mahiddhikanti (Sī, I)

2. Uparivasanam upariharam (Sī, I)

3. Tassa (Ka)

gāthādvayamāha. Tattha **hatthena hatthe te dinnam, na mayham upakappatīti** mārisa tava hatthena mama hatthe tayā dinnam na mayham upakappati na viniyujjati, upabhogayoggaṃ na hotīti¹ attho. **Ese'tthupāsako saddhoti** eso ratanattayam uddissa saraṇagamanena upāsako kammaphalasaddhāya ca samannāgatattā saddho ettha etasmim janasamūhe atthi. **Etam acchādayitvāna, mama dakkhiṇamādisāti** etam upāsakam mama diyyamānam sātakam² paridahāpetvā tam dakkhiṇam mayham ādisa pattidānam dehi. **Tathāham sukhitā hessanti** tathā kate aham sukhitā dībbavatthanivatthā sukhappattā bhavissāmīti.

Tam sutvā vāṇijā tam upāsakam nhāpetvā vilimpetvā vatthayugena acchādesum. Tamattham pakāsentā saṅgītikārā—

63. “Tañca te nhāpayitvāna, vilimpetvāna vāṇijā.

Vattheha'cchādayitvāna, tassā dakkhiṇamādisum.

64. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.

Bhojanacchādanapānīyam, dakkhiṇāya idam phalam.

65. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārīnī.

Hasantī vimānā nikkhami, dakkhiṇāya idam phalan”ti—

tisso gāthāyo avocum.

63. Tattha **tanti** tam upāsakam. Ca-saddo nipātamattam. **Teti** tevāṇijāti yojanā. **Vilimpetvānāti** uttamena gandhena vilimpetvā.

Vattheha'cchādayitvānāti vaṇṇagandharasasampannam sabyañjanam bhojanam bhojetvā nivāsanam uttarīyanti dvīhi vatthehi acchādesum, dve vatthāni adamsūti attho. **Tassā dakkhiṇamādisunti** tassā petiyā tam dakkhiṇam ādisimsu.

64. **Samanantarānuddiṭṭheti anū**-ti nipātamattam, tassā dakkhiṇāya uddiṭṭhasamanantameva. **Vipāko udapajjathāti** tassā petiyā vipāko

1. Na arahatīti (Sī, I)

2. Diyyamānena sātakena (Sī)

dakkhiṇāya phalaṃ¹ uppajji. Kīdisoti petī āha **bhojanacchādanapānīyanti**, nānappakāraṃ dibbabhojanasadisaṃ bhojanañca nānāviraḡavaṇṇasamujjalaṃ dibbavatthasadisam vatthañca anekavidham pānakañca **dakkhiṇāya idam** īdisam **phalaṃ udapajjathāti** yojanā.

65. **Tatoti** yathāvuttabhōjanādipaṭilābhato pacchā. **Suddhāti** nhānena suddhasarīrā. **Sucivasanāti** suvisuddhavatthanivatthā. **Kāsikuttamadhārinīti** Kāsikavatthatopi uttamavatthadhārinī. **Hasantīti** “passatha tāva tumhākaṃ dakkhiṇāya idam phalavisesan”ti pakāsanavasena hasamānā vimānato nikkhami.

Atha te vāṇijā evaṃ paccakkhato puññaphalaṃ disvā acchariyabbhutatittajātā tasmim upāsake sañjātagāravabahumānā katañjali tam payirupāsimsu, sopi te dhammakathāya bhīyoso mattāya pasādetvā saraṇesu ca sīlesu ca patiṭṭhāpesi. Te tāya vimānapetiya katakammaṃ—

66. “Sucittarūpaṃ ruciraṃ, vimānaṃ te pabhāsati.

Devate pucchitā’cikkha, kissa kammassidaṃ phalaṃ”ti—

imāya gāthāya pucchimsu. Tattha **sucittarūpanti** hatthi-assa-itthipurisādivasena ceva mālākammalataṅkammādivasena ca suṭṭhu vihitacittarūpaṃ. **Ruciranti** ramaṇīyaṃ dassanīyaṃ. **Kissa kammassidaṃ phalanti** kīdisassa kamma, kiṃ dānamayassa udāhu sīlamayassa idam phalanti attho.

Sā tehi evaṃ puṭṭhā “mayā katassa parittakassa kusalakamma tava idam phalaṃ, akusalakamma pana āyatim niraye edisaṃ bhavissati”ti tadubhayaṃ ācikkhanti—

67. “Bhikkhuno caramānassa, doṇinimajjanim² ahaṃ.

Adāsīm ujubhūtaṃ, vippasannena cetasā.

68. Tassa kamma kusalassa, vipākaṃ dīghamantaram.

Anubhomi vimānasmim, tañca dāni parittakam.

1. Idam phalaṃ (Sī, I)

2. Doṇinimajjanam (Sī, I)

69. Uddham catūhi māsehi, kālaṃkiriya bhavissati.
Ekantakaṭukam ghoram, nirayam papatissaham.
70. Catukkaṇṇam catudvāram, vibhattam bhāgasam mitam.
Ayopākārapariyantam, ayasā paṭikujjitam.
71. Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā.
Samantā yojanasatam, pharivā tiṭṭhati sabbadā.
72. Tatthāham dīghamaddhānam, dukkham vedissa vedanam.
Phalaṅca pāpakamma, tasmā socāmaham bhusan”ti—
gāthāyo abhāsi.

67. Tattha **bhikkhuno caramānassāti** aññatarassa bhinnakilesassa bhikkhuno bhikkhāya carantassa. **Doṇinimajjaninti** vissandamānatelaṃ piññakam. **Ujubhūtassāti** cittajimhavaṅkakuṭilabhāvakarānam kilesānam abhāvena ujubhāvappattassa. **Vippasannena cetassāti** kammaphalasaddhāya suṭṭhu pasannena cittaena.

68-69. **Dīghamantaranti** ma-kāro padasandhikaro, dīgha-antaram dīghakālanti attho. **Taṅca dāni parittakanti** taṅca puññaphalaṃ vipakkavipākattā kamma idāni parittakam appāvasesam, na cireneva ito cavissāmīti attho. Tenāha **“uddham catūhi māsehi, kālaṃkiriya bhavissati”**ti. Catūhi māsehi uddham catunnam māsānam upari pañcama māse mama kālaṃkiriya bhavissatīti dasseti. **Ekantakaṭukanti** ekanteneva aniṭṭhachaphassāyanikabhāvato¹ ekantadukkhanti attho. **Ghoranti** dāruṇam. **Nirayanti** natthi ettha ayo sukhanti katvā “nirayan”ti laddhanāmam narakam. **Papatissahanti** papatissāmi aham.

70. “Nirayan”ti cettha Avīcimahānirayassa adhippetattā tam sarūpato dassetuṃ **“catukkaṇṇan”**ti-ādimāha. Tattha **catukkaṇṇanti** catukkoṇam. **Catudvāranti** catūsu disāsu catūhi dvārehi yuttam. **Vibhattanti** suṭṭhu vibhattam.

1. Aniṭṭham, tato petayonikabhāvato (Sī, I)

Bhāgasoti bhāgato. **Mitanti** tulitam. **Ayopākārapariyantanti** ayomayena pākārena parikkhittam. **Ayasā paṭikujjitanti** ayopaḷaleneva upari pihitam.

71-72. **Tejasā yutāti** samantato samuṭṭhitajālena mahatā agginā nirantaram samāyutajālā. **Samantā yojanasatanti** evam pana samantā bahi sabbadisāsu yojanasatam yojanānam satam. **Sabbadāti** sabbakālam. **Pharitvā tiṭṭhatīti** byāpetvā tiṭṭhati. **Tatthāti** tasmim mahāniraye. **Vedissanti** vedissāmi anubhavissāmi. **Phalañca pāpakammassāti** idam idisam dukkhānubhavanam mayā eva katassa pāpassa kammassa phalanti attho.

Evam tāya attanā katakammaphale¹ āyatim nerayikabhaye ca pakāsīte so upāsako karuṇāsañcoditamānaso “handassāham² patiṭṭhā bhaveyyan”ti cintetvā āha “devate tvaṃ mayham ekassa dānavasena³ sabbakāmasamiddhā uḷārasampattiyuttā jātā, idāni pana imesam upāsakānam dānam datvā Satthu ca guṇe anussarivā nirayūpapattito muccissasī”ti. Sā petī haṭṭhatuṭṭhā “sādhū”ti vatvā te dibbena annapānena santappetvā dibbāni vatthāni nānāvidhāni ratanāni ca adāsī, Bhagavantañca uddissa dibbam dussayugam tesam hatthe datvā “aññatarā bhante vimānapetī Bhagavato pāde sirasā vandatīti Sāvattim gantvā Satthāram mama vacanena vandathā”ti vandanañca pesesī, tañca nāvam attano iddhānubhāvena tehi icchitapaṭṭanam tam divasameva upanesī.

Atha te vāṇijā tato paṭṭanato anukkamena Sāvattim patvā Jetavanam pavisitvā Satthu tam dussayugam datvā vandanañca nivedetvā ādito paṭṭhāya tam pavattim Bhagavato ārocesum. Satthā tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya vitthārena dhammam desesī, sā desanā mahājanassa sātthikā jātā. Te pana upāsakā dutiyadivase Buddhappamukhassa bhikkhusamghassa mahādānam datvā tassā dakkhiṇamādisimsu, sā ca tato petalokato cavitvā vividharatanavijjotite Tāvattimsabhavane kanakavimāne accharāsahassaparivārā nibbattīti.

Khallāṭiyapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Attano kammaphale (Ka)

2. Tassāham (Ka)

3. Dānena idāneva (Ka)

11. Nāgapetavatthuvaṇṇanā

Puratova setena paleti hatthināti idam Sathhari Jetavane viharante dve brāhmaṇapete ārabha vuttaṃ. Āyasmā kira Saṃkicco sattavassiko khuraggeyeva arahattaṃ patvā sāmaṇerabhūmiyaṃ ṭhito tiṃsamattehi bhikkhūhi saddhiṃ araṇṇāyatane vasanto tesaṃ bhikkhūnaṃ pañcannaṃ corasatānaṃ hatthato āgataṃ maraṇampi bāhitvā te ca core dametvā pabbājetvā Satthu santikaṃ agamāsi. Satthā tesaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desesi, desanāvasāne te bhikkhū arahattaṃ pāpuṇimsu. Athāyasmā Saṃkicco paripuṇṇavasso laddhūpasampado tehi pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ Bārāṇasiṃ gantvā isipatane vihāsi, manussā therassa santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā pasannamānasā vīthipaṭipāṭiyā vaggavaggā hutvā āgantukadānaṃ adamsu. Tattha aññataro upāsako manusse niccabhatte samādapesi, te yathābalaṃ niccabhattaṃ paṭṭhapesuṃ.

Tena ca samayena Bārāṇasiyaṃ aññatarassa micchādīṭṭhikassa brāhmaṇassa dve puttā ekā ca dhītā ahesuṃ. Tesu jeṭṭhaputto tassa upāsakassa mitto ahosi. So taṃ gahetvā āyasmato Saṃkiccassa santikaṃ agamāsi. Āyasmā Saṃkicco tassa dhammaṃ desesi, so muducitto ahosi. Atha naṃ so upāsako āha “tvam ekassa bhikkhuno niccabhattaṃ dehī”ti. Anāciṇṇaṃ amhākaṃ brāhmaṇānaṃ samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ niccabhattadānaṃ, tasmā nāhaṃ dassāmīti. Kim mayhampi bhattaṃ na dassasīti. “Kathaṃ na dassāmī”ti āha. Yadi evaṃ yaṃ mayhaṃ desi, taṃ ekassa bhikkhussa dehīti. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā dutiyadivase pātova vihāraṃ gantvā ekaṃ bhikkhuṃ ānetvā bhojesi.

Evam gacchante¹ kāle bhikkhūnaṃ paṭipattiṃ disvā dhammaṅca suṇitvā tassa kaniṭṭhabhātā ca bhaginī ca sāsane abhippasannā puññakammaratā ca ahesuṃ. Evam te tayo janā yathāvihavaṃ dānāni dentā samaṇabrāhmaṇe sakkariṃsu garuṃ kariṃsu mānesuṃ pūjesuṃ, mātapitaro pana nesaṃ

1. Gacchante gacchante (Sī, I)

assaddhā appasannā samaṇabrāhmaṇesu agāravā puññakiriyāya anādarā acchandikā¹ ahesum. Tesam dhītaram dhārikam mātulaputtassatthāya nātakā vāresum. So ca āyasmato Saṅkiccassa santike dhammam sutvā samvegajāto pabbajitvā niccam attano mātu geham bhuñjitum gacchati. Tam mātā attano bhātu dhītāya dhārikāya palobheti, tena so ukkaṇṭhito hutvā upajjhāyam upasaṅkamtivā āha “uppabbajissāmahaṃ bhante, anujānātha man”ti. Upajjhāyo tassa upanissayasampattim disvā āha “sāmaṇero māsamattam āgamehi”ti. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā māse atikkante tatheva ārocesi, upajjhāyo puna “aḍḍhamāsam āgamehi”ti āha. Aḍḍhamāse atikkante tatheva vutte puna “sattāham āgamehi”ti āha, so “sādhū”ti paṭissuṇi. Atha tasmim antosattāhe sāmaṇerassa mātulāniyā geham vīnatthacchadanam jīṇam dubbalakuṭṭam vātavassābhīhatam paripati, tattha brāhmaṇo brāhmaṇī dve puttā dhītā ca gehena ajjhotthaṭā kālamakamsu. Tesu brāhmaṇo brāhmaṇī ca petayoniyam nibbattimsu, dve puttā dhītā ca bhummadevesu. Tesu jeṭṭhaputtassa hatthiyānam nibbatti, kaniṭṭhassa assatarīratho, dhītāya suvaṇṇasivikā. Brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca mahante mahante ayomuggare gahetvā aññamaññam ākoṭenti, abhīhataṭṭhānesu mahantā mahantā ghaṭappamāṇā gaṇḍā utthahitvā muhutteneva pacitvā paribhedappattā honti. Te aññamaññassa gaṇḍe phāletvā kodhābhībhūtā nikkaruṇā pharusavacanehi tajjentā pubbalohitam pivanti, na ca tittim paṭilabhanti.

Atha sāmaṇero ukkaṇṭhābhībhūto upajjhāyam upasaṅkamtivā āha “bhante mayā paṭiññādivasā vītivattā, geham gamissāmi, anujānātha man”ti. Atha nam upajjhāyo “atthaṅgate sūriye kālapakkhacātuddasiyā pavattamānāya ehī”ti vatvā isipatanavihārassa piṭṭhipassena thokam gantvā aṭṭhāsi. Tena ca samayena te dve devaputtā saddhim bhāginiyā teneva maggena yakkhasamāgamaṃ sambhāvetum gacchanti, tesam pana mātāpitaro muggarahatthā pharusavācā kāḷarūpā ākulākulalūkhapatitakesabhārā

aggidaḍḍhatālakkhandhasadisā vīgalitapubbalohitā valitagattā ativiya jegucchabībhacchadassanā te anubandhanti.

Athāyasmā Saṅkicco yathā so sāmaṇero te sabbe gacchante passati, tathārūpaṃ iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkharitvā sāmaṇeraṃ āha “passasi tvaṃ sāmaṇera ime gacchante”ti. Āma bhante passāmīti. Tena hi imehi katakammaṃ paṭipucchāti. So hatthiyānādīhi gacchante anukkamena paṭipucchi, te āhaṃsu “ye pacchato petā āgacchanti, te paṭipucchā”ti. Sāmaṇero te pete gāthāhi ajjhabhāsi—

73. “Puratova setena paleti hatthinā,
Majjhe pana assatarīrathena.
Pacchā ca kaññā sivikāya nīyati,
Obhāsayantī dasa sabbaso disā.

74. Tumhe pana muggarahatthapāṇino,
Rudaṃmukhā chinnapabhinnagattā.
Manussabhūtā kimakattha pāpaṃ,
Yenaññamaññassa pivātha lohitaṃ”ti.

Tattha **puratoti** sabbapaṭhamāṃ. **Setenāti** paṇḍarena. **Paletīti** gacchati. **Majjhe panāti** hatthiṃ āruḷhassa sivikaṃ āruḷhāya ca antare. **Assatarīrathenāti** assatarīyuttena rathena paletīti yojanā. **Nīyatīti** vahīyati. **Obhāsayantī dasa sabbaso disāti** sabbato samantato sabbā dasa disā attano sarīrappabhāhi vatthābharaṇādippabhāhi ca vijjotayamānā. **Muggarahatthapāṇinoti** muggarā hatthasaṅkhātesu pāṇīsu yesaṃ te muggarahatthapāṇino, bhūmisaṅhakarāṇīyādīsu pāṇivohārassa labbhamānattā hatthasaddena pāṇi eva visesito. **Chinnapabhinnagattāti** muggarappahārena tattha tattha chinnapabhinnasarīrā. **Pivāthāti** pivatha.

Evam sāmaṇerena puṭṭhā te petā sabbaṃ taṃ pavattim catūhi gāthāhi paccabhāsimsu—

75. “Puratova yo gacchati kuñjarena,
Setena nāgena catukkamena.
Amhāka putto ahu jeṭṭhako so¹.
Dānāni datvāna sukhī pamodati.
76. Yo so majjhe assatarīrathena,
Catubbhi yuttana suvaggitena.
Amhāka putto ahu majjhimo so,
Amaccharī dānapatī virocati.
77. Yā sā ca pacchā sivikāya nīyati,
Nārī sapaññā migamandalocanā.
Amhāka dhītā ahu sā kaniṭṭhikā,
Bhāgaḍḍhabhāgena sukhī pamodati.
78. Ete ca dānāni adamsu pubbe,
Pasannacittā samaṇabrāhmaṇānaṃ.
Mayaṃ pana maccharino ahumha,
Paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānaṃ.
Ete ca datvā paricārayanti,
Mayaṃca sussāma naḷova chinno”ti.

75. Tattha **puratova yo gacchatīti** imesaṃ gacchantānaṃ yo purato gacchati. “Yoso purato gacchatī”ti vā pāṭho, tassa yo eso purato gacchatīti attho. **Kuñjarenāti** kuṃ pathaviṃ jīrayati, kuñjesu vā ramati caratīti “kuñjaro”ti laddhanāmena hatthinā. **Nāgenāti**, nāssa agamanīyaṃ anabhibhavanīyaṃ² atthīti nāgo, tena nāgena. **Catukkamenāti** catuppadena. **Jeṭṭhakoti**³ pubbajo.

76-77. **Catubbhīti** catūhi assatarīhi. **Suvaggitenāti** sundaragamanena cāturagamanena. **Migamandalocanāti** migī viya mandakkhikā⁴. **Bhāgaḍḍhabhāgenāti** bhāgassa aḍḍhabhāgena, attanā laddhakoṭṭhāsato aḍḍhabhāgadānena hetubhūtena. **Sukhīti** sukhinī. Liṅgavipallāsena hetam vuttaṃ.

1. Sova jeṭṭho (Ka)

3. Jeṭṭhoti (Ka)

2. Agati abhibhavanīyaṃ (Sī, I)

4. Migiyā viya mandakkhipātā (Sī, I)

78. **Paribhāsakā**ti akkosakā. **Paricārayantī**ti dibbesu kāmagaṇesu attano indriyāni ito cito ca yathāsukhaṃ cārenti, parijanehi vā attano puññānubhāvanissandena¹ paricariyaṃ kārenti. **Mayañca sussāma naḷova chinnoti** mayaṃ pana chinno ātape khitto naḷo viya sussāma, khuppipāsāhi aññaamaññaṃ daṇḍābhigātehi ca sukkhā visukkhā bhavāmāti.

Evam attano pāpaṃ sampavedetvā² “mayaṃ tuyhaṃ mātulamātulāniyo”ti ācikkhimsu. Taṃ sutvā sāmaṇero sañjātasamvego “evarūpānaṃ kibbisakārīnaṃ kathaṃ nu kho bhojanāni sijjhantī”ti pucchanto—

79. “Kiṃ tumhākaṃ bhojanaṃ kiṃ sayānaṃ,
Kathañca yāpetha supāpadhammino.
Pahūtabhogesu anappakesu,
Sukhaṃ virādhāya dukkha’jja pattā”ti—

imaṃ gāthamāha. Tattha **kiṃ tumhākaṃ bhojananti** kīdisaṃ tumhākaṃ bhojanaṃ. **Kiṃ sayānanti** kīdisaṃ sayanaṃ. “Kiṃ sayānā”ti keci paṭhanti, kīdisā sayanā, kīdisa sayane sayathāti attho. **Kathañca yāpethāti** kena pakārena yāpetha, “kathaṃ vo yāpethā”tipi pāṭho, kathaṃ tumhe yāpethāti attho. **Supāpadhamminoti** suṭṭhu ativiya pāpadhammā. **Pahūtabhogesūti** apariyantesu ulāresu bhogesu santesu. **Anappakesūti** na appakesu bahūsu. **Sukhaṃ virādhāyāti** sukhahetuno puññassa akaraṇena sukhaṃ virajjhivā virādhettvā. “Sukhassa virādhenā”ti keci paṭhanti. **Dukkha’jjapattāti** ajja idāni idaṃ petayonipariyāpannaṃ dukkhaṃ anuppattāti.

Evam sāmaṇerena puṭṭhā petā³ tena pucchitamatthaṃ vissajjentā—

80. “Aññaamaññaṃ vadhitvāna, pivāma pubbalohitaṃ.
Bahuṃ pitvā na dhātā homa, nacchādimhase mayaṃ.

1. Puññānubhāvasiddhena (Ka)

2. Sayam pavedetvā (Sī)

3. Sāmaṇerena paribhāsitaṃ sutvā petā (Ka)

81. *Iceva maccā paridevayanti,
Adāyakā pecca yamassa ṭhāyino.
Ye te vidicca¹ adhigamma bhoge,
Na bhuñjare nāpi karonti puññam.*
82. *Te khuppiṭṭhāpāgatā parattha,
Pacchā² ciram jhāyare ḍayhamānā.
Kammāni katvāna dukhudrāni,
Anubhonti dukkham kaṭukapphalāni.*
83. *Ittaram hi dhanam dhaññam, ittaram idha jīvitam.
Ittaram ittarato ñatvā, dīpam kayirātha paṇḍito.*
84. *Ye te evam pajānanti, narā dhammassa kovidā.
Te dāne nappamajjanti, sutvā arahatam vaco'ti—*

pañca gāthā abhāsimsu.

80-81. Tattha **na dhātā homāti** dhātā suhitā tittā na homa.

Nacchādimhaseti na ruccāma, na rucim uppādemā, na tam mayam attano ruciyā vipissāmāti attho. **Icevāti** evameva. **Maccā paridevayantīti** mayam viya aññepi manussā katakibbisā paridevanti kandanti. **Adāyakāti** adānasilā maccharino. **Yamassa ṭhāyino**ti yamalokasaññite yamassa ṭhāne pettivisaye ṭhānasilā. **Ye te vidicca adhigammabhogeti** ye te sampati āyatiñca sukhavisesavidhāyake bhoge vinditvā³ paṭilabhitvā. **Na bhuñjare nāpi karonti puññanti** amhe viya sayampi na bhuñjanti, paresam dentā dānamayam puññampi na karonti.

82. **Te khuppiṭṭhāpāgatā paratthāti** te sattā parattha paraloke pettivisaye jighacchāpipāsābhūbhā hutvā. **Ciram jhāyare ḍayhamānāti** khudādihetukena dukkhagginā “akaram vata amhehi kusalam, karam pāpan”ti-ādina vattamānena vipaṭṭisaragginā pariḍayhamānā jhāyanti, anutthunantīti attho. **Dukhudrānīti** dukkhavipākāni. **Anubhonti dukkham kaṭukapphalānīti** aniṭṭhaphalāni pāpakammāni katvā cirakalam dukkham āpāyikadukkham anubhavanti.

1. Veditvā (Sī)

2. Petā (Sī, I)

3. Veditvā (Sī)

83-84. **Ittaranti** na cirakālaṭṭhāyī, aniccaṃ vipariṇāmadhammaṃ. **Ittaraṃ idha jīvanti** idha manussaloke sattānaṃ jīvitampi ittaraṃ parittaṃ appakaṃ. Tenāha Bhagavā “yo ciram jīvati, so vassasataṃ appaṃ vā bhiyyo”¹. **Ittaraṃ ittarato ñatvāti** dhanadhaññādi-upakaraṇaṃ manussānaṃ jīvitañca ittaraṃ parittaṃ khaṇikaṃ na cirassanti² paññāya upaparikkhitvā. **Dīpaṃ kayirātha paṇḍitoti** sapañño puriso dīpaṃ attano patiṭṭhaṃ paraloke hitasukhādhiṭṭhānaṃ kareyya. **Ye te evaṃ pajānantīti** ye te manussā manussānaṃ bhogaṇaṃ jīvitassa ca ittarabhāvaṃ yāthāvato jānanti, te dāne sabbakālaṃ nappamajjanti. **Sutvā arahataṃ vacoti** arahataṃ Buddhādīnaṃ ariyānaṃ vacanaṃ sutvā, sutattāti attho. Sesam pākaṭameva.

Evaṃ te petā sāmaṇerena puṭṭhā tamatthaṃ ācikkhitvā “mayam tuyham mātulamātulāniyo”³ ti pavedesuṃ. Tam sutvā sāmaṇero sañjātasamvego ukkaṇṭhaṃ paṭivinodetvā upajjhāyassa pādesu sirasā nipatitvā evamāha “yam bhante anukampakena karaṇīyam³ anukampaṃ upādāya, tam me tumhehi kataṃ⁴, mahatā vatamhi anattapātato rakkhito, na dāni me gharāvāsena attho, abhiraṃsāmi brahmacariyavāse”⁴ ti. Athāyasmā Saṃkicco tassa ajjhāsayanurūpaṃ kammaṭṭhānaṃ ācikkhi, so kammaṭṭhānaṃ anuyuñjanto na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Āyasmā pana Saṃkicco tam pavattim Bhagavato ārocesi. Sathā tamatthaṃ aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya vitthārena dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sāthikā ahoṣīti.

Nāgapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Uragapetavatthuvaṇṇanā

Uragova tacam jinnanti idaṃ Sathā Jetavane viharanto aññatharaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyam kira aññatarassa upāsakassa putto kalamakāsi, so puttamarāheto paridevasokasamāpanno bahi nikkhamitvā kiñci kammaṃ kātuṃ asakkonto geheyeva aṭṭhāsi.

1. Dī 2. 43; Saṃ 1. 109; Am 2. 503 piṭṭhesu.

3. Yā bhante anukampā karaṇīyā (Sī)

2. Vinassananti (Ka)

4. Sā me tumhehi katā (Sī)

atha Satthā paccūsavēlayāṃ mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya
 Buddhacakkhunā lokāṃ volokento taṃ upāsakaṃ disvā pubbaṅhasamayāṃ
 nivāsetvā pattacīvaramādāya tassa gehaṃ gantvā dvāre aṭṭhāsi. Upāsako ca
 Satthu āgatabhāvaṃ sutvā sīghaṃ uṭṭhāya gantvā paccuggamaṇaṃ katvā
 hatthato pattaṃ gahetvā gehaṃ pavesetvā āsanaṃ paññapetvā adāsi, nisīdi
 Bhagavā paññatte āsane, upāsakopi Bhagavantāṃ vanditvā ekamantaṃ
 nisīdi. Taṃ Bhagavā “kiṃ upāsaka sokapareto¹ viya dissatī”ti āha. Āma
 Bhagavā, piyo² me putto kālakato, tenāhaṃ socāmīti. Athassa Bhagavā
 sokavinodanaṃ karonto uragajātakāṃ³ kathesi.

Atīte kira Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyāṃ Dhammapālaṃ nāma
 brāhmaṇakulaṃ ahoṣi. Tattha brāhmaṇo brāhmaṇī putto dhītā suṇisā dāsīti
 ime sabbepi maraṇānussatibhāvanābhiratā ahesuṃ. Tesu yo gehato
 nikkhamati, so sesajane ovaditvā nirapekkhova nikkhamati. Athekadivasaṃ
 brāhmaṇo puttana saddhiṃ gharato nikkhamitvā khettaṃ gantvā kasati,
 putto sukkhataṇapaṇṇakataṭṭhāni ālimpeti. Tattheko kaṇhasappo ḍāhabhayena
 rukkhasusirato nikkhamitvā imaṃ brāhmaṇassa puttaṃ ḍamsi, so
 visavegena mucchito tattheva paripatitvā kālakato Sakko devarājā hutvā
 nibbatti. Brāhmaṇo puttaṃ mataṃ disvā kammantasamīpena gacchantaṃ
 ekaṃ purisaṃ evamāha “samma mama gharaṃ gantvā brāhmaṇiṃ evaṃ
 vadehi ‘nhāyitvā suddhavatthanivatthā ekassa bhattaṃ mālāgandhādīni ca
 gahetvā turitaṃ āgacchatū’ti”. So tattha gantvā tathā ārocesi, gehajanopi
 tathā akāsi. Brāhmaṇo nhatvā bhuñjitvā vilimpitvā parijanaparivuto puttassa
 sarīraṃ citakaṃ āropetvā aggiṃ datvā dārukkhandhaṃ ḍahanto viya nissoko
 nissantāpo aniccasaññaṃ manasi karonto aṭṭhāsi.

Atha brāhmaṇassa putto Sakko hutvā nibbatti, so ca amhākaṃ
 bodhisatto ahoṣi. So attano purimajātiṃ katapuññaṇca paccavekkhitvā
 pitaraṃ ñātake ca anukampamāno brāhmaṇavesena tattha

1. Sokupadduto (Ka)

2. Hiyyo (Ka)

3. Khu 5. 122 piṭṭhe.

āgantvā nātake asocante¹ disvā “ambho miḡaṃ jhāpetha, amhākaṃ maṃsaṃ detha, chātomhī”ti āha. “Na migo, manusso brāhmaṇā”ti āha. Kiṃ tumhākaṃ paccatthiko esoti. “Na paccatthiko, ure jāto oraso mahāguṇavanto taruṇaputto”ti āha. Kimatthaṃ tumhe tathārūpe guṇavati taruṇaputte mate na socathāti, taṃ sutvā brāhmaṇo asocanakāraṇaṃ athento—

85. “Uragova tacaraṃ jiṇṇaṃ, hitvā gacchati saṃ tanuṃ.

Evam sarīre nibbhoge, pete kālakate sati.

86. Ḍayhamāno na jānāti, nātīnaṃ paridevitaṃ.

Tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

dve gāthā abhāsi.

85- 86. Tattha **uragoti** urena gacchatīti urago. Sappassetam adhivacanaṃ. **Tacaraṃ jiṇṇanti** jajarabhāvena jiṇṇaṃ purāṇaṃ attano tacaraṃ nimmokaṃ. **Hitvā gacchati saṃ tanunti** yathā urago attano jiṇṇatacaṃ² rukkantare vā kaṭṭhantare vā mūlantare vā pāsāṇantare vā kaṅcukaṃ omuñcanto viya sarīrato omuñcivā pahāya chaddetvā yathākāmaṃ gacchati, evameva saṃsāre paribbhamanto satto porāṇassa kammaṃsa parikkhīṇattā jajarībhūtaṃ saṃ tanuṃ attano sarīraṃ hitvā gacchati, yathākammaṃ³ gacchati, punabbhavavasena upapajjatīti attho. **Evanti** Ḍayhamānaṃ puttassa sarīraṃ dassento āha. **Sarīre nibbhogeti** assa viya⁴ aññesampi kāye evaṃ bhogavirahite niratthake jāte. **Peteti** āyu-usmāviññāṇato apagate⁵. **Kālakate satīti** mate jāte. **Tasmāti** yasmā Ḍayhamāno kāyo apetaṃ viññāṇattā Ḍāhadukkhaṃ viya nātīnaṃ ruditaṃ paridevitaṃ na jānāti, tasmā etaṃ mama puttaṃ nimittaṃ katvā na rodāmi. **Gato so tassa yā gatīti** yadi matasattā na ucchijjanti, matassa pana katokāsassa kammaṃsa vasena yā gati pāṭikaṅkhā,

1. Arodante (Ka)

2. Jiṇṇaṃ tacaraṃ dukkhaṃ janentaṃ (Sī, I)

3. Yathākāmaṃ (Ka)

4. Ayaṃ viya (Ka)

5. Āyu-usmāviññāṇe ite kāyato apagate (Sī)

taṃ cuti-anantarameva¹ gato, so na purimañātīnaṃ ruditaṃ paridevitaṃ vā paccāsīsati, nāpi yebhuyyena purimañātīnaṃ ruditena kāci atthasiddhīti adhippāyo.

Evam brāhmaṇena attano asocanakāraṇe kathite pariyāyamanasikāraḥkosalle² pakāsīte brāhmaṇarūpo Sakko brāhmaṇiṃ āha “amma tuyhaṃ so mato kiṃ hotī”ti. Dasa māse kucchinā pariharitvā thaññaṃ pāyevvā hatthapāde saṅṭhapetvā saṃvaḍḍhito putto me sāmīti. Yadi evaṃ pitā tāva purisabhāvena mā rodātu, mātu nāma hadayaṃ mudukaṃ, tvaṃ kasmā na rodasīti. Taṃ sutvā sā arodanakāraṇaṃ kathenti—

87. “Anabbhito³ tato āgā, nānuññāto ito gato.

Yathā’gato tathā gato, tattha kā paridevanā.

88. Dayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ.

Tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **anabbhitoti** anavhāto, “ehi mayhaṃ puttabhāvaṃ upagacchā”ti evaṃ apakkosito. **Tatoti** yattha pubbe ṭhito, tato paralokato. **Āgāti** āgañchi. **Nānuññātoti** ananumato, “gaccha tāta paralokan”ti evaṃ amhehi avissaṭṭho. **Itoti** idhalokato. **Gatoti** apagato. **Yathā’gatoti** yenākārena āgato, amhehi anabbhito eva āgatoti attho. **Tathā gatoti** tenevākārena gato. Yathā sakeneva kammunā āgato, tathā sakeneva kammunā gatoti. Etena sammassakataṃ dasseti. **Tattha kā paridevanāti** evaṃ avasavattike saṃsārapavatte maraṇaṃ paṭicca kā nāma paridevanā, ayuttā sā paññavatā akaraṇīyāti dasseti.

Evam brāhmaṇiyā vacanaṃ sutvā tassa bhaginiṃ pucchi “amma tuyhaṃ so kiṃ hotī”ti. Bhātā me sāmīti. Amma bhaginiyo nāma bhātūsu sinehā, tvaṃ kasmā na rodasīti. Sāpi arodanakāraṇaṃ kathenti—

1. Yā gati pāṭikaṅkhāti vuccati, tadanantarameva (Ka)

2. Attano yonisomanasikāraḥkosalle (Sī, I)

3. Anavhito (Sī)

89. “Sace rode kisā assaṃ, tattha me kiṃ phalaṃ siyā.

Ñātimittasuhajjānaṃ, bhiyyo no aratī siyā.

90. Dayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ.

Tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **sace rode kisā assanti** yadi ahaṃ rodeyyaṃ, kisā parisukkhasarīrā bhaveyyaṃ. **Tattha me kiṃ phalaṃ siyāti** tasmim mayhaṃ bhātu maraṇanimitte rodane kiṃ nāma phalaṃ ko ānisaṃso bhaveyya, na tena mayhaṃ bhātiko āgaccheyya, nāpi so tena sugatiṃ gaccheyyāti adhippāyo. **Ñātimittasuhajjānaṃ, bhiyyo no aratī siyāti** amhākaṃ ñātīnaṃ mittānaṃ suhadayānañca mama socanena bhātu maraṇadukkhato bhiyyopi aratī dukkhameva siyāti.

Evam bhaginiyā vacanaṃ sutvā tassa bhariyaṃ pucchi “tuyhaṃ so kiṃ hotī”ti. Bhattā me sāmīti. Bhadde itthiyo nāma bhattari sinehā honti, tasmim ca mate vidhavā anāthā honti, kasmā tvaṃ na rodasīti. Sāpi attano arodanakāraṇaṃ kathentī—

91. “Yathāpi dārako candaṃ, gacchantamanurodati.

Evamsampadamevetam, yo petamanusocati.

92. Dayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ.

Tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **dārakoti** bāladārako. **Candanti** candamaṇḍalaṃ. **Gacchantanti** nabhaṃ abhussukkamaṇaṃ¹. **Anurodatīti** “mayhaṃ rathacakkaṃ gahetvā dehī”ti anurodati. **Evamsampadamevetanti** yo petam mataṃ anusocati, tassetam anusocanaṃ evamsampadam evarūpaṃ, ākāsenā gacchantassa candassa gahetukāmatāsadisam alabbhaneyyavatthusmim icchābhāvatoti adhippāyo.

Evam tassa bhariyāya vacanaṃ sutvā dāsīm pucchi “amma tuyhaṃ so kiṃ hotī”ti. Ayyo me sāmīti. Yadi evam tena tvaṃ pothetvā

1. Abbhuggamamānaṃ (Ka)

veyyāvaccam kārītā bhavissasi, tasmā maññe “sumuttāham tenā”ti na rodasīti. Sāmi mā maṃ evaṃ avaca, na cetam anucchavikam¹, ativiya khanti mettānuddayāsampanno yuttavādī mayham ayyaputto ure samvaḍḍhaputto viya ahosīti. Atha kasmā na rodasīti. Sāpi attano arodanakāraṇam kathenti—

93. “Yathāpi brahme udakumbho, bhinno appaṭisandhiyo.
Evaṃsampadamevetam, yo petamanusocati.

94. Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnam paridevitam.
Tasmā etam na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **yathāpi brahme udakumbho, bhinno appaṭisandhiyoti** brāhmaṇa seyyathāpi udakaghaṭo muggarappahārādīnā bhinno appaṭisandhiyo puna pākatiko na hoti. Sesamettha vuttanayattā uttānatthameva.

Sakko tesam katham² sutvā pasannamānaso “sammadeva tumhehi maraṇassati bhāvitā, ito paṭṭhāya na tumhehi kasi-ādikaraṇakiccam atthī”ti tesam geham sattaratanabharitam katvā “appamattā dānam detha, sīlam rakkhatha, uposathakammaṃ karothā”ti ovaditvā attānañca tesam nivedetvā sakaṭṭhānameva gato. Tepi brāhmaṇādayo dānādīni puññāni karontā yāvatāyukam thatvā devaloke uppajjimsu.

Satthā imam jātakam āharitvā tassa upāsakassa sokasallam samuddharitvā upari saccāni pakāsesi, saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahīti.

Uragapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti Khuddakaṭṭhakathāya Petavattusmim

Dvādasavatthupaṭimaṇḍitassa

Paṭhamassa Uragavaggassa atthasamvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Anucchavikamvassa (Ka)

2. Dhammakatham (Sī, I)

2. Ubbarivagga

1. Saṃsāramocakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbāṇṇarūpāsīti idam Sathhari Veḷuvane viharante Magadharaṭṭhe Iṭṭhakavatīnāmake gāme aññatarāṃ petim ārabha vuttaṃ. Magadharaṭṭhe kira Iṭṭhakavatī ca Dīgharāji cāti dve gāmakā ahesuṃ, tattha bahū saṃsāramocakā micchādīṭṭhikā paṭivasanti. Atīte ca kāle pañcannaṃ vassasatānaṃ matthake aññatarā itthī tattheva Iṭṭhakavatiyaṃ aññatarasmiṃ saṃsāramocakakule nibbattitvā micchādīṭṭhivasena bahū kīṭapaṭaṅge jīvitā voropetvā petesu nibbatti.

Sā pañca vassasatāni khuppipāsādidukkhaṃ anubhavitvā ambhākaṃ Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena Rājagahm upanissāya Veḷuvane viharante punapi Iṭṭhakavatiyaṃyeva aññatarasmiṃ saṃsāramocakakuleyeva nibbattitvā yadā sattaṭṭhavassuddesikakāle¹ aññāhi dārikāhi saddhim rathikāya kīḷanasamatthā² ahosi, tadā āyasmā Sāriputtatthero tameva gāmaṃ upanissāya Aruṇavatīvihāre viharanto ekadivasam dvādasahi bhikkhūhi saddhim tassa gāmassa dvārasamīpena maggena atikkamati. Tasmim khaṇe bahū gāmadārikā gāmato nikkhamitvā dvārasamīpe kīḷantiyo pasannamānasā mātāpitūnaṃ paṭipattidassanena vegenāgantvā³ theram aññe ca bhikkhū pañcapaṭiṭṭhitena vandimsu, sā panesā assaddhakulassa dhītā cirakālam aparicitakusalatāya sādhujanācāravirahitā anādarā alakkhikā⁴ viya aṭṭhāsi. Thero tassā pubbacaritam idāni ca saṃsāramocakakule nibbattanam āyatiñca niraye nibbattanārahataṃ disvā “sacāyaṃ maṃ vandissati, niraye na uppajjissati, petesu nibbattitvāpi⁵ mamaṃyeva nissāya sampattim paṭilabhissati”ti ṇatvā karuṇāsañcoditamānaso tā dārikāyo āha “tumhe bhikkhū vandatha, ayaṃ pana dārikā alakkhikā viya ṭhitā”ti. Atha nam tā dārikā hatthesu pariggahetvā ākaḍḍhitvā balakkārena therassa pāde vandāpesuṃ.

1. Sattaṭṭhavassuddesikāhi (Ka)

3. Vegena gantvā (Ka)

4. Asikkhitā (Sī, I)

2. Kīḷanasamaṭṭhā (Ka)

5. Nibbattissati (Ka)

Sā aparena samayena vayappattā Dīgharājīyaṃ saṃsāramocakakule
aññatarassa kumārassa dinnā paripuṇṇagabbhā hutvā kālakatā petesu
uppajjitvā naggā dubbaṇṇarūpā khuppiṇāsābhībhitā ativiya
bībhacchadassanā¹ vicarantī rattiyaṃ āyasmato Sāriputtattherassa attānaṃ
dassetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Taṃ disvā thero—

95. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā.

Upphāsulike² kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti—

gāthāya pucchi. Tattha **dhamanisanthatā**ti nimmaṃsalohitatāya sirājālehi
patthatagattā. **Upphāsulike**ti uggataphāsulike. **Kisike**ti kisasarīre. Pubbepi
“kisā”ti vatvā puna “kisike”ti vacanaṃ aṭṭhicammaṇhārumattasarīratāya
ativiya kisabhāvadassanattamaṃ³ vuttaṃ. Taṃ sutvā peṭi attānaṃ pavedentī—

96. “Ahaṃ bhadante peṭimhi, duggatā yamalokikā.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

gātham vatvā pana therena—

97. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—

katakammaṃ puṭṭhā “adānasīlā maccharinī hutvā petayoniyam nibbattitvā
evam mahādukkham anubhavāmi”ti dassentī tisso gāthā abhāsi—

98. “Anukampakā mayham nāhesuṃ bhante,

Pitā ca mātā athavāpi ñātakā.

Ye maṃ niyojeyyūṃ ‘dadāhi dānaṃ,

Pasannacittā samaṇabrāhmaṇānaṃ’.

99. Ito ahaṃ vassasatāni pañca,

Yaṃ evarūpā vicarāmi naggā.

Khudāya taṇhāya ca khajjamānā,

Pāpassa kamma phalaṃ mamedam.

1. Jigucchadassanā (Ka)

2. Uppāsulike (Ka)

3. Aṭṭhittacammaṇhārumattānaṃ sesatāya virūpasabhāvadassanattamaṃ (Ka)

100. Vandāmi taṃ ayya pasannacittā,
 Anukampa maṃ vīra mahānubhāva.
 Datvā ca me ādisa yaṃ hi kiñci¹,
 Mocehi maṃ duggatiyā bhadante”ti.

98. Tattha **anukampakā**ti samparāyikena atthena anuggaṇhakā. **Bhanteti** theram ālapati. **Ye maṃ niyojeyyunti** mātā vā pitā vā atha vā ñātakā edisā pasannacittā hutvā “samaṇabrāhmaṇānaṃ dadāhi dānan”ti ye maṃ niyojeyyuntū, tādisā anukampakā mayhaṃ nāhesunti yojanā.

99. **Ito ahaṃ vassasatāni pañca, yaṃ evarūpā vicarāmi naggā**ti idaṃ sā peti ito tatiyāya jātiyā attano petattabhāvaṃ anussarivā idānipi tathā pañca vassasatāni vicarāmīti adhippāyenaṃ. Tattha **yanti** yasmā, dānādīnaṃ puññānaṃ akatattā evarūpā naggā peti hutvā ito paṭṭhāya vassasatāni pañca vicarāmīti yojanā. **Taṇhāyāti** pipāsāya. **Khajjamānāti** khādiyamānā, bādhiyamānāti² attho.

100. **Vandāmi taṃ ayya pasannacittā**ti ayya tamahaṃ pasannacittā hutvā vandāmi, ettakameva puññam idāni mayā kātuṃ sakkāti dasseti. **Anukampa manti** anuggaṇha mamaṃ uddissa anuddayaṃ³ karoḥi. **Datvā ca me ādisa yaṃ hi kiñcīti** kiñcideva deyyadhammaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ datvā taṃ dakkhiṇaṃ mayhaṃ ādisa, tena me ito petayonito makkho bhavissatīti adhippāyena vadati. Tenevāha “**mocehi maṃ duggatiyā bhadante**”ti.

Evam petiyā vutte yathā so thero paṭipajji, taṃ dassetuṃ saṅgītikārehi tisso gāthā vuttā—

101. “Sādḥūti so paṭissutvā⁴, Sāriputton’ukampako.
 Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā, pāṇimattañca coḷakam.
 Thālakassa ca pāṇiyaṃ, tassā dakkhiṇamādisi.

1. Ādisayāhi kiñci (Ka)

3. Dayam anuddayaṃ (Sī, I)

2. Khādamānā, khādiyamānāti (Ka)

4. So tassā paṭissuṇitvā (Sī, I)

102. Samanantarānuddiṭṭhe¹, vipāko udapajjatha.
Bhojanacchādanapānīyam, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

103. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārīnī.
Vicittavatthābharaṇā, Sāriputtaṃ upasaṅkamī”ti.

101-103. Tattha **bhikkhūnanti** bhikkhuno, vacanavipallāsenā hetarū vuttaṃ. “Ālopaṃ bhikkhuno datvā”ti keci paṭhanti. **Ālopanti** kabaḷaṃ, ekālopaṃmattaṃ bhojananti attho. **Pāṇimattañca** coḷakanti ekahatthappamāṇaṃ coḷakhaṇḍanti attho. **Thālakassa ca** pānīyanti ekathālakapūraṇamattaṃ udakaṃ. Sesāṃ khallāṭṭiyapetavattusmiṃ vuttanayameva.

Athāyasmā Sāriputto taṃ petiṃ piṇḍriyaṃ parisuddhachavivaṇṇaṃ dībbavatthābharaṇālaṅkāraṃ samantato attano pabhāya obhāsentīṃ attano santikaṃ upagantvā ṭhitaṃ disvā paccakkhato kammaphalaṃ tāya vibhāvetukāmo hutvā tisso gāthā abhāsi—

104. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate.
Obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.

105. Kena te’tādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati.
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

106. Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve,
Manussabhūtā kimakāsi puññaṃ.
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

104-106. Tattha **abhikkantenāti** atimaṇāpena, abhirūpenāti attho. **Vaṇṇenāti** chavivaṇṇena. **Obhāsentī disā sabbāti** sabbāpi dasā disā jotenti ekālokaṃ karonti. Yathā kinti āha “**osadhī viya tārakā**”ti. Ussannā pabhā etāya dhīyati², osadhānaṃ

1. Samanantarā anuddiṭṭhe (Sī)

2. Dhīyanti (Sī, I)

vā anubalappadāyikāti katvā¹ “osadhī”ti laddhanāmā tārakā yathā samantato ālokaṃ kurumānā tiṭṭhati, evameva tvaṃ sabbadisā² obhāsentīti attho.

105. **Kenāti** kim-saddo pucchāyaṃ. Hetu-atthe cetam̃ karaṇavacanaṃ, kena hetunāti attho. **Teti** tava. **Etādisoti** ediso³, etarahi yathādissamānoti vuttaṃ hoti. **Kena te idha mijjhatīti** kena puññavisesena idha imasmim̃ ṭhāne idāni tayā labbhamānaṃ sucaritaphalaṃ ijjhati nipphajjati. **Uppajantīti** nibbattanti. **Bhogāti** paribhuñjitabbaṭṭhena “bhogā”ti laddhanāmā vatthābharaṇādivittūpakaraṇavisesā. **Ye kecīti** bhoge anavasesato byāpetvā saṅgaṇhāti. Anavasesabyāpako hi ayaṃ niddeso yathā “ye keci saṅkhārā”ti. **Manaso piyāti** manasā piyāyitabbā, manāpiyāti attho.

106. **Pucchāmīti** puccham̃ karomi, ñātum̃ icchāmīti attho. **Tanti** tvaṃ. **Devīti** dibbānubhāvasamaṅgitāya devi. Tenāha “mahānubhāve”ti. **Ma-ussabhūtāti** manussesu jātā manussabhāvaṃ pattā. Idam̃ yebhuyyena sattā manussattabhāve ṭhitā puññāni karontīti katvā vuttaṃ. Ayametāsam̃ gāthānaṃ saṅkhepato attho, vitthārato pana Paramatthadīpaniyaṃ Vimānavatthu-aṭṭhakathāyaṃ⁴ vuttanayeneva veditabbo.

Evam̃ puna therena puṭṭhā petī tassā sampattiyā laddhakāraṇam̃ pakāsentī sesagāthā abhāsi—

107. “Uppaṇḍukim̃ kisaṃ chātāṃ, naggaṃ sampatitacchaviṃ⁵.

Muni kāruṇiko loke, taṃ maṃ addakkhi duggataṃ.

108. Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā, pāṇimattañca coḷakaṃ.

Thālakassa ca pāṇiyaṃ, mama dakkhiṇamādisi.

109. Ālopassa phalaṃ passa, bhattaṃ vassasataṃ dasa.

Bhuñjāmi kāmakāminī, anekarasabyañjanaṃ.

1. Anubalappadānā hutvā (Ka) Vimāna-Ṭṭha 46 piṭṭhepi passitabbaṃ.

2. Sabbāsu disāsu (Sī, I)

3. Vimāna-Ṭṭha 14 piṭṭhepi passitabbaṃ.

4. Vimāna-Ṭṭha 15, 46 piṭṭhesu.

5. Āpatitacchaviṃ (Sī)

110. Pāṇimattassa coḷassa, vipākaṃ passa yādisaṃ.
Yāvata Nandarājassa, vijitasmiṃ paṭicchadā.
111. Tato bahutarā bhante, vatthāna'cchādanāni me.
Koseyyakambaliyāni, khomakappāsikāni ca.
112. Vipulā ca mahagghā ca, tepā'kāse'valambare¹.
Sāhaṃ taṃ paridahāmi, yaṃ yaṃ hi manaso piyaṃ.
113. Thālakassa ca pānīyaṃ, vipākaṃ passa yādisaṃ.
Gambhīrā caturassā ca, pokkharañño sunimmitā.
114. Setodakā suppatitthā, sītā appaṭigandhiyā.
Padumuppalasañchannā, vārikiñjakkhapūritā.
115. Sāhaṃ ramāmi kīlāmi, modāmi akutobhayā.
Muniṃ kāruṇikaṃ loke, bhante vanditumāgatā²ti.

107. Tattha **uppaṇḍukinti** uppaṇḍukajātaṃ. **Chātanti** bubhukkhitam khudāya abhibhūtaṃ. **Sampatitacchavinti** chinnabhinnasarīracchaviṃ. **Loketi** idam “kāruṇiko”ti ettha vuttakarūṇāya visayadassanaṃ. **Taṃ manti** tādisaṃ mamaṃ, vuttanayena ekantato karuṇaṭṭhāniyaṃ maṃ. **Duggatanti** duggatiṃ gataṃ.

108-109. **Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā**ti-ādi therena attano karuṇāya katākāradassanaṃ². Tattha **bhattanti** odanaṃ, dibbabhojananti attho. **Vassasataṃ dasā**ti dasa vassasatāni, vassasahassanti vuttaṃ hoti. Accantasamyoge cetaṃ upayogavacanaṃ. **Bhuñjāmi kāmakāminī**, **anekarasabyañjananti** aññehipi kāmatabbakāmehi samannāgatā anekarasabyañjanaṃ bhattaṃ bhuñjāmīti yojanā.

110. **Coḷassā**ti deyyadhammasīsenā tabbisayaṃ dānamayaṃ puñṇameva dasseti. **Vipākaṃ passa yādisanti** tassa coḷadānassa vipākasankhātāṃ phalaṃ passa bhante. Taṃ pana yādisaṃ yathārūpaṃ, kinti ceti āha³ “yāvata Nandarājassā”ti-ādi.

1. Te cākāselavambare (Ka)

2. Karuṇālikākāradassanaṃ (Ka)

3. Yathārūpanti peṭi āha (Sī, I)

Tattha koyam **Nandarājā** nāma? Atīte kira dasavassasahassāyukesu manussesu Bārāṇasivāsī eko kuṭumbiko araṇṇe jaṅghāvihāraṃ vicaranto araṇṇaṭṭhāne aññataram Paccekabuddham addasa. So Paccekabuddho tattha cīvarakammaṃ karonto anuvāte appahonte saṃharitvāva ṭhapetum āradhho, so kuṭumbiko taṃ disvā “bhante kiṃ karoṭhā”ti vatvā tena appicchatāya kiñci avuttepi “cīvaradussam nappahoti”ti ñatvā attano uttarāsaṅgaṃ Paccekabuddhassa pādamūle ṭhapetvā agamāsī. Paccekabuddho taṃ gahetvā anuvātam āropento cīvaram katvā pārupi. So kuṭumbiko jīvitapariyosāne kālam katvā Tāvatisabhavane nibbattivā tattha yāvātāyukam dibbasampattim anubhavitvā tato cavitvā Bārāṇasito yojanamatte ṭhāne aññatarasmim gāme amaccakule nibbatti.

Tassa vayappattakāle tasmim gāme nakkhattam saṅghuṭṭham ahosi. So mātaram āha “amma sātakaṃ me dehi, nakkhattam kīlissāmi”ti. Sā sudhotavattham nīharitvā adāsī. Amma thūlam idanti. Aññam nīharitvā adāsī, tampi paṭikkhipi. Atha nam mātā āha “tāta yādise gehe mayam jātā, natthi no ito sukhumatarassa vatthassa paṭilābhāya puññan”ti. Labhanaṭṭhānam gacchāmi ammāti. Gaccha putta, aham ajjeva tuyham Bārāṇasinagare rajjapaṭilābham icchāmi. So “sādhu ammā”ti mātaram vanditvā padakkhiṇam katvā āha “gacchāmi ammā”ti. Gaccha tātāti. Evam kirassā cittam ahosi “kham gamissati, idha vā ettha vā gehe nisīdissati”ti. So pana puññaniyāmena codiyamāno gāmato nikkhamitvā Bārāṇasim gantvā maṅgalasilāpaṭṭe sasīsam pārupitvā nipajji. So ca Bārāṇasiraṇṇo kālakatassa sattamo divaso hoti.

Amaccā ca purohito ca raṇṇo sarīrakiccaṃ katvā rājaṅgaṇe nisīditvā¹ mantayimsu “raṇṇo ekā dhītā atthi, putto natthi, arājakaṃ rajjam na tiṭṭhati, phussaratham vissajjemā”ti. Te kumudavaṇṇe cattāro sindhave yojetvā setacchattappamukham pañcavidham rājakakudhabhaṇḍam rathasmimyeva ṭhapetvā ratham vissajjetvā pacchato tūriyāni paggaṇhāpesum. Ratho pācīnadvārena nikkhamitvā uyyānābhimukho ahosi. “Paricayena uyyānābhimukho

1. Sannipatitvā (Ka)

gacchati, nivattemā”¹ti keci āhaṃsu. Purohito “mā nivattayitthā”ti āha. Ratho kumāraṃ padakkhiṇaṃ katvā ārohanasajjo hutvā aṭṭhāsi, purohito pārupanakaṇṇaṃ apanetvā pādatalāni olovento “tiṭṭhatu ayaṃ dīpo, dvisahassadīpaparivāresu catūsu mahādīpesu ekarajjaṃ kāretuṃ yutto”ti vatvā “tūriyāni paggaṇhatha, punapi paggaṇhathā”ti tikkhattuṃ tūriyāni paggaṇhāpesi.

Atha kumāro mukhaṃ vivarivā oloketvā “kena kamma āgatattha tātā”ti āha. Deva tumhākaṃ rajjaṃ pāpuṇātīti. Tumhākaṃ rājā kahanti. Divaṅgato sāmīti. Kati divasā atikkantāti. Ajja sattamo divasoti. Putto vā dhītā vā natthīti. Dhītā atthi deva, putto natthīti. Tena hi karissāmi rajjanti. Te tāvadeva abhisekamaṇḍapaṃ katvā rājadhītaraṃ sabbālaṅkārehi alaṅkarivā uyyānaṃ ānetvā kumārassa abhisekaṃ akaṃsu.

Athassa katābhisekassa satahassagghanikaṃ vatthaṃ upanesuṃ, so “kimidaṃ tātā”ti āha. Nivāsanavatthaṃ devāti. Nanu tātā thūlanti. Manussānaṃ paribhogavatthesu ito sukhumataraṃ natthi devāti. Tumhākaṃ rājā evarūpaṃ nivāsesīti. Āma devāti. Na maññe puññavā tumhākaṃ rājā² suvaṇṇabhinkāraṃ āharatha, labhissāmi vatthanti. Suvaṇṇabhinkāraṃ āharīṃsu. So uṭṭhāya hatthe dhovivā mukhaṃ vikkhāletvā hatthena udakaṃ ādāya puratthimadisāyaṃ abbhukkiri, tadā ghanapathaviṃ bhinditvā aṭṭha kapparukkhā uṭṭhahīṃsu. Puna udakaṃ gahetvā dakkhiṇāya pacchimāya uttarāyāti evaṃ catūsu disāsu abbhukkiri, sabbadisāsu aṭṭha aṭṭha katvā dvattiṃsa kapparukkhā uṭṭhahīṃsu. Ekekāya disāya soḷasa soḷasa katvā catusaṭṭhi kapparukkhāti keci vadanti. So ekaṃ dibbadussaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā “Nandarañño vijite suttakantikā itthiyo mā suttaṃ kantīṃsūti bheriṃ carāpethā”ti vatvā chatthaṃ ussāpetvā alaṅkatapaṭiyatto hatthikkhandhavaragato nagaraṃ pavisivā pāsādaṃ āruyha mahāsampattiṃ anubhavi.

Evaṃ gacchante kāle ekadivasaṃ devī rañño sampattiṃ disvā “aho tapassī”³ti kārūññākāraṃ dassesi. “Kimidaṃ devī”ti ca puṭṭhā

1. Nivattethāti (Sī, I)

2. Am-Ṭṭha 1. 135 piṭṭhepi passitabbaṃ.

3. Aho vata sirīti (Ka)

“atimahaṭī te deva sampatti, atīte addhani kalyāṇaṃ¹ akattha, idāni anāgatassa atthāya kusalaṃ na karoṭhā”ti āha. Kassa dema, sīlavanto natthīti. “Asuñño deva Jambudīpo arahantehi, tumhe dānameva sajjetha, ahaṃ arahante lacchāmi”ti āha. Punadivase rājā mahārahaṃ dānaṃ² sajjāpesi. Devī “sace imissāya disāya arahanto atthi, idhāgantvā amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhantū”ti adhiṭṭhahitvā uttaradisābhimukhā urena nipajji. Nipannamattāya eva deviyā Himavante vasantānaṃ Padumavatiyā puttānaṃ pañcasatānaṃ Paccekabuddhānaṃ jeṭṭhako Mahāpadumapaccekabuddho bhātike āmantesi “mārisā Nandarājā tumhe nimanteti, adhivāsetha tassā”ti. Te adhivāsetvā tāvadeva ākāsenāgantvā uttaradvāre otariṃsu. Manussa “pañcasatā deva Paccekabuddhā āgatā”ti rañño ārocesuṃ. Rājā saddhim deviyā āgantvā vanditvā pattaṃ gahetvā Paccekabuddhe pāsādaṃ āropetvā tattha tesāṃ dānaṃ datvā bhattakiccāvasāne rājā saṃghattherassa, devī saṃghanavakassa pādāmūle nipajjitvā “ayyā paccayehi na kilamissanti, mayāṃ puññaṃ na hāyissāma³, amhākaṃ idha nivāsāya paṭiññaṃ dethā”ti paṭiññaṃ kāretvā uyyāne nivāsaṭṭhānāni kāretvā yāvajīvaṃ Paccekabuddhe upaṭṭhahitvā tesu parinibbutesu sādhu-kīlitaṃ kāretvā gandhadāru-ādīhi⁴ sarīrakiccaṃ kāretvā dhātuyo gahetvā cetiyāṃ paṭiṭṭhāpetvā “evarūpānampi nāma mahānubhāvānaṃ mahesīnaṃ maraṇaṃ bhavissati, kimaṅgaṃ pana mādisānaṃ”ti saṃvegajāto jeṭṭhaputtaṃ rajje paṭiṭṭhāpetvā sayāṃ Tāpasapabbajjaṃ⁵ pabbaji, devīpi “raññe pabbajite ahaṃ kiṃ karissāmi”ti pabbaji. Dvepi uyyāne vasantā jhānāni nibbattetvā jhānasukhena vītināmetvā āyupariyosāne brahmaloke nibbattiṃsu. So kira Nandarājā amhākaṃ Satthu mahāsāvako Mahākassapatthero ahoṣi, tassa aggamaheṣī bhaddā Kāpilāni nāma.

Ayaṃ pana Nandarājā dasa vassasahassāni sayāṃ dibbavatthāni paridahanto sabbameva attano vijitaṃ uttarakurusadisāṃ karonto āgatāgatānaṃ

1. Atītamaddhānaṃ kusalaṃ (Sī, I)

3. Na parihāyissāma (Sī, I)

5. Samaṇapabbajjaṃ (Sī), samaṇakapabbajjaṃ (Am-Ṭṭha 1. 137 piṭṭhe)

2. Mahādānaṃ (Ka)

4. Candanā garu-ādīhi (Sī)

manussānaṃ dibbadussāni adāsi. Tayidaṃ dibbavatthasamiddhiṃ sandhāya sā petī āha “**yāvata Nandarājassa, vijitasmim paṭicchadā**”ti. Tattha **vijitasminti** raṭṭhe. **Paṭicchadāti** vatthāni. Tāni hi paṭicchadenti etehīti “paṭicchadā”ti vuccanti.

111. Idāni sā petī “Nandarājasamiddhitopi etarahi mayhaṃ samiddhi vipulatarā”ti dassentī “**tato bahutarā bhante, vatthāna’cchādanāni me**”ti-ādimāha. Tattha **tatoti** Nandarājassa pariggahabhūtavatthatopi bahutarāni mayhaṃ vatthacchādanānī¹ attho. **Vatthāna’cchādanānīti** nivāsanavatthāni ceva pārupanavatthāni ca. **Koseyyakambaliyānīti** koseyyāni ceva kambalāni ca. **Khomakappāsikānīti** khomavatthāni ceva kappāsamayavatthāni ca.

112. **Vipulāti** āyāmato ca vitthārato ca vipulā. **Mahagghāti** mahagghavasena mahantā mahārahā. **Ākāse’valambareti** ākāseyeva olambamānā tiṭṭhanti. **Yaṃ yaṃ hi manaso piyanti** yaṃ yaṃ mayhaṃ manaso piyaṃ, taṃ taṃ gahetvā paridahāmi pārupāmi cāti yojanā.

113. **Thālakassa ca pānīyaṃ, vipākāṃ passa yādisanti** thālakapūraṇamattaṃ pānīyaṃ dinnāṃ anumoditaṃ, tassa pana vipākāṃ yādisaṃ yāva mahantaṃ passāti dassentī “**gambhīrā caturassā cā**”ti-ādimāha. Tattha **gambhīrāti** agādhā. **Caturassāti** caturassasaṅṭhānā. **Pokkharāññoti** pokkharāṇiyo. **Sunimmitāti** kammānubhāveneva suṭṭhu nimmitā.

114. **Setodakāti** seta-udakā setavālukasamparikiṇṇā². **Suppatitthāti** sundaratitthā. **Sītāti** sītalodakā. **Appaṭigandhiyāti** paṭikūlagandharahitā surabhigandhā. **Vārikiṇṇajakkhapūritāti** kamalakuvalayādīnaṃ kesarasañchannena vārinā paripuṇṇā.

115. **Sāhanti** sā ahaṃ. **Ramāmīti** ratim vindāmi. **Kīlāmīti** indriyāni paricāremi. **Modāmīti** bhogasampattiyā pamuditā homi. **Akutobhayāti** kutocipi asaṅṭābhayā, serī sukhavihārinī

1. Vatthāni, dussānīti (Sī, I)

2. Setavālukāhi samparikiṇṇā ca (Sī)

homi. **Bhante vanditumāgatā**ti bhante imissā dibbasampattiyā paṭilābhassa kāraṇabhūtaṃ tvaṃ vanditum āgatā upagatāti attho. Yaṃ panettha atthato avibhattaṃ, taṃ tattha tattha vuttameva.

Evam tāya petiyā vutte āyasmā Sāriputto Iṭṭhakavatiyaṃ Dīgharajiyanti gāmadvayavāsikesu¹ attano santikaṃ upagatesu manussesu imamattaṃ vitthārato kathento saṃvejetvā saṃsāramocanapāpakammato mocetvā upāsakabhāve paṭiṭṭhāpesi, sā pavatti bhikkhūsu pākaṭā jāta. Taṃ bhikkhū Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamattaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Saṃsāramocakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sāriputtattheramātupetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbāṇarūpāsīti idaṃ Satthari Veḷuvane viharante āyasmato Sāriputtattherassa ito pañcamāya jātiyā mātubhūtaṃ petiṃ ārabha vuttaṃ. Ekadivasam āyasmā ca Sāriputto āyasmā ca Mahāmogallāno āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Kappino Rājagahassa avidūre aññatarasmim araṇṇāyatane viharanti. Tena ca samayena Bārāṇasiyaṃ aññataro brāhmaṇo aḍḍho mahaddhano mahābhogo samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavanibbakayācakānaṃ opānabhūto annapānavatthasayanādīni deti. Dento ca āgatāgatānaṃ yathākālaṃ yathārahaṃ ca² pādodakapādabbhañjanādīdānānupubbakam sabbābhideyyam³ paṭipanno hoti, purebhattaṃ bhikkhū annapānādīnā sakkaccaṃ parivisati. So desantaraṃ gacchanto bhariyaṃ āha “bhoti yathāpaññattaṃ imaṃ dānavidhiṃ aparihāpentī sakkaccaṃ anupaṭiṭṭhāhī”ti. Sā “sādhū”ti paṭissuṇitvā tasmim pakkante eva tāva bhikkhūnaṃ paññattaṃ dānavidhiṃ pacchindi, addhikānaṃ pana nivāsattāya upagatānaṃ gehaṭṭhito chaḍḍitaṃ jarasālaṃ dassesi “ettha vasathā”ti. Annapānādīnaṃ atthāya tattha addhikesu āgatesu “gūtham khādatha, muttam pivatha, lohitaṃ

1. Gāmadvayato (Ka)

2. Yathābalaṃ (Ka)

3. Sabbapātheyyam (Ka)

pivatha, tumhākaṃ mātu matthaluṅgaṃ khādathā”ti yaṃ yaṃ asuci jegucchaṃ, tassa tassa nāmaṃ gahetvā niṭṭhuraṃ vadati.

Sā aparena samayena kālaṃ katvā kammānubhāvukkhittā petayoniyāṃ nibbattivā attano vacīduccarītānurūpaṃ dukkhaṃ anubhavanti purimajāṭisambandhaṃ anussarivā āyasmato Sāriputtassa santikaṃ upasaṅkamtukāmā tassa vihāradvāraṃ sampāpuṇi, tassa vihāradvāradevatāyo vihārappavesanaṃ nivāresuṃ. Sā kira ito pañcamāya jātiyā therassa mātubhūtapubbā, tasmā evamāha “ahaṃ ayyassa Sāriputtattherassa ito pañcamāya jātiyā mātā, detha me dvārappavesanaṃ therāṃ daṭṭhun”ti. Taṃ sutvā devatā tassā pavesanaṃ anujānimsu. Sā pavisitvā caṅkamanakoṭiyāṃ ṭhatvā therassa attānaṃ dassesi. Thero taṃ disvā karuṇāya saṅcoditamānaso hutvā—

116. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā.

Upphāsulike kisike, kā nu tvāṃ idha tiṭṭhasī”ti—

gāthāya pucchi. Sā therena puṭṭhā paṭivacanaṃ dentī—

117. “Ahaṃ te sakiyā mātā, pubbe aññāsu jāṭīsu.

Upapannā pettivisayaṃ, khuppipāsasamappitā.

118. Chaḍḍitaṃ khipitaṃ kheḷaṃ, siṅghāṇikaṃ silesumaṃ.

Vasaṅca ḍayhamānānaṃ, vijātānaṅca lohitaṃ.

119. Vaṇikānaṅca yaṃ ghāna-sīsacchinnāna lohitaṃ.

Khudāparetā bhuñjāmi, itthipurisanissitaṃ.

120. Pubbalohitaṃ bhakkhāmi, pasūnaṃ mānusāna ca.

Aleṇā anagārā ca, nīlamaṅcaparāyaṇā.

121. Dehi puttaka me dānaṃ, datvā antvādisāhi me.

Appeva nāma mucceyyaṃ, pubbalohitabhōjanā”ti—

pañcagāthā abhāsi.

117. Tattha **aham te sakiyā mātā**ti aham tuyham janani bhāvato sakiyā mātā. **Pubbe aññāsu jātisūti** mātā hontīpi na imissam jātiyam, atha kho pubbe aññāsu jātisū, ito pañcamiyanti daṭṭhabbam. **Upapannā pettivisayanti** paṭisandhivasena petalokam upagatā. **Khuppipāsasamappitā**ti khudāya ca pipāsāya ca abhibhūtā¹, niranntaram jighacchāpipāsāhi abhibhuyyamānāti attho.

118-119. **Chaḍḍitanti** ucchiṭṭhakam, vantanti attho. **Khipitanti** khipitena saddhim mukhato nikkhantamalam. **Kheḷanti**ti niṭṭhubham². **Siṅghānikanti** matthaluṅgato vissanditvā nāsikāya nikkhantamalam. **Silesumanti** semham. **Vasañca ḍayhamānānanti** citakasmim ḍayhamānānam kaḷavarānam vasātelañca. **Vijātānañca lohitanti** pasūtānam itthīnam lohitaṃ, gabbhamalam ca-saddena saṅgaṇhāti. **Vañikānanti**³ sañjātavaṇānam. **Yanti**yam lohitaṃ sambandho. **Ghānasīsacchinnānanti** ghānacchinnānam sīsacchinnānañca yam lohitaṃ, taṃ bhuñjāmīti yojanā. Desanāsīsametam “ghānasīsacchinnānan”ti, yasmā hatthapādādicchinnānampi lohitaṃ bhuñjāmiyeva. Tathā “vañikānan”ti iminā tesampi lohitaṃ saṅgahitanti daṭṭhabbam. **Khudāparetā**ti jighacchābhibhūtā hutvā. **Itthipurisanissitanti** itthipurisasarīranissitam yathāvuttam aññāñca cammamānsanhārupubbādikam paribhuñjāmīti dasseti.

120-121. **Pasūnanti** ajagomahimsādīnam. **Aleṇāti** asaraṇā. **Anagārāti** anāvāsā. **Nīlamañcaparāyaṇāti** susāne chaḍḍitamalamañcasayanā⁴. Atha vā **nīlāti** chārīkaṅgārabahulā⁵ susānabhūmi adhippetā, tamyeva mañcam viya adhisayanāti attho. **Anvādisāhi meti**⁶ yathā dinnam dakkhiṇam mayham upakappati, tathā uddisa pattidānam dehi. **Appeva nāma mucceyyam**, **pubbalohitabhojanāti** tava uddisanena etasmā pubbalohitabhojanā petajīvikā api nāma mucceyyam.

Tam sutvā āyasmā Sāriputtatthero dutiyadivase
Mahāmoggallānattherādike tayo there āmantetvā tehi saddhim

1. Samaṅgībhūtā (Sī, I)

3. Vañitānanti (Sī, I, Ka)

5. Jhāyitaṅgārabahulā (Ka)

2. Niṭṭhubhanam (Sī, I)

4. Chaḍḍitamallānam mañcaparāyaṇā (Ka)

6. Uddisāhi meti (Sī, I)

Rājagahe piṇḍāya caranto rañño Bimbisārassa nivesanaṃ agamāsi, rājā there disvā vanditvā “kiṃ bhante āgatathā”ti āgamanakāraṇaṃ pucchi, āyasmā Mahāmoggallāno taṃ pavattiṃ rañño ārocesi. Rājā “aññātaṃ bhante”ti vatvā there vissajjetvā sabbakammikaṃ amaccaṃ pakkosāpetvā āṇāpesi “nagaraṃ avidūre vivitte chāyūdakasampanne ṭhāne catasso kuṭīyo kārehī”ti. Antepure ca pahonakavisesavasena tidhā vibhajitvā catasso kuṭīyo paṭicchāpesi, sayañca tattha gantvā kātābbayuttakaṃ akāsi. Niṭṭhitāsu kuṭīkāsu sabbaṃ balikaraṇaṃ sajjāpetvā annapānavatthādīni Buddhappamukhassa cātuddisassa bhikkhusaṃghassa anucchavike sabbaparikkhāre ca upaṭṭhāpetvā āyasmato Sāriputtattherassa taṃ sabbaṃ niyyādesi. Atha thero taṃ petiṃ uddissa taṃ sabbaṃ Buddhappamukhassa cātuddisassa bhikkhusaṃghassa adāsi, sā petī taṃ anumoditvā devaloke nibbattitvā sabbakāmasamiddhā ca hutvā aparadivase āyasmato Mahāmoggallānattherassa santikaṃ upagantvā vanditvā aṭṭhāsi. Taṃ thero paṭipucchi, sā attano petūpapattiṃ puna devūpapattiñca vitthārato kathesi. Tena vuttaṃ—

122. “Mātuyā vacanaṃ sutvā, Upatissanukampako.
 Āmantayi Moggallānaṃ, Anuruddhañca Kappinaṃ.
123. Catasso kuṭīyo katvā, saṃghe cātuddise adā.
 Kuṭīyo annapānañca, mātu dakkhiṇamādisī.
124. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.
 Bhojanaṃ pānīyaṃ vatthaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.
125. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārini.
 Vicittavatthābharaṇā, kolitaṃ upasaṅkamī”ti.

123. Tattha **saṃghe cātuddise adāti** cātuddisassa saṃghassa adāsi, niyyādesīti attho. Sesāṃ vuttatthameva.

Athāyasmā Mahāmoggallāno taṃ petim—

126. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate.
Obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.

127. Kena te’tādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati.
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

128. Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve,
Manussabhūtā kimakāsi puññaṃ.
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti—pucchi.

129-133. Atha sā “**Sāriputtassāham¹ mātā**”ti-ādinā vissajjesi. Sesam vuttatthameva. Athāyasmā Mahāmoggallāno taṃ pavattim Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammam desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Sāriputtattheramātupetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Mattāpetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idam Sathari Jetavane viharante Mattam nāma petim ārabha vuttam. Sāvattiyam kira aññataro kuṭumbiko saddho pasanno ahoṣi, tassa bhariyā assaddhā appasannā kodhanā vañjhā ca ahoṣi nāmena Mattā nāma. Atha so kuṭumbiko kulavaṃsūpacchedanabhayena sadisakulato Tissam nāma aññam kaññam ānesi, sā ahoṣi saddhā pasannā sāmīno ca piyā manāpā, sā na cirasseva gabbhinī hutvā dasamāsaccayena puttam vijāyi, “bhūto”tissa nāmam ahoṣi. Sā gehassāminī hutvā cattāro bhikkhū sakkaccam upaṭṭhahi, vañjhā pana taṃ usūyati.

Tā ubhopi ekasmiṃ divase sīsam nhatvā allakesā² aṭṭhamṣu, kuṭumbiko guṇavasena tissāya ābaddhasineho manuñña³ hadayena

1. Sāriputtattherassāham (Sī, I) 2. Alaṅkatā (Ka) 3. Ābandhasinehabharitena (Ka)

tāya saddhiṃ bahum sallapanto aṭṭhāsi. Tam asahamānā mattā issāpakatā
gehe sammajjitvā ṭhapitam saṅkāram tissāya matthake okiri. Sā aparena
samayena kālam katvā petayoniyam nibbattivā attano kammabalena
pañcavidham dukkham anubhavati, tam pana dukkham Pāḷito eva viññāyati.
Athekadivasam sā petī sañjhāya vītivattāya gehassa piṭṭhipasse nhāyantiyā
tissāya attānam dassesi. Tam disvā tissā—

134. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā.
Upphāsulike kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasi”ti—

gāthāya paṭipucchi. Itarā—

135. “Aham mattā tuvaṃ tissā, sapattī te pure ahum.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya paṭivacanam adāsi. Tattha **aham mattā tuvaṃ tissā**ti aham Mattā
nāma, tuvaṃ Tissā nāma. **Pureti** purimattabhāve. **Teti** tuyham sapattī ahum,
ahosinti attho. Puna tissā—

136. “Kim nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭam kataṃ.
Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya katakammaṃ pucchi. Puna itarā—

137. “Caṇḍī ca pharusā cāsīm, issukī maccharī saṭhā¹.
Tāham duruttam vatvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya attanā katakammaṃ ācikkhi. Tattha **caṇḍī**ti kono. **Pharusā**ti
pharusavacanā. **Āsinti** ahosim. **Tāhanti** tam aham. **Duruttanti** dubbhāsitam
niratthakavacanam². Ito parampi tāsam vacanapaṭivacanavaseneva gāthā
pavattā—

138. “Sabbam³ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā ahu.
Aññaṅca kho tam pucchāmi, kenāsi paṃsukunthitā.

1. Saṭhī (Sī, I)

2. Nitthunavacanam (Ka)

3. Saccam (Ka)

139. Sīsarnhātā tuvaṃ āsi, sucivatthā alaṅkatā.
Ahañca kho adhimattaṃ, samalaṅkatatarā tayā.
140. Tassā me pekkhamānāya, sāmikena samantayi¹.
Tato me issā vipulā, kodho me samajāyatha².
141. Tato paṃsuṃ gahetvāna, paṃsunā taṃ hi okiriṃ³.
Tassakammavipākena, tenamhi paṃsukunthitā.
142. Sabbaṃ ahampi jānāmi, paṃsunā maṃ tvamokiri.
Aññañca kho taṃ pucchāmi, kena khajjasi kacchuyā.
143. Bhesajjahārī⁴ ubhayo, vanantaṃ agamimhase.
Tvañca bhesajjamāhari, ahañca kapikacchuno.
144. Tassā tyā'jānamānāya⁵, seyyaṃ tyāhaṃ samokiriṃ.
Tassakammavipākena, tena khajjāmi kacchuyā.
145. Sabbaṃ ahampi jānāmi, seyyaṃ me tvaṃ samokiri.
Aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi naggiyā tuvaṃ.
146. Sahāyānaṃ samayo āsi, ñātīnaṃ samitī ahu.
Tvañca āmantitā āsi, sasāminī no ca khohaṃ.
147. Tassā tyā'jānamānāya, dussaṃ tyāhaṃ apānudim.
Tassakammavipākena, tenamhi naggiyā ahaṃ.
148. Sabbaṃ ahampi jānāmi, dussaṃ me tvaṃ apānudi.
Aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi gūthagandhinī.
149. Tava gandhañca mālañca, paccagghañca vilepanaṃ.
Gūthakūpe atāresim⁶, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā.
Tassakammavipākena, tenamhi gūthagandhinī.

1. Āmantayi (Ka)

3. Paṃsunā taṃ vikīrihaṃ (Ka)

5. Te ajānamānāya (Si)

2. Samupajjatha (Ka)

4. Bhesajjahārī (Ka)

6. Adhāresim (Ka)

150. Sabbaṃ ahampi jānāmi, taṃ pāpaṃ pakataṃ tayā.
Aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi duggatā vutaṃ.
151. Ubhinnaṃ samakaṃ āsi, yaṃ gehe vijjate dhanāṃ.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimmattano.
Tassakammavipākena, tenamhi duggatā ahaṃ.
152. Tade'va maṃ tvaṃ avaca, pāpakammaṃ nisevasi.
Na hi pāpehi kammehi, sulabhā hoti suggatī.
153. Vāmato maṃ tvaṃ pacesi, athopi maṃ usūyasi.
Passa pāpānaṃ kammānaṃ, vipāko hoti yādiso.
154. Te gharā tā ca dāsiyo¹, tānevābharaṇāni'me.
Te aññe paricārentī, na bhogā honti sassatā.
155. Idāni bhūtassa pitā, āpaṇā gehamehiti.
Appeva te dade kiñci, mā su tāva ito agā.
156. Naggā dubbaṇṇarūpāmi, kisā dhamanisanthatā.
Kopīnametaṃ itthīnaṃ, mā maṃ bhūtapitā'ddasa.
157. Handa kiṃ vā tyāhaṃ dammi, kiṃ vā te'dha² karomahaṃ.
Yena tvaṃ sukhitā assa, sabbakāmasamiddhinī.
158. Cattāro bhikkhū saṃghato, cattāro pana puggale³.
Aṭṭha bhikkhū bhojayitvā, mama dakkhiṇamādisa.
Tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī.
159. Sādhūti sā paṭissutvā, bhojayitvāṭṭha bhikkhavo.
Vattheha'cchādayitvāna, tassā dakkhiṇamādisī.
160. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.
Bhojanacchādanapānīyaṃ⁴, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

1. Te gharadāsiyo āsum (Sī, I)

2. Kiṃ vā ca te (Sī, I)

3. Puna puggalā (Sī)

4. Bhojanacchādanam pānam (Ka)

161. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārīnī.
Vicittavatthābharaṇā, sapattim upasaṅkami.
162. Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate.
Obhāsenti disā sabbā, osadhī viya tārakā.
163. Kena te’ tādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati.
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.
164. Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve,
Manussabhūtā kimakāsi puññaṃ.
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatīti.
165. Ahaṃ mattā tuvaṃ tissā, sapattī te pure ahuṃ.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.
166. Tava dinnena dānena, modāmi akutobhayā.
Ciraṃ jīvāhi bhagini, saha sabbehi ñātibhi.
Asokaṃ virajaṃ ṭhānaṃ, āvāsaṃ vasavattinaṃ.
167. Idha dhammaṃ caritvāna, dānaṃ datvāna sobhane.
Vineyya maccheramalaṃ samūlaṃ,
Aninditā saggamupehi ṭhānaṃ’ti.
138. Tattha **sabbaṃ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā ahūti** “caṇḍī ca pharusā cāsin”ti yaṃ tayā vuttaṃ, taṃ sabbaṃ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā kodhanā pharusavacanā issukī maccharī saṭṭhā ca ahosi. **Aññañca kho taṃ pucchāmīti** aññaṃ puna taṃ idāni pucchāmi. **Kenāsi paṃsukunthitāti** kena kammaṃ saṅkārappaṃsūhi oḅuṇṭhitā sabbaso okiṇṇasarīrā ahūti attho.
- 139-40. **Sīsarnhātāti** sasīsaṃ nhātā. **Adhimattanti** adhikataraṃ. **Samalaṅkatatarāti** sammā atisayena alaṅkatā. “Adhimattā”ti vā pāṭho, ativiya mattā mānamadamattā, mānanissitāti attho. **Tayāti**¹

1. Tassāti (Ka)

bhotiyā. **Sāmikena samantayīti** sāmikena saddhim allāpasallāpavasena kathesi.

142-144. **Khajjasi kacchuyāti** kacchurogena khādīyasi, bādhiyasīti attho. **Bhesajjahārīti** bhesajjahāriniyo osadhahārikāyo. **Ubhayoti** duve, tvañca ahañcāti attho. **Vanantanti** vanam. **Tvañca bhesajjamāharīti** tvaṃ vejjehi vuttam attano upakārāvaham bhesajjam āhari. **Ahañca kapikacchunoti** aham pana kapikacchuphalāni dughassaphalāni āharim. **Kapikacchūti** vā sayambhūtā¹ vuccati, tasmā sayambhūtāya² pattaphalāni āharinti attho. **Seyyam tyāham samokirinti** tava seyyam aham kapikacchuphalapattehi samantato avakirim.

146-147. **Sahāyānanti** mittānam. **Samayoti** samāgamo. **Ñātīnanti** bandhūnam. **Samitīti** sannipāto. **Āmantitāti** maṅgalakiriyāvasena nimantitā. **Sasāminīti** sabhattikā³, saha bhattunāti attho. **No ca khohanti** no ca kho aham āmantitā āsinti yojanā. **Dussam tyāhanti** dussam te aham. **Apānudinti** corikāya avaharim aggahesim.

149. **Paccagghanti** abhinavam, mahaggham vā. **Atāresinti**⁴ khipim. **Gūthagandhinīti** gūthagandhagandhinī karīsavāyini.

151. **Yam gehe vijjate dhananti** yam gehe dhanam upalabbhati, tam tuyham mayhañcāti amhākam ubhinnam samakam tulyameva āsi. **Santesūti** vijjamānesu. **Dīpanti** patiṭṭham, puññakammaṃ sandhāya vadati.

152. Evaṃ sā petī tissāya pucchitamattham kathetvā puna pubbe tassā vacanam akatvā attanā kataṃ aparādham pakāsentī “**tade’va maṃ tvam**”ti-ādimāha. Tattha **tade’vāti** tadā eva, mayham manussattabhāve ṭhitakāleyeva. Tathēvāti vā pāṭho, yathā etarahi jātam, tam tathā evāti attho. **Manti** attānam niddisati, **tvanti** Tissam. **Avacāti** abhaṇi. Yathā pana avaca, tam dassetuṃ “**pāpakammaṃ**”ti-ādi vuttam.

1. Sayamguttā (Sī, I) 2. Sayamguttāya (Sī) 3. Sapatikā (Sī, I) 4. Adhāresinti (Ka)

“pāpakammānī”ti Pāḷi. “Tvam pāpakammāniyeva karosi, pāpehi pana kammehi sugati sulabhā na hoti, atha kho duggati eva sulabhā”ti yathā maṃ tvam pubbe avaca ovadi, taṃ tathevāti vadati.

153. Taṃ sutvā tissā **“vāmato maṃ tvam paccesi”**ti-ādinā tisso gāthā āha. Tattha **“vāmato maṃ tvam paccesi**ti vilomato maṃ tvam adhigacchasi¹, tuyhaṃ hitesimpi vipaccanīkakāriniṃ katvā maṃ gaṇhāsi. **Maṃ usūyasīti** mayhaṃ usūyasi, mayi issaṃ karosi. **Passa pāpānaṃ kammānaṃ, vipāko hoti yādisoti** pāpakānaṃ nāma kammānaṃ vipāko yādiso yathā ghorataro, taṃ paccakkhato passāti vadati.

154. **Te aññe paricārentīti** te ghare dāsiyo ābharaṇāni ca imāni tayā pubbe pariggahitāni idāni aññe paricārenti paribhuñjanti. “Ime”ti hi liṅgavipallāsena vuttam. **Na bhogā honti sassatāti** bhogā nāmete na sassatā anavaṭṭhitā tāvakālikā pahāyagamanīyā, tasmā tadatthaṃ issāmacchariyādīni na kattabbānīti adhippāyo.

155. **Idāni bhūtassa pitāti** idāneva bhūtassa mayhaṃ puttassa pitā kuṭumbiko. **Āpaṇāti** āpaṇato imaṃ **gehaṃ ehiti** āgamissati. **Appeva te dade kiñcīti** gehaṃ āgato kuṭumbiko tuyhaṃ dātabbayuttakaṃ kiñci deyyadhammaṃ api nāma dadeyya. **Mā su tāva ito agāti** ito gehassa pacchā vatthuto mā tāva āgamāsīti taṃ anukampamānā āha.

156. Taṃ sutvā petī attano ajjhāsayaṃ pakāsentī **“naggā dubbaṇṇarūpāmhī”**ti gāthamāha. Tattha **kopīnametaṃ itthīnanti** etaṃ naggadubbaṇṇatādikaṃ² paṭicchādetabbatāya itthīnaṃ kopīnaṃ rundhanīyaṃ³. **Mā maṃ bhūtapitā’ddasāti** tasmā bhūtassa pitā kuṭumbiko maṃ mā addakkhīti lajjamānā vadati.

1. Avagacchasi (Sī, I)

2. Naggadubbaṇṇarūpādīnaṃ (Sī)

3. Randhanaṃ(Ka)

157. Tam sutvā tissā sañjātānuddayā “**handā kim vā tyāhaṃ dammi**”ti gāthamāha. Tattha **handā**ti codanathe¹ nipāto. **Kim vā tyāhaṃ dammi**ti kim te ahaṃ dammi, kim vatthaṃ dassāmi, udāhu bhattanti. **Kim vā te’ dha**² **karomahanti** kim vā aññaṃ te idha imasmiṃ kāle upakāraṃ karissāmi.

158. Tam sutvā petī “**cattāro bhikkhū saṃghato**”ti gāthamāha. Tattha **cattāro bhikkhū saṃghato**, **cattāro pana puggaleti** bhikkhusaṃghato saṃghavasena cattāro bhikkhū, puggalavasena cattāro bhikkhūti evaṃ aṭṭha bhikkhū yathārucim bhojetvā taṃ dakkhiṇaṃ mama ādisa, mayhaṃ pattidānaṃ dehi. **Tadāhaṃ sukhitā hessanti** yadā tvaṃ dakkhiṇaṃ mama uddisissasi, tadā ahaṃ sukhitā sukhappattā sabbakāmasamiddhinī bhavissāmīti attho.

159-161. Tam sutvā tissā tamatthaṃ attano sāmikassa ārocetvā dutiyadivase aṭṭha bhikkhū bhojetvā tassā dakkhiṇamādisi, sā tāvadeva paṭiladdhadibbasampattikā puna tissāya santikaṃ upasaṅkama. Tamatthaṃ dassetuṃ saṅgītikārehi “**sādhūti sā paṭissutvā**”ti-ādikā tisso gāthā ṭhapitā.

162-167. Upasaṅkamitvā ṭhitam pana naṃ tissā “**abhikkantena vaṇṇenā**”ti-ādīhi tīhi gāthāhi paṭipucchi. Itarā “**ahaṃ mattā**”ti gāthāya attānaṃ ācikkhitvā “**ciraṃ jīvāhi**”ti gāthāya tassā anumodanaṃ datvā “**idha dhammaṃ caritvānā**”ti gāthāya ovādaṃ adāsi. Tattha **tava dinnenā**ti tayā dinnena. **Asokaṃ virajaṃ ṭhānanti** sokābhāvena asokaṃ, sedajallikānaṃ pana abhāvena virajaṃ dibbaṭṭhānaṃ, sabbametaṃ devalokaṃ sandhāya vadati. **Āvāsanti ṭhānaṃ**³. **Vasavattinanti** dibbena ādhipateyyena attano vasaṃ vattentānaṃ. **Samūlanti** salobhadosaṃ. Lobhadosā hi macchariyassa mūlaṃ nāma. **Aninditā**ti agarahitāpāsaṃsā, **saggamupehi ṭhānanti** rūpādīhi visayehi suṭṭhu aggattā “**saggaṃ**”ti laddhanāmaṃ dibbaṭṭhānaṃ upehi, sugatiparāyaṇā hohīti attho. Sesaṃ uttānameva.

1. Uyyogathe (Sī)

2. Kim vidha te (Ka)

3. Adhiṭṭhānaṭṭhānaṃ (Sī)

Atha tissā taṃ pavattiṃ kuṭumbikassa ārocesi, kuṭumbiko bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano paṭiladdhasaṃvego vineyya maccherādimalaṃ dānasilādirato¹ sugatiparāyaṇo ahoṣīti.

Mattāpetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Nandāpetivatthuvaṇṇanā

Kālī dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ Satthari Jetavane viharante Nandaṃ nāma petiṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmiṃ gāmake Nandiseno² nāma upāsako ahosi saddho pasanno, bhariyā panassa Nandā nāma assaddhā appasannā maccharinī caṇḍī pharusavacanā sāmike agāravā appatissā sassuṃ corivādena akkosati paribhāsati. Sā aparena samayena kālaṃ katvā petayoniyāṃ nibbattivā tasseva gāmassa avidūre vicarantī ekadivasaṃ Nandisenassa upāsakassa gāmato nikkhamantassa avidūre attānaṃ dassesi. So taṃ disvā—

168. “Kālī dubbaṇṇarūpāsī, pharusā bhīrudassanā.

Piṅgalāsī kaḷārāsī, na taṃ maññāmi mānusiṃ”ti—

gāthāya ajjhabhāsī. Tattha **kālī**ti kālavaṇṇā, jhāmaṅgārasadisō hissā vaṇṇo³ ahosi. **Pharusāti** kharagattā⁴. **Bhīrudassanāti** bhayānakadassanā sappaṭibhayākārā. “Bhīrudassanā”ti⁵ vā pāṭho, bhāriyadassanā, dubbaṇṇatādinā duddasikāti attho. **Piṅgalāti** piṅgalalocanā. **Kaḷārāti** kaḷārādantā. **Na taṃ maññāmi mānusiṃ**ti ahaṃ taṃ mānusiṃti na maññāmi, petimeva ca taṃ maññāmiṃti adhippāyo. Taṃ sutvā peti attānaṃ pakāsentī—

169. “Ahaṃ Nandā Nandisena, bhariyā te pure ahuṃ.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

1. Dānasilādirato (Sī, I) 2. Nandaseno (Sī, I) 3. Jhāmaṅgārasadisavaṇṇā (Sī, I)
4. Pharusagattā (Ka) 5. Bhīrudassakāti (Sī)

gāthamāha. Tattha **aham Nandā Nandisenā**ti sāmi Nandisena aham Nandā nāma. **Bhariyā te pure ahunti** purimajātiyam tuyham bhariyā ahoṣim. Ito param—

170. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭam kataṃ.
Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—

tassa upāsakassa pucchā¹. Athassa sā—

171. “Caṇḍī ca pharusā cāsim, tayi cāpi agāravā².
Tāham duruttam vatvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

vissajjesi. Puna so—

172. “Handu’ttarīyam dadāmi te, imam dussam nivāsaya.
Imam dussam nivāsetvā, ehi nessāmi tam gharam.

173. Vatthañca annapānañca, lacchasi tvaṃ gharam gatā.
Putte ca te passissasi, suṇisāyo ca dakkhasī”ti.

Athassa sā—

174. “Hatthena hatthe te dinnam, na mayham upakappati.
Bhikkhū ca silasampanne, vītarāge bahussute.

175. Tappehi annapānena, mama dakkhiṇamādisa.
Tadāham sukhitā hessam, sabbakāmasamiddhinī”ti—

dve gāthā abhāsi. Tato—

176. “Sādhūti so paṭissutvā, dānam vipulamākiri.
Annam pānam khādanīyam, vatthasenāsanāni ca.
Chattam gandhañca mālañca, vividhā ca upāhanā.

177. Bhikkhū ca silasampanne, vītarāge bahussute.
Tappetvā annapānena, tassā dakkhiṇamādīsī.

1. Pucchā ayam gāthā (Si)

2. Caṇḍī pharusavācā ca, tayi cāsim agāravā (Si)

178. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.
Bhojanacchādanapānīyaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

179. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārīnī.
Vicittavatthābharaṇā, sāmikaṃ upasaṅkamī”ti—

catasso gāthā saṅgītikārehi vuttā. Tato paraṃ—

180. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate.
Obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.

181. Kena te’tādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati.
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

182. Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve,
Manussabhūtā kimakāsi puññaṃ.
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti.

183. “Ahaṃ Nandā Nandisena, bhariyā te pure ahuṃ.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

184. Tava dinnena dānena, modāmi akutobhayā.
Ciraṃ jīva gahapati, saha sabbehi nātibhi.
Asokaṃ virajaṃ khemaṃ, āvāsaṃ vasavattinaṃ.

185. Idha dhammaṃ caritvāna, dānaṃ datvā gahapati.
Vineyya maccheramalaṃ samūlaṃ,
Anindito saggamupehi ṭhānaṃ”ti—

upāsakassa ca petiyā ca vacanapaṭivacanagāthā.

176. Tattha **dānaṃ vipulamākiri**ti dakkhiṇeyyakhette
deyyadhammabījaṃ vippakiranto viya mahādānaṃ pavattesi. Sesāṃ
anantaravatthusadisameva.

Evaṃ sā attano dibbasampattim tassā ca kāraṇaṃ Nandisenassa
vibhāvetvā attano vasanaṭṭhānameva gatā. Upāsako taṃ pavattim
bhikkhūnaṃ

ārocesi, bhikkhū Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Nandāpetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Maṭṭhakuṇḍalīpetavatthuvaṇṇanā

Alaṅkato Maṭṭhakuṇḍalīti idaṃ Satthari Jetavane viharante Maṭṭhakuṇḍalīdevaputtaṃ ārabha vuttaṃ. Tattha yaṃ vattabbaṃ, taṃ Paramatthadīpaniyaṃ Vimānavatthuvaṇṇanāyaṃ¹ Maṭṭhakuṇḍalīvimānavatthuvaṇṇanāya vuttameva, tasmā tattha vuttanayeneva veditabbaṃ.

Ettha ca Maṭṭhakuṇḍalīdevaputtassa vimānadevatābhāvato tassa vatthu yadipi Vimānavatthupāḷiyaṃ saṅgahaṃ āropitaṃ, yasmā pana so devaputto Adinnapubbakabrāhmaṇassa puttasokena susānaṃ gantvā ālāhanaṃ anupariyāyivā rodantassa sokaharaṇatthaṃ attano devarūpaṃ paṭisaṃharitvā haricandanussado² bāhā paggayha kandanto dakkhābhibhūtākārena peto viya attānaṃ dassesi, manussatābhāvato apetattā petapariyāyopi labbhati evāti tassa vatthu Petavatthupāḷiyampi saṅgahaṃ āropitanti daṭṭhabbaṃ.

Maṭṭhakuṇḍalīpetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kaṇhapetavatthuvaṇṇanā

Uṭṭhehi kaṇha kiṃ sesīti idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ mataputtaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira aññatarassa upāsakassa putto kālamakāsi. So tena sokasallasamappito na nhāyati, na bhuñjati, na kammante vicāreti, na Buddhupaṭṭhānaṃ gacchati, kevalaṃ “tāta piyaputtaka maṃ ohāya kahaṃ paṭhamataraṃ gatosī”ti-ādīni vadanto vippalapati. Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokento

1. Vimāna-Tṭha 303 piṭṭhe.

2. Bho candasūriyāti (Ka)

tassa sotāpattiṭṭhalūpanissayaṃ disvā punadivase bhikkhusaṃghaparivuto
Sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā katabhattakicco bhikkhū uyyojetvā
Ānandattherena pacchāsamaṇena tassa gharadvāraṃ agamāsi. Satthu
āgatabhāvaṃ upāsakassa ārocesuṃ. Athassa gehajano gehadvāre āsanaṃ
paññāpetvā Satthāraṃ nisīdāpetvā upāsakaṃ pariggahetvā Satthu santikaṃ
upanesi. Ekamantaṃ nisinnaṃ taṃ disvā “kiṃ upāsaka socasī”ti vatvā “āma
bhante”ti vutte “upāsaka porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā
mataputtaṃ nānucimsū”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte Dvāravatīnagare dasa bhātikarājāno ahesuṃ—Vāsudevo Baladevo
Candadevo Sūriyadevo Aggidevo Varuṇadevo Ajjuno Pajjuno Ghaṭapaṇḍito
Aṅkuro cāti. Tesu Vāsudevamahārājassa piyaputto kālamakāsi, tena rājā
sokapareto sabbakiccāni pahāya mañcassa aṇaṇiṃ pariggahetvā¹
vippalapanto nipajji. Tasmim kāle Ghaṭapaṇḍito cintesi “ṭhapetvā maṃ añño
koci mama bhātu sokaṃ pariharituṃ samattho nāma natthi, upāyena
sokaṃ harissāmi”ti. So ummattakavesaṃ gahetvā “sasam me detha, sasam
me dethā”ti ākāsaṃ olokeno sakalanagaraṃ vicari, “ghaṭapaṇḍito
ummattako jāto”ti sakalanagaraṃ saṅkhubhi.

Tasmim kāle Rohiṇeyyo nāma amacco Vāsudevarenañño santikaṃ gantvā
tena saddhiṃ kathaṃ samuṭṭhāpentō—

207. “Uṭṭhehi kaṇha kiṃ sesi, ko attho supanena te.

Yo ca tuyhaṃ sako bhātā, hadayaṃ cakkhu ca dakkhiṇaṃ.

Tassa vātā balīyanti, sasam² jappati kesavā”ti—

imaṃ gāthamāha.

207. Tattha **kaṇhā**ti Vāsudevaṃ gottenālapati. **Ko attho supanena teti**
supanena tuyhaṃ kā nāma vaḍḍhi³. **Sako bhātā**ti sodariyo bhātā. **Hadayaṃ**
cakkhu ca dakkhiṇanti yadayena ceva dakkhiṇacakkhunā ca sadisoti attho.
Tassa vātā balīyantīti tassa

1. Mañcassa añjalim paggahetvā (Sī, I)

2. Ghaṭo (Ka)

3. Vuḍḍhi (Sī)

aparāparam uppajjamānā ummādavātā balavanto honti vaḍḍhanti abhibhavanti. **Sasaṃ jappatīti** “sasaṃ me dethā”ti vippalapati. **Kesavāti** so kira kesānaṃ sobhanānaṃ atthitāya “kesavo”ti vohariyati, tena naṃ nāmena ālapati.

Tassa vacanaṃ sutvā sayanato uṭṭhitabhāvaṃ dīpento Satthā abhisambuddho hutvā—

208. “Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, Rohiṇeyyassa kesavo.
Taramānarūpo vuṭṭhāsi, bhātu sokena aṭṭito”ti—

imaṃ gāthamāha.

Rājā uṭṭhāya sīghaṃ pāsādā otaritvā Ghaṭapaṇḍitassa santikaṃ gantvā ubhosu hatthesu naṃ daḥhaṃ gahetvā tena saddhiṃ sallapanto—

209. “Kiṃ nu ummattarūpova, kevalaṃ dvārakaṃ imaṃ.
Saso sasoti lapasi, kīdisaṃ sasamicchasi.

210. Sovaṇṇamayaṃ maṇimayaṃ, lohamayaṃ atha rūpiyamayaṃ.
Saṅkhasilāpavālamayaṃ, kārayissāmi te sasaṃ.

211. Santi aññepi sasakā, araññavanagocarā.
Tepi te ānayissāmi, kīdisaṃ sasamicchasi”ti—

tisso gāthāyo abhāsi.

209-211. **Tattha ummattarūpovāti** ummattako viya. **Kevalanti** sakalaṃ. **Dvārakanti** dvāravatīnagaraṃ vicaranto. **Saso sasoti lapasīti** saso sasoti vilapasi. **Sovaṇṇamayanti** suvaṇṇamayaṃ. **Lohamayanti** tambalohamayaṃ. **Rūpiyamayanti** rajatamayaṃ. Yaṃ icchasi taṃ vadehi, atha kena socasi¹. Aññepi araññe vanagocarā sasakā atthi, te te ānayissāmi, vada bhadrāmukha kīdisaṃ sasamicchasiṃ ghaṭapaṇḍitaṃ “sasena atthiko”ti adhippāyena sasena nimantesi. Taṃ sutvā Ghaṭapaṇḍito—

1. Rodasīti (Ka)

212. “Nāha’mete sase icche, ye sasā pathavissitā.

Candato sasamicchāmi, taṃ me ohara kesavā”ti—

gāthamāha. Tattha **oharāti** ohārehi. Taṃ sutvā rājā “nissamsayaṃ me bhātā ummattako jāto”ti domanassappatto—

213. “So nūna madhuram ñāti, jīvitam vijahissati.

Apatthiyam patthayasi, candhato sasamicchasi”ti—

gāthamāha. Tattha **ñāti**ti kaniṭṭham ālapati. Ayamettha attho—mayham piya**ñāti** yaṃ at**imadhuram** attano **jīvitam**, taṃ **vijahissasi** maññe, yo¹ apatthayitabban patthesi.

Ghaṭapaṇḍito rañño vacanam sutvā niccalova ṭhatvā “bhātika tvam candato sasam patthentassa taṃ alabhitvā jīvitakkhayo bhavissatīti jānanto kasmā matam puttam alabhitvā anusocasi”ti imamatham dīpento—

214. “Evaṃ ce kaṇha jānāsi, yathaññamanusāsasi.

Kasmā pure matam puttam, ajjāpi manusocasi”ti—

gāthamāha. Tattha **evaṃ ce kaṇha jānāsi**ti bhātika kaṇhanāmaka mahārāja “alabbhaneyyavatthu nāma na patthetabban”ti yadi evaṃ jānāsi. **Yathaññanti** evaṃ jānantova yathā aññaṃ anusāsasi, tathā akatvā. **Kasmā pure matam puttanti** atha kasmā ito catumāsamatthake matam puttam ajjāpi anusocasi.

Evaṃ so antaravīthiyam ṭhitakova “aham tāva evaṃ paññāyamānam patthemi, tvam pana apaññāyamānassatthāya socasi”ti vatvā tassa dhammam desento—

215. “Na yaṃ labbhā² manussena, amanussena vā pana.

Jāto me mā mari putto, kuto labbhā alabbhiyam.

1. Yasmā (Sī)

2. Ye na labbhā (Sī)

216. Na mantā mūlabhesajjā, osadhehi dhanena vā.

Sakkā ānayitum kaṇha, yaṃ petamanusocasi¹”ti—

gāthādvayamāha.

215. Tattha **yanti** bhātika yaṃ “evaṃ **jāto me putto mā marī**”ti **manussena** vā devena **vā pana na labbhā** na sakkā laddhum, taṃ tvaṃ patthesi, taṃ panetaṃ **kuto labbhā**, kena kāraṇena laddhum sakkā, yasmā **alabbhiyaṃ** alabbhaneyyavatthu nāmetanti attho.

216. **Mantāti** mantappayogena. **Mūlabhesajjāti** mūlabhesajjena. **Osadhehīti** nānāvidhehi osadhehi. **Dhanena vāti** koṭisatasāṅkhena¹ dhanena vāpi. Idaṃ vuttaṃ hoti—yaṃ petamanusocasi, taṃ etehi mantappayogādīhipi ānetum na sakkāti.

Puna Ghaṭapaṇḍito “bhātika idaṃ maraṇaṃ nāma dhanena vā jātiyā vā vijjāya vā silena vā bhāvanāya vā na sakkā paṭibāhitun”ti dassento—

217. “Mahaddhanā mahābhogā, raṭṭhavantopi khattiyā.

Pahūtadhanadhaññāse, tepi no ajarāmarā.

218. Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā.

Ete caññe ca jātiyā, tepi no ajarāmarā.

219. Ye mantāṃ parivattenti, chaḷaṅgaṃ brahmacintitaṃ.

Ete caññe ca vijjāya, tepi no ajarāmarā.

220. Isayo vāpi ye santā, saññatattā tapassino.

Sarīraṃ tepi kālena, vijahanti tapassino.

221. Bhāvitattā arahanto², katakiccā anāsavā.

Nikkhipanti imaṃ dehaṃ, puññapāpaparikkhayā”ti—

pañcahi gāthāhi rañño dhammaṃ desesi.

1. Koṭisatasāṅkhātena (Sī, I)

2. Viharantā (Sī, I)

217. Tattha **mahaddhanā**ti nidhānagatasseva mahato dhanassa atthitāya bahudhanā. **Mahābhogā**ti devabhogasadisāya mahatiyā bhogasampattiyā samannāgatā. **Raṭṭhavantoti** sakalaraṭṭhavanto. **Pahūtadhanadhaññāseti** tiṇṇaṃ catunnaṃ vā samvaccharānaṃ atthāya nidahitvā ṭhapetabbassa niccaparibbayabhūtassa dhanadhaññassa vasena apariyantadhanadhaññā. **Tepi no ajarāmarā**ti tepi evaṃ mahāvibhavā Mandhātumahāsudassanādayo¹ khattiyā ajarāmarā nāhesuṃ, aññadatthu maraṇamukhameva anupaviṭṭhāti attho.

218. **Eteti** yathāvuttakhattiyādayo. **Aññeti** aññatarā evambhūtā² ambaṭṭhādayo. **Jātiyā**ti attano jātinimittāṃ ajarāmarā nāhesunti attho.

219. **Mantanti** vedāṃ. **Parivattenti**ti sajjhāyanti vācenti ca. Atha vā **parivattenti**ti vedāṃ anuparivattentā homaṃ karontā japanti. **Chalaṅganti** sikkhākappaniruttibyākaraṇajotisatthachandovicitisaṅkhātehi chahi aṅgehi yuttaṃ. **Brāhmacintitanti** brāhmaṇānamatthāya brahmunā cintitaṃ kathitaṃ. **Vijjāyāti** brahmasadisavijjāya samannāgatā, tepi no ajarāmarāti attho.

220-221. **Isayoti** yamaniyamādīnaṃ paṭikūlasaññādīnaṃ ca esanaṭṭhena³ isayo. **Santāti** kāyavācāhi santasabhāvā. **Saññatattāti** rāgādīnaṃ saṃyamena saṃyatācittā. Kāyatapanasaṅkhāto tapo etesaṃ atthīti **tapassino**. Puna **tapassinoti** saṃvarakā. Tena evaṃ⁴ tapanissitakā hutvā sarīrena ca vimokkhaṃ pattukāmāpi saṃvarakā sarīraṃ⁵ vijahanti evāti dasseti. Atha vā **isayoti** adhisīlasikkhādīnaṃ esanaṭṭhena isayo, tadatthaṃ tappaṭipakkhānaṃ pāpadhammānaṃ vūpasamena santā⁶, ekārammaṇe cittassa saṃyamena saññatattā, sammappadhānayogato vīriyatāpena tapassino, sappayogā rāgādīnaṃ santapanena

1. Mahāmandhātumahāsudassanādayo (Sī, I) 2. Anantarā evaṃ vaṇṇabhūtā (Sī, I)
 3. Yamaniyamādīnaṃ esanaṭṭhena (I), yamaniyamādīnaṃ paṭikūlasaṅkhādīnaṃ ca esanaṭṭhena (Ka)
 4. Te pana kāyena eva (Ka) 5. Saṃvarakādisarīraṃ (Ka)
 6. Vūpasamento (Ka)

tapassinoti yojetabbaṃ. **Bhāvitattā**ti catusaccakammaṭṭhānabhāvanāya bhāvitacittā.

Evam Ghaṭapaṇḍitena dhamme kathite taṃ sutvā rājā apagatasokasallo pasannamānaso Ghaṭapaṇḍitaṃ pasamsanto—

222. “Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghaṭasittaṃva pāvakaṃ.

Vārinā viya osiṅcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daraṃ.

223. Abbaḥi vata me sallaṃ, sokaṃ hadayanissitaṃ.

Yo me sokaparetassa, puttasokaṃ apānudi.

224. Svāhaṃ abbūḷhasallosmi, sītibhūtosmi nibbuto.

Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna bhātika¹.

225. Evam karonti sappaññā, ye honti anukampakā.

Nivattayanti² sokamhā, ghaṭo jeṭṭhamva bhātaram.

226. Yassa etādisā honti, amaccā paricārakā.

Subhāsitena anventi, ghaṭo jeṭṭhamva bhātaran”ti—

sesagāthā abhāsi.

225. Tattha **ghaṭo jeṭṭhamva bhātaram**ti yathā Ghaṭapaṇḍito attano jeṭṭhabhātaram mataputtasokābhībhūtam attano upāyakosallena ceva dhammakathāya ca tato puttasokato vinivattayi, evam aññepi sappaññā ye honti anukampakā, te ñātīnaṃ upakāraṃ karontīti attho.

226. **Yassa etādisā hontī**ti ayam abhisambuddhagāthā. Tassattho—yathā yena kāraṇena puttasokaparetam rājānam Vāsudevaṃ Ghaṭapaṇḍito sokaharaṇatthāya subhāsitena anvesi anu-esi, **yassa** aññassāpi **etādisā**paṇḍitā **amaccā** paṭiladdhā assu, tassa³ kuto sokoti. Sesagāthā heṭṭhā vuttatthā evāti.

1. Bhāsitaṃ (Sī, I)

2. Vinivattayi (Sī, I)

3. Amaccā santi, samvijjamānassa tassa (Ka)

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ upāsaka porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā puttaso kaṃ hariṃsū”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi. Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahīti.

Kaṇhapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dhanapālasaṭṭhipetavatthuvaṇṇanā

Naggo dubbaṇṇarūposīti idaṃ Satthari Jetavane viharante Dhanapālapetaṃ ārabha vuttaṃ. Anuppanne kira Buddhhe Paṇṇaraṭṭhe¹ Erakacchanagare Dhanapālakonāma saṭṭhi ahosi assaddho appasanno kadariyo natthikadiṭṭhiko. Tassa kiriyā Pāḷito eva viññāyati. So kālaṃ katvā marukantāre peto hutvā nibbatti, tassa tālakkhandhappamāṇo kāyo ahosi samuṭṭhitacchavī pharusso virūpakeso bhayānako dubbaṇṇo ativiya virūpo bībhacchadassano. So pañcapaṇṇāsavassāni bhattasitthaṃ vā udakabindum vā alabhanto visukkhakaṇṭhoṭṭhajivho jighacchāpipāsābhībhūto ito cito ca paribbhamati.

Atha amhākaṃ Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena Sāvatthiyaṃ viharante Sāvattthivāsino vāṇijā pañcamattāni sakaṭasatāni bhaṇḍassa pūretvā Uttarāpathaṃ gantvā bhaṇḍaṃ vikkīṇitvā paṭiladdhabhaṇḍaṃ sakaṭesu āropetvā paṭinivattamānā sāyanhasamaye aññataraṃ sukkhanadiṃ² pāpuṇitvā tattha yānaṃ³ muñcitvā rattiyaṃ vāsaṃ kappesuṃ. Atha so peto pipāsābhībhūto pānīyassatthāya āgantvā tattha bindumattampi pānīyaṃ alabhitvā vigatāso⁴ chinnamūlo viya tālo chinnapādo pati, taṃ disvā vāṇijā—

227. “Naggo dubbaṇṇarūposi, kiso dhamanisanthato.

Upphāsuliko kisiko, ko nu tvamasi mārisā”ti—

imāya gāthāya pucchimsu. Tato peto—

1. Dasannaraṭṭhe (Sī, I) 2. Rukkhāmūlaṃ (Ka) 3. Yoggāni (Sī, I) 4. Vihato (Ka)

228. “Ahaṃ bhadante petomhi, duggato yamalokiko.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gato”ti—
attānaṃ āvikatvā¹ puna tehi—
229. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gato”ti—
katakammaṃ pucchito pubbe nibbattaṭṭhānato paṭṭhāya atītaṃ
paccuppannaṃ anāgataṃ ca attano pavattiṃ dassento tesaṅca ovādaṃ
dento—
230. “Nagaraṃ atthi paṇṇānaṃ², erakacchanti vissutaṃ.
Tattha seṭṭhi pure āsiṃ, Dhanapāloti maṃ vidū.
231. Asīti sakaṭavāhānaṃ, hiraññassa ahoṣi me.
Pahūtaṃ me jātarūpaṃ, muttā veḷuriyā bahū.
232. Tāva mahaddhanassāpi, na me dātuṃ piyaṃ ahu.
Pidahitvā dvāraṃ bhuñjiṃ, mā maṃ yācanakā’ddasum.
233. Assaddho maccharī cāsiṃ, kadariyo paribhāsako.
Dadantānaṃ karontānaṃ, vārayissaṃ bahū jane³.
234. Vipāko natthi dānassa, saṃyamassa kuto phalaṃ.
Pokkharaññodapānāni, āramāni ca ropite.
Papāyo ca vināsesiṃ, dugge saṅkamaṇāni ca.
235. Svāhaṃ akatakalyāṇo, katapāpo tato cuto.
Upaṇanno pettivisayaṃ, khuppipāsasamappito.
236. Pañcapanṇāsa vassāni, yato kālaṅkato ahaṃ.
Nābhijānāmi bhuttaṃ vā, pītaṃ vā pana pāniyaṃ.
237. Yo saṃyamo so vināso,
Yo vināso so saṃyamo.
Petā hi kira jānanti, yo saṃyamo so vināso.

1. Ācikkhitvā (Sī, I)

2. Dasannānaṃ (Sī, I)

3. Bahujjanaṃ (Sī)

238. Ahaṃ pure saṃyamissaṃ, nādāsīm bahuke dhane.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimmattano.
Svāhaṃ pacchānutappāmi, attakammaphalūpago.
239. Uddhaṃ catūhi māsehi, kālakiriyā bhavissati.
Ekantakaṭukaṃ ghoraṃ, nirayaṃ papatissahaṃ.
240. Catukkaṇṇaṃ catudvāraṃ, vibhattaṃ bhāgaso mitaṃ.
Ayopākārapariyantaṃ, ayasā paṭikujjitaṃ.
241. Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā.
Samantā yojanasataṃ, pharivā tiṭṭhati sabbadā.
242. Tatthāhaṃ dīghamaddhānaṃ, dukkhaṃ vedissa vedanaṃ.
Phalaṃ pāpassa kammaṃ, tasmā socāmaṃ bhusaṃ.
243. Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo, yāvanteṭṭha samāgatā.
Mākattha pāpakaṃ kammaṃ, āvi vā yadi vā raho.
244. Sace taṃ pāpakaṃ kammaṃ, karissatha karoṭṭha vā.
Na vo¹ dukkhā pamutyatthi, uppaccāpi palāyataṃ.
245. Matteyyā hotha petteyyā, kule jeṭṭhāpacāyikā.
Sāmaññā hotha brahmaññā, evaṃ saggāṃ gamissathā”ti—

imā gāthā abhāsi.

230-231. Tattha **paṇṇānanti** paṇṇānāmaratṭhassa² evaṃnāmakānaṃ rājūnaṃ. **Erakacchanti** tassa nagarassa nāmaṃ. **Tatthāti** tasmim nagare. **Pureti** pubbe atītatabhāve³. **Dhanapālotaṃ maṃ vidūti**⁴ “Dhanapālaseṭṭhi”ti maṃ jānanti. Tayidaṃ nāmaṃ tadā mayhaṃ atthānugatamevāti dassento “**asīti**”ti gāthamāha. Tattha **asīti sakaṭavāhānanti** vīsatikhāriko vāho, yo sakaṭanti vuccati, tesāṃ sakaṭavāhānaṃ asīti hiraññassa tathā kahāpaṇassa ca me ahoṣīti yojanā. **Pahūtaṃ me jātarūpanti** suvaṇṇampi pahūtaṃ anekabhāraparimāṇaṃ ahoṣīti sambandho.

1. Na te (Ka)

3. Atītabhāve (Sī)

2. Dasannānanti dasannaratṭhassa (Sī, I)

4. Vidūnti (Sī)

232-233. **Na me dātuṃ piyaṃ ahūti** dānaṃ dātuṃ mayhaṃ piyaṃ nāhosi. **Mā maṃ yācanakā’ddasunti** “yācakā mā maṃ passimsū”ti pidahitvā gehadvāraṃ bhuñjāmi. **Kadariyoti** thaddhamaccharī. **Paribhāsakoti** dānaṃ dente disvā bhayena santajjako¹. **Dadantānaṃ karontānanti** upayogatthe sāmivacanaṃ, dānāni dadante puññāni karonte. **Bahū janeti** bahū satte. Dadantānaṃ vā karontānaṃ vā samudāyabhūtaṃ bahuṃ janam puññakammato **vārayissaṃ** nivāresim².

234-236. **Vipāko natthi dānassāti**-ādi dānādīnaṃ nivāraṇe kāraṇadassanaṃ. Tattha **vipāko natthi dānassāti** dānakammassa phalaṃ nāma natthi, kevalaṃ puññaṃ puññanti dhanavināso evāti dīpeti. **Samyamassāti** sīlasamyamassa. **Kuto phalanti** kuto nāma phalaṃ labbhati, niratthakameva sīlarakkhaṇanti adhippāyo. **Ārāmānīti** ārāmūpavanānīti³ attho. **Papāyoti** pānīyasālā. **Duggeti** udakacikkhallānaṃ vasena duggamaṭṭhānāni⁴. **Saṅkamanānīti** setuyo. **Tato cutoti** tato manussalokato cuto. **Pañcapanṇāsāti** pañcapanṇāsa. **Yato kālakato ahanti** yadā kālakato ahaṃ, tato paṭṭhāya. **Nābhijānāmīti** ettakaṃ kālaṃ bhuttaṃ vā pītaṃ vā kiñci na jānāmi.

237-38. **Yo samyamo so vināso**ti lobhādivasena yaṃ samyamaṇaṃ kassaci adānaṃ, so imesaṃ sattānaṃ vināso nāma petayoniyaṃ nibbattapetānaṃ mahābyasaṇassa hetubhāvato. “Yo vināso so samyamo”ti iminā yathāvuttassa atthassa ekantikabhāvaṃ vadati. **Petā hi kira jānantīti** ettha hi-saddo avadhāraṇe, kira-saddo arucisūcane⁵. “Samyamo deyyadhammassa apariccāgo vināsaheṭū”ti imamatthaṃ petā eva kira jānanti paccakkhato anubhuyyamaṇattā, na manussāti. Nayidaṃ yuttam manussānampi petānaṃ viya khuppiṇāsādīhi abhibhuyyamaṇānaṃ dissamaṇattā. Petā pana purimattabhāve katakammassa pākaṭabhāvato tamatthaṃ suṭṭharaṃ jānanti. Tenāha “**ahaṃ pure samyamissaṃ**”ti-ādi. Tattha **samyamissanti** sayampi dānādipuññakiriyato samyamaṇaṃ saṅkocaṃ akāsim. **Bahuke dhaneti** mahante dhane vijjamāne.

1. Santajjito (I)

2. Nivāremi (Ka)

3. Ārāmānīti ārāme upavanānīti (Ka)

4. Duggamanaṭṭhāne (Ka)

5. Anussavaṇe (Sī, I)

243. **Tanti** tasmā. **Voti** tumhe. **Bhaddarū** voti bhaddarū kalyāṇarū sundararū tumhākarū hotūti vacanaseso. **Yāvattettha samāgatā**ti yāvanto yāvatakā ettha samāgatā, te sabbe mama vacanarū suṇāthāti adhippāyo. **Āvī**ti pakāsanarū paresarū pākaṭavasena. **Rahoti** paṭicchannarū apākaṭavasena. **Āvi vā** pāṇātipātādimusāvādādīkāyavacīpayogavasena, **yadi vā raho** abhihjhādivasena **pāpakarū** lāmakarū akusalakammarū **mākattha** mā karittha.

244. **Sace taṃ pāpakarū kammanti** atha pana taṃ pāpakammarū āyatirū **karissatha**, etarahi **vā karotha**, nirayādīsu catūsu apāyesu manussesu ca appāyukatādivasena tassa phalabhūtā dukkhato **pamutti** pamokkho nāma **natthi**. **Uppaccāpi palāyatanti** uppatitvā ākāsenā gacchantānampi mokkho natthiyevāti attho. “**Upeccā**”tipi Pāḷi, ito vā etto vā palāyante tumhe anubandhissatīti adhippāyena upecca sañcicca palāyantānampi tumhākarū tato mokkho natthi, gatikālādīpaccayantarāsamavāye pana sati vipaccatiyevāti attho. Ayañca attho—

“Na antalikkhe na samuddamajjhe,
Na pabbatānarū vivararū pavissa.
Na vijjatī so jagatippadeso,
Yatthaṭṭhito mucceyya pāpakammā”ti¹—

imāya gāthāya dīpetabbo.

245. **Matteyyāti** mātuhitā. **Hothāti** tesarū upaṭṭhānādīni karotha. Tathā **petteyyāti** veditabbā. **Kule jeṭṭhāpacāyikāti** kule jeṭṭhakānarū apacāyanakarā. **Sāmaññāti** samaṇapūjakā. Tathā **brahmaññāti** bāhitapāpapūjakāti attho. **Evārū saggarū gamissathāti** iminā mayā vuttanayena puññāni katvā devalokarū upapajjissathāti attho. Yarū panettha atthato na vibhattarū, taṃ heṭṭhā Khallāṭiyapetavattu-ādīsu vuttanayeneva veditabbarū.

1. Khu 1. 32; Khu 11. 152 piṭṭhesu.

Te vāṇijā tassa vacanaṃ sutvā saṃvegajātā taṃ anukampamānā bhājanehi pāṇiyaṃ gahetvā taṃ sayāpetvā mukhe āsiñcimsu. Tato mahājanena bahuvelaṃ āsittaṃ udakaṃ tassa petassa pāpabalena¹ adhogaḷaṃ na otiṇṇaṃ, kuto pipāsaṃ paṭivinessati. Te taṃ pucchimsu “api te kāci² assāsamattā laddhā”ti. So āha “yadi me ettakehi janehi ettakaṃ velaṃ āsiñcamānaṃ udakaṃ ekabindumattampi paragaḷaṃ pavaiṭṭhaṃ, ito petayonito mokkho mā hotū”ti. Atha te vāṇijā taṃ sutvā ativiya saṃvegajātā “atthi pana koci upāyo pipāsāvūpasamāyā”ti āhaṃsu. So āha “imasmim pāpakamme khīṇe Tathāgatassa vā Tathāgatasāvakaṇaṃ vā dāne dinne mama dānamuddisissati, ahaṃ ito petattato muccissāmī”ti. Taṃ sutvā vāṇijā Sāvattim gantvā Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā taṃ pavattim ārocetvā saraṇāni silāni ca gahetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sattāhaṃ dānaṃ datvā tassa petassa dakkhiṇaṃ ādisimsu. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattim katvā catunnaṃ parisānaṃ dhammaṃ deseti, mahājano ca lobhādimaçcheramalaṃ pahāya dānādipuñṇābhīrato ahoṣīti.

Dhanapālaseṭṭhipetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Cūlaseṭṭhipetavatthuvaṇṇanā

Naggo kiso pabbajitosi bhanteti idaṃ Satthari Veḷuvane³ viharante Cūlaseṭṭhipetaṃ ārabha vuttam. Bārāṇasiyaṃ kira eko gahapati assaddho appasanno maccharī kadariyo puñṇakiriyāya anādaro Cūlaseṭṭhi nāma ahoṣi. So kālaṃ katvā petesu nibbatti, tassa kāyo apagatamaṃsalohito aṭṭhinhārucammamatto muṇḍo apetavattho ahoṣi. Dhītā panassa anulā andhakavinde sāmikassa gehe vasantī pitaraṃ uddissa brāhmaṇe bhojetukāmā taṇḍulādīni dānūpakaraṇāni sajjesi. Taṃ ñatvā peto āsāya ākāseṇa tattha gacchanto Rājagahaṃ sampāpuṇi. Tena ca samayena rājā Ajātasattu

1. Pāpavasena (Sī)

2. Kāpi (Sī, I)

3. Jetavane (Sī)

Devadattena uyyojito pitaraṃ jīvitā voropetvā tena vipphaṇṣārena
dussupinena ca niddaṃ anupagacchanto uparipāsādaragato caṅkamanto
taṃ petaṃ ākāseṇa gacchantāṃ disvā imāya gāthāya pucchi—

246. “Naggo kiso pabbajitosi bhante,
Rattim kuhim gacchasi kissahetu.
Ācikkha me taṃ api sakkuṇemu,
Sabbena vittaṃ paṭipādaye tuvaṃ”ti.

Tattha **pabbajitoti** samaṇo. Rājā kira taṃ naggattā muḍattā ca “naggo
samaṇo ayaṃ”ti saññāya “naggo kiso pabbajitosi”ti-ādimāha. **Kissahetūti**
kinnimittaṃ. **Sabbena vittaṃ paṭipādayetuvanti** vittiyaṃ upakaraṇabhūtaṃ
vittaṃ sabbena bhogena tuyhaṃ ajjhāsayānurūpaṃ, sabbena vā ussāhena
paṭipādeyyaṃ sampādeyyaṃ, tathā kātuṃ mayaṃ appeva nāma
sakkuṇeyyāma, tasmā **ācikkha me taṃ**¹, etaṃ tava āgamanakāraṇaṃ
mayhaṃ kathehīti attho.

Evam raññā puṭṭho peto attano pavattim kathento tisso gāthā abhāsi—

247. “Bārāṇasī nagaraṃ dūraghuṭṭhaṃ,
Tatthāhaṃ gahapati aḍḍhako ahu dīno.
Adātā gedhitamaṇo āmisasmim,
Dussilyena yamavisayamhi patto.

248. So sūcīkāya kilamito tehi,
Teneva ñātīsu yāmi āmisakiñcikkhahetu².
Adānasīlā na ca saddahanti,
‘Dānaphalaṃ hoti paramhi loke’.

249. Dhītā ca mayhaṃ lapate abhikkhaṇaṃ.
Dassāmi dānaṃ pitūnaṃ pitāmahānaṃ.
Tamupakkhaṭaṃ³ parivisaṇanti brāhmaṇā,
Yāmi ahaṃ andhakavindaṃ bhuttun”ti.

1. Ācikkha me tvanti (Sī)

2. Āmisakiñcīhetu (Sī, I)

3. Upakkhaṭaṃ (Sī, I)

247. Tattha **dūraghuṭṭhanti** dūrato eva guṇakittanavasena ghositam,
sabbattha vissutam pākaṭanti attho. **Aḍḍhakoti** aḍḍho mahāvibhavo. **Dīnoti**
nihīnacitto adānajjhāsayo. Tenāha “**adātā**”ti. **Gedhitamano āmisasminti**
kāmmāmise laggacitto gedham āpanno. **Dussīlyena yamavisayamhi pattoti**
attanā katena dussīlakammunā yamavisayam petalokam patto amhi.

248. **So sūcīkāya kilamitoti** so aham vijjhanatṭhena sūcisadisatāya
“sūcīkā”ti laddhanāmāya jighacchāya kilamito nirantaram vijjhamāno.
“Kilamatho”ti icceva vā pāṭho. **Tehīti** “dīno”ti-ādinā vuttehi pāpakammehi
kāraṇabhūtehi. Tassa hi petassa tāni pāpakammāni anussarantassa ativiya
domanassam uppajji, tasmā evamāha. **Tenevāti** teneva jighacchādukkhena.
Ñātīsu yāmīti ñātīnam samīpaṃ yāmi gacchāmi. **Āmisakiñcikkhahetūti**
āmisassa kiñcikkhanimittam, kiñci āmisam patthentoti attho. **Adānasīlā na**
ca saddahanti, ‘**dānaphalam hoti paramhi loke**’ti yathā aham, tathā evam
aññepi manussā adānasīlā “dānassa phalam ekaṃsena paraloke hoti”ti na ca
saddahanti. Yato aham viya tepi petā hutvā mahādukkham
paccanubhavantīti adhippāyo.

249. **Lapateti** katheti. **Abhikkhaṇanti** abhiṇham bahuso. Kinti lapatīti
āha “**dassāmi dānam pitūnam pitāmahānan**”ti. Tattha **pitūnanti**
mātāpitūnam, cūḷapitumahāpitūnam vā. **Pitāmahānanti** ayyakapayyakānam.
Upakkhaṇanti sajjitam. **Parivisayantīti** bhojayanti. **Andhakavindanti** evam
nāmakaṃ nagaram. **Bhuttunti** bhuñjitum. Tato parā saṅgītikārahehi vuttā—

250. “Tamavoca rājā ‘anubhaviyāna tampi,
Eyyāsi khippam ahamapi kassam¹ pūjam.
Ācikkha me tam yadi atthi hetu,
Saddhāyitam hetuvaco suṇoma’.

1. Ahampi karissam (Sī, I)

251. Tathāti vatvā agamāsi tattha,
 Bhuñjimsu bhattam na ca dakkhiṇārahā.
 Paccāgami Rājagaham punāparam,
 Pāturahosi purato janādhipassa.
252. Disvāna petam punadeva āgataṃ,
 Rājā avoca ‘ahamapi kiṃ dadāmi.
 Ācikkha me tam yadi atthi hetu,
 Yena tuvaṃ cirataram piṇito siyā’.
253. Buddhañca saṅgham parivisiyāna rāja,
 Annena pānena ca cīvarena.
 Tam dakkhiṇam ādisa me hitāya,
 Evaṃ aham cirataram piṇito siyā.
254. Tato ca rājā nipatitvā tāvade,
 Dānam sahatthā atulam daditvā¹ saṅghe.
 Ārocesi pakatam Tathāgatassa,
 Tassa ca petassa dakkhiṇam ādisittha.
255. So pūjito ativiya sobhamāno,
 Pāturahosi purato janādhipassa.
 Yakkhohamasmi paramiddhipatto,
 Na mayhamatthi samā sadisā mānusā.
256. Passānubhāvam aparimitam mamayidam,
 Tayānudiṭṭham atulam datvā saṅghe.
 Santappito satatam sadā bahūhi,
 Yāmi aham sukhito manussadevā”ti.

250. Tattha **tamavoca rājāti** tam petam tathā vatvā ṭhitam rājā Ajātasattu avoca. **Anubhaviyāna tampīti** tam tava dhītuyā upakkhaṭam dānampi anubhavitvā. **Eyyāsīti** āgaccheyyāsi. **Kassanti**² karissāmi.

1. Atulañca datvā (Ka)

2. Karissanti (Sī, I)

Acikkha me taṃ yadi atthi hetūti sace kiñci kāraṇaṃ atthi, taṃ kāraṇaṃ mayhaṃ ācikkha kathehi. **Saddhāyitanti** saddhāyitabbaṃ. **Hetuvacoti** hetuyuttavacanaṃ, “amukasmim̐ ṭhāne asukena pakārena dāne kate mayhaṃ upakappatī”ti sakāraṇaṃ vacanaṃ vadāti attho.

251. **Tathāti vatvāti** sādhuṭi vatvā. **Tatthāti** tasmim̐ andhakavinde parivesanaṭṭhāne. **Bhuñjimsu bhattaṃ na ca dakkhiṇārahāti** bhattaṃ bhuñjimsu dussīlabrahmaṇā, na ca pana dakkhiṇārahā silavanto bhuñjimsūti attho. **Punāparanti** puna aparaṃ vāraṃ Rājagahaṃ paccāgami.

252. **Kim dadāmīti** “kīdisaṃ te dānaṃ dassāmi”ti rājā petaṃ pucchi. **Yena tuvanti** yena kāraṇena tvaṃ. **Cirataranti** cirakālaṃ. **Piṇṇitoti** titto siyā, taṃ kathehīti attho.

253. **Parivisiyānāti** bhojetvā. **Rājāti** Ajātasattum̐ ālapati. **Me hitāyāti** mayhaṃ hitatthāya petattabhāvato parimuttiyā.

254. **Tatoti** tasmā tena vacanena, tato vā pāsādato. **Nipatitvāti** nikkhamitvā. **Tāvadeti** tadā eva aruṇuggamanavelāya. Yamhi peto paccāgantvā rañño attānaṃ dassesi, tasmim̐ purebhatte eva dānaṃ adāsi. **Sahatthāti** sahatthena. **Atulanti** appamāṇaṃ uḷāraṃ paṇītaṃ. **Datvā saṃgheti** saṃghassa datvā. **Ārocesi pakataṃ tathāgatassāti** “idaṃ bhante dānaṃ aññataraṃ petaṃ sandhāya pakataṃ”ti taṃ pavattim̐ Bhagavato ārocesi. **Ārocetvā** ca yathā taṃ dānaṃ tassa upakappati, evaṃ tassa ca petassa dakkhiṇaṃ ādisittha ādisi.

255. **Soti** so peto. **Pūjito** dakkhiṇāya diyyamānāya pūjito. **Ativiya sobhamānoti** dibbānubhāvena ativiya virocamaṇo. **Pāturahosīti** pātubhavi, rañño purato attānaṃ dassesi. **Yakkhohamasmīti** petattabhāvato mutto yakkho ahaṃ jāto devabhāvaṃ pattosmi. **Na mayhamatthi samā sadisā mānusāti** mayhaṃ ānubhāvasampattiyā samā vā bhogasampattiyā sadisā vā manussā na santi.

256. **Passānubhāvaṃ aparimitaṃ mamayidanti** “mama idaṃ aparimāṇaṃ dibbānubhāvaṃ passā”ti attano sampattiṃ paccakkhato rañño dassento vadati. **Tayānudiṭṭhaṃ¹ atulaṃ datvā saṅgheti** ariyasamghassa atulaṃ uḷāraṃ dānaṃ datvā mayhaṃ anukampāya tayā anudiṭṭhaṃ². **Santappito satataṃ sadā bahūhīti** annapānavatthādīhi bahūhi deyyadhammehi ariyasamghaṃ santappentena tayā sadā sabbakālaṃ yāvajīvaṃ tatthāpi satataṃ nirantaraṃ ahaṃ santappito pīṇito. **Yāmi ahaṃ sukhito manussadevāti** “tasmā ahaṃ idāni sukhito manussadeva mahārāja yathicchitaṭṭhānaṃ yāmi”ti rājānaṃ āpucchi.

Evam̐ pete āpucchitvā gate rājā Ajātasatthu tamatthaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū Bhagavato santikaṃ upasaṅkamitvā ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano maccheramalaṃ pahāya dānādipuññābhirato ahoṣīti.

Cūḷasetṭhipetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Aṅkurapetavatthuvaṇṇanā

Yassa atthāya gacchāmāti idaṃ Sathā Sāvatthiyaṃ viharanto Aṅkurapetaṃ ārabha kathesi. Kāmaṃ cettha Aṅkuro peto na hoti, tassa pana caritaṃ yasmā petasambandhaṃ³, tasmā taṃ “Aṅkurapetavatthū”ti vuttaṃ.

Tatrāyaṃ saṅkhepakathā—ye te Uttaramadhurādhipatino rañño mahāsāgarassa puttaṃ upasāgaraṃ paṭicca Uttarāpathe kaṃsabhoge Asitañjananagare mahākaṃsassa dhītuyā⁴ devagabbhāya kucchiyaṃ uppannā Añjanadevī Vāsudevo Baladevo Candadevo Sūriyadevo Aggidevo Varuṇadevo Ajjuno Pajjuno Ghaṭapaṇḍito Aṅkuro cāti Vāsudevādayo dasa bhātikāti ekādasa khattiyā ahesuṃ, tesu Vāsudevādayo bhātaro Asitañjananagaraṃ ādim̐ katvā dvāravatīpariyosānesu sakalajambudīpe tesatṭhiyā nagarasahassesu sabbe rājāno

1. Tayānusiṭṭhaṃ (Ka)

2. Anuddiṭṭhaṃ anuṇītaṃ (Sī), anusiṭṭhaṃ (Ka)

3. Petasambandhaṃ gataṃ (Sī)

4. Mahāsāgaradhītudevīyā (Ka)

cakkena jīvitakkhayaṃ pāpetvā Dvāravatiyaṃ vasamānā rajjaṃ dasa koṭṭhāse katvā vibhajimsu. Bhaginiṃ pana Añjanadeviṃ na sariṃsu. Puna saritvā “ekādasa koṭṭhāse karomā”ti vutte tesāṃ sabbakaniṭṭho Aṅkuro “mama koṭṭhāsaṃ tassā detha, ahaṃ vohāraṃ katvā jīvissāmi, tumhe attano attano janapadesu suṅkaṃ mayhaṃ vissajjethā”ti āha. Te “sādhū”ti sampaticchitvā tassa koṭṭhāsaṃ bhaginiyā datvā nava rājāno dvāravatiyaṃ vasiṃsu.

Aṅkuro pana vaṇijjaṃ karonto niccakālaṃ mahādānaṃ deti. Tassa paneko dāso bhaṇḍāgāriko atthakāmo ahoṣi, Aṅkuro pasannamānaso tassa ekaṃ kuladhītaraṃ gaheṭvā adāsi. So putte gabbhagateyeva kālamakāsi. Aṅkuro tasmim jāte tassa pituno dinnāṃ bhattavetaṇaṃ tassa adāsi. Atha tasmim dārake vayappatte “dāso na dāso”ti rājakule vinicchayo uppajji, tam sutvā Añjanadevī dhenūpamaṃ vatvā¹ “mātu bhujissāya puttopi bhujisso evā”ti dāsabyato mocesi.

Dārako pana lajjāya tattha vasituṃ avisahanto Roruvanagaraṃ² gantvā tattha aññatarassa tunnavāyassa dhītaraṃ gaheṭvā tunnavāyasippena jīvikaṃ kappesi. Tena samayena Roruvanagare Asayhamahāseṭṭhi nāma ahoṣi, so samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavanibbakayācakānaṃ mahādānaṃ deti. So tunnavāyo seṭṭhino gharaṃ ajānantānaṃ pītisomanassajāto hutvā Asayhaseṭṭhino nivesanaṃ dakkhiṇabhūṃ pasāretvā dassesi “ettha gantvā laddhabbaṃ labhantū”ti. Tassa kammaṃ Pāḷiyaṃyeva āgataṃ.

So aparena samayena kālaṃ katvā marubhūmiyaṃ aññatarasmim Nigrodharukkhe bhummadevatā hutvā nibbatti, tassa dakkhiṇahattho sabbakāmadado ahoṣi. Tasmimyeva ca Roruve aññataro puriso Asayhaseṭṭhino dāne byāvaṇo assaddho appasanno micchādhiṭṭhiko puññakiriyaṃ anādaro kālaṃ katvā tassa devaputtassa vasanaṭṭhānassa avidūre peto hutvā nibbatti. Tena ca katakammaṃ Pāḷiyaṃyeva āgataṃ. Asayhamahāseṭṭhi pana kālaṃ katvā Tāvatiṃsabhavane Sakkassa devaraṇṇo sahyataṃ upagato.

1. Katvā (Sī, I)

2. Bheruvanagaraṃ (Sī)

Atha aparena samayena Aṅkuro pañcahi sakaṭasatehi, aññataro ca brāhmaṇo pañcahi sakaṭasatehīti dvepi janā sakaṭasahassena bhaṇḍaṃ ādāya marukantāramaggaṃ paṭipannā maggamūḷhā hutvā bahum divasaṃ¹ tattheva vicarantā parikkhīṇaṭiṇodakāhārā ahesum. Aṅkuro assadūtehi catūsu disāsu pānīyaṃ maggāpesi. Atha so Kāmadadahattho yakkho taṃ tesam byasanappattim disvā Aṅkurena pubbe attano kataṃ upakāraṃ cintetvā “handā dāni imassa mayā avassayena bhavitabban”ti attano vasanaṭarukkhaṃ dassesi. So kira ṭarukkho sākhaṇiṭapasampanno ghanapālāso sandacchāyo² anekasahassapāroho āyāmena vitthārena ubbedhena ca yojanaparimāṇo³ ahoṣi. Taṃ disvā Aṅkuro haṭṭhatuṭṭho tassa heṭṭhā khandhāvāraṃ bandhāpesi, yakkho attano dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā paṭṭhamāṃ tāva pānīyena sabbaṃ janaṃ santappesi. Tato yo yo yaṃ yaṃ icchati, tassa tassa taṃ taṃ adāsi.

Evam tasmiṃ mahājane nānāvidhena annapānādina⁴ yathākāmaṃ santappite pacchā vūpasante maggaparissame so brāhmaṇavāṇiyo ayoniso manasikaronto⁵ evaṃ cintesi “dhanalābhāya⁶ ito kambojaṃ gantvā mayam kiṃ karissāma, imameva pana yakkhaṃ yena kenaci upāyena gahetvā yānaṃ āropetvā amhākaṃ nagarameva gamissāmā”ti. Evaṃ cintetvā tamatthaṃ Aṅkurassa kathento—

257. “Yassa atthāya gacchāma, Kambojaṃ dhanahārakā.

Ayaṃ kāmadado yakkho, imaṃ yakkhaṃ nayāmasi.

258. Imaṃ yakkhaṃ gahetvāna, sādhukena pasayha vā.

Yānaṃ āropayitvāna, khippaṃ gacchāma dvārakan”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **yassa atthāyāti** yassa kāraṇā. **Kambojanti** Kambojaraṭṭhaṃ. **Dhanahārakā**ti bhaṇḍavikkayena laddhadhanahārino. **Kāmadadoti** icchiticchitadāyako. **Yakkhoti** devaputto. **Nayāmaseti**⁷

1. Bahudivase (Ka)

2. Santacchāyo (Ka)

3. Catuyojanaparimāṇo (Ka)

4. Annapānena (Ka)

5. Ummujjanto (Ka)

6. Dhanahārakā (Ka)

7. Niyāmaseti (Sī)

nayissāma. **Sādhukenā**ti yācanena. **Pasayhā**ti abhibhavitvā balakkārena¹, **yānanti** sukhayānaṃ. **Dvārakanti** Dvāravatīnagaraṃ. Ayaṃ hetthādhippāyo—yadattaṃ mayāṃ ito Kambojaṃ gantukāmā, tena gamanena sādhetabbo² attho idheva sijjhati. Ayaṃ hi yakkho Kāmadado, tasmā imaṃ yakkhaṃ yācitvā tassa anumatiyā vā, sace saññattim na gacchati, balakkārena vā yānaṃ āropetvā yāne pacchābāhaṃ bandhitvā taṃ gahetvā itoyeva khippaṃ Dvāravatīnagaraṃ gacchāmāti.

Evāṃ pana brāhmaṇena vutto Aṅkuro sappurisadhamme ṭhatvā tassa vacanaṃ paṭikkhipanto—

259. “Yassa rukkhasa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā.

Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako”ti—

gāthamāha. Tattha **na bhañjeyyāti** na chindeyya. **Mittadubbhoti** mittesu dubbhanaṃ tesaṃ anathuppādanaṃ. **Pāpakoti** abhaddako mittadubbho. Yo hi sītacchāyo rukkho ghammābhitattassa purisassa parissamavinodako, tassāpi nāma pāpakaṃ³ na cintetabbaṃ, kimaṅgaṃ pana sattabhūtesu⁴. Ayaṃ devaputto sappuriso pubbakārī amhākaṃ dukkhapanūdako bahūpakāro, na tassa kiñci anattaṃ cintetabbaṃ, aññadatthu so pūjetabbo evāti dasseti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo “atthassa mūlaṃ nīkativinayo”ti nītimaggam⁵ nissāya Aṅkurassa paṭilomapakkhe ṭhatvā—

260. “Yassa rukkhasa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā.

Khandhampi tassa chindeyya, attho ce tādiso siyā”ti—

gāthamāha. Tattha **attho ce tādiso siyāti** tādisenā dabbasambhārena sace attho bhaveyya, tassa rukkhasa khandhampi chindeyya, kimaṅgaṃ pana sākḥādayoti adhippāyo.

1. Balakkārena netvā (Ka)

3. Pāpakammaṃ (Ka)

5. Nikhanati vinayoti nītimaṅgalaṃ (Sī, I)

2. Dhanena haretabbo (Ka)

4. Sabbasattesu bhūtesu (Ka)

Evam brāhmaṇena vutte¹ Aṅkuro sappurisdhammaṃyeva paggaṇhanto—

261. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā.
Na tassa pattam̐ bhindeyya, mittadubbho hi pāpako”ti—

imaṃ gāthamāha. Tattha **na tassa pattam̐ bhindeyyāti** tassa rukkhassa ekapaṇṇamattampi na pāteyya, pageva sākḥādiketi adhippāyo.

Punapi brāhmaṇo attano vādam̐ paggaṇhanto—

262. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā.
Samūlampi taṃ abbute, attho ce tādiso siyā”ti—

gāthamāha. Tattha **samūlampi taṃ abbuheti** taṃ tattha samūlampi saha mūlenapi² abbuheyya, uddhareyyāti attho.

Evam brāhmaṇena vutte puna Aṅkuro taṃ nītimniratthakam̐ kātukāmo—

263. “Yassekarattimpi ghare vaseyya,
Yatthannapānam̐ puriso labhetha.
Na tassa pāpam̐ manasāpi cintaye,
Kataññutā sappurisehi vaṇṇitā.

264. Yassekarattimpi ghare vaseyya,
Annena pānena upaṭṭhito siyā.
Na tassa pāpam̐ manasāpi cintaye,
Adubbhapāṇī dahate mittadubbhim̐.

265. Yo pubbe katakalyāṇo, pacchā pāpena himsati.
Allapāṇihato poso, na so bhadrāni passatī”ti—

imā tisso gāthā abhāsi.

263. Tattha **yassāti** yassa puggalassa. **Ekarattimpīti** ekarattimattampi kevalam̐³ gehe vaseyya. **Yatthannapānam̐ puriso labhethāti** yassa santike koci puriso annapānam̐ vā yaṃkiñci bhojanam̐ vā labheyya. **Na tassa pāpam̐ manasāpi cintayeti**⁴ tassa puggalassa abhaddakam̐

1. Vutto (Sī) 2. Saha mūlena samūlampi (Ka) 3. Na kevalam̐ (Sī, I) 4. Cetayeti (Sī)

anattamaṃ manasāpi na cinteyya na piheyya¹, pageva kāyavācāhi. Kasmāti ce? **Kataññutā sappurisehi vaṇṇitā**ti kataññutā nāma Buddhādīhi uttamapurisehi pasamsitā.

264. **Upaṭṭhitoti** payirupāsito “idaṃ gaṇha idaṃ bhuñjā”ti annapānādīnā upaṭṭhito. **Adubbhapāṇī**ti ahimsakahattho hatthasamyato. **Dahate mittadubbhinti** taṃ mittadubbhiṃ puggalaṃ dahati vināseti, appaduṭṭhe hitajjhāsayasampanne puggale parena kato aparādho avisesena tasseva anathāvaho, appaduṭṭho puggalo atthato taṃ dahati nāma. Tenāha Bhagavā—

“Yo appaduṭṭhassa narassa dussati,
Suddhassa posassa anaṅgaṇassa.
Tameva bālaṃ pacceti pāpaṃ,
Sukhumo rajo paṭivātaṃva khitto”ti².

265. **Yo pubbe katakalyāṇoti** yo puggalo kenaci sādhunā katabhaddako katūpakāro. **Pacchā pāpena himsatī**ti taṃ pubbakāriṇaṃ³ aparabhāge pāpena abhaddakena anattakena bādhati. **Allapāṇihato posoti** allapāṇinā⁴ upakārakiriyāya allapāṇinā dhotahatthena pubbakāriṇā heṭṭhā vuttanayena hatto bādhitto, tassa vā pubbakāriṇo bādhanena hatto allapāṇihato nāma, akataññupuggalo⁵. **Na so bhadraṇi passatī**ti so yathāvuttapuggalo idhaloke ca paraloke ca iṭṭhāni na passati na vindati, na labhatīti attho.

Evamaṃ sappurisdhammaṃ paggaṇhantena Aṅkurena abhibhavitvā vutto so brāhmaṇo niruttaro tuṅhī ahoṣi. Yakkho pana tesam dvinnam vacanapaṭivacanāni sutvā brāhmaṇassa kujjhitvāpi “hotu imassa duṭṭhabrāhmaṇassa kattabbaṃ pacchā jānissāmi”ti attano kenaci anabhibhavanīyatameva tāva dassento—

1. Na pasaheyya (Ka) 2. Khu 1. 32; Khu 5. 131; Saṃ 1. 13 piṭṭhesu.

3. Pabbūpakāriṃ (Ka) 4. Allapāṇi nāma (Sī) 5. Allapāṇi kataññupuggalo (Ka)

266. “Nāhaṃ devena vā manussena vā,
 Issariyena vā haṃ suppasayho¹.
 Yakkhohamasmi parimiddhipatto,
 Dūraṅgamo vaṇṇabalūpapanno”ti—

gāthamāha. Tattha **devena vāti** yena kenaci devena vā. **Manussena vāti** etthāpi eseva nayo. **Issariyena vāti** devissariyena vā manussissariyena vā. Tattha devissariyaṃ nāma catumahārājikasakkasuyāmādīnaṃ deviddhi, manussissariyaṃ nāma cakkavatti-ādīnaṃ puññiddhi. Tasmā issariyaggahaṇena mahānubhāve devamanusse saṅgaṇhāti. Mahānubhāvāpi hi devā attano puññaphalūpatthambhite manussepi asati payogavipattiyaṃ abhibhavituṃ na sakkonti, pageva itare. **Hanti** asahane nipāto. **Na suppasayhoti** appadhamāsiyo. **Yakkhohamasmi paramiddhipattoti** attano puññaphalena² ahaṃ yakkhattaṃ upagato asmi, yakkhova samāno na yo vā so vā, atha kho paramiddhipatto paramāya uttamāya yakkhiddhiyā samannāgato. **Dūraṅgamoti** khaṇeneva dūrampi tṭhānaṃ gantuṃ samattho. **Vaṇṇabalūpapannoti** rūpasampattiyā sarīrabalena ca upapanno samannāgatoti tīhipi padehi mantappayogādīhi attano anabhibhavanīyataṃyeva dasseti. Rūpasampanno hi paresaṃ bahumānito hoti, rūpasampadaṃ nissāya visabhāgavatthunāpi anākaḍḍhaniyovāti³ vaṇṇasampadā anabhibhavanīyakāraṇanti vuttā.

Ito paraṃ Aṅkurassa ca devaputtassa ca vacanapaṭivacanakathā hoti—

267. “Pāṇi te sabbasovaṇṇo, pañcadhāro madhussavo.
 Nānārasā paggharanti, maññehaṃ taṃ purindadaṃ.

268. Nāmhi devo na gandhabbo, nāpi sakko purindado.
 Pethaṃ maṃ Aṅkura jānāhi, Roruvamhā idhāgataṃ.

269. Kimsīlo kimsamācāro, Roruvasmim pure tuvaṃ.
 Kena te brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.

1. Na suppasayho (Sī)

2. Puññavasena (Sī, I)

3. Anākulanīyo hoti (Sī, I)

270. Tunnavāyo pure āsiṃ, Roruvasmim̐ tadā ahaṃ.
Sukicchavutti kapaṇo, na me vijjati dātave.
271. Nivesanañca¹ me āsi, Asayhassa upantike.
Saddhassa dānapatino, katapuññassa lajjino.
272. Tattha yācanakāyanti, nānāgottā vanibbakā.
Te ca maṃ tattha pucchanti, Asayhassa nivesanaṃ.
273. Kattha gacchāma bhaddaṃ vo, kattha dānaṃ padīyati.
Tesāhaṃ puṭṭho akkhāmi, Asayhassa nivesanaṃ.
274. Paggayha dakkhiṇaṃ bāhum, ettha gacchatha bhaddaṃ vo.
Ettha dānaṃ padīyati, Asayhassa nivesane.
275. Tena pāṇi kāmadaḍo, tena pāṇi madhussavo.
Tena me brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.
276. Na kira tvaṃ adā dānaṃ, sakapāṇihi kassaci.
Parassa dānaṃ anumodamaṇo, pāṇim paggayha pāvadi.
277. Tena pāṇi kāmadaḍo, tena pāṇi madhussavo.
Tena te brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.
278. Yo so dānamadā bhante, pasanno sakapāṇibhi.
So hitvā mānusaṃ dehaṃ, kiṃ nu so disataṃ gato.
279. Nāhaṃ pajānāmi Asayhasāhino,
Aṅgīrasassa gatim̐ āgatim̐ vā.
Sutañca me Vessavaṇassa santike,
Sakkassa saḥabyataṃ gato Asayho.
280. Alameva kātuṃ kalyāṇaṃ, dānaṃ dātuṃ yathārahaṃ.
Pāṇim kāmadaḍaṃ disvā, ko puññaṃ na karissati.

281. So hi nūna ito gantvā, anuppatvāna dvārakam.
Dānaṃ paṭṭhapayissāmi, yaṃ mamassa sukhāvaham.

282. Dassāma'nnañca pānañca, vatthasenāsanāni ca.
Papañca udapānañca, dugge saṅkamanāni cā"ti—

pannarasa vacanapaṭivacanagāthā honti.

267. Tattha **pāṇi teti** tava dakkhiṇahattho. **Sabbesovaṇṇoti** sabbaso suvaṇṇavaṇṇo. **Pañcadhāroti** pañcahi aṅgulīhi parehi kāmīta vatthūnaṃ dhārā etassa santīti pañcadhāro. **Madhussavoti** madhurasavissandako. Tenāha “**nānārasā paggharanti**”ti, madhurakaṭukakasāvādibhedā nānāvidhā rasā vissandantīti attho. Yakkhassa hi kāmādade madhurādirasasampannāni vividhāni¹ khādanīyabhojanīyāni hatthe vissajjante² madhurādirasā paggharantīti vuttam. **Maññeham tam purindadanti** maññe aham tam purindadam sakkam, “evaṃ mahānubhāvo Sakko devarājā”ti tam aham maññāmīti attho.

268. **Nāmi devoti** Vessavaṇṇādiko pākaṭadevo na homi. **Na gandhabboti** gandhabbakāyikadevopi na homi. **Nāpi Sakko Purindadoti** purimattabhāve pure dānassa paṭṭhapitattā “Purindado”ti laddhanāmo Sakko devarājāpi na homi. Kataro pana ahoṣīti āha “**petam maṃ Aṅkura jānāhi**”ti-ādi. Aṅkurapetūpapattikam maṃ jānāhi, “aññataro petamahiddhiko”ti maṃ upadhārehi. **Roruvamhā idhāgatanti** Roruvanagarato cavitvā marukantāre idha imasmim Nigrodharukkhe upapajjanavasena āgataṃ, ettha nibbattanti attho.

269. **Kimsīlo kimsamācāro, Roruvasmim pure tuvanti** pubbe purimattabhāve Roruvanagare vasanto tvaṃ kimsīlo kimsamācāro ahoṣi, pāpato nivattanalakkhaṇaṃ kīdisaṃ sīlaṃ samādāya samvattitapuññakiriyālakkaṇena³ samācārena kimsamācāro, dānādīsu kusalasamācāresu kīdiso samācāro ahoṣīti attho. **Kena te**

1. Vicittāni (Sī, I)

2. Vissandante (Sī)

3. Pattipuññakiriyālakkaṇena (Sī, I)

brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijhatīti kīdisena seṭṭhacariyena idaṃ evarūpaṃ tava hatthesu puññaphalaṃ idāni samijjhati nipphajjati, taṃ kathehīti attho. Puññaphalaṃ hi idha uttarapadalopena “puññaṃ”ti adhippetam. Tathā hi taṃ “kusalānaṃ bhikkhave dhammānaṃ samādānāhetu evamidam puññaṃ pavaḍḍhatī”ti-ādīsu¹ puññanti vuttam.

270. **Tunnavāyoti** tunnakāro. **Sukicchavuttī**ti suṭṭhu kicchavuttiko ativiya dukkhajīviko. **Kapaṇoti** varāko, dīnoti attho. **Na me vijjati dātaveti** addhikānaṃ² samaṇabrāhmaṇānaṃ dātum kiñci dātabbayuttakaṃ mayhaṃ natthi, cittaṃ pana me dānaṃ dinnanti adhippāyo.

271. **Nivesananti**³ gharaṃ, kammakaraṇasālā vā. **Asayhassa upantiketi** Asayhassa mahāseṭṭhino gehassa samīpe. **Saddhassā**ti kammaphalasaddhāya samannāgatassa. **Dānapatinoti** dāne nirantarappavattāya pariccāgasampattiyā lobhassa ca abhibhavena patibhūtaṃ. **Katapuññassā**ti pubbe katasucaritakamassa. **Lajjinoti** pāpajigucchanaśabhāvassa.

272. **Tatthā**ti tasmim mama nivesane⁴. **Yācanakāyantī**ti yācanakā janā Asayhaseṭṭhim kiñci yācitukāmā āgacchanti. **Nānāgottā**ti nānāvidhagottāpadesā. **Vanibbakā**ti vaṇṇadīpakā, ye dāyakassa puññaphalādiṅca guṇakittanādīmukhena attano atthikabhāvaṃ pavedentā vicaranti. **Te ca maṃ tattha pucchantī**ti **tatthā**ti nipātamattaṃ, te yācakādayo maṃ Asayhaseṭṭhino nivesanaṃ pucchanti. Akkharacintakā hi īdisesu ṭhānesu kammadvayaṃ icchanti.

273. **Kattha gacchāma bhaddaṃ vo, kattha dānaṃ padīyatī**ti tesam pucchanākāradassanaṃ. Ayaṃ hettha attho—bhaddaṃ tumhākaṃ hotu, mayaṃ “Asayhamahāseṭṭhinā dānaṃ padīyatī”ti sutvā āgatā, kattha dānaṃ padīyati, kattha vā mayaṃ gacchāma, kattha gatena dānaṃ sakkā⁵ laddhanti. **Tesāhaṃ puṭṭho akkhāmī**ti evaṃ tehi addhikajanehi⁶ labhanatṭhānaṃ

1. Dī 3. 48 piṭṭhe.

4. Āvesane (Sī, I)

2. Atthikānaṃ (Ka)

5. Gate dāni sakkā taṃ (Sī)

3. Āvesananti (Sī, I)

6. Atthikajanehi (Ka)

puṭṭho “aham pubbe akatapuññatāya idāni īdisānam kiñci dātum asamattho¹ jāto, dānaggaṃ pana imesaṃ dassento lābhassa upāyācikkhaṇena pītiṃ uppādentō ettakenapi bahum puññaṃ pasavāmi”ti gāraṃ uppādetvā dakkhiṇaṃ bāhum pasāretvā tesam Asayhaseṭṭhissa nivesanaṃ akkhāmi. Tenāha “**paggayha dakkhiṇaṃ bāhun**”ti-ādi.

274. **Tena pāṇi kāmādadoti** tena paradānapakāsanena parena katassa dānassa sakkaccaṃ anumodanamattena hetunā idāni mayhaṃ hattho kapparukkho viya santānakalatā viya ca kāmāduho icchiticchitadāyī kāmādadō hoti, kāmādadō ca honto **tena pāṇi madhussavo**² iṭṭhavatthuvissajjanako jāto.

276. **Na kira tvaṃ adā dānanti kirāti** anussavanatthe nipāto, tvaṃ kira attano santakaṃ na pariccaji, **sakapāṇihi** sahatthehi yassa kassaci samaṇassa vā brāhmaṇassa vā kiñci dānaṃ na adāsi. **Parassa dānaṃ anumodamānoti** kevalaṃ pana parena kataṃ parassa dānaṃ “aho dānaṃ pavattesi”ti anumodamānoyeva vihāsi.

277. **Tena pāṇi kāmādadoti** tena tuyhaṃ pāṇi evaṃ kāmādadō, aho acchariyā tava puññaṃ gatīti adhippāyo.

278. **Yo so dānamadā bhante, pasanno sakapāṇibhīti** devaputtaṃ gāravena³ ālapati, bhante parena katassa dānānumodakassa tāva tuyhaṃ īdisaṃ phalaṃ evarūpo ānubhāvo, yo pana so Asayhamahāseṭṭhi mahādānaṃ adāsi, pasannacitto hutvā sahatthehi tadā mahādānaṃ pavattesi. **So hitvā mānusaṃ dehanti** so idha manussattabhāvaṃ pahāya. **Kinti** kataraṃ. **Nu soti nūti** nipātamattaṃ. **Disataṃ gatoti** disaṃ ṭhānaṃ gato, kīdisī tassa gati nipphattīti Asayhaseṭṭhino abhisamparāyaṃ pucchi.

279. **Asayhasāhinoti** aññehi maccharīhi lobhābhībhūtehi sahitum vahitum asakkuṇeyyassa pariccāgādivibhāgassa sappurisadhurassa

1. Asamatthako (Sī)

2. Madhussavoti (Sī, I)

3. Devaputtaṃ (Ka)

sahanato asayhasāhino. **Aṅgīrasassāti** aṅgato nikkhamanakajutissa. Rasoti hi jutiyā adhivacanaṃ. Tassa kira yācake āgacchante disvā uḷāraṃ pītisomanassaṃ uppajjati, mukhavaṇṇo vippasīdati, taṃ attano paccakkhaṃ katvā evamāha. **Gatim āgatim vāti** tassa “asukam nāma gatim ito gato”ti gatim vā “tato¹ vā pana asukasmim kāle idhāgamissati”ti-āgatim vā nāham jānāmi, avisayo esa mayham. **Sutañca me Vessavaṇassa santiketi** apica kho upaṭṭhānaṃ gatena Vessavaṇassa mahārājassa santike sutametaṃ mayā. **Sakkassa sahabiyataṃ gato Asayhoti** Asayhaseṭṭhi Sakkassa Devānamindassa sahabiyataṃ gato ahosi, Tāvatisabhavane nibbattoti attho.

280. **Alameva kātuṃ kalyāṇanti** yaṃkiñci kalyāṇaṃ kusalaṃ puññaṃ kātuṃ yuttameva patirūpameva. Tattha pana yaṃ sabbasādhāraṇaṃ sukatataraṃ, taṃ dassetuṃ “**dānaṃ dātuṃ yathārahan**”ti vuttaṃ, attano vibhavabalānurūpaṃ dānaṃ dātuṃ alameva. Tattha kāraṇamāha “**pāṇim kāmadaṃ disvā**”ti. Yatra hi nāma parakatapuññānumodanapubbakena dānapatinivesanamaggācikkhaṇamattena ayaṃ hattho kāmadaṃ diṭṭho, imaṃ disvā. **Ko puññaṃ na karissatīti** mādiso ko nāma attano paṭiṭṭhānabhūtaṃ puññaṃ na karissatīti.

281. Evaṃ aniyamavasena puññakiriyāya ādaraṃ dassetvā idāni attani taṃ niyamevā dassento “**so hi nūnā**”ti-ādigāthadvayamāha. Tattha **soti** so aham. **Hīti** avadhāraṇe nipāto, **nūnāti** parivitaṅke. **Ito gantvāti** ito marubhūmito apagantvā. **Anuppatvāna dvārakanti** Dvāravatīnagaraṃ anupāpuṇitvā. **Paṭṭhapayissāmīti** pavattayissāmi.

Evaṃ Aṅkurena “dānaṃ dassāmī”ti paṭiññāya katāya yakkho tuṭṭhamānaso “mārisa tvaṃ vissattho dānaṃ dehi, aham pana te saḥāyakkiccam karissāmi, yena te deyyadhammo na parikkhayaṃ gamissati, tena pakārena karissāmī”ti taṃ dānakiriyāya samuttejetvā “brāhmaṇa vāṇija tvaṃ kira mādiso balakkārena netukāmo attano pamāṇaṃ na jānāsī”ti

tassa bhaṇḍamantaradhāpetvā taṃ yakkhavibhimsakāya bhimsāpento santajjesi. Atha naṃ Aṅkuro nānappakāraṃ yācitvā brāhmaṇena khamāpento pasādetvā sabbabhaṇḍaṃ pākatikaṃ kārāpetvā rattiyā upagatāya yakkhaṃ vissajjetvā gacchanto tassa avidūre aññataraṃ ativiya bhīhacchadassanaṃ petaṃ disvā tena katakammaṃ pucchanto—

283. “**K**ena te aṅgulī kuṇā¹, mukhañca kuṇalīkataṃ.

Akkhīni ca paggharanti, kiṃ pāpaṃ pakataṃ tayā”ti—

gāthamāha. Tattha **kuṇā**ti kuṇikā paṭikuṇikā² anujubhūtā. **Kuṇalīkatanti** mukhavikārena vikuṇitaṃ saṅkuṇitaṃ³. **Paggharanti**ti asuciṃ vissandanti.

Athassa peto—

284. “Aṅgīrasassa gahapatino, saddhassa gharamesino.

Tassāhaṃ dānavissagge, dāne adhikato ahum.

285. Tattha yācanake disvā, āgate bhojanatthike.

Ekamantaṃ apakkamma, akāsiṃ kuṇaliṃ mukhaṃ⁴.

286. Tena me aṅgulī kuṇā¹, mukhañca kuṇalīkataṃ⁵.

Akkhīni me paggharanti, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā”ti—

tisso gāthā abhāsi.

284. Tattha “**aṅgīrasassā**”ti-ādinā Asayhaseṭṭhim kitteti. **Gharamesinoti** gharamāvasantassa gahaṭṭhassa. **Dānavissaggeti** dānagge pariccāgaṭṭhāne. **Dāne adhikato ahunti** deyyadhammassa pariccajane dānādhikāre adhikato ṭhapito ahoṣiṃ.

285. **Ekamantaṃ apakkammā**ti yācanake bhojanatthike āgate disvā dānabyāvaṭena dānaggato anapakkamma yathāṭṭhāneyeva ṭhatvā

1. Kuṇṭhā (Sī, I)

2. Kuṇṭhāti kuṇitā paṭikuṇitā (Sī)

3. Kuṇṭhālikatanti mukhavikārena vikuṇitaṃ saṅkuṇitaṃ (Sī)

4. Kuṇḍalīmukhaṃ (Sī, I)

5. Kuṇḍalīkataṃ (Sī)

sañjātapītisomanassena vippasannamukhavaṇṇena sahatthena dānaṃ dātabbaṃ, parehi vā patirūpehi dāpetabbaṃ, ahaṃ pana tathā akatvā yācanake āgacchante dūratova disvā attānaṃ adassento ekamantaṃ apakkamma apakkamitvā. **Akāsīm kuṇalīm mukhanti** vikuṇitaṃ saṅkucitaṃ mukhaṃ akāsīm.

286. **Tenāti** yasmā¹ tadāhaṃ sāmīnā dānādhikāre niyutto samāno dānakāle upaṭṭhite macchariyāpakato dānaggato apakkamanto pādehi saṅkocaṃ āpajjīm, sahatthehi dātabbe tathā akatvā hatthasaṅkocaṃ āpajjīm, pasannamukhena bhavitabbe mukhasaṅkocaṃ āpajjīm, piyacakkhūhi oloketabbe cakkhukālusiyāṃ uppādesīm, tasmā hatthaṅguliyo ca pādaṅguliyo ca kuṇitā² jātā, mukhañca kuṇalīkataṃ virūparūpaṃ saṅkucitaṃ, akkhīni asuciduggandhājegucchāni assūni paggharantīti attho. Tena vuttaṃ—

“Tena me aṅgulī kuṇā, mukhañca kuṇalīkataṃ.
Akkhīni me paggharanti, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā”ti.

Taṃ sutvā Aṅkuro petaṃ garahanto—

287. “Dhammena te kāpurisa, mukhañca kuṇalīkataṃ.
Akkhīni ca paggharanti, yaṃ taṃ³ parassa dānassa.
Akāsi kuṇalīm mukhaṃ”ti—

gāthamāha. Tattha **dhammenāti** yutteneva kāraṇena. **Teti** tava. **Kāpurisāti** lāmakapurisa. **Yanti** yasmā. **Parassa dānassāti** parassa dānasmīm. Ayameva vā pāṭho.

Puna Aṅkuro taṃ dānapatīm seṭṭhim garahanto—

288. “Kathaṃ hi dānaṃ dadamāno, kareyya parapattiyāṃ.
Annapanāṃ khādanīyāṃ, vatthasenāsanāni cā”ti—

gāthamāha. Tassattho—**dānaṃ** dadanto puriso **kathaṃ hi** nāma taṃ **parapattiyāṃ** parena pāpetabbaṃ sādhetabbaṃ⁴ **kareyya**, atthapaccakkhameva katvā

1. Tenāti tasmā, yasmā (Sī)

3. Yaṃ tvaṃ (Sī)

2. Kuṇṭhā vikuṇṭhitā (Sī)

4. Parena dātabbaṃ (Ka)

sahattheneva dadeyya, sayam vā tattha byāvaṭo bhaveyya, aññathā attano deyyadhammo aṭṭhāne viddhamsiyetha, dakkhiṇeyyā ca dānena¹ parihāyeyyunti.

Evam taṃ garahitvā idāni attanā paṭipajjitabbavidhiṃ dassento—

289. “So hi nūna ito gantvā, anuppatvāna dvārakaṃ.
Dānaṃ paṭṭhapayissāmi, yaṃ mamassa sukhāvahaṃ.

290. Dassāma’annaṃca pānaṃca, vatthasenāsanāni ca.
Papaṃca udapānaṃca, dugge saṅkamaṇāni cā”ti—

gāthādvayamāha, taṃ vuttatthameva.

291. “Tato hi so nivattitvā, anuppatvāna dvārakaṃ.
Dānaṃ paṭṭhapayi Aṅkuro, yaṃ’tumassa sukhāvahaṃ.

292. Adā annaṃca pānaṃca, vatthasenāsanāni ca.
Papaṃca udapānaṃca, vipprasanna cetasā.

293. Ko chāto ko ca tasito, ko vatthaṃ paridahissati².
Kassa santāni yoggāni, ito yojentu vāhanaṃ.

294. Ko chatticchati gandhaṃca, ko mālaṃ ko upāhanaṃ.
Itissu tattha ghosenti, kappakā sūdamāgadhā³.
Sadā sāyaṃca pāto ca, Aṅkurassa nivesane”ti—

catasso gāthā Aṅkurassa paṭipattim dassetuṃ saṅgītikārehi ṭhapitā.

291. Tattha **tatoti** marukantārato. **Nivattitvāti** paṭinivattitvā. **Anuppatvāna dvārakanti** Dvāravatīnagaraṃ anupāpuṇitvā. **Dānaṃ paṭṭhapayi Aṅkuroti** yakkhena paripūritasakalakoṭṭhāgāro sabbapātheyyakaṃ mahādānaṃ so Aṅkuro paṭṭhapesi. **Yaṃ’tumassa sukhāvahanti** yaṃ attano sampati āyatiṃca sukhānibbattaṃ.

1. Chātena (Sī), sātena (I)

2. Parivassati (Sī, I)

3. Sudāpāṭavā (Ka)

293. **Ko chātoti** ko jighacchito, so āgantvā yathārucci bhuñjatūti adhippāyo. Eseva nayo sesesupi. **Tasitoti** pipāsito. **Paridahissatīti**¹ nivāsesatti pārupissati cāti attho. **Santānīti** parissamappattāni. **Yoggānīti** rathavāhanāni². **Ito yojentu vāhananti** ito yoggasamūhato yathārucitaṃ gahetvā vāhanaṃ yojentu.

294. **Ko chaticchatīti** ko kilañjachattādibhedam chattaṃ icchati, so gaṇhātūti adhippāyo. Sesesupi eseva nayo. **Gandhanti** catujjātiyagandhādikaṃ gandham. **Mālanti** ganthitāganthitabhedam³ puppham. **Upāhananti** khallabaddhādibhedam upāhanam. **Itissūti** ettha sūti nipātamattam, iti evam “ko chāto ko tasito”ti-ādināti attho. **Kappakāti** nhāpitakā. **Sūdāti** bhattakārakā. **Māgadhāti** gandhino. **Sadāti** sabbakālam divase divase sāyaṇca pāto ca tattha Aṅkurassa nivesane ghosenti ugghosentīti yojanā.

Evam mahādānam pavattentassa gacchante kāle tittibhāvato atthikajanehi pavivittaṃ virāḷam dānaggaṃ ahosi. Tam disvā Aṅkuro dāne ulārajjhāsayatāya atuṭṭhamānaso hutvā attano dāne niyuttaṃ Sindhakaṃ nāma⁴ māṇavam āmantetvā—

295. “Sukham supati Aṅkuro, iti jānāti maṃ jano.

Dukkham supāmi Sindhaka, yaṃ na passāmi yācake.

296. Sukham supati Aṅkuro, iti jānāti maṃ jano.

Dukkham supāmi Sindhaka, appake su vanibbake”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **sukham supati Aṅkuro, iti jānāti maṃ janoti** “Aṅkuro rājā yasabhogasamappito dānapati attano bhogasampattiyā dānasampattiyā ca sukham supati sukheveva niddam upagacchati, sukham paṭibujjhatī”ti evam maṃ jano sambhāveti. **Dukkham supāmi Sindhakāti** aham pana Sindhaka dukkhameva supāmi. Kasmā? **Yaṃ na passāmi yācaketī**, yasmā mama

1. Parivassatīti paridahessati (Sī, I)

3. Ganthikādibhedam (Ka)

2. Rathayugavāhanāni (Sī, I)

4. Sindukam nāma (Ka)

ajjhāsayanurūpaṃ deyyadhammapaṭiggāhake bahū yācake na passāmi,
tasmāti attho. **Appake su vanibbake**ti vanibbakajane appake katipaye jāte
dukkhaṃ supāmīti yojanā. **Sūti** ca nipātamattaṃ, appake vanibbakajane satīti
attho.

Taṃ sutvā Sindhako tassa uḷāraṃ dānādhimuttiṃ pākaṭataram
kātukāmo—

297. “Sakko ce te varam dajjā, Tāvatiṃsānamissaro.

Kissa sabbassa lokassa, varamāno varam vare”ti—

gāthamāha. Tassattho—**Tāvatiṃsānaṃ** devānaṃ **sabbassa** ca **lokassa issaro**
Sakko “varam varassu Aṅkura yaṅkiñci manasicchitan”ti tuyhaṃ varam
dajjā dadeyya **ce**, **varamāno** patthayamāno **kissa** kīdisaṃ **varam** vareyyāsīti
attho.

Atha Aṅkuro attano ajjhāsayaṃ yāthāvato pavedento—

298. “Sakko ce me varam dajjā, Tāvatiṃsānamissaro.

Kāluṭṭhitassa me sato, sūriyuggamaṇaṃ¹ pati.

Dibbā bhakkhā pātubhaveyyuṃ, sīlavanto ca yācakā.

299. Dadato me na khīyetha, datvā nānutapeyyahaṃ.

Dadaṃ cittaṃ pasādeyyaṃ, etaṃ² sakkaṃ varam vare”ti—

dve gāthā abhāsi.

298. Tattha **kāluṭṭhitassa me satoti** kāle pāto vuṭṭhitassa atthikānaṃ
dakkhiṇeyyānaṃ apacāyanapāricariyādivasena uṭṭhānavīriyasampannessa
me samānassa. **Sūriyuggamaṇaṃ patīti** sūriyuggamaṇavelāyaṃ. **Dibbā**
bhakkhā pātubhaveyyunti devalokapariyāpannā āhārā uppajjeyyūṃ.
Sīlavanto ca yācakāti yācakā ca sīlavanto kalyāṇadhammā bhaveyyuṃ.

1. Sūriyassuggamaṇaṃ (Sī)

2. Evaṃ (Sī)

299. **Dadato me na khīyethā**ti āgatāgatānaṃ dānaṃ dadato ca me deyyadhammo na khīyetha, na parikkhayaṃ gaccheyya. **Datvā nānutapeyyahanti** tañca dānaṃ datvā kiñcideva appasādakam disvā tena ahaṃ pacchā nānutapeyyaṃ. **Dadam cittaṃ pasādeyyanti** dadamāno cittaṃ pasādeyyaṃ, pasannacittoyeva hutvā dadeyyaṃ. **Etaṃ sakkaṃvaraṃ vareti** Sakkaṃ Devānamindaṃ ārogyasampadā deyyadhammasampadā dakkhiṇeyyasampadā deyyadhammassa aparimitasampadā dāyakasampadāti etaṃ pañcavidhaṃ varaṃ vareyyaṃ. Ettha ca “kāluṭṭhitassa me sato”ti etena ārogyasampadā, “dibbā bhakkhā pātubhaveyyun”ti etena deyyadhammasampadā, “sīlavanto ca yācakā”ti etena dakkhiṇeyyasampadā, “dadato me na khīyethā”ti etena deyyadhammassa aparimitasampadā, “datvā nānutapeyyahaṃ, dadam cittaṃ pasādeyyaṃ”ti etehi dāyakasampadāti ime pañca atthā varabhāvena¹ icchitā, te ca kho dānamayapuññassa yāvadeva uḷārabhāvāyāti veditabbā.

Evam Aṅkurena attano ajjhāsaye pavedite tattha nisinno nītisatthe kataparicayo Sonako nāma eko puriso taṃ atidānato vicchinditukāmo—

300. “Na sabbavittāni pare pavecche,
Dadeyya dānañca dhanañca rakkhe.
Tasmā hi dānā dhanameva seyyo,
Atippadānena kulā na honti.

301. Adānamatidānañca, nappasamsanti paṇḍitā.
Tasmā hi dānā dhanameva seyyo,
Samena vatteyya sa dhīradhammo”ti—

dve gāthā abhāsi. Sindhako evaṃ punapi vīmaṃsitukāmo “**na sabbavittānī**”ti-ādimāhāti apare.

300. Tattha **sabbavittānī**² saviññāṇaka-aviññāṇakappabhedāni sabbāni vittūpakaraṇāni, dhanānīti attho. **Pareti** paramhi, parassāti

1. Atthāvahanabhāvena (Sī, I)

2. Na sabbavittānīti (I, Ka)

attho. **Na paveccheti** na dadeyya, “dakkhiṇeyyā laddhā”ti katvā kiñci asesetvā sabbasāpateyyapariccāgo na kātabboti attho. **Dadeyya dānañcāti** sabbena sabbam dānadhammo na kātabbo, atha kho attano āyañca vayañca jānitvā¹ vibhavānurūpaṃ dānañca dadeyya. **Dhanañca rakkheti** aladdhalābhaladdhaparirakkhaṇarakkhitasambandhavasena² dhanam paripāleyya.

“Ekena bhoge bhuñjeyya, dvīhi kammaṃ payojaye.
Catutthañca nidhāpeyya, āpadāsu bhavissatī”ti³—

vuttavidhinā vā dhanam rakkheyya tammūlakattā dānassa. Tayopi maggā⁴ aññamaññavisodhanena paṭisevitabbāti hi nīticintakā. **Tasmā hīti** yasmā dhanañca rakkhanto dānañca karonto ubhayalokahitāya paṭipanno hoti dhanamūlakañca dānam, tasmā dānato dhanameva seyyo sundarataroti atidānam na kātabbanti adhippāyo. Tenāha “**atippadānena kulā na hontī**”ti, dhanassa pamāṇam ajānitvā dānassa taṃ nissāya atippadānapasaṅgena kulāni na honti nappavattanti, ucchiḥantīti attho.

301. Idāni viññūnam pasamsitamevattham⁵ patiṭṭhapento “**adānamatidānañcā**”ti gāthamāha. Tatha **adānamatidānañcāti** sabbena sabbam kaṭacchubhikkhāyapi taṇḍulamuṭṭhiyāpi adānam, pamāṇam atikkamitvā pariccāgasaṅkhātam atidānañca **paṇḍitā** buddhimanto sapaññajātikā **nappasamsanti** na vaṇṇayanti. Sabbena sabbam adānena hi samparāyikato atthato paribāhiro hoti, atidānena diṭṭhadhammikapaveṇī na pavattati⁶. **Samena vatteyyāti** avisamena lokiyasarikkhakena samāhitena⁷ majjhimena nāyena pavatteyya. **Sa dhīradhammoti** yā yathāvuttā dānādānappavatti⁸, so dhīrānam dhitisampannānam nītinayakusalānam dhammo, tehi gatamaggoti dīpeti.

1. Āyañca jānitvā (Sī)

2. Dhanañca rakkheti dhanam rakkheyya

aladdhamānabhaṇḍaparirakkhitapabandhavasena (Ka)

3. Dī 3. 153 piṭṭhe.

4. Mattā (Sī)

5. Pasamsitāyapi tamevattham (Ka)

6. Diṭṭhadhammikato (Ka)

7. Lokiyaparikkhakena agarahitena (Sī, I)

8. Yathāvuttadānasammāpaṭipatti (Ka)

Taṃ sutvā Aṅkuro tassa adhippāyaṃ parivattento—

302. “Aho vata re¹ ahameva dajjaṃ,
Santo ca maṃ sappurisā bhajeyyūṃ.
Meghova ninnāni paripūrayanto,
Santappaye sabbavanibbakānaṃ.

303. Yassa yācanake disvā, mukhavaṇṇā pasīdati.
Datvā attamano hoti, taṃ gharaṃ vasato sukhaṃ.

304. Yassa yācanake disvā, mukhavaṇṇo pasīdati.
Datvā attamano hoti, eṣā yaññassa² sampadā.

305. Pubbeva dānā sumano, dadaṃ cittaṃ pasādaye.
Datvā attamano hoti, eṣā yaññassa² sampadā”ti—

catūhi gāthāhi attanā paṭipajjitabbavidhiṃ pakāsesi.

302. Tattha **aho vatāti** sādhu vata. **Reti**³ ālapanāṃ. **Ahameva dajjanti** ahaṃ dajjameva. Ayaṃ hettha saṅkhepattho—māṇava “dānā dhanameva seyyo”ti yadi ayaṃ nītikusalānaṃ vādo tava hotu, kāmaṃ⁴ ahaṃ dajjameva. **Santo ca maṃ sappurisā bhajeyyunti** tasmim ca dāne santo upasantakāyavacīmanosamācārā sappurisā sādhuvo maṃ bhajeyyūṃ upagaccheyyūṃ. **Meghova ninnāni paripūrayantoti** ahaṃ⁵ abhippavassanto mahāmegho viya ninnāni ninnatṭhānāni sabbesaṃ vanibbakānaṃ adhippāye paripūrayanto aho vata te⁶ santappeyyanti.

303. **Yassa yācanake disvāti** yassa puggalassa gharamesino yācanake disvā “paṭhamaṃ tāva upaṭṭhitaṃ vata me puññakkhettaṃ”ti saddhājātassa **mukhavaṇṇo pasīdati**, yathāvibhavaṃ pana tesāṃ dānaṃ datvā **attamano** pītisomanassehi gahitacitto hoti. **Tanti**⁷ yadettha yācakānaṃ

1. Aho vatāre (Sī)

2. Puññassa (Sī, I)

3. Areti (Sī)

4. Vādoti ye vadantipi kāmaṃ (Sī)

5. Ahañca (Sī, I)

6. Te vata aho (Ka)

7. Taṃ hi (Sī, Ka)

dassanaṃ, te ca disvā cittassa pasādanaṃ, yathārahaṃ dānaṃ datvā ca attamanaṭā.

304. **Esā yaññassa**¹ **sampadā**ti esā yaññassa sampatti pāripūri, nipphattīti attho.

305. **Pubbeva dānā sumanoti** “sampattīnaṃ nidānaṃ² anugāmikaṃ nidhānaṃ nidhessāmi”ti muñcanacetanāya³ pubbe eva dānūpakaraṇassa sampādana⁴ paṭṭhāya sumano somanassajāto bhaveyya. **Dadaṃ cittaṃ pasādayeti** dadanto deyyadhammaṃ dakkhiṇeyyahatthe patiṭṭhāpento “asārato dhanato sārādānaṃ⁵ karomi”ti attano cittaṃ pasādeyya. **Datvā attamano hotīti** dakkhiṇeyyānaṃ deyyadhammaṃ pariccajivā “paṇḍitapaññattaṃ nāma mayā anuṭṭhitaṃ, aho sādhu suṭṭhū”ti attamano pamuditamano pītisomanassajāto hoti. **Esā yaññassa sampadā**ti yā ayaṃ pubbacetanā muñcacetanā aparacetanāti imāsaṃ kammaphalasaddhānugatanāṃ somanassapariggahitānaṃ tissannaṃ cetanānaṃ pāripūri, esā yaññassa sampadā dānassa sampatti, na ito aññathāti adhippāyo.

Evam Aṅkuro attano paṭipajjanavidhiṃ pakāsetvā bhiiyoso mattāya abhivaḍḍhamānadānañjāsayo divase divase mahādānaṃ pavattesi. Tena tadā sabbarajjāni unnaṅgalāni⁶ katvā mahādāne diyyamāne paṭiladdhasabbūpakaraṇā manussaṃ attano attano⁷ kammante pahāya yathāsukhaṃ vicariṃsu, tena rājūnaṃ koṭṭhāgārāni parikkhayaṃ agamaṃsu. Tato rājāno Aṅkurassa dūtaṃ pāhesuṃ “bhoto dānaṃ nissāya amhākaṃ āyassa vināso ahosi, koṭṭhāgārāni parikkhayaṃ gatāni, tattha yuttamattaṃ ñātabban”ti⁸.

Taṃ sutvā Aṅkuro dakkhiṇāpathaṃ gantvā damiḷavisaye samuddassa avidūraṭṭhāne mahatiyo anekadānasālāyo kārāpetvā mahādānāni pavattento yāvatāyukaṃ ṭhatvā kāyassa bhedaṃ

1. Puññassa (Sī, I)

3. Dānacetanāya (Ka)

5. Asādanaṭo sādānaṃ (Ka)

7. Attano (Ka)

2. Sampattinidhānā (Sī)

4. Sambharaṇato (Ka)

6. Sattarajjāni anaṅgaṇāni (Ka)

8. Yuttapatte divase dātābbanti (Ka)

paraṃ maraṇā Tāvatiṃsabhavane nibbatti. Tassa dānavibhūtiṅca saggūpapattiṅca dassentā saṅgītikārā—

306. “Saṭṭhi vāhasahassāni, Aṅkurassa nivesane.
Bhojanam dīyate niccam, puñṇapekkhassa jantuno.
307. Tisahassāni sūdā hi, āmuttamaṇikuṇḍalā.
Aṅkuraṃ upajīvanti, dāne yañṇassa vāvaṭā.
308. Saṭṭhi purisasahassāni, āmuttamaṇikuṇḍalā.
Aṅkurassa mahādāne, kaṭṭham phārenti māṇavā.
309. Soḷasitthisahassāni, sabbālaṅkārahūsitā.
Aṅkurassa mahādāne, vidhā piṇḍenti nāriyo.
310. Soḷasitthisahassāni, sabbālaṅkārahūsitā.
Aṅkurassa mahādāne, dibbigāhā upaṭṭhitā.
311. Bahum bahūnam pādāsi, ciram pādāsi khattiyo.
Sakkaccaṅca ahatthā ca, cittīkatvā punappunam.
312. Bahū māse ca pakkhe ca, utusamvaccharāni ca.
Mahādānam pavattesi, Aṅkuro dīghamantaram.
313. Evaṃ datvā yajitvā ca, Aṅkuro dīghamantaram.
So hitvā mānusaṃ deham, tāvatimsūpago ahū”ti—

gāthā āhaṃsu.

306. Tattha **saṭṭhi vāhasahassāni**ti vāhānam saṭṭhisahassāni gandhasālitaṇḍulādipūritavāhānam saṭṭhisahassāni **puñṇapekkhassa** dānajjhāsayassa dānādhimuttassa **Aṅkurassa nivesane niccam** divase divase **jantuno** sattakāyassa **bhojanam dīyateti** yojanā.

307-8. **Tisahassāni sūdā hīti** tisahassamattā sūdā bhattakārakā, te ca kho pana padhānabhūtā adhippetā, tesu ekamekassa

pana vacanakarā anekāti veditabbā. “Tisahassāni sūdānan”ti ca paṭhanti. **Āmuttamaṇikuṇḍalā**ti nānāmaṇiviccitakuṇḍaladharā. Nidassanamattañcetaṃ, āmuttakāṭakakaṭṭisuttādi-ābharaṇāpi te ahesuṃ. **Aṅkuraṃ upajīvantī**ti taṃ upanissāya jīvanti, tappaṭṭibaddhajīvikā hontīti attho. **Dāne yaññassa vāvaṭā**ti mahāyāgasaññitassa yaññassa dāne yajane vāvaṭā ussukkaṃ āpannā. **Kaṭṭhaṃ phārenti māṇavā**ti nānappakārānaṃ khajjabhojjādi-āhāravisesānaṃ pacanāya alaṅkatapaṭṭiyattā taruṇamanussā kaṭṭhāni phārenti vidārenti.

309. **Vidhāti** vidhātābbāni bhojanayoggāni kaṭukabhaṇḍāni. **Piṇḍentī**ti pisanavasena payojenti.

310. **Dabbigāhāti** kaṭacchugāhikā. **Upaṭṭhitāti** parivesanaṭṭhānaṃ upagantvā ṭhitā honti.

311. **Bahunti** mahantaṃ pahūtikaṃ¹. **Bahūnanti** anekesaṃ. **Pādāsī**ti pakārehi adāsi. **Ciranti** cirakālaṃ. Vīsativassasahassāyukesu hi manussesu so uppanno. Bahūṃ bahūnaṃ cirakālaṃ ca dento yathā adāsi, taṃ dassetuṃ “**sakkaccañcā**”ti-ādi vuttam. Tattha **sakkaccanti** sādaraṃ, anapaviddhaṃ anavaññātaṃ katvā. **Sahatthāti** sahatthena, na āṇāpanamattena. **Cittikatvāti** gāravabahumānāyogena cittena karitvā pūjetvā. **Punappunanti** bahuso na ekavāraṃ, katipayavāre vā akatvā anekavāraṃ pādāsīti yojanā.

312. Idāni tameva punappunaṃ karaṇaṃ vibhāvetuṃ “**bahū māse cā**”ti gāthamāhaṃsu. Tattha **bahū māseti** cittamāsādike bahū aneke māse. **Pakkheti**² kaṇhasukkabhede bahū pakkhe. **Utusaṃvaccharāni cāti** vasantaḡimhādike bahū utū ca saṃvaccharāni ca, sabbattha accantasāmyoge upayogavacanaṃ. **Dīghamantaranti** dīghakālamantaraṃ. Ettha ca “ciram pādāsī”ti cirakālaṃ dānassa pavattitabhāvaṃ vatvā puna tassa nirantameva pavattitabhāvaṃ dassetuṃ “bahū māse”ti-ādi vuttanti daṭṭhabbaṃ.

1. Bahutaṃ (Ka)

2. Tatthāpi (Ka)

313. **Evanti** vuttappakārena. **Datvā yajitvā cāti** atthato ekameva, kesañci dakkhiṇeyyānaṃ ekaccassa deyyadhammassa pariccajanavasena datvā, puna “bahum bahūnaṃ pādāsī”ti vuttanayena atthikānaṃ sabbesaṃ yathākāmaṃ dento mahāyāgavasena yajitvā. **So hitvā mānusaṃ dehaṃ, tāvatimsūpago ahūti** so Aṅkuro āyupariyosāne manussattabhāvaṃ pahāya paṭisandhiggahaṇavasena Tāvatiṃsadevanikāyūpago ahoṣi.

Evam tasmim Tāvatiṃsesu nibbattitvā dibbasampattim anubhavante amhākaṃ Bhagavato kāle Indako nāma māṇavo āyasmato Anuruddhattherassa piṇḍāya carantassa pasannamānaso kaṭacchubbhikkhaṃ dāpesi. So aparena samayena kālaṃ katvā khettagatassa puññaṃ ānubhāvena Tāvatiṃsesu mahiddhiko mahānubhāvo devaputto hutvā nibbato dibbehi rūpādīhi dasahi ṭhānehi Aṅkuraṃ devaputtaṃ abhibhavitvā virocati. Tena vuttaṃ—

314. “Kaṭacchubbhikkhaṃ datvāna, Anuruddhassa Indako.

So hitvā mānusaṃ dehaṃ, Tāvatiṃsūpago ahu.

315. Dasahi ṭhānehi Aṅkuraṃ, Indako atirocati.

Rūpe sadde rase gandhe, phoṭṭhabbe ca manorame.

316. Āyunā yasasā ceva, vaṇṇena ca sukhena ca.

Ādhipaccena Aṅkuraṃ, Indako atirocatī”ti.

314-5. Tattha **rūpeti** rūpahetu, attano rūpasampattinimittanti attho. **Saddeti**-ādīsupi eseva nayo. **Āyunāti** jīvitena. Nanu ca devānaṃ jīvitam paricchinnappamāṇam vuttaṃ. Saccam vuttaṃ, tam pana yebhuyyavasena. Tathā hi ekaccānaṃ devānaṃ payogavipatti-ādinā antarāmarāṇam hotiyeva. Indako pana tisso vassakoṭṭhiyo saṭṭhi ca vassasahassāni paripūretiyeva. Tena vuttaṃ “āyunā atirocatī”ti. **Yasasāti** mahatīyā parivārasampattiyā. **Vaṇṇenāti** saṅṭhānasampattiyā. Vaṇṇadhātusampadā pana “rūpe”ti iminā vuttāyeva. **Ādhipaccenāti** issariyena.

Evam Aṅkure ca Indake ca Tāvatiṃsesu nibbattitvā dibbasampattim anubhavantesu amhākaṃ Bhagavā abhisambodhito sattame samvacchare

āsālhipuṇṇamāyaṃ Sāvattihinagaradvāre Kaṇḍambarukkhāmūle¹
yamakapāṭihāriyaṃ katvā anukkamena tipadavikkamena
Tāvatiṃsabhavanaṃ gantvā pārīcchattakamūle Paṇḍukambalasilāyaṃ
Yugandharapabbate bālasūriyo viya virocamaṇo dasahi lokadhātūhi
sannipatitāya devabrahmaparisāya jutim attano sarīrappabhāya abhibhavanto
abhidhammaṃ desetum nisinnō avidūre nisinnaṃ Indakaṃ,
dvādasayojanantare nisinnaṃ Aṅkurañca disvā
dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthaṃ—

“Mahādānaṃ tayā dinnam, Aṅkura dīghamantaram.
Atidūre¹ nisinnosi, āgaccha mama santike”ti—

gāthamāha. Tam sutvā Aṅkuro “Bhagavā mayā cirakālaṃ bahum
deyyadhammaṃ pariccajitvā pavattitampi mahādānaṃ
dakkhiṇeyyasampattivirahena akhette vuttabījaṃ viya na uḷāraphalaṃ ahosi,
Indakassa pana kaṭacchubhikkhādānampi dakkhiṇeyyasampattiyā sukhette
vuttabījaṃ viya ativiya uḷāraphalaṃ jātan”ti āha. Tamatthaṃ dassento
saṅgītikārā—

317. “Tāvatiṃse yadā Buddho, silāyaṃ Paṇḍukambale.
Pārīcchattakamūlamhi, vihāsi parisuttamo.

318. Dasasu lokadhātūsu, sannipatitvāna devatā.
Payirupāsanti Sambuddhaṃ, vasantaṃ nagamuddhani.

319. Na koci devo vaṇṇena, Sambuddhaṃ atirocati.
Sabbe deve atikkamma³, Sambuddhova virocati.

320. Yojanāni dasa dve ca, Aṅkuroyaṃ tadā ahu.
Avidūreva Buddhassa, Indako atirocati.

321. Oloketvāna Sambuddho, Aṅkurañcāpi Indakaṃ.
Dakkhiṇeyyaṃ sambhāvento, idaṃ vacanamabravi.

322. Mahādānaṃ tayā dinnam, Aṅkura dīghamantaram.
Atidūre nisinnosi, āgaccha mama santike.

1. Gaṇḍambarukkhāmūle (Sī)

2. Suvidūre (Ka)

3. Adhigayha (Sī)

323. Codito bhāvitattena, Aṅkuro idamabravi.
Kim mayhaṃ tena dānena, dakkhiṇeyyena suññataṃ.

324. Ayaṃ so Indako yakkho, dajjā dānaṃ parittakaṃ.
Atirocati amhehi, cando tāragaṇe yathā.

325. Ujjaṅgale yathā khette, bijaṃ bahumpi ropitaṃ.
Na vipulaṃ phalaṃ hoti, napi toseti kassakaṃ.

326. Tatheva dānaṃ bahukaṃ, dussīlesu patiṭṭhitaṃ.
Na vipulaṃ phalaṃ hoti, napi toseti dāyakaṃ.

327. Yathāpi bhaddake khette, bijaṃ appampi ropitaṃ.
Sammā dhāraṃ paveccante, phalaṃ toseti kassakaṃ.

328. Tatheva sīlavantesu, guṇavantesu tādisu.
Appakampi kataṃ kāraṃ, puññaṃ hoti mahapphalan’ti—

gāthāyo avocum.

317. Tattha **Tāvatiṃseti** Tāvatiṃsabhavane. **Silāyaṃ Paṇḍukambaleti** Paṇḍukambalanāmake silāsane purisuttamo Buddho yadā vihāsīti yojanā.

318. **Dasasu lokadhātūsu, sannipatitvāna devatāti** jātikhettasaññitesu dasasu cakkavālasahassesu kāmāvacaradevatā brahmadevatā ca Buddhassa Bhagavato payirupāsānāya dhammassavanatthañca ekato sannipatitvā. Tenāha “**payirupāsanti Sambuddhaṃ, vasantaṃ nagamuddhanī**”ti, sinerumuddhanīti attho.

320. **Yojanāni dasa dve ca, Aṅkuroyaṃ tadā ahūti** ayaṃ yathāvuttacarito Aṅkuro tadā Satthu sammukhakāle dasa dve yojanāni antaraṃ katvā ahu, Satthu nisinnaṭṭhānato dvādasayojanantare ṭhāne nisinno ahoṣīti attho.

323. **Codito bhāvitattenā**ti pāramiparibhāvitāya ariyamaggabhāvanāya bhāvitattena Sammāsambuddhena codito. **Kim mayham tenā**ti-ādikā Satthu paṭivacanavasena Ānkurena vuttagāthā. **Dakkhiṇeyyena suññatanti** yaṃ dakkhiṇeyyena suññataṃ rittakaṃ virahitaṃ tadā mama dānaṃ, tasmā “kim mayham tenā”ti attano dānapuññaṃ hīlento vadati.

324. **Yakkhoti** devaputto. **Dajjāti** datvā. **Atirocati amhehī**ti attanā mādisehi ativiya virocati. **Hīti** vā nipātamattaṃ, amhe atikkamitvā abhibhavitvā virocatīti attho. Yathā kinti āha “**cando tāragāṇe yathā**”ti.

325-6. **Ujjaṅgaleti** ativiya thaddhabhūmibhāge. “**Ūsare**”ti keci vadanti. **Ropitanti** vuttaṃ, vapitvā vā uddharitvā vā puna ropitaṃ. **Napi tosetīti** na nandayati, appaphalatāya vā tuṭṭhiṃ na janeti. **Tathevāti** yathā ujjaṅgale khette bahumpi bijāṃ ropitaṃ vipulaphalaṃ uḷāraphalaṃ na hoti, tato eva kassakaṃ na toseti, tathā dussīlesu sīlavirahitesu bahukampi dānaṃ patiṭṭhāpitaṃ vipulaphalaṃ mahapphalaṃ na hoti tato eva dāyakaṃ na tosetīti attho.

327-8. **Yathāpi bhaddaketi** gāthādvayassa vuttavipariyāyena atthayojanā veditabbā. Tattha **sammā dhāraṃ pavecchanteti** vuṭṭhidhāraṃ sammadeva pavattente, anvaḍḍhamāsaṃ anudasāhaṃ anupañcāhaṃ deve vassanteti attho. **Guṇavantesūti** jhānādiguṇayuttesu. **Tādisūti** iṭṭhādīsu tādilakkaṇappattesu. **Kāranti** liṅgavipallāsenā vuttaṃ, upakāroti attho. Kīdiso upakāroti āha “**puñña**”ti.

329. “Viceyya dānaṃ dātabbaṃ, yattha dinnāṃ mahapphalaṃ.
Viceyya dānaṃ datvāna, saggaṃ gacchanti dāyakā.

330. Viceyya dānaṃ sugatappasaṭṭham,
Ye dakkhiṇeyyā idha jīvaloke.
Etesu dinnāni mahapphalāni,
Bijāni vuttāni yathā sukhette”ti—

ayaṃ saṅgītikārehi ṭhapitā gāthā.

329. Tattha **viceyyā**ti vicinitvā, puññakkhettaṃ paññāya upaparikkhitvā. Sesam̐ sabbattha uttānamevāti.

Tayidaṃ Aṅkurapetavatthu Satthārā¹ Tāvatiṃsabhavane dasasahassacakkavāḷadevatānaṃ purato dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthaṃ “mahādānaṃ tayā dinnan”ti-ādinā attanā samuṭṭhāpitam̐, tattha tayo māse abhidhammaṃ desetvā mahāpavāraṇāya devagaṇaparivuto devadevo devalokato Saṅkassanagaraṃ otarivā anukkamena Sāvattiṃ patvā Jetavane viharanto catuparisamajjhe dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthameva “yassa atthāya gacchāmā”ti-ādinā vitthārato desetvā catusaccakathāya desanāya kūṭam̐ gaṇhi, desanāvasāne tesam̐ anekakoṭipāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Aṅkurapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Uttaramātupetivatthuvaṇṇanā

Divāvihāragataṃ bhikkhunti idaṃ Uttaramātupetivatthu. Tatrāyaṃ atthavibhāvanā—Satthari parinibbute paṭhamamahāsaṅgītiyā pavattitāya āyasmā Mahākaccāyano dvādasahi bhikkhūhi saddhiṃ Kosambiyā avidūre aññatarasmiṃ araññāyatane vihāsi. Tena ca samayena rañño Udenassa aññataro amacco kālamakāsi, tena ca pubbe nagare kammantā adhiṭṭhitā ahesuṃ. Atha rājā tassa puttaṃ Uttaraṃ nāma māṇavaṃ pakkosāpetvā “tvaṃ ca² pitarā adhiṭṭhite kammante samanūsāsā”ti tena ṭhitaṭṭhāne³ ṭhapesi.

So ca sādhuṭi sampaṭicchitvā ekadivasaṃ nagaraṭṭisaṅkharāṇiyānaṃ dārūnaṃ atthāya vaḍḍhakiyo gahetvā araññaṃ gato tattha āyasmato Mahākaccāyanattherassa vasanaṭṭhānaṃ upagantvā theram̐ tattha paṃsukūlacīvaradharam̐⁴ vivittaṃ nisinnaṃ disvā iriyāpattheyeva pasīditvā kataṭṭisaṅthāro vanditvā ekamantaṃ nisīdi, thero tassa dhammaṃ kathesi, so

1. Satthā (I)

2. Tava (Ka)

3. Tam̐ senāpatiṭṭhāne (Ka)

4. Paṃsukūlacīvaram̐ pārupitvā (Ka)

dhammaṃ sutvā ratanattaye sañjātappasādo saraṇesu paṭiṭṭhāya therāṃ nimantesi “adhivāsetha me bhante svātanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhūhi anukampaṃ upādāyā”ti. Adhivāsesi thero tuṅhībhāvena, so tato nikkhamitvā nagaraṃ gantvā aññesaṃ upāsakānaṃ ācikkhi “thero mayā svātanāya nimantito, tumhehipi mama dānaggaṃ āgantabban”ti.

So dutiyadivase kālasseva paṇītaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā kālaṃ ārocāpetvā saddhiṃ bhikkhūhi āgacchantassa therassa paccuggamaṃ katvā vanditvā purakkhatvā gehaṃ pavesesi. Atha mahārahakappiyapaccattharaṇa-atthatesu āsanesu there ca bhikkhūsu ca nisennesu gandhapupphadhūpehi¹ pūjaṃ katvā paṇītena annapānena te santappetvā sañjātappasādo katañjalī anumodanaṃ suṇitvā katabhattānumodane there gacchante pattaṃ gahetvā anugacchanto nagarato nikkhamitvā paṇinivattanto “bhante tumhehi niccaṃ mama gehaṃ pavisitabban”ti yācitvā therassa adhivāsaṇaṃ ñatvā nivatti. Evaṃ so therāṃ upaṭṭhahanto tassa ovāde paṭiṭṭhāya sotāpattiphalaṃ pāpuṇi, vihāraṇca kāresi, sabbe ca attano ñātake sāsane abhippasanne akāsi.

Mātā panassa maccheramalapariyuṭṭhitacittā hutvā evaṃ paribhāsi “yaṃ tvaṃ mama anicchantiyā eva samaṇānaṃ annapānaṃ desi, taṃ te paraloke lohitaṃ sampajjatū”ti. Ekaṃ pana morapiṇchakalāpaṃ vihāramahadivase diyyamānaṃ anujāni. Sā kālaṃ katvā petayoniyaṃ uppajji, morapiṇchakalāpadānānumodanena panassā kesā nīlā siniddhā vellitaggaṃ sukhumā dīghā ca ahesuṃ. Sā yadā Gaṅgānaṃ “pānīyaṃ pivissāmi”ti otarati, tadā nadī lohitaṃ² hoti. Sā pañcapanṇāsa vassāni khuppiṇpāsābhībūtā vicaritvā ekadivasaṃ Kaṅkhārevatatheraṃ Gaṅgāya tīre divāvihāraṃ nisinnaṃ disvā attānaṃ attano kesehi paṭicchādetvā upasaṅkamitvā pānīyaṃ yāci. Taṃ sandhāya vuttaṃ—

331. “Divāvihāragataṃ bhikkhuṃ, Gaṅgātīre nisinnakaṃ.

Taṃ peti upasaṅkamma, dubbaṇṇā bhīrudassanā.

1. Gandhapupphadhūpadīpehi (Sī, I)

2. Lohitapuṇṇā (Sī, I)

332. Kesā cassā atidīghā¹, yāvabhūmā'valambare.

Keschi sā paṭicchannā, samaṇaṃ etadabravī"ti—

imā dve gāthā saṅgītikārakehi idha ādito ṭhapitā.

Tattha **bhīrudassanā**ti bhayānakadassanā. "Ruddadassanā"ti² vā pāṭho, bībhacchabhāriyadassanāti³ attho. **Yāvabhūmā'valambare**ti yāva bhūmi, tāva olambanti. Pubbe "bhikkhun"ti ca pacchā "samaṇaṃ"ti ca Kaṅkhārevatattherameva sandhāya vuttaṃ.

Sā pana petī therāṃ upasaṅkamitvā pāṇiyāṃ yācantī—

333. "Pañcapanṇāsa vassāni, yato kālakatā ahaṃ.

Nābhijānāmi bhuttaṃ vā, pītaṃ vā pana pāṇiyāṃ.

Dehi tvaṃ⁴ pāṇiyāṃ bhante, tasitā pāṇiyāya me"ti—

imaṃ gāthamāha.

333. Tattha **nābhijānāmi bhuttaṃ vā**ti evaṃ dīghamantare kāle bhojanaṃ bhuttaṃ vā pāṇiyāṃ pītaṃ vā nābhijānāmi, na bhuttaṃ na pītaṃ attho. **Tasitā**ti pipāsītā. **Pāṇiyāyā**ti pāṇiyatthāya āhiṇḍantiyā me pāṇiyāṃ dehi bhanteti yojanā.

Ito paraṃ—

334. "Ayaṃ sītodikā Gaṅgā, Himavantato⁵ sandati.

Piva etto gahetvāna, kiṃ maṃ yācasi pāṇiyāṃ.

335. Sacāhaṃ bhante Gaṅgāya, sayāṃ gaṇhāmi pāṇiyāṃ.

Lohitaṃ me parivattati, tasmā yācāmi pāṇiyāṃ.

336. Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, Gaṅgā te hoti lohitaṃ.

337. Putto me Uttaro nāma⁶, saddho āsi upāsako.

So ca mayhaṃ akāmāya, samaṇānaṃ pavecchati.

1. Ahū dīghā (Ka) 2. Garudassanāti (Ka) 3. Vigacchatāya bhāriyadassanāti (Ka)
4. Dehi me (Ka) 5. Himavantāva (Ka) 6. Putto me bhante uttaro (Ka)

338. Cīvaram piṇḍapātañca, paccayam sayanāsanam.

Tamam paribhāsāmi, maccherena upaddutā.

339. ‘Yam tvaṃ mayham akāmāya, samaṇānam pavecchasi.

Cīvaram piṇḍapātañca, paccayam sayanāsanam.

340. Etam te paralokasmim, lohitaṃ hotu Uttara’.

Tassakammavipākena, Gaṅgā me hoti lohitaṃ”ti—

imā therassa ca petiyā ca vacanapaṭivacanagāthā.

334. Tattha **Himavantatoti** mahato himassa atthitāya “Himavā”ti laddhanāmato pabbatarājato. **Sandatīti** pavattati. **Ettoti** ito Mahāgaṅgāto. **Kinti** kasmā maṃ yācasi pānīyam, Gaṅgānadim otarivā yathārucci pivāti dasseti.

335. **Lohitaṃ me parivattatīti** udakaṃ sandamānam mayham pāpakammaphalena lohitaṃ hutvā parivattati pariṇamati, tāya gahitamattaṃ udakaṃ lohitaṃ jāyati.

337-40. **Mayhamakāmāyāti** mama anicchantiyā. **Pavecchatīti** deti. **Paccayanti** gilānapaccayam. **Etanti** yaṃ etaṃ cīvarādikaṃ paccayajātam samaṇānam pavecchasi¹ desi, etaṃ te paralokasmim lohitaṃ hotu uttarāti abhisapanavasena kataṃ pāpakammaṃ, tassa vipākenāti yojanā.

Athāyasmā Revato taṃ petim uddissa bhikkhusaṃghassa pānīyam adāsi, piṇḍāya caritvā bhattaṃ gahetvā bhikkhūnamadāsi, saṅkarakūṭadito paṃsukūlam gahetvā dhovivā bhisiṅca cimilikañca katvā bhikkhūnam adāsi, tena cassā petiyā dibbasampattiyo ahesum. Sā therassa santikaṃ gantvā attanā laddhadibbasampattim therassa dassesi. Thero taṃ pavattim attano santikaṃ upagatānam catunnam² parisānam pakāsetvā

1. Pavecchasi (Sī, I)

2. Bahūnam (Ka)

dhammakatham kathesi, tena mahājano sañjātasamvego
vigatamalamacchero hutvā dānasilādikusaladhammābhirato ahoṣīti. Idam
pana petavatthu dutiyasaṅgītiyaṃ saṅgamaṃ āruḥhanti daṭṭhabbam.

Uttaramātupetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Suttapetavatthuvaṇṇanā

Aham pure pabbajitassa bhikkhunoti idam Suttapetavatthu. Tassa kā
uppati? Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmim gāmake amhākaṃ Satthari
anuppanneyeva sattannaṃ vassasatānaṃ upari aññataro dārako ekaṃ
Paccekabuddhaṃ upaṭṭhahi. Tassa mātā tasmim vayappatte tassatthāya
samānakulato aññataraṃ kuladhītarāṃ ānesi. Vivāhadivaseyeva ca so
kumāro sahāyehi saddhim nhāyitum gato ahinā daṭṭho kālamakāsi,
“yakkhagāhenā”¹tipi vadanti. So Paccekabuddhassa upaṭṭhānena bahuṃ
kusalakammaṃ katvā ṭhitopi tassā dārikāya paṭibaddhacittatāya Vimānapeto
hutvā nibbatti, mahiddhiko pana ahosi mahānubhāvo.

Atha so taṃ dārikaṃ attano vimānaṃ netukāmo “kenu nu kho upāyena
esā diṭṭhadhammavedanīyakammaṃ katvā mayā saddhim idha
abhiraṃmeyyā”²ti tassā dibbabhogasampattiyā anubhavanahetuṃ vīmaṃsanto
Paccekabuddhaṃ cīvarakammaṃ karontaṃ disvā manussarūpena gantvā
vanditvā “kiṃ bhante suttakena attho atthī”³ti āha. Cīvarakammaṃ karomi
upāsakāti. “tena hi bhante asukasmim ṭhāne suttabhikkhaṃ carathā”⁴ti tassā
dārikāya gehaṃ dassesi. Paccekabuddho tattha gantvā gharadvāre aṭṭhāsi.
Atha sā Paccekabuddhaṃ tattha ṭhitaṃ disvā¹ pasannamānasā “suttakena me
ayyo atthiko”²ti ṇatvā ekaṃ suttaguḥaṃ adāsi. Atha so amanusso
manussarūpena tassā dārikāya gharaṃ gantvā tassā mātaraṃ yācitvā tāya
saddhim katipāhaṃ vasitvā tassā mātuyā anuggahatthaṃ tasmim gehe
sabbabhājanāni hiraññasuvaṇṇassa pūretvā sabbattha upari nāmaṃ likhi
“idam devadattiyam dhanam² na kenaci gahetabban”³ti, tañca dārikaṃ
gahetvā

1. Paccekabuddhaṃ disvā (Ka)

2. Devadattikadhanaṃ (Ka)

attano vimānaṃ agamāsi. Tassā mātā pahūtaṃ dhanam labhivā attano
ñātakānaṃ kapaṇaddhikādīnaṃca datvā attanā ca paribhuñjivā kālaṃ
karontī “mama dhītā āgacchati ce, idaṃ dhanam dassethā”ti ñātakānaṃ
kathetvā kālamakāsi.

Tato sattannaṃ vassasatānaṃ accayena amhākaṃ Bhagavati loke
uppañjivā pavattitavaradhammacakke anukkamena Sāvattthiyaṃ viharante
tassā itthiyā tena amanussena saddhim vasantiyā ukkaṇṭhā uppajji. Sā taṃ¹
“sādhu ayyaputta maṃ sakaññeva gehaṃ paṭinehi”ti vadanti—

341. “Ahaṃ pure pabbajitassa bhikkhuno,
Suttaṃ adāsīm upasaṅkamma² yācitā.
Tassa vipāko vipulaphalūpalabbhati,
Bahukā ca me uppajjare³ vatthakoṭiyo.

342. Pupphābhikiṇṇaṃ ramitaṃ⁴ vimānaṃ,
Anekacittaṃ naranārisevitaṃ.
Sāhaṃ bhuñjāmi ca pārupāmi ca,
Pahūtavittā na ca tāva khīyati.

343. Tasseva kammaṃ vipākamanvayā,
Sukhañca sātāñca idhūpalabbhati.
Sāhaṃ gantvā punadeva mānusaṃ,
Kāhāmi puññāni naya’yyaputta maṃ”ti—

imā gāthā abhāsi.

341. Tattha “**pabbajitassa bhikkhuno**”ti idaṃ Paccekabuddhaṃ
sandhāya vuttaṃ. So hi kāmādimalānaṃ attano santānato anavasesato
pabbājittā pahīnattā paramatthato “pabbajito”ti, bhinnakilesattā
“bhikkhū”ti ca vattabbaṃ arahati. **Suttanti** kappāsiyasuttaṃ.
Upasaṅkammā⁵ mayhaṃ gehaṃ upasaṅkamtivā. **Yācitā**ti “uddissa ariyā
tiṭṭhanti, eṣā ariyāna yācanā”ti⁶ evaṃ vuttāya kāyaviññattipayogasaṅkhātāya

1. Taṃ āha (Sī, Ka)

2. Upagamma (Sī, I)

3. Bahū ca me upapajjare (Sī)

4. Ramamidaṃ (Ka)

5. Upagammāti (Sī, I)

6. Khu 5. 162 piṭṭhe Jātaka.

bhikkhācariyāya yācitā. **Tassāti** tassa suddhānassa. **Vipāko vipulaphalūpalabbhatī** vipulaphalo uḷāra-udayo mahā-udayo vipāko etarahi upalabbhati paccanubhavīyati. **Bahukāti**¹ anekā. **Vatthakoṭiyoti** vatthānaṃ koṭiyoti, anekasatasahassapabhedāni vatthānīti² attho.

342. **Anekacittanti** nānāvidhacittakammaṃ, anekehi vā muttāmaṇi-ādīhi ratanehi vicittarūpaṃ. **Naranārisevanti** paricārakabhūtehi narehi nārīhi ca upasevitaṃ. **Sāhaṃ bhujjāmīti** sā ahaṃ taṃ vimānaṃ paribhujjāmi. **Pārupāmīti** anekāsu vatthakoṭīsu icchiticchitaṃ nivāsemi ceva paridahāmi ca. **Pahūtavittāti** pahūtavittūpakaraṇā mahaddhanā mahābhogā. **Na ca tāva khīyatīti** tañca vittaṃ na khīyati, na parikkhayaṃ pariyādānaṃ gacchati.

343. **Tasseva kammaṃ vipākamanvayāti** tasseva suddhānamayapuññakammaṃ anvayā paccayā hetubhāvena vipākabhūtaṃ **sukhaṃ** iṭṭhamadhurasāṅkhātaṃ **sātañca idha** imasmim̐ vimāne **upalabbhati**. **Gantvā punadeva mānusi** puna eva manussalokaṃ upagantvā. **Kāhāmi puññānīti** mayhaṃ sukhavisesanipphādakāni puññāni karissāmi, yesaṃ vā mayā ayaṃ sampatti laddhāti adhippāyo. **Naya'yyaputta manti** ayyaputta maṃ manussalokaṃ naya, nehīti attho.

Taṃ sutvā so amanusso tassā paṭibaddhacittatāya anukampāya gamanaṃ anicchanto—

344. “Satta tuvaṃ vassasatā idhāgatā,
 Jiṇṇā ca vuḍḍhā ca tahiṃ bhavissasi.
 Sabbeva te kālakatā ca nātakā,
 Kim tattha gantvāna ito karissasi”ti—

gāthamāha. Tattha **sattāti** vibhattilopena niddeso, nissakke vā etaṃ paccattavacanaṃ. **Vassasatāti** vassasatato, sattahi vassasatehi uddhaṃ tuvaṃ idhāgatā imaṃ vimānaṃ āgatā, idhāgatāya tuyhaṃ satta

1. Bahūti (Sī, I)

2. Anekasatasahassapamāṇānīti (Ka)

vassasatāni hontīti attho. **Jiṇṇā ca vuḍḍhā ca tahiṃ bhavissasīti** idha dibbehi utu-āhārehi upathambhitatthabhāvā kammānubhāvena ettakaṃ kālaṃ daharākāreneva ʔhitā, ito pana gatā kammaṣṣa ca parikkhīṇattā anussānañca utu-āhāravasena jarājiṇṇā vayovuḍḍhā ca tahiṃ manussaloke bhavissasi. Kinti? **Sabbeva te kālakatā ca nītakāti** dīghassa addhuno gatattā tava nītayopi sabbe eva matā, tasmā ito devalokato tatha manussalokaṃ gantvā kiṃ karissasi, avasesampi āyuñca idheva khepehi, idha vasāhīti adhippāyo.

Evam tena vuttā sā tassa vacanaṃ asaddahantī punadeva—

345. “Satteva vassāni idhāgatāya me,
Dibbañca sukhañca samappitāya.
Sāhaṃ gantvā punadeva mānusaṃ,
Kāhāmi puññāni naya’yyaputta man”ti—

gāthamāha. Tatha **satteva vassāni idhāgatāya meti** ayyaputta mayhaṃ idhāgatāya satteva vassāni maññe vītivattāni. Satta vassasatāni dibbasukhasamappitāya bahumpi kalam gatam asallakkhentī evamāha.

Evam pana tāya vutto so Vimānapeto nānappakāraṃ taṃ anusāsivā “tvam idāni sattāhato uttari tatha na jīvissati¹, mātuyā te nikkhattammayā dinnam dhanam atthi, taṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ datvā idheva uppattim patthehi”ti vatvā taṃ bāhāyam gahetvā gāmamajjhe ʔhapetvā “idhagate aññepi jane ‘yathābalaṃ puññāni karoṭhā’ti ovadeyyāsī”ti vatvā gato. Tena vuttam—

346. “So taṃ gahetvāna pasayha bāhāyam,
Paccānayitvāna therim sudubbalaṃ.
Vajjesi ‘aññampi janam idhāgataṃ,
Karoṭha puññāni sukhūpalabbhatī’ti”.

Tatha soti so vimānapeto. **Tanti** taṃ itthim. **Gahetvāna pasayha bāhāyanti** pasayha netā viya² bāhāyam taṃ gahetvā.

1. Uddham na jīvissasi (Sī, I)

2. Pasayhanto viya so (Ka)

paccānayitvānāti tassā jātasamvuḍḍhagāmaṃ punadeva ānayitvā. **Therinti** thāvarim, jīṇaṃ vuḍḍhanti attho. **Sudubbalanti** jarājīṇṇatāya eva suṭṭhu dubbalaṃ. Sā kira tato vimānato apagamanasamanantameva jīṇṇā vuḍḍhā mahallikā addhagatā vayo-anuppattā ahosi. **Vajjesīti** vadeyyāsi. Vattabbavacanākāraṇca dassetuṃ “**aññampi jananaṃ**”ti-ādi vuttaṃ. Tassattho—bhadde tvampi puññaṃ kareyyāsi, aññampi jananaṃ idha tava dassanattāya āgataṃ “bhadramukhā ādittaṃ sīsaṃ vā celamaṃ vā ajjuhekkhitvāpi dānasīlādīni puññaṃ karothāti, kate ca puññaṃ ekaṃseneva tassa phalabhūtaṃ sukhaṃ upalabbhati, na ettha saṃsaya kātabbo”ti vadeyyāsi ovadeyyāsi.

Evaṃca vatvā tasmiṃ gate sā itthi attano nātakānaṃ vasanaṭṭhānaṃ gantvā tesamaṃ attānaṃ jānāpetvā tehi niyyāditadhanaṃ gahetvā samaṇabrāhmaṇānaṃ dānaṃ dentī attano santikaṃ āgatāgātānaṃ—

347. “Diṭṭhā mayā akatena sādhuṇā,
Petā vihaññanti tatheva manussā.
Kammaṇca katvā sukhavedanīyaṃ,
Devā manussā ca sukhe ṭhitā pajā”ti—

gāthāya ovādamadāsi.

Tattha **akatenā**ti anibbattitena attanā anupacitena. **Sādhuṇāti** kusalakammaṇa, itthambhūtalakkhaṇa karaṇavacanānaṃ. **Vihaññantīti** vighātaṃ āpajjanti. **Sukhavedanīyanti** sukhavipākaṃ puññaṃ kammanā. **Sukhe ṭhitā**ti sukhe patiṭṭhitā. “Sukhedhitā”ti vā pāṭho, sukheṇa abhivuḍḍhā phīṭāti attho. Ayaṃ hettha adhippāyo—yathā petā tatheva manussā akatena kusaleṇa, katena ca akusaleṇa vihaññaṃ mānā khuppiṇāpāsādinā vighātaṃ āpajjantā mahādukkhaṃ anubhavatā diṭṭhā mayā. Sukhavedanīyaṃ pana kammanā katvā tena katena kusalakammaṇa, akatena ca akusalakammaṇa devamanussapariyāpannā pajā sukhe ṭhitā diṭṭhā mayā, attapaccakkhametaṃ, tasmā pāpaṃ dūratova parivajjentā puññaṃ kiriyāya yuttapayuttā hothāti.

Evaṃca pana ovādaṃ dentī samaṇabrāhmaṇādīnaṃ sattāhaṃ mahādānaṃ pavattetvā sattame divase kālaṃ katvā Tāvatisseṣu nibbatti. Bhikkhū taṃ pavattim Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattim katvā

sampattaparisāya dhammaṃ desesi, viśesato ca Paccekabuddhesu pavattitadānassa mahapphalataṃ mahānisaṃsatañca pakāsesi, taṃ sutvā mahājano vigaṃalamacchero dānādipuññābhirato ahoṣīti.

Suttapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Kaṇṇamuṇḍapetivattuvaṇṇanā

Soṇṇasopānaphalakāti idaṃ Satthari Sāvattiyaṃ viharante Kaṇṇamuṇḍapetiṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Kassapabuddhakāle Kimilanagare¹ aññataro upāsako sotāpanno pañcahi upāsakasatehi saddhiṃ samānacchando hutvā ārāmaropanasetubandhanacaṅkamanakaraṇādīsu puññakammesu pasuto hutvā viharanto saṃghassa vihāraṃ karetvā tehi saddhiṃ kālena kālaṃ vihāraṃ gacchanti. Tesāṃ bhariyāyopi upāsikā hutvā aññamaññaṃ samaggā mālāgandhavilepanādihatthā kālena kālaṃ vihāraṃ gacchantiyo antarāmagge ārāmasabhādīsu vissamivā gacchanti.

Athekadivasāṃ katipayā dhuttā ekissā sabhāya sannisinnā tāsū tattha vissamivā gatāsu tāsāṃ rūpasampattiṃ disvā paṭibaddhacittā hutvā tāsāṃ sīlacāraguṇasampannataṃ ṇatvā kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “ko etāsu ekissāpi sīlabhedāṃ kātuṃ samattho”ti. Tattha aññataro “ahaṃ samattho”ti āha. Te tena “sahassena abbhutaṃ karomā”ti abbhutaṃ akaṃsu. ()² so³ anekehi upāyehi vāyamamāno⁴ tāsū sabhaṃ⁵ āgatāsu sumuñcitaṃ sattatantiṃ madhurassaraṃ vīṇaṃ vādentō madhureneva sarena kāmapaṭisaṃyuttaḡitāni ḡāyanto ḡītasaddena tāsū aññataraṃ itthiṃ sīlabhedāṃ pāpento aticāriniṃ katvā te dhutte⁶ sahasaṃ parājesi. Te sahasaparājitā⁷ tassā sāmikassa ārocesuṃ. Sāmiko taṃ pucchi⁸ “kiṃ tvāṃ evarūpā, yathā

1. Kimbilanagare (Sī, I)

2. (Kate tava sahasaṃ amhehi deyyaṃ, akate tayā amhākaṃ deyyanti) (Sī)

3. So lobhena bhayena ca (Sī)

4. ḡāyamāno (Sī)

5. Āsannaṃ (Ka)

6. Pāpetvā taya saddhiṃ vipaṭipattiṃ āpajjitvā tehi dhuttehi (Sī, I)

7. Te tena sahasena parājitā (Sī)

8. So asaddahanto taṃ paṭipucchi (Sī, I)

te purisā avocun”ti. Sā “nāhaṃ īdisaṃ jānāmī”ti paṭikkhipitvā tasmim̄ asaddahante samīpe ʃhitaṃ sunakhaṃ dassetvā sapathaṃ akāsi “sace mayā tādisaṃ pāpakammaṃ kataṃ, ayaṃ chinnakaṇṇo kāḷasunakho tattha tattha bhave jātaṃ maṃ khādatū”ti. Itarāpi pañcasatā itthiyo taṃ itthim̄ aticārinim̄ jānantī “kiṃ ayaṃ tathārūpaṃ pāpaṃ akāsi, udāhu nākāsi”ti coditā “na mayam̄ evarūpaṃ jānāmā”ti musā vatvā “sace mayam̄ jānāma, bhave bhave etissāyeva dāsiyo bhaveyyāmā”ti sapathaṃ akaṃsu.

Atha sā aticārinī itthī teneva vippaṭṭisārena ɗayhamānahadayā sussitvā na cireneva kālaṃ katvā Himavati pabbatarāje sattannaṃ mahāsarānaṃ aññatarassa Kaṇṇamuṇḍadahassa tīre vimānapetī hutvā nibbatti, vimānasāmantā cassā kammavipākānubhavanayoggā ekā pokkharaṇī nibbatti. Sesā ca pañcasatā itthiyo kālaṃ katvā sapathakammavasena tassāyeva dāsiyo hutvā nibbattim̄su. Sā tattha pubbe katassa puññakammasa phalena divasabhāgaṃ dibbasampattim̄ anubhavitvā aɗḍharatte pāpakammabalasañcoditā sayanato uṭṭhahitvā pokkharaṇitīraṃ gacchati. Tattha gataṃ gajapotakappamāṇo eko kāḷasunakho bheravarūpo chinnakaṇṇo tikhiṇāyatakathinadāṭho suvipphulitakhadiraṅgārapuñjasadisanayano nirantarappavattavijjulatāsaṅghātasadisajivho kathinatikhiṇanakho kharāyatadubbaṇṇalomo tato āgantvā taṃ bhūmiyaṃ nipātetvā atisayajighacchābhībūto viya pasayha khādanto aṭṭhisāṅkhalikamattaṃ katvā dantehi gahetvā pokkharaṇiyaṃ khipitvā antaradhāyati. Sā ca tattha pakkhittasamanantameva pakatirūpadhārinī hutvā vimānaṃ abhiruyha sayane nipajjati. Itarā pana tassā dāsabyameva dukkhaṃ anubhavanti. Evaṃ tāsāṃ tattha vasantīnaṃ paññāsādhikāni pañca vassasatāni vītivattāni.

Atha tāsāṃ purisehi vinā dibbasampattim̄ anubhavantīnaṃ ukkaṇṭhā ahesuṃ. Tattha ca Kaṇṇamuṇḍadahato niggatā pabbatavivarena āgantvā Gaṅgaṃ nadim̄ anupavitṭhā ekā nadī atthi, tāsāṅca vasanaṭṭhānasamīpe eko dibbaphalehi ambarukkhehi panasalabujādīhi ca upasobhito ārāmasadiso araññappadeso atthi. Tā evaṃ samacintesuṃ “handa mayam̄ imāni ambaphalāni imissā nadiyā pakkhipissāma, appeva nāma imaṃ phalaṃ disvā

phalalobhena kocideva puriso idhāgaccheyya, tena saddhim ramissāmāti. Tā tathā akaṃsu. Tāhi pana pakkhittāni ambaphalāni kānici tāpasā gaṇhimsu, kānici vanacarakā, kānici kākā vilujjimsu, kānici tīre laggimsu. Ekaṃ pana Gaṅgāya sotaṃ patvā anukkamena Bārāṇasim sampāpuṇi.

Tena ca samayena Bārāṇasirājā lohajālaparikkhitte Gaṅgājale nhāyati. Atha taṃ phalaṃ nadisotena vuyhamānaṃ anukkamena āgantvā lohajāle laggi. Taṃ vaṇṇagandharasasampannaṃ mahantaṃ dibbaṃ ambaphalaṃ disvā rājapurisā rañño upanesuṃ. Rājā tassa ekadesaṃ gahetvā vīmaṃsanatthāya ekassa bandhanāgāre ṭhapitassa vajjhacorassa khādituṃ adāsi. So taṃ khāditvā “deva mayā evarūpaṃ na khāditapubbaṃ, dibbamidaṃ maññe ambaphalaṃ”ti āha. Rājā punapi tassa ekaṃ khaṇḍaṃ adāsi, so taṃ khāditvā vigatavalitapalito ativiya manohararūpo yobbane ṭhito viya ahosi. Taṃ disvā rājā acchariyabbhutaḷāto taṃ ambaphalaṃ paribhuñjitvā sarīre visesaṃ labhitvā manusse pucchi “kattha evarūpāni dibba-ambaphalāni saṃvijjanti”ti. Manussā evamaḷāmsu “Himavante kira deva pabbatarāje”ti. Sakkā pana tāni ānetunti. Vanacarakā deva jānantīti.

Rājā vanacarake pakkosāpetvā tesam tamatthaṃ ācikkhitvā tehi sammantevā dinnassa ekassa vanacarakassa sahasaṃ datvā taṃ vissajjesi “gaccha sīghaṃ taṃ me ambaphalaṃ ānehī”ti. So taṃ kahāpaṇasahasam puttadārassa datvā pātheyyaṃ gahetvā paṭigaṅgaṃ kaṇṇamuṇḍadahābhimukho gantvā manussapathaṃ atikkamivā kaṇṇamuṇḍadahato oraṃ saṭṭhiyojanappamāṇe padese ekaṃ tāpasam disvā tena ācikkhitamaggena gacchanto puna timsayojanappamāṇe padese ekaṃ tāpasam disvā tena ācikkhitamaggena gacchanto puna pannarasayojanappamāṇe ṭhāne aññaṃ tāpasam disvā tassa attano āgamanakāraṇaṃ¹ kathesi, tāpaso taṃ anusāsi “ito paṭṭhāya imaṃ Mahāgaṅgaṃ pahāya imaṃ khuddakanadiṃ nissāya paṭisotaṃ gacchanto yadā pabbatavivaraṃ passasi, tadā rattiyaṃ ukkaṃ gahetvā paviseyyāsi. Ayaṅca nadī rattiyaṃ nappavattati,

1. Āgamanākāraṃ (Si)

tena te gamanayoggā hoti, katipayayojanātikkamena te ambe passissasī”ti.
So tathā katvā udayante sūriye vividharatanaramsijālapajjotitabhūmibhāgam
phalabhārāvanatasākhāvitāna tarugaṇopasobhitam
nānāvidhavihaṅgagaṇūpakūjitam ativiya manoharam ambavanam
sampāpuṇi.

Atha nam tā amanussitthiyo dūratova āgacchantam disvā “esa mama
pariggaho¹, esa mama pariggaho”ti² upadhāvimsu. So pana tāhi saddhim
tattha dibbasampattim anubhavitum yoggassa puññakammassa akatattā tā
disvāva bhīto viravanto palāyitvā anukkamena Bārāṇasim patvā tam
pavattim rañño ārocesi. Rājā tam sutvā tā itthiyo daṭṭhum ambaphalāni ca
paribhuñjitum sañjātābhilāso rajjabhāram amaccesu āropetvā
migavāpadesena sannaddhadhanukalāpo khaggaṃ bandhitvā
katipayamanussaparivāro teneva vanacarakena dassitamaggena gantvā
katipayayojanantare ṭhāne manussepi ṭhapetvā vanacarakameva gahetvā
anukkamena gantvā tampi tato nivattāpetvā udayante divākare Ambavanam
pāvisi. Atha nam tā itthiyo abhinava-uppannamiva devaputtam disvā³
paccuggantvā “rājā”ti nātvā sañjātasinehabahumānā sakkaccaṃ nhāpetvā
dibbehi vatthālaṅkāramālāgandhavilepanehi sumaṇḍitapasādhitam katvā
vimānam āropetvā nānaggarasam dibbabhojanam bhojetvā tassa
icchānurūpaṃ payirupāsimsu.

Atha diyaddhāvassasate atikkante⁴ rājā aḍḍharattisamaye uṭṭhahitvā
nisinno tam aticārinim petim pokkharāṇitiram gacchantim disvā “kim nu
kho esā imāya velāya gacchatī”ti vimānsitukāmo anubandhi. Atha nam
tattha gataṃ sunakhena khajjamānam disvā “kim nu kho idan”ti ajānanto
tayo ca divase vimānsitvā “eso etissā paccāmitto bhavissatī”ti nisitena
usunā vijjhivā jīvitā voropetvā tañca itthim pothetvā pokkharāṇim otāretvā⁵
paṭiladdhapurimarūpaṃ disvā—

1. Purisapariggaho (Ka)

2. Purisapariggahoti (Ka)

3. Tā sūrayuvatisadisarūpasobhābharaṇā amanussitthiyo (Ka)

4. Evaṃ dvīsu vassasatesu atikkamantesu (Ka)

5. Ogāhetvā (Ka)

348. “Soṇṇasopānaphalakā, soṇṇavālukasanthatā.
Tattha sogandhiyā vaggū, sucigandhā manoramā.
349. Nānārukkhehi sañchannā, nānāgandhasameritā.
Nānāpadumasañchannā, puṇḍarīkasamotatā.
350. Surabhiṃ sampavāyanti, manuññā māluteritā.
Hamsakoñcābhirudā ca, cakkavakkābhikūjitā.
351. Nānādijagaṇākiṇṇā, nānāsaragaṇāyutā.
Nānāphaladharā rukkhā, nānāpupphadharā vanā.
352. Na manussesu īdisaṃ, nagaraṃ yādisaṃ idaṃ.
Pāsādā bahukā tuyhaṃ, sovaṇṇarūpiyāmayā.
Daddallamānā ābhenti, samantā caturo disā.
353. Pañca dāsisatā tuyhaṃ, yā te’ mā paricārikā.
Tā kambukāyūradharā¹, kañcanāveḷabhūsitā.
354. Pallaṅkā bahukā tuyhaṃ, sovaṇṇarūpiyāmayā.
Kadalimigasañchannā, sajjā gonakasanthatā.
355. Yattha tuvaṃ vāsūpagatā, sabbakāmasamiddhinī.
Sampattāyaḍḍharattāya, tato uṭṭhāya gacchasi.
356. Uyyānabhūmiṃ gantvāna, pokkharaññā samantato.
Tassā tīre tuvaṃ ṭhāsi, harite saddale subhe.
357. Tato te kaṇṇamuṇḍo sunakho, aṅgamaṅgāni khādati.
Yadā ca khāyitā āsi, aṭṭhisāṅkhalikā katā.
Ogāhasi pokkharaṇiṃ, hoti kāyo yathā pure.
358. Tato tvaṃ aṅgapaccaṅgī, sucāru piyadassanā.
Vatthena pārupitvāna, āyāsi mama santikaṃ.

1. Kākambukeyūradharā (Sī, I)

359. Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, kaṇṇamuṇḍo sunakho tava¹.
Aṅgamaṅgāni khādātī”ti—

dvādasahi gāthāhi taṃ tassā pavattim paṭipucchi.

348. Tattha **soṇṇasopānaphalakā**ti suvaṇṇamayāsoṇṇasopānaphalakā.
Soṇṇavālukasanthatāti samantato suvaṇṇamayāhi vālukāhi santhatā. **Tatthā**ti
pokkharāṇiyam. **Sogandhiyā**ti sogandhikā. **Vaggū**ti sundarā rucirā.
Sucigandhāti manuññagandhā.

349. **Nānāgandhasameritā**ti nānāvidhasurabhigandhavasena
gandhavāyūnā samantato eritā. **Nānāpadumasañchannā**ti
nānāvidharattapadumasañchādītasalilatalā. **Puṇḍarīkasamotatā**ti
setapadumehi ca samokiṇṇā.

350. **Surabhim sampavāyantī**ti sammadeva sugandham vāyati²
pokkharāṇīti adhippāyo. **Hamśakoñcābhirudā**ti hamsehi ca koñcehi ca
abhinādītā.

351. **Nānādijagaṇākiṇṇā**ti³ nānādijagaṇākiṇṇā. **Nānāsaragaṇāyutā**ti
nānāvidhavihaṅgamābhirudasamūhayuttā. **Nānāphaladharā**ti
nānāvidhaphaladhārino sabbakālaṃ vividhaphalabhāranamitasākhattā.
Nānāpupphadharā vanāti nānāvidhasurabhikusumadāyikāni vanānīti attho.
Liṅgavipallāsena hi “vanā”ti vuttam.

352. **Na manussesu īdisaṃ nagaranti** yādisaṃ tava idaṃ nagaram,
īdisaṃ manussesu natthi, manussaloke na upalabbhatīti attho. **Rūpiyamayā**ti
rajatamayā. **Daddallamānā**ti ativiya virocāmānā. **Ābhentī**ti sobhayanti.
Samantā caturo disāti samantato catassopi disāyo.

353. **Yā te’ māti yā te imā. Paricārikā**ti veyyāvaccakāriniyo. **Tāti tā**
paricārikāyo. **Kambukāyūradharā**ti saṅkhavalayakāyūravibhūsitā.
Kañcanāveḷabhūsitāti suvaṇṇavaṭaṃsakasamalaṅkatakasahattā.

1. Kaṇṇamuṇḍo ca sunakho (Sī, Ka) 2. Vāyanti (I, Ka) 3. Nānādijagaṇāyutāti (Sī)

354. **Kadalimigasañchannā**ti kadalimigacammaṃpaccattharaṇatthata. **Sajjā**ti sajjitā sayitum yuttarūpā. **Gonakasanthatā**ti dīghalomakena kojavena santhata.

355. **Yatthā**ti yasmim pallaṅke. **Vāsūpagatā**ti vāsam upagatā, sayitāti attho. **Sampattāya**'ḍḍharattāyāti aḍḍharattiyā upagatāya. **Tatoti** pallaṅkato.

356. **Pokkharaññā**ti pokkharañiyā. **Hariteti** nīle. **Saddaleti** taruṇaṭṭasañchanne. **Subheti** suddhe, subheti vā tassā ālapanam. Bhadde samantato harite saddale tassā pokkharañiyā tīre tvaṃ gantvāna ṭhāsi tiṭṭhasīti yojanā.

357. **Kaṇṇamuṇḍoti** khaṇḍitakaṇṇo chinnakaṇṇo. **Khāyitā** āsīti khāditā ahosi. **Aṭṭhisāṅkhalikā katā**ti aṭṭhisāṅkhalikamattā katā. **Yathā pureti** sunakhena khādanato pubbe viya.

358. **Tatoti** pokkharañim ogāhanato pacchā. **Aṅgapaccaṅgī**ti pariṇaṇṇasabbaṅgapaccaṅgavatī. **Sucārū**ti suṭṭhu manoramā. **Piyadassanā**ti dassanīyā. **Āyāsī**ti āgacchasi.

Evam tena raññā pucchitā sā petī ādito paṭṭhāya attano pavattim tassa kathenti—

360. “Kimilāyam¹ gahapati, saddho āsi upāsako.

Tassāham bhariyā āsim, dussilā aticārini.

361. So maṃ aticaramānāya², sāmiko etadabravi.

‘Netam channam patirūpam³, yaṃ tvaṃ aticarāsi maṃ’.

362. Sāham ghorañca satham, musāvadañca bhāsisam.

‘Nāham tam aticarāmi, kāyena uda cetasā.

1. Kimbilāyam (Sī, I)

2. Evam aticaramānāya (Sī, I)

3. Netam channam na paṭirūpam (Sī)

363. Sacāhaṃ taṃ aticarāmi, kāyena uda cetasā.
Kaṇṇamuṇḍoyaṃ¹ sunakho, aṅgamaṅgāni khādatu’.

364. Tassa kammaṣṣa vipākaṃ, musāvādassa cūbhayaṃ.
Satteva vassasatāni², anubhūtaṃ yato hi me.
Kaṇṇamuṇḍo ca sunakho, aṅgamaṅgāni khādati”ti—

pañca gāthā āha.

360-1. Tattha **kimilāyanti**³ evaṃnāmake nagare. **Aticārini**ti bhariyā hi patiṃ atikkamma caraṇato “aticārini”ti vuccati. Aticaramānāya mayi so sāmiko maṃ etadabravīti yojanā. **Netam channanti**-ādi vuttākāradassanaṃ. Tattha **netam channanti** na etaṃ yuttaṃ. **Na patirūpanti** tasseva vevacanaṃ. **Yanti** kiriyāparāmasanaṃ. **Aticarāsīti** aticarasī, ayameva vā pāṭho. Yaṃ maṃ tvaṃ aticarasī, tattha yaṃ aticaraṇaṃ, netam channaṃ netam patirūpanti attho.

362-4. **Ghoranti** dāruṇaṃ. **Sapathanti** sapanam. **Bhāsisanti** abhāsiṃ. **Sacāhanti** sace ahaṃ. **Tanti** tvaṃ. **Tassa kammassāti** tassa pāpakammaṣṣa dussīlyakammaṣṣa. **Musāvādassa cāti** “nāhaṃ taṃ aticarāmi”ti vuttamusāvādassa ca. **Ubhayanti** ubhayassa vipākaṃ. **Anubhūtanti** anubhūyamānaṃ mayāti attho. **Yatoti** yato pāpakammato.

Evañca pana vatvā tena attano kataṃ upakāraṃ kittenti—

365. “Tvañca deva bahukāro, atthāya me idhāgato.
Sumuttāhaṃ kaṇṇamuṇḍassa, asokā akutobhaya.

366. “Tāhaṃ deva namassāmi, yācāmi pañjalikatā.
Bhuñja amānuse kāme, rama deva mayā sahā”ti—

dve gāthā āha. Tattha **devāti** rājānaṃ ālapati. **Kaṇṇamuṇḍassāti** kaṇṇamuṇḍato. Nissakke hi idaṃ sāmivacanaṃ. Atha rājā tattha vāsena nibbinnaṃnāso gamanajjhāsayaṃ pakāsesi. Taṃ sutvā peti rañño paṭibaddhacittā tatthevassa vāsaṃ yācanti “**tāhaṃ deva namassāmi**”ti gāthamāha.

1. Ayaṃ kaṇṇamuṇḍo (Sī, I) 2. Satta vassasatāni ca (Sī) 3. Kimbilāyanti (Sī, I)

Puna rājā ekamsena nagaraṃ gantukāmo va hutvā attano ajjhāsayam pavedito—

367. “Bhuttā amānusa kāmā¹, ramitomhi tayā saha.

Tāham subhage yācāmi, khippam paṭinayāhi man”ti—

osānagāthamāha. Tattha tāhanti taṃ aham. **Subhageti** subhagayutte. **Paṭinayāhi manti** mayham nagarameva maṃ paṭinehi. Sesam sabbattha pākaṭameva.

Atha sā vimānapetī rañño vacanam sutvā viyogam asahamānā sokāturatāya byākulahadayā vedhamānasarīrā nānāvidhehi upāyehi āyācivāpi taṃ tattha vāsetum asakkontī bahūhi mahārahehi ratanehi saddhim rājānam nagaram netvā pāsadam āropetvā kanditvā paridevitvā attano vasanaṭṭhānameva gatā. Rājā pana taṃ disvā sañjātasamvego dānādīni puññakammāni katvā saggaparāyaṇo ahoṣi. Atha amhākam Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena Sāvattiyam viharante ekadivasam āyasmā Mahāmoggallāno pabbatacārikam caramāno taṃ itthim saparivāram disvā tāya katakammam pucchi, sā ādito paṭṭhāya sabbam therassa kathesi, thero tāsam dhammam desesi, taṃ pavattim thero Bhagavato ārocesi, Bhagavā tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammam desesi, mahājano paṭiladdhasamvego pāpato oramitvā dānādīni puññakammāni katvā saggaparāyaṇo ahoṣīti.

Kaṇṇamuṇḍapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Ubbaripetavatthuvaṇṇanā

Ahu rājā Brahmaddattoti idam Ubbaripetavatthum Sattā Jetavane viharanto aññataram upāsikam ārabha kathesi. Sāvattiyam kira aññatarāya upāsikāya sāmiko kālamakāsi, sā pativiyogadukkhāturā socantī aḷāhanam gantvā rodati. Bhagavā tassā sotāpattiphalassa upanissayasampattim disvā karuṇāya saṅcoditamānaso

1. Bhutvā amānuse kāme (Sī, I)

hutvā tassā gehaṃ gantvā paññatte āsane nisīdi. Upāsikā Sattthāraṃ upasaṅkamtivā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ Sattthā “kiṃ upāsike socasī”ti vatvā “āma Bhagavā piyavippayogena socāmi”ti vutte tassā sokaṃ apanetukāmo aṭṭitaṃ āhari.

Aṭṭe Pañcālaratṭhe¹ Kapilanagare Cūḷaṇībrahmadatto nāma rājā ahoṣi. So agatigamaṇaṃ pahāya attano vijite pajāya hitakaraṇanirato dasa rājadhamme akopetvā rajjaṃ anusāsamaṇo kadāci “attano rajje kiṃ vadanti”ti sotukāmo tunnavāyavesaṃ gahetvā eko adutiyo nagarato nikkhamitvā gāmato gāmaṃ janapadato janapadaṃ vicaritvā sabbarajjaṃ akaṇṭakaṃ anupapīḷaṃ manusse sammodamaṇe apārutaghare maññe viharante disvā somanassajāto nivattitvā nagarābhimukho āgacchanto aññatarasmim gāme ekissā vidhavāya duggatitthiyā gehaṃ pāvīsi. Sā taṃ disvā āha “ko nu tvaṃ ayyo, kuto vā āgatosī”ti. Ahaṃ hunnavāyo bhadde, bhātiyā tunnavāyakammaṃ karonto vicarāmi, yadi tumhākaṃ tunnavāyakammaṃ atthi, bhātāṇca² vetanaṇca detha, tumhākaṃ kammaṃ karomīti. Natthamhākaṃ kammaṃ bhātavetaṇaṃ vā, aññesaṃ karohi ayyāti. So tatha katipāhaṃ vasanto dhaññapuññalakkhaṇasampannaṃ tassā dhītaṃ disvā mātaraṃ āha “ayaṃ dārikā kiṃ kenaci katapariggahā, udāhu akatapariggahā, sace pana kenaci akatapariggahā, imaṃ mayhaṃ detha, ahaṃ tumhākaṃ sukhena jīvanūpāyaṃ kātuṃ samattho”ti. “Sādhu ayyā”ti sā tassa taṃ adāsi.

So tāya saddhim katipāhaṃ vasitvā tassā kahāpaṇasahassaṃ datvā “ahaṃ katipāheneva nivattissāmi, bhadde tvaṃ mā ukkaṇṭhasī”ti vatvā attano nagaraṃ gantvā nagarassa ca tassa gāmassa ca antare maggaṃ samaṃ kārāpetvā alaṅkārapetvā mahatā rājānubhāvena tatha gantvā taṃ dārikaṃ kahāpaṇarāsīmhi³ ṭhapetvā suvaṇṇarajatakalasehi nhāpetvā “ubbarī”ti nāmaṃ kārāpetvā aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapetvā taṇca gāmaṃ tassā ñātīnaṃ datvā mahatā rājānubhāvena taṃ nagaraṃ ānetvā tāya saddhim abhiramaṇaṇo yāvajīvaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā

1. Pañcālaratṭhe uttarapañcāle (Ka)

2. Vatthaṇca (Sī)

3. Kanakarāsīmhi (Ka)

āyupariyosāne kālamakāsi. Kālakate ca tasmim, kate ca sarīrakicce Ubbarī pativiyogena sokasallasamappitahadayā ālāhanam gantvā bahū divase gandhapupphādīhi pūjetvā rañño guṇe kittetvā ummādappattā viya kandantī paridevantī ālāhanam padakkhiṇam karoti.

Tena ca samayena amhākam Bhagavā bodhisattabhūto isipabbajjam pabbajitvā adhigatajjhānābhiñño Himavantassa sāmanta aññatarasmim araññāyatane viharanto sokasallasamappitam Ubbarim dibbena cakkhunā disvā ākāsenā āgantvā dissamānarūpo ākāse ṭhatvā tattha ṭhite manusse pucchi “kassidam ālāhanam, kassatthāya cāyam itthī ‘Brahmadatta Brahmadattā’ti kandantī paridevatī”ti. Tam sutvā manussā “Brahmadatto nāma Pañcālānam rājā, so āyupariyosāne kālamakāsi, tassidam ālāhanam, tassa ayam aggamahesī Ubbarī nāma ‘Brahmadatta Brahmadattā’ti tassa nāmam gahetvā kandantī paridevatī”ti āhamso. Tamattham dīpentā saṅgītikārā—

368. “Ahu rājā Brahmadatto, Pañcālānam rathesabho.
Ahorattānamaccayā, rājā kālamakrubbatha¹.

369. Tassa ālāhanam gantvā, bhariyā kandati Ubbarī.
Brahmadattam apassantī, Brahmadattāti kandati.

370. Isi ca tattha āgacchi, sampannacaraṇo Muni.
So ca tattha apucchittha, ye tattha su samāgatā.

371. ‘Kassa idam ālāhanam, nānāgandhasameritam.
Kassāyam kandati bhariyā, ito dūragatam patim.
Brahmadattam apassantī, Brahmadattāti kandati’.

372. Te ca tattha viyākaṃsu, ye tattha su samāgatā.
Brahmadattassa bhaddante, Brahmadattassa mārisa.

1. Rājā kālaṅkarī tadā (Sī, I)

373. Tassa idaṃ āḷāhanam, nānāgandhasameritam,
Tassāyam kandati bhariyā, ito dūragatam patim.
Brahmadattam apassantī, Brahmadattāti kandatī”ti—

cha gāthā ṭhapesum.

368-9. Tattha **ahūti** ahosi. **Pañcālānanti** Pañcālaratṭhavāsīnam,
Pañcālaratṭhasseva vā. Ekopi hi janapado janapadikānam¹ rājakumārānam
vasena ruḷhiyā “Pañcālānan”ti² bahuvacanena niddisīyati. **Rathesabhoti**
rathesu usabhasadiso, mahārathoti attho. **Tassa āḷāhananti** tassa rañño
sarīrassa daḍḍhatṭhānam.

370. **Isīti** jhānādīnam guṇānam esanatṭhena isi. **Tatthāti** tasmim
ubbariyā ṭhitatṭhāne, susāneti attho. **Āgacchīti** agamāsi. **Sampannacaranoti**
sīlasampadā indriyesu guttadvāratā bhojane mattaññutā jāgariyānuyogo
saddhādayo satta saddhammā cattāri rūpāvacarajhānānīti imehi pannarasahi
caraṇasaṅkhātehi guṇehi sampanno samannāgato, caraṇasampannoti attho.
Munīti attahitaṅca parahitaṅca munāti jānātīti Muni. **So ca tattha**
apucchitthāti so tasmim ṭhāne ṭhite jane paṭipucchi. **Ye tattha su samāgatāti**
ye manussā tattha susāne samāgatā. **Sūti** nipātamattam, “ye tatthāsum
samāgatā”ti vā pāṭho. **Āsunti** ahesunti attho.

371. **Nānā gandhasameritanti** nānāvidhehi gandhehi samantato eritam
upavāsitam³. **Itoti** manussalokato. **Dūragatanti** paralokam gatattā vadati.
Brahmadattāti kandatīti Brahmadattāti evaṃ nāmasaṅkittanam katvā
paridevanavasena avhāyati.

372-3. **Brahmadattassa bhaddante, Brahmadattassa mārisāti** mārisa
nirāmayakāyacitta Mahāmuni Brahmadattassa rañño idaṃ āḷāhanam, tasseva
Brahmadattassa rañño ayam bhariyā, bhaddam te tassa ca Brahmadattassa
bhaddam hotu, tādisānam mahesīnam hitānucintanena paraloke ṭhitānampi
hitasukham hotiyevāti adhippāyo.

1. Janapadādhikatānam (Si)

2. Pañcālāti (Ka)

3. Upavāyitam (Ka)

Atha so tāpaso tesam vacanam sutvā anukampaṃ upādāya Ubbariyā santikam gantvā tassā sokavinodanattam—

374. “Chaḷāsītisahassāni, Brahmaddattassanāmakā.

Imasmim ālāhane daḍḍhā, tesam kamanusocasi”ti—

gāthamāha. Tattha **chaḷāsītisahassānī**ti chasahassādhika-asītisahassasaṅkhā.

Brahmadattassanāmakāti Brahmaddototi evaṃnāmakā. **Tesam**

kamanusocasiti tesam chaḷāsītisahassasaṅkhātānam Brahmaddattānam

katamaṃ Brahmaddattam tvaṃ anusocasi, katamaṃ paṭicca te soko

uppannoti pucchi.

Evaṃ pana tena isinā pucchitā Ubbarī attanā adhippetam Brahmaddattam ācikkhanti—

375. “Yo rājā Cūlanīputto, Pañcālānam rathesabho.

Tam bhante anusocāmi, bhattāram sabbakāmadan”ti—

gāthamāha. Tattha **Cūlanīputto**ti evaṃnāmassa rañño putto. **Sabbakāmadanti**

mayham sabbassa icchicchitassa dātāram, sabbesam vā sattānam

icchitadāyakaṃ.

Evaṃ ubbariyā vutte puna tāpaso—

376. “Sabbevēhesum rājāno, Brahmaddattassanāmakā.

Sabbeva Cūlanīputtā, Pañcālānam rathesabhā.

377. Sabbesam anupubbena, mahesittamakārayi.

Kasmā purimake hitvā, pacchimaṃ anusocasi”ti—

gāthādvayamāha.

376. Tattha **sabbevēhesunti** sabbeva te chaḷāsītisahassasaṅkhā rājāno Brahmaddattassanāmakā Cūlanīputtā Pañcālānam rathesabhāva ahesum, ime rājabhāvādayo visesā tesu ekassāpi nāhesum.

377. **Mahesittamakārayī**ti tvañca tesam sabbesampi anupubbena aggamahesibhāvaṃ akāsi, anuppattāti attho. **Kasmā**ti guṇato ca

sāmikabhāvato ca avisiṭṭhesu ettakesu janesu purimake rājāno pahāya pacchimaṃ ekaṃyeva kasmā kena kāraṇena anusocasīti pucchi.

Taṃ sutvā Ubbarī saṃvegajātā puna tāpasam—

378. “Ātume itthibhūtāya, dīgharattāya mārīsa.

Yassā me itthibhūtāya, saṃsāre bahubhāsasī”ti—

gāthamāha. Tattha **ātumeti** attani. **Itthibhūtāyā**ti itthibhāvaṃ upagatāya. **Dīgharattāyā**ti dīgharattaṃ, ayaṃ hettha adhippāyo—**itthibhūtāya** attani sabbakālaṃ itthīyeva hoti, udāhu purisabhāvampi upagacchatīti. **Yassā me itthibhūtāyā**ti yassā mayhaṃ itthibhūtāya evaṃ tāva bahusaṃsāre mahesibhāvaṃ Mahāmuni tvaṃ bhāsasi kathesīti attho. “Āhu me¹ itthibhūtāyā”ti vā pāṭho. Tattha **ā**ti anussaraṇatthe nipāto. **Āhu meti**² sayam anussaritaṃ aññātamidaṃ mayā, itthibhūtāya itthibhāvaṃ upagatāya evaṃ mayhaṃ ettakaṃ kālaṃ aparāparuppatti³ ahosi, kasmā? Yasmā⁴ yassā me itthibhūtāya sabbesaṃ anupubbena mahesittamakārayi, kiṃ tvaṃ Mahāmuni saṃsāre bahuṃ bhāsasīti yojanā.

Taṃ sutvā tāpaso ayaṃ niyamo saṃsāre natthi “itthī itthīyeva hoti, puriso puriso evā”ti dassento—

379. “Ahu itthī ahu puriso, pasuyonimpi āgamā.

Evametaṃ atītānaṃ, pariyanto na dissatī”ti—

gāthamāha. Tattha **ahu itthī ahu purisoti** tvaṃ kadāci itthīpi ahosi, kadāci purisopi ahosi. Na kevalaṃ itthipurisabhāvameva, atha kho pasu yonimpi āgamāsi, kadāci pasubhāvampi āgamāsi, tiracchānayonimpi upagatā ahosi. **Evametaṃ atītānaṃ, pariyantona dissatī**ti evaṃ yathāvuttaṃ etaṃ itthibhāvaṃ purisabhāvaṃ tiracchānādibhāvaṃca upagatānaṃ atītānaṃ attabhāvānaṃ pariyanto nāṇacakkhunā mahatā ussāhena passantānampi na dissatī. Na kevalaṃ taveva, atha kho

1. Ātumo (Ka)

3. Aparā ca anuppatti (Sī)

2. Ātumoti (Ka), ātumeti (Sī)

4. Ahosi, tasmā (Sī)

sabbesampi saṃsāre paribbhamantānaṃ sattānaṃ attabhāvassa pariyaṅto na
dissateva na paññāyateva. Tenāha Bhagavā—

“Anamataggoyaṃ bhikkhave saṃsāro, pubbā koṭi na paññāyati
avijjānīvaraṇānaṃ sattānaṃ taṇhāsaṃyojanānaṃ sandhāvataṃ
saṃsaratan”¹.

Evam tena tāpasena saṃsārassa apariyantataṃ kammassakatañca
vibhāventena desitaṃ dhammaṃ sutvā saṃsāre saṃviggahadayā dhamme ca
pasannamānasā vigatasokasallā hutvā attano pasādaṃ sokavigamanañca
pakāsentī—

380. “Ādittam vata maṃ santam, ghatasittamva pāvakaṃ.
Vārinā viya osiñcaṃ, sabbam nibbāpaye daram.

381. Abbahī vata me sallam, sokam hadayanissitam.
Yo me sokaparetāya, patisokam apānudi.

382. Sāham abbūlhasallāsmi, sītibhūtāsmi nibbutā.
Na socāmi na rodāmi, tava sutvā Mamāmunī”^{ti}—

tisso gāthā abhāsi. Tāsam attho hetthā vuttoyeva.

Idāni saṃviggahadayāya ubbariyā paṭipattim dassento Satthā—

383. “Tassa taṃ vacanam sutvā, samaṇassa subhāsitaṃ.
Pattacīvaramādāya, pabbaji anagāriyam.

384. Sā ca pabbajitā santā, agārasmā anagāriyam.
Mettacittam ābhāvesi, brahmalokūpapattiyā.

385. Gāmā gāmam vicarantī, nigame rājadhāniyo.
Uruveḷā nāma so gāmo, yattha kalamakrubbatha.

386. Mettacittam ābhāvetvā, brahmalokūpapattiyā.
Itthiccittam virājetvā, brahmalokūpagā ahū”^{ti}—

catasso gāthā abhāsi.

1. Sam 1. 187 piṭṭhe.

383-4. Tattha **tassā**ti tassa tāpasassa. **Subhāsita**nti suṭṭhu bhāsitaṃ, dhammanti attho. **Pabbajitā santā**ti pabbajjaṃ upagatā samānā, pabbajitvā vā hutvā santakāyavācā. **Mettacitta**nti mettāsahagataṃ cittaṃ. Cittasīsenā mettajjhānaṃ vadati. **Brahmalokūpapattiyā**ti tañca sā mettacittaṃ bhāventī brahmalokūpapattiyā abhāvesi, na vipassanāpāda-kādi-atthaṃ. Anuppanne hi Buddhē brahmavihārādi-ke bhāventā tāpasaparibbājakā yāvadeva bhavasampatti-atthameva bhāvesuṃ.

385-6. **Gāmā gāma**nti gāmato aññaṃ gāmaṃ. **Ābhāvetvā**ti vaḍḍhetvā brūhetvā. “**Ābhāvetvā**”ti keci paṭhanti, tesaṃ a-kāro nipātamattaṃ. **Itthiccittaṃ virājetvā**ti itthibhāve cittaṃ ajjhāsayaṃ abhiruciṃ virājetvā¹ itthibhāve virattacittā hutvā. **Brahmalokūpagā**ti paṭisandhiggahaṇavasena brahmalokaṃ upagamanakā ahoṣi. Sesaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānameva.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā tassā upāsikāya sokaṃ vinodetvā upari catusaccadesanaṃ akāsi, saccapariyosāne sā upāsikā sotāpatti-phale patiṭṭhahi, sampattaparisaṃyā ca desanā sātthikā ahoṣīti.

Ubbaripetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti Khuddakaṭṭhakathāya Petavattusmiṃ

Terasavattupaṭimaṇḍitassa

Dutiyassa Ubbarivaggassa atthasaṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Cūlavagga

1. Abhijjamānapetavatthuvaṇṇanā

Abhijjamāne vārimhīti idaṃ Satthari Veļuvane viharante aññataraṃ luddapetaṃ ārabha vuttaṃ. Bārāṇasiyaṃ kira aparadisābhāge pāraṅgāya Vāsabhagāmaṃ atikkamivā Cundaṭṭhilaṇāmake¹ gāme eko luddako ahosi, so araññe mige vadhitvā vamaṃsaṃ aṅgāre pacitvā khāditvā avasesaṃ paṇṇapuṭe bandhitvā kājena gahetvā gāmaṃ āgacchati². Taṃ bāladārakā gāmadvāre disvā “maṃsaṃ me dehi maṃsaṃ me dehi”ti hatthe pasāretvā upadhāvanti. So tesāṃ thokaṃ thokaṃ maṃsaṃ deti. Athekadivasaṃ maṃsaṃ alabhitvā uddālakapupphaṃ piḷandhitvā bahuṃ ca hatthena gahetvā gāmaṃ gacchantaṃ taṃ dārakā gāmadvāre disvā “maṃsaṃ me dehi maṃsaṃ me dehi”ti hatthe pasāretvā upadhāvimsu, so tesāṃ ekekaṃ pupphamañjarim adāsi.

Atha aparena samayena kālaṃ katvā petesu nibbato naggo virūparūpo bhayānakadassano supinepi³ annapānaṃ ajānanto sīse ābandhita-uddālakakusumamālākalāpo “Cundaṭṭhilāyaṃ ñātakānaṃ santike kiñci labhissāmi”ti Gaṅgāya udake abhijjamāne paṭisotaṃ padasā gacchati. Tena ca samayena Koliyo nāma rañño Bimbisārassa mahāmatto kupitaṃ paccantaṃ vūpasametvā paṇivattento hatthi-assādiparivārabalaṃ thalapathena pesetvā sayāṃ Gaṅgāya nadiyā anusotaṃ nāvāya āgacchanto taṃ petāṃ tathā gacchantaṃ disvā pucchanto—

387. “Abhijjamāne vārimhi, Gaṅgāya idha gacchasi.

Naggo pubbaddhapetova, māladhārī alaṅkato.

Kuhim gamissasi peta, kattha vāso bhavissatī”ti—

gāthamāha. Tattha **abhijjamāneti** padanikkhepena abhijjamāne saṅghāte⁴ **vārimhi Gaṅgāyāti** Gaṅgāya nadiyā udake. **Idhāti** imasmim ṭhāne. **Pubbaddhapetovāti** kāyassa purimaddhena apeto viya apetayoniko

1. Cundaṭṭhikanāmake (Sī)

3. Supinenapi (Sī, I)

2. Gahetvā āgacchati (Ka)

4. Avinassamānasaṅkhāte (Ka)

devaputto viya. Kathaṃ? **Māladhārī alaṅkatoti**, mālāhi piḷandhitvā alaṅkatasīsaggoti attho. **Kattha vāso bhavissatīti** katarasmim gāme dese vā tuyhaṃ nivāso bhavissati, taṃ kathehīti attho.

Idāni yaṃ tadā tena petena Koliyena ca vuttaṃ, taṃ dassetuṃ saṅgītikārā—

388. “Cundaṭṭhilaṃ gamissāmi, peto so iti bhāsati.
Antare vāsabhagāmaṃ, Bārāṇasim ca¹ santike.

389. Tañca disvā mahāmatto, Koliyo iti vissuto.
Sattum bhattañca petassa, pītakañca yugaṃ adā.

390. Nāvāya tiṭṭhamānāya, kappakassa adāpayi.
Kappakassa padinnamhi, ṭhāne petassa dissatha.

391. Tato suvatthavasano, māladhārī alaṅkato.
Ṭhāne ṭhitassa petassa, dakkhiṇā upakappatha.
Tasmā dajjetha petānaṃ, anukampāya punappunan”ti—

gāthāyo avocum.

388. Tattha **Cundaṭṭhilanti** evaṃnāmakaṃ gāmaṃ. **Antare Vāsabhagāmaṃ, Bārāṇasim ca santiketi** Vāsabhagāmassa ca Bārāṇasiyā ca vemajjhe. Antarā-saddayogena hetam sāmyatthe upayogavacanaṃ. Bārāṇasiyā santike hi so gāmoti. Ayaṃ hettha attho—antare Vāsabhagāmassa ca Bārāṇasiyā ca yo Cundaṭṭhilaṇāmako gāmo Bārāṇasiyā avidūre, taṃ gāmaṃ gamissāmīti.

389. **Koliyo iti vissutoti** Koliyoti evaṃpakāsitanāmo². **Sattum bhattañcāti** sattum ceva bhattañca. **Pītakañca yugaṃ adāti** pītakaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ ekaṃ vatthayugaṃ ca adāsi.

390. Kadā adāsīti ce āha **nāvāya tiṭṭhamānāya. Kappakassa adāpayīti** gacchantim nāvaṃ ṭhapetvā tattha ekassa nhāpitassa upāsakassa

1. Bārāṇasiyā ca (Sī, I)

2. Pakāsanaṇāmo (Ka)

dāpesi, dinnamhi vatthayugeti yojanā. **Ṭhāneti** ṭhānaso taṅkhaṇaṅṅeva. **Petassa dissathāti** petassa sarīre paññāyittha, tassa nivāsanapārupanavattham sampajji. Tenāha “**tato suvatthavasano, māladhārī alaṅkato**”ti, suvatthavasano¹ mālabharaṇehi sumaṇḍitapasādhito. **Ṭhāne ṭhitassa petassa, dakkhiṇā upakappathāti** dakkhiṇeyyatthāne ṭhitā panesā dakkhiṇā tassa petassa yasmā upakappati, viniyogaṃ agamāsi. **Tasmā dajjetha petānaṃ, anukampāya punappunanti** petānaṃ anukampāya pete uddissa punappunaṃ dakkhiṇaṃ dadeyyāti attho.

Atha so Koliyamahāmatto taṃ petaṃ anukampamāno dānavidhiṃ sampādetvā anusotaṃ āgantvā sūriye uggacchante Bārāṇasiṃ sampāpuṇi. Bhagavā ca tesaṃ anuggahatthaṃ ākāsenā āgantvā Gaṅgātīre aṭṭhāsi. Koliyamahāmattopi nāvāto otaritvā haṭṭhapahaṭṭho Bhagavantaṃ nimantesi “adhivāsetha me bhante Bhagavā ajjatanāya bhattaṃ anukampaṃ upādāyā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṅhībhāvena. So Bhagavato adhivāsanam viditvā tāvadeva ramaṇīye bhūmibhāge mahantaṃ sākhaṃaṇḍapaṃ upari catūsu ca passesu nānāpirāgavaṇṇavicittavividhavasanasamalaṅkataṃ kāretvā tattha Bhagavato āsanam paññāpetvā adāsi, nisīdi Bhagavā paññatte āsane.

Atha so mahāmatto Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā gandhapupphādīhi pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinna heṭṭhā attano vuttavacanaṃ petassa ca paṭivacanaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā “bhikkhusaṅgho āgacchatū”ti cintesi, cintitasamanantameva buddhānubhāvasaṅcodito suvaṇṇahaṃsagaṇo viya Dhataratthahaṃsarājaṃ bhikkhusaṅgho dhammarājaṃ samparivāresi, tāvadeva mahājano sannipati “uḷārā dhammadesanā bhavissati”ti. Taṃ disvā pasannamānaso mahāmatto Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ paṇītena khādanīyena bhojanīyena santappesi. Bhagavā katabhattakicco mahājanassa anukampāya “Bārāṇasisamīpagāmaṃvāsino sannipatantū”ti adhiṭṭhāsi. Sabbe ca te iddhibalena mahājanā sannipatīmsu, uḷāre cassa pete pākaṭe akāsi. Tesu keci chinnabhinnapilotikakhaṇḍadharā, keci attano

1. Suvatthavasannoti (Sī, I)

keseheva paṭicchāditakopinā, keci naggā yathājātarūpā khuppiṭṭāsābhībhūtā tacapariyonaddhā aṭṭhimattasarīrā ito cito ca paribbhamantā mahājanassa paccakkhato paññāyimsu.

Atha Bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisankhāraṃ abhisankhāsi, yathā te ekajjhaṃ sannipatitvā attanā kataṃ pāpakammaṃ mahājanassa pavedesuṃ. Tamatthaṃ dīpentā saṅgītikārā—

392. “Sātunnavasanā¹ eke, aññe kesaniṅvāsana².
Petā bhattāya gacchanti, pakkamanti disodisaṃ.
393. Dūre eke padhāvitvā, aladdhāva nivattare.
Chātā pamucchitā bhantā, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.
394. Keci tattha papatitvā³, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.
Pubbe akatakalyāṇā, aggidaḍḍhāva ātape.
395. Mayaṃ pubbe pāpadhammā, gharaṇī kulamātarō.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.
396. Pahūtaṃ annapānampi, apissu avakiriyati.
Sammaggate pabbajite, na ca kiñci adamhase.
397. Akammakāmā alasā, sādūkāmā mahagghasā.
Ālopapiṇḍadātāro, paṭiggahe paribhāsīmhasa⁴.
398. Te gharā tā ca dāsiyo, tānevābharaṇāni no.
Te aññe paricārenti, mayaṃ dukkhassa bhāgino.
399. Veṇī vā avaññā honti, rathakārī ca dubbhikā.
Caṇḍālī kapaṇā honti, kappakā ca punappunaṃ.
400. Yāni yāni nihīnāni, kulāni kapaṇāni ca.
Tesu tesveva jāyanti, esā maccharino gati.

1. Sāhunnāvāsino (I), sāhundavāsino (Ka)

3. Te ca tattha papatitā (Ka)

2. Kesaniṅvāsino (Ka)

4. Paribhāsītā (Ka)

401. Pubbe ca katakalyāṇā, dāyakā vītamaccharā.
Sagga te paripūrenti, obhāsenti ca Nandanam.
402. Vejayante ca pāsāde, ramitvā kāmakāmino.
Uccākulesu jāyanti, sabhogesu tato cutā.
403. Kūḷāgāre ca pāsāde, pallaṅke gonakatthate.
Bijitaṅgā morahatthehi, kule jātā yasassino.
404. Aṅkato aṅkam gacchanti, māladhārī alaṅkatā.
Dhātiyo upatiṭṭhanti, sāyaṃ pātaṃ sukhesino.
405. Na yidaṃ akatapuññānaṃ, katapuññānamevidaṃ.
Asokaṃ Nandanam rammaṃ, tidasānaṃ mahāvanaṃ.
406. Sukhaṃ akatapuññānaṃ, idha natthi parattha ca.
Sukhaṅca katapuññānaṃ, idha ceva parattha ca.
407. Tesam saḥabyakāmānaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ bahuṃ.
Katapuññā hi modanti, sagge bhogasamaṅgino”ti—
gāthāyo avocum.

392. Tattha **sātunnavaśanā**¹ chinnabhinnapilotikakhaṇḍanivāsanā.
Eketi ekacce. **Kesaniśanā**² kescheva paṭicchādītakopinā. **Bhattāya**
gacchantīti “appeva nāma ito gatā yattha vā tattha vā kiñci ucchiṭṭhabhattam
vā vamitabhattam³ vā gabbhamalādīkam vā labheyyāma”ti katthacideva
aṭṭhatvā⁴ ghāsatthāya gacchanti. **Pakkamanti disodisanti** disato disam
anekayojanantarīkam ṭhānaṃ pakkamanti.

393. **Dūreti** dūreva ṭhāne. **Eketi** ekacce petā. **Padhāvītvā**ti ghāsatthāya
upadhāvītvā. **Aladdhāva nivattareti** kiñci ghāsam vā pāniyam vā alabhitvā
eva nivattanti. **Pamucchī**tāti khuppipāsādīdukkhena sañjātamucchā.

1. Sāhunnavāsīnoti (I)

3. Vamathubhattam (Sī, I)

2. Kesaniśanānoti (Ka)

4. Āgantvā (Sī, I)

bhantāti paribbhamantā. **Bhūmiyaṃ paṭisumbhitāti** tāya eva mucchāya uppattiyā ṭhatvā avakkhittamattikāpiṇḍā viya vissussitvā pathaviyaṃ patitā.

394. **Tatthāti** gataṭṭhāne. **Bhūmiyaṃ paṭisumbhitāti** papāte patitā viya jighacchādiddukkheṇa ṭhātum asamatthabhāvena bhūmiyaṃ patitā, tattha vā gataṭṭhāne ghāsādīnaṃ alābhena chinnāsā hutvā kenaci paṭimukhaṃ sumbhitaṃ pothitā viya bhūmiyaṃ patitā hontīti attho. **Pubbe akatakalyāṇāti** purimabhāve akatakusalā. **Aggidaddhāva ātapeti** nidāghakāle ātapaṭṭhāne agginā daddhā viya, khuppiṭṭhāgginā ḍayhamānā mahādukkhaṃ anubhavanti attho.

395. **Pubbeti** atītabhāve. **Pāpadhammāti** issukīmaccharī-ādibhāvena lāmakasabhāvā. **Gharaṇīti** gharasāminiyo. **Kulamātaroti** kuladārakānaṃ mātarō, kulapurisānaṃ vā¹ mātarō. **Dīpanti** paṭiṭṭhaṃ, puññanti attho. Tañhi sattānaṃ sugatīsu paṭiṭṭhābhāvato² “paṭiṭṭhā”ti vuccati. **Nhākamhāti** na karimha.

396. **Pahūtanti** bahum. **Annapānampīti** annaṅca pānaṅca. **Apissu avakiriyatīti sūti** nipātamattaṃ, api avakiriyati chaṭṭiyati³. **Sammaggateti** sammā gate sammā paṭipanne sammā paṭipannāya. **Pabbajiteti** pabbajitāya. Sampadāne hi idaṃ bhummavacanaṃ. Sammaggate vā pabbajite sati labbhamāneti attho. **Na ca kiñci adamhaseti** “kiñcimattampi deyyadhammaṃ nādamhā”ti vipaṭisārābhibhūtā vadanti.

397. **Akammakāmāti** sādhuhi akattabbaṃ kammaṃ akusalaṃ kāmentīti akammakāmā, sādhuhi vā kattabbaṃ kusalaṃ kāmentīti kammakāmā, na kammakāmāti akammakāmā⁴, kusaladhammesu acchandikāti attho. **Alasāti** kusitā kusalakammakaraṇe nibbīriyā. **Sādukāmāti** sātamadhuravatthupiyā⁵. **Mahagghasāti** mahābhojanā, ubhayenāpi sundaraṅca madhuraṅca bhojanaṃ labhitvā atthikānaṃ kiñci adatvā sayameva

1. Kulapurisānaṃ vā (Sī)

2. Sattānaṃ gati (Ka)

3. Chāḍiyati (Sī)

4. Sādhuhi vā kattabbaṃ kusalaṃ na kāmentīti akammakāmā, na kammakāmā vā akammakāmā (Sī)

5. Sādumadhuravatthupiyā (Ka)

bhuñjitāroti dasseti. **Ālopapiṇḍadātāroti** ālopamattassapi bhojanapiṇḍassa dāyakā. **Paṭiggaheti**¹ tassa paṭiggaṇhanake. **Paribhāsimhaseti** paribhavaṃ karontā bhāsimha, avamaññimha uppaṇḍimhā cāti attho.

398. **Te gharāti** yattha mayam pubbe “amhākaṃ gharan”ti mamattam akarimhā, tāni gharāni yathāḥhitāni, idāni no na kiñci upakappatīti adhippāyo. **Tā ca dāsiyo tānevābharaṇāni** noti etthāpi eseva nayo. Tattha **noti** amhākaṃ. **Teti** te gharādike. **Aññe paricārenti**², paribhogādivasena viniyogaṃ karontīti attho. **Mayam dukkhassa bhāginoti** mayam pana pubbe kevalam kīlanappasutā hutvā sāpateyūṃ pahāya gamanīyam anugāmikaṃ kātuṃ ajānantā idāni khuppiṇādidukkhassa bhāgino bhavāmāti attānam garahantā vadanti.

399. Idāni yasmā petayonito cavitvā manussesu uppajantāpi sattā yebhuyyena tasseva kammaṃ vipākāvasesena hīnajātikā kapaṇavuttinova honti, tasmā tamattham dassetuṃ “**veṇivā**”ti-ādinā dve gāthā vuttā. Tattha **veṇivāti** venajātikā³, vilīvakārā naḷakārā hontīti attho. **Vā-saddo** aniyamattho. **Avaññāti** avaññeyyā, avajānitabbāti vuttam hoti. “Vambhanā”ti vā pāḥho, pārehi bādhanīyāti attho. **Rathakārīti** cammakārino. **Dubbhikāti** mittadubbhikā mittānam bādhi⁴. **Caṇḍālīti** caṇḍārajātikā. **Kapaṇāti** vanibbakā⁵ ativiya kārūññappattā. **Kappakāti** kappakajātikā, sabbattha “honti punappunan”ti yojanā, aparāparampi imesu nihīnakulesu uppajantīti vuttam hoti.

400. **Tesu tesveva jāyantīti** yāni yāni aññānīpi nesādapukkusakulādīni kapaṇāni ativiya vambhaniyāni paramaduggatāni ca, tesu tesu eva nihīnakulesu macchariyamalena petesu nibbattitvā tato cutā nibbattanti. Tenāha “**esā maccharino gatī**”ti.

1. Paṭiggāhakeṭi (Sī)

3. Veṇijātikā (Sī)

5. Varākā (Sī, I)

2. Aññeti apare. Parihārentīti paricārenti (Sī)

4. Dubbhikāti mittānam bādhi (Ka)

401. Evaṃ akatapuññānaṃ sattānaṃ gatim dassetvā idāni katapuññānaṃ gatim dassetuṃ “**pubbe ca katakalyāṇā**”ti satta gāthā vuttā. Tattha **saggam te paripūrentī**ti ye pubbe purimajātiyaṃ katakalyāṇā dāyakā dānapuññābhiratā vigatamalamaccherā, te attano rūpasampattiyā ceva parivārasampattiyā ca saggam devalokaṃ paripūrenti paripuṇṇaṃ karonti. **Obhāsenti ca Nandananti** na kevalaṃ paripūrentiyeva, atha kho kapparukkadhānaṃ pabhāhi sabhāveneva obhāsamaṇampi Nandanavanaṃ attano vatthābharaṇajutīhi sarīrappabhāya ca abhibhavitvā ceva obhāsetvā ca jotenti.

402. **Kāmakāminoti** yathicchitesu kāmaguṇesu¹ yathākāmaṃ paribhogavanto. **Uccākulesūti** uccesu khattiyakulādisu kulesu. **Sabhogesūti** mahāvibhavesu. **Tato cutāti** tato devalokato cutā.

403. **Kūṭāgāre ca pāsādeti** kūṭāgāre ca pāsāde ca. **Bījitaṅgāti** bījīyamānadehā. **Morahatthehīti** morapiñchapaṭimaṇḍitabājanīhatthehi. **Yasassinoti** parivāravanto ramantīti adhippāyo.

404. **Aṅkato aṅkaṃ gacchantīti** dārakakālepi ñātīnaṃ dhātīnañca aṅkaṭṭhānato aṅkaṭṭhānameva gacchanti, na bhūmitalanti adhippāyo. **Upatīṭṭhantīti** upatīṭṭhānaṃ karonti. **Sukhesinoti** sukhamicchantā, “mā sītaṃ vā uṇhaṃ vā”ti appakampi dukkhaṃ pariharantā upatīṭṭhantīti adhippāyo.

405. **Na yidaṃ akatapuññānanti** idaṃ sokavatthu-abhāvato asokaṃ rammaṃ ramaṇiyaṃ tidasānaṃ Tāvatiṃsadevānaṃ **mahāvanaṃ** mahā-upavanabhūtaṃ **Nandanaṃ** Nandanavanaṃ akatapuññānaṃ na hoti, tehi laddhuṃ na sakkāti attho.

406. **Idhāti** imasmiṃ manussaloke visesato puññaṃ karīyati, taṃ sandhāyāha. **Idhāti** vā diṭṭhadhamme. **Paratthāti** samparāye.

407. **Tesanti** tehi yathāvuttehi devehi. **Sahabyakāmānanti** sahabhāvaṃ icchantehi. **Bhogasamaṅginoti** bhogehi samannāgatā,

1. Kāmesu kāmaguṇesu (Si)

dibbehi pañcākāmaguṇehi samappitā modantīti attho. Sesam uttānatthameva.

Evam tehi petehi sādharmaṇato¹ attanā katakammaṣṣa ca gatiyā puññakammaṣṣa ca gatiyā paveditāya samviggamanassa koḷiyāmaccapamukhassa tattha sannipatitassa mahājanassa ajjhāsayānurūpaṃ Bhagavā vitthārena dhammaṃ desesi, desanāpariyosāne caturāsītiyā paṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Abhijjamānapetavattuvuṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sānavāsittherapetavattuvuṇṇanā

Kuṇḍināgariyo theroti idaṃ Satthari Veḷuvane viharante āyasmato Sānavāsittherassa² nātīpete ārabba vuttam. Atīte kira Bārāṇasiyaṃ Kitavassa nāma rañño putto uyyānakīlaṃ kīlitvā nivattanto Sunettaṃ nāma Paccekabuddhaṃ piṇḍāya caritvā nagarato nikkhamantaṃ disvā issariyamadamatto hutvā “kathañhi nāma mayhaṃ añjaliṃ akatvā ayaṃ muṇḍako gacchatī”ti paduṭṭhacitto hatthikkhandhato otarivā “kacci te³ piṇḍapāto laddho”ti ālapanto hatthato pattaṃ gahetvā pathaviyaṃ pātetvā bhindi. Atha naṃ sabbattha tādibhāvappattiyā nibbikāraṃ karuṇāvippahārasomanassanipātapasannacittameva⁴ olokentaṃ aṭṭhānāghātena⁵ dūsitacitto “kiṃ maṃ Kitavassa rañño puttaṃ na jānāsi, tvaṃ olokayanto mayhaṃ kiṃ karissasī”ti vatvā avahasanto pakkāmi. Pakkantamattasseva cassa narakaggidāhapaṭibhāgo balavasarīradāho uppajji. So tena mahāsantāpenābhībhūtakāyo atibālhaṃ dukkhavedanābhitunno kālaṃ katvā Avīcimahāniraye nibbatti.

So tattha dakkhiṇapassena vāmapassena uttāno avakujjoti bahūhi pakārehi parivattitvā caturāsīti vassasahassāni paccitvā

1. Ārādhanato (Sī), ādhāraṇato (I) 2. Sānavāsittherassa (Sī, I) 3. Kacci vo (Sī, I)
 4. Karuṇāvippahārasommasomanassanayanānipātipapasannacittameva (Sī)
 5. Accharāghātenapi (Ka)

tato cuto petesu aparimitakālaṃ khuppipāsādiddukkhaṃ anubhavitvā tato cuto imasmiṃ Buddhuppāde Kuṇḍinagarassa samīpe Kevaṭṭagāme nibbatti, tassa jātissaraññaṃ uppajji, tena so pubbe attanā anubhūtapubbaṃ dukkhaṃ anussaranto vayappattopi pāpabhayena ñātakehipi saddhiṃ macchabandhanatthaṃ na gacchati. Tesu gacchantesu macche ghātetuṃ anicchanto nilīyati, gato ca jālaṃ bhindati, jīvante vā macche gahetvā uduke vissajjeti, tassa taṃ kiriyaṃ arocantā ñātakā gehato taṃ niharimsu. Eko panassa bhātā sinehabaddhahadayo¹ ahosi.

Tena ca samayena āyasmā Ānando Kuṇḍinagaraṃ upanissāya Sāṇapabbate² viharati. Atha so Kevaṭṭaputto ñātakehi pariccatto hutvā ito cito ca paribbhamanto taṃ padesaṃ patto bhojanavelāya therassa santikaṃ upasaṅkami. Thero taṃ pucchitvā bhojanena atthikabhāvaṃ ñatvā tassa bhattaṃ datvā katabhattakicco sabbaṃ taṃ pavattim ñatvā dhammakathāya pasannamānasaṃ³ ñatvā “pabbajissasi āvuso”ti. Āma bhante pabbajissāmīti. Thero taṃ pabbājetvā tena saddhiṃ Bhagavato santikaṃ agamāsi. Atha naṃ Satthā āha “Ānanda imaṃ sāmaṇeraṃ anukampeyyāsi”ti. So ca akatakusalattā appalābho ahosi. Atha naṃ Satthā anuggaṇhanto bhikkhūnaṃ paribhogatthāya pānīyaghaṭṭānaṃ paripūraṇe niyojesi. Taṃ disvā upāsakā tassa bahūni niccabhattāni paṭṭhapesuṃ.

So aparena samayena laddhūpasampado arahattaṃ patvā thero hutvā dvādasahi bhikkhūhi saddhiṃ sāṇapabbate vasi. Tassa pana ñātakā pañcasatamattā anupacitakusalakammā upacitamaccherādipāpadhammā kālaṃ katvā petesu nibbattimsu. Tassa pana mātāpitaro “esa amhehi pubbe gehato nikkadḍhito”ti sārājjamānā⁴ taṃ anupasaṅkamtivā tasmim baddhasinehaṃ bhātikaṃ pesesuṃ. So therassa gāmaṃ piṇḍāya pavitṭhasamayā dakkhiṇajāṇumaṇḍalaṃ pathaviyaṃ patitṭhāpetvā katañjali attānaṃ

1. Sinehena somhahadayo (Sī)

3. Taṃ pasannamānasaṃ (Sī, I)

2. Sānuvāsipabbate (Sī, I)

4. Lajjāyamānā (Sī, I)

dassetvā “**mātā pitā ca te¹ bhante**”ti-ādigāthā avoca. **Kuṇḍināgariyo** theroti-ādayo pana ādito pañca gāthā tāsari sambandhadassanattamā dhammasaṅgāhakehi ṭhapitā.

408. “Kuṇḍināgariyo thero, Sāṇavāsini²vāsiko.
Potṭhapādoti nāmena, samaṇo bhāvitindriyo.
409. Tassa mātā pitā bhātā, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.
410. Te duggatā sūcikaṭṭā, kilantā naggino kisā.
Uttasantā³ mahattāsā, na dassenti kurūrino⁴.
411. Tassa bhātā vitaritvā, naggo ekapathekako.
Catukuṇḍiko bhavitvāna, therassa dassayī’tumari.
412. Thero cāmanasikatvā, tuṅhībhūto atikkami⁵.
So ca viññāpayī theram, ‘bhātā petagato aham’.
413. Mātā pitā ca te bhante, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.
414. Te duggatā sūcikaṭṭā, kilantā naggino kisā.
Uttasantā mahattāsā, na dassenti kurūrino.
415. Anukampassu kāruṇiko, datvā anvādisāhi no.
Tava dinnena dānena, yāpessanti kurūrino”ti.

408-9. Tattha **Kuṇḍināgariyo** theroti evaṃnāmake nagare Jātasariṇvaḍḍhatthero, “Kuṇḍikanagara thero”tipi pāṭho, so evattho. **Sāṇavāsini²vāsikoti** Sāṇapabbatavāsī. **Potṭhapādoti** nāmenāti nāmena Potṭhapādo nāma. **Samaṇoti** samitapāpo. **Bhāvitindriyoti** ariyamaggabhāvanāya bhāvitasaddhādi-indriyo, arahāti attho. **Tassāti** tassa Sāṇavāsitherassa. **Duggatāti** duggatigatā.

1. Vo (Sī, Syā)

2. Sāṇavāsini²vāsiko (Sī, I)

3. Ottappantā (Ka)

4. Kuruddino (Ka)

5. Apakkami (Sī, I)

410. **Sūcikaṭṭā**ti pūtinā lūkhagattā aṭṭakā, sūcikaṭṭā laddhanāmāya khuppiṭṭāsāya aṭṭā pīlitā¹. “Sūcikaṭṭhā”ti keci paṭṭanti, sūcicchiddasadisamukhadvārāti attho. **Kilantā**ti kilantakāyacittā. **Nagginoti** naggarūpā niccolā. **Kisā**ti aṭṭhittacamatasarīratāya kisadehā. **Uttasantā**ti² “ayaṃ samaṇo amhākaṃ putto”ti ottappena utrāsāṃ āpajjantā. **Mahattāsā**ti attanā pubbe katakammaṃ paṭicca sañjātamahābhayā. **Na dassenti**ti attānaṃ na dassenti, sammukhībhāvaṃ na gacchanti. **Kurūrinoti** dāruṇakammantā.

411. **Tassa bhātā**ti Sāṇavāsittherassa bhātā. **Vitaritvā**ti vitiṇṇo hutvā, ottappasantāsabhayāti³ attho. Vitaritvāti vā pāṭho, turito hutvā, taramānarūpo hutvāti vuttaṃ hoti. **Ekapatheti** ekapadikamagge. **Ekakoti** ekiko adutiyo. **Catukuṇḍiko bhavitvānā**ti catūhi aṅgehi kuṇḍeti attabhāvaṃ pavattetīti catukuṇḍiko, dvīhi jāṇūhi dvīhi hatthehi gacchanto tiṭṭhanto ca, evambhūto hutvāti attho. So hi evaṃ purato kopīnapaṭicchādanā hotīti tathā akāsi. **Therassa dassayī**’tumanti therassa attānaṃ uddisayi dassesi.

412. **Amanasikatvā**ti “ayaṃ nāma eso”ti evaṃ manasi akaritvā anāvajjetvā. **So cāti** so peto. **Bhātā petagato ahanti** “ahaṃ atītattabhāve bhātā, idāni petabhūto idhāgato”ti vatvā viññāpayi theranti yojanā.

413-5. Yathā pana viññāpayi, taṃ dassetuṃ “**mātā pitā cā**”ti-ādinā tisso gāthā vuttā. Tattha **mātā pitā ca teti** tava mātā ca pitā ca. **Anukampassūti** anuggaṇha anudayaṃ karohi. **Anvādisāhīti** ādisa. **Noti** amhākaṃ. **Tava dinnenā**ti tayā dinnena.

1. Sūcikaṭṭāti sūcinā lūkhavatthādinā aṭṭikā. Sūcigattāti vā pāṭho, vijjhanatthena sūcikaṭṭāti laddhanāmāya khuppiṭṭāsāya aṭṭitā pīlitā (Sī, I)

2. Ottappantāti (Ka)

3. Ottappantāsā hontīti (Ka)

Taṃ sutvā thero yathā paṭipajji, taṃ dassetuṃ—

416. “Thero caritvā piṇḍāya, bhikkhū aññe ca dvādasa.
Ekajjhaṃ sannipatimsu, bhattavissaggakāraṇā.
417. Thero sabbeva te āha, yathāladdhaṃ dadātha me.
Saṃghabhattaṃ karissāmi, anukampāya ñātināṃ.
418. Niyyādayimsu therassa, thero saṃghaṃ nimantayi.
Datvā anvādisi thero, mātu pitu ca bhātuno.
‘Idaṃ me ñātināṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo.
419. Samanantarānuddiṭṭhe, bhojanaṃ udapajjatha.
Sucim paṇītaṃ sampannaṃ, anekarasabyañjanaṃ.
420. Tato uddassayī¹ bhātā, vaṇṇavā balavā sukhī.
Pahūtaṃ bhojanaṃ bhante, passa naggāmhase mayāṃ.
Tathā bhante parakkama, yathā vatthaṃ labhāmase.
421. Thero saṅkārakūṭamhā², uccinitvāna nantake.
Pilotikaṃ paṭaṃ katvā, saṃghe cātuddise adā.
422. Datvā anvādisi thero, mātu pitu ca bhātuno.
‘Idaṃ me ñātināṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo’.
423. Samanantarānuddiṭṭhe, vatthāni udapajjisuṃ.
Tato suvatthavasano, therassa dassayī³tumaṃ.
424. Yāvataṃ Nandarājassa, vijitasmim paṭicchadā.
Tato bahutarā bhante, vatthāna’cchādanāni no.
425. Koseyyakambalīyāni⁴, Khomakappāsikāni ca.
Vipulā ca mahagghā ca, tepā’kāse’valambare.

1. Uddisayī (Si, Ka)

3. Therassuddisayī (Ka)

2. Saṅkārakūṭato (Ka)

4. Koseyyakambalāneva (Ka)

426. Te mayam paridahāma, yam yam hi manaso piyam.
Tathā bhante parakkama, yathā geham labhāmase.
427. Thero paṇṇakuṭim katvā, saṅghe cātuddise adā.
Datvā ca anvādisī thero, mātu pitu ca bhātuno.
'Idam me ñātīnam hotu, sukhitā hontu ñātayo'.
428. Samanantarānuddiṭṭhe, gharāni udapajjisum.
Kūṭāgāranivesanā, vibhattā bhāgasō mitā.
429. Na manussesu idisā, yādisā no gharā idha.
Api dibbesu yādisā, tādisā no gharā idha.
430. Daddallamānā ābhenti, samantā caturō disā.
Tathā bhante parakkama, yathā pānīyam labhāmase.
431. Thero karaṇam¹ pūretvā, saṅghe cātuddise adā.
Datvā anvādisī thero, mātu pitu ca bhātuno.
'Idam me ñātīnam hotu, sukhitā hontu ñātayo'.
432. Samanantarānuddiṭṭhe, pānīyam udapajjatha.
Gambhīrā caturassā ca, pokkharañño sunimmitā.
433. Sītodikā suppatitthā, sītā appaṭigandhiyā.
Padumuppalasañchannā, vārikiñjakkhapūritā.
434. Tattha nhatvā pivitvā ca, therassa paṭidassayum.
Pahūtam pānīyam bhante, pādā dukkhā phalanti no.
435. Āhiṇḍamānā khañjāma, sakkhare kusakaṇṭake.
Tathā bhante parakkama, yathā yānam labhāmase.
436. Thero sipāṭikam laddhā, saṅghe cātuddise adā.
Datvā anvādisī thero, mātu pitu ca bhātuno.
'Idam me ñātīnam hotu, sukhitā hontu ñātayo'.

437. Samanantarānuddiṭṭhe, petā rathena māgamuṃ.
Anukampitamha bhadante, bhattenacchādanena ca.

438. Gharena pānīyadānena, yānadānena cūbhayaṃ.
Muniṃ kārūṇikam loke, bhante vanditumāgatā”ti—
gāthāyo āhamsu.

416-7. Tattha **thero caritvā piṇḍāyāti** thero piṇḍapātacārikāya caritvā.
Bhikkhū aññe ca dvādasāti therena saha vasantā aññe ca dvādasā bhikkhū
ekajjham ekato sannipatiṃsu. Kasmāti ce? **Bhattavissaggakāraṇāti**
bhattakiccakāraṇā bhuñjananimittam. **Teti** te bhikkhū. **Yathāladdhanti** yaṃ
yaṃ laddham. **Dadāthāti** detha.

418. **Niyyādayiṃsūti** adamsu. **Samgham nimantayīti** te eva dvādasā
bhikkhū samghuddesavasena taṃ bhattam dātum nimantesi. **Anvādisīti**
ādisi. Tattha yesam anvādisi, te dassetum “**mātu pitu ca bhātuno, idam me**
ñātīnam hotu, sukhitā hontu ñātayo”ti vuttam.

419. **Samanantarānuddiṭṭheti** uddiṭṭhasamanantameva. **Bhojanam**
udapajjathāti tesam petānam bhojanam uppajji. Kīdisanti āha “**sucin**”ti-ādi.
Tattha **anekarasabyañjananti** nānārasehi byañjanehi yuttam, atha vā
anekarasam anekabyañjanañca. **Tatoti** bhojanalābhato pacchā.

420. **Uddassayī bhātāti** bhātikabhūto peto therassa attānam dassesi.
Vañṇavā balavā sukhīti tena bhojanalābhena tāvadeva rūpasampanno
balasampanno sukhitova hutvā. **Pahūtam bhojanam bhanteti** bhante tava
dānānubhāvena pahūtam anappakam bhojanam amhehi laddham. **Passa**
naggāmhaseti olokehi, naggikā pana amha, tasmā tathā bhante **parakkama**
payogam karohi. **Yathā vattham labhāmeti** yena pakārena yādisena
payogena sabbeva mayam vatthāni labheyyāma, tathā vāyamathāti attho.

421. **Saṅkarakūṭamhāti** tattha tattha saṅkārattānato. **Uccinitvānāti**
gavesanavasena gahetvā. **Nantaketi** chinnapariyante

chaḍḍitadussakhaṇḍe. Te pana yasmā khaṇḍabhūtā pilotikā nāma honti, tāhi ca thero cīvaram katvā saṅghassa adāsi, tasmā āha “**pilotikaṃ paṭam katvā, saṅghe cātuddise adā**”ti. Tattha **Saṅghe cātuddise adāti** catūhipi disāhi āgatabhikkhusaṅghassa adāsi. Sampadānatthe hi idaṃ bhumvacanam.

423-4. **Suvatthavasanti** sundaravatthavasano. **Therassa dassayī**’tumanti therassa attānam dassayī dassesi, pākaṭo ahoṣi. Paṭicchādayati etthāti **paṭicchadā**.

428-9. **Kūṭāgāranivesanāti** kūṭāgārabhūtā tadaññanivesanasañkhātā ca gharā. Liṅgavipallāsavasena hetam vuttam. **Vibhattāti** samacaturassa-āyatavaṭṭasaṅghānādivasena vibhattā. **Bhāgasō mitāti** bhāgena paricchinnā. **Noti** amhākam. **Idhāti** imasmim petaloke. **Api dibbesūti apīti** nipātamattam, devalokesūti attho.

431. **Karaṇanti** dhamakaraṇam¹. **Pūretvāti** udakassa pūretvā. **Vārikiṅjakkhapūritāti** tattha tattha vārimatthake padumuppālādīnam kesarabhārehi sañchāditavasena² pūritā. **Phalantīti** pupphanti, paṅhikapariyantādīsu vidālentīti attho.

435-6. **Āhiṇḍamānāti** vicaramānā. **Khañjāmāti** khañjanavasena gacchāma. **Sakkhare kusakaṅṭaketi** sakkharavati kusakaṅṭakavati ca bhūmibhāge, sakkhare kusakaṅṭake ca akkamantāti attho. **Yānanti** rathavayhādikaṃ yaṅkiñci yānam. **Sipāṭikanti** ekapaṭala-upāhanam.

437-8. **Rathena māgamunti** makāro padasandhikaro, rathena āgamaṃsu. **Ubhayanti** ubhayena dānena, yānadānena ceva bhattādicatupaccayadānena ca. Pāṇiyadānena hettha bhesajjadānampi saṅgahitam. Sesam hetthā vuttanayattā uttānamevāti.

1. Karakanti dhammakaraṇam (Sī, I)

2. Kesarabhāgehi sañchannavasena (Ka)

Thero taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā “yathā ime etarahi, evaṃ tvampi ito anantarātīte attabhāve peto hutvā mahādukkhaṃ anubhavī”ti vatvā therena yācito Suttapetavattuṃ kathetvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano sañjātasamvego dānasīlādipuñṇakammanirato ahosīti.

Sānavāsiththerapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Rathakārapetivattuvaṇṇanā

Veḷuriyathambhaṃ ruciraṃ pabhassaranti idaṃ Satthari Sāvattiyaṃ viharante aññataraṃ petiṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Kassapassa Bhagavato kāle aññatarā itthī silācārasampannā kalyāṇamittasannissayena sāsane abhippasannā suvibhattavicitrabhittithambhasopānabhūmitalaṃ ativiya dassanīyaṃ ekaṃ āvāsaṃ katvā tattha bhikkhū nisīdāpetvā paṇītena āhārena parivisitvā bhikkhusamghassa niyyādesi. Sā aparena samayena kālaṃ katvā aññassa pāpakammaṃ vasena Himavati pabbatarāje rathakāradahaṃ nissāya vimānapetī hutvā nibbatti, tassā samghassa āvāsadānapuñṇānubhāvena sabbaratanamayaṃ uḷāraṃ ativiya samantato pāsādikaṃ manoharaṃ ramaṇīyaṃ pokkharāṇīyaṃ Nandanavanasadisāṃ upasobhitā¹ vimānaṃ nibbatti, sayañca suvaṇṇavaṇṇā abhirūpā dassanīyā pāsādikā ahoṣi.

Sā tattha purisehi vināva dibbasampattiṃ anubhavanti viharati². Tassā tattha dīgharattaṃ nippurisāya vasantiyā anabhirati uppannā. Sā ukkaṇṭhitā hutvā “attheso upāyo”ti cintetvā dibbāni ambapakkāni nadiyaṃ pakkhipati. Sabbaṃ kaṇṇamuṇḍapetivattuṃmiṃ āgatanayeneva veditabbaṃ. Idha pana Bārāṇasivāsī eko māṇavo Gaṅgāyaṃ tesu³ ekaṃ ambaphalaṃ disvā tassa pabhavaṃ gavesanto anukkamena taṃ ṭhānaṃ gantvā nadiṃ disvā tadanusārena tassā vasanaṭṭhānaṃ gato. Sā taṃ disvā attano

1. Rūpasobhitā (Ka)

2. Vasati (Sī, I)

3. Gatesu (Ka)

vasanaṭṭhānaṃ netvā paṭisanthāraṃ karontī nisīdi. So tassā
vasanaṭṭhānasampattim disvā pucchanto—

439. “Veḷuriyathambhaṃ ruciraṃ pabhassaraṃ,
Vimānamāruyha anekacittaṃ.
Tatthacchasi devi mahānubhāve,
Pathaddhani pannaraseva cando¹.
440. Vaṇṇo ca te kanakassa sannibho,
Uttattarūpo bhusa dassaneyyo.
Pallaṅkasetṭhe atule nisinnā,
Ekā tuvaṃ natthi ca tuyha sāmiko.
441. Imā ca te pokkharāṇī samantā,
Pahūtamalyā bahupuṇḍarīkā.
Suvaṇṇacuṇṇehi samantamotthatā,
Na tattha paṅko paṅako ca vijjati,
442. Haṃsā cime dassanīyā manoramā,
Udakasmimanupariyanti sabbadā.
Samayya vaggū’panadanti sabbe,
Bindussarā dundubhīnaṃva ghoso.
443. Daddallamānā yasasā yasassinī,
Nāvāya ca tvaṃ avalamba tiṭṭhasi.
Āḷārapamhe hasite piyaṃvade,
Sabbāṅgakalyāṇi bhusaṃ virocasi.
444. Idam vimānaṃ virajaṃ same ṭhitam,
Uyyānavantaṃ² ratinandivaḍḍhanaṃ.
Icchāmahaṃ nāri anomadassane,
Tayā saha Nandane idha moditun”ti—

imā gāthā abhāsi.

1. Candimā (St)

2. Uyyānavanaṃ (Ka)

439. Tattha **tatthā**ti tasmim̄ vimāne. **Acchāsī**ti icchiticchitakāle nisīdasi. **Devī**ti tam̄ ālapati. **Mahānubhāveti** mahatā dibbānubhāvena samannāgate. **Pathaddhanī**ti attano pathabhūte addhani, gaganatalamaggeti¹ attho. **Pannaraseva candoti** puṇṇamāsiyaṃ paripuṇṇamaṇḍalo cando viya vijjotamānāti attho.

440. **Vaṇṇo ca te kanakassa sannibhoti** tava vaṇṇo ca uttattasiṅṅisuvanṇena sadiso ativiya manoharo. Tenāha “**uttattarūpo bhusa dassaneyyo**”ti. **Atuleti** mahārahe. **Atuleti** vā devatāya ālapanam̄, asadisarūpeti attho. **Natthi ca tuyha sāmikoti** tuyham̄ sāmiko ca natthi.

441. **Pahūtamalyāti** kamalakuvalayādibahuvidhakusumavatiyo. **Suvaṇṇacunṇehī**ti suvaṇṇavālukāhi. **Samantamotthatāti**² samantato okiṇṇā. **Tatthā**ti tāsū pokkharāṇisu. **Paṅko paṅako cāti** kaddamo vā udakapicchillo³ vā na vijjati.

442. **Haṃsā cime dassaniyā manoramāti** ime haṃsā ca dassanasukhā manoramā ca. **Anupariyantī**ti anuvaranti. **Sabbadāti** sabbesu utūsu. **Samayyāti** saṅgama. **Vaggū**ti madhuraṃ. **Upanadantī**ti vikūjanti. **Bindussarāti** avisaṭṭassarā⁴ sampiṇḍitassarā. **Dundubhīnamva ghosoti** vaggubindussarabhāvena dundubhīnam̄ viya tava pokkharāṇiyaṃ haṃsānam̄ ghosoti attho.

443. **Daddallamānāti** ativiya abhijalantī. **Yasasāti** deviddhiyā. **Nāvāyāti** doṇiyaṃ. Pokkharāṇiyaṃ hi paduminiyaṃ suvaṇṇanāvāya mahārahe pallaṅke nisīditvā udakakīlaṃ kīlantim̄ petim̄ disvā evamāha. **Avalambāti** avalambitvā apassenam̄ apassāya. **Tiṭṭhasī**ti idam̄ ṭhānasaddassagatinivatti-atthattā gatiyā paṭikkhepavacanam̄, “nisajjasī”ti vā pāṭho, nisīdasiccevassa attho daṭṭhabbo. **Āḷārapamheti** vellitadīghanīlapakhume. **Hasiteti** hasitamahāhasitamukhe⁵. **Piyam̄vadeti** piyabhāṇinī. **Sabbaṅgakalyāṇī**ti sabbehi aṅgehi sundare, sobhanasabbaṅgapaccaṅgīti attho. **Virocasī**ti virājesi.

1. Gaganatalamatthaketi (Sī)

3. Udakapicchilo (Sī)

5. Hasitavatī ca hasitamukhīpi (Sī)

2. Samantamotatāti (Sī)

4. Avissaṭṭhasarā (Sī, I)

444. **Virajanti** vigatarajaṃ niddosaṃ. **Same** **ṭhitanti** same bhūmibhāge ṭhitam, caturassasobhitatāya vā samabhāge ṭhitam, samantabhaddakanti attho. **Uyyānavantanti** Nandanavanasahitam¹. **Ratinandivaḍḍhananti** ratiñca nandiñca vaḍḍhetīti ratinandivaḍḍhanam, sukhasa ca pītiyā ca samvaḍḍhananti attho. **Nārīti** tassā ālapanam. **Anomadassaneti** paripuṇṇa-aṅgapaccaṅgatāya aninditadassane². **Nandaneti** Nandanakare. **Idhāti** Nandanavane, vimāne vā. **Moditunti** abhiramitum icchāmīti yojanā.

Evam tena māṇavena vutte sā vimānapetidevatā³ tassa paṭivacanam dentī—

445. “Karoḥi kammaṃ idha vedanīyaṃ,
Cittañca te idha nihitam bhavatu⁴.
Kativāna kammaṃ idha vedanīyaṃ,
Evam mamaṃ lacchasi kāmakāminin”ti—

gāthamāha. Tattha **karoḥi kammaṃ idha vedanīyanti** idha imasmim dibbaṭṭhāne vipaccanakaṃ vipākadāyakaṃ kusalakammaṃ karohi pasaveyyāsi. **Idha nihitanti** idhūpanītam⁵, “idha ninnan”ti vā pāṭho, imasmim ṭhāne ninnam poṇam pabbhāram tava cittaṃ bhavatu hotu. **Mamanti** maṃ. **Lacchasīti** labhissasi.

So māṇavo tassā vimānapetiyā vacanam sutvā tato manussapatham gato tattha cittaṃ paṇidhāya tajjam puññakammaṃ katvā na cirasseva kālam katvā tattha nibbatti tassā petiyā sahabyatam. Tamattham pakāsentā saṅgītikārā—

446. “Sādhūti so tassā paṭissuṇitvā,
Akāsi kammaṃ tahim vedanīyaṃ.
Kativāna kammaṃ tahim vedanīyaṃ,
Upapajji so māṇavo tassā sahabyatan”ti—

osānagāthamāhamsu. Tattha **sādhūti** sampaṭicchane nipāto. **Tassāti** tassā vimānapetiyā. **Paṭissuṇitvāti** tassā vacanam sampaṭicchitvā. **Tahim**

1. Uyyānavananti nandanavanasadisam (Ka)

2. Anūnadassane (Ka)

4. Idha natañca hotu (Ka)

3. Vimānadevatā (Sī, I)

5. Idha natanti idhapi natam (Ka)

vedanīyanti tasmim vimāne tāya saddhim veditabbasukhaviṭṭhākaṃ kusalakammaṃ. **Sahabyatanti** sahabhāvaṃ. So māṇavo tassā sahabyatam upapajjīti¹ yojanā. Sesam uttānameva.

Evam tesu tattha cirakālam dibbasampattim anubhavantesu puriso kammaṃ parikkhayena kālamakāsi, itthi pana attano puññakammaṃ khettaṅgatabhāvena ekaṃ Buddhantaram tattha paripuṇṇam katvā vasi. Atha amhākaṃ Bhagavati loke uppajjivā pavattitavaradhammacakke anukkamena Jetavane viharante āyasmā Mahāmogallāno ekadivasam pabbatacārikaṃ caramāno tam vimānañca vimānapetiñca disvā “veḷuriyathambham ruciram pabhassaran”ti-ādikāhi gāthāhi pucchi, sā cassa ādito paṭṭhāya sabbam attano pavattim ārocesi. Tam sutvā therō Sāvattim āgantvā Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattam aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammam desesi, tam sutvā mahājano dānādipuññadhammanirato² ahoṣīti.

Rathakārapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Bhusapetavatthuvaṇṇanā

Bhusāni eko sālīm punāparoti idam Satthari Sāvattiyam viharante cattāro pete ārabha vuttam. Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmim gāmake eko kūṭavāṇijo kūṭamānādīhi jīvikam kappesi. So sālīpalāpe gahetvā tambamattikāya paribhāvetvā garutare katvā rattasālīhi saddhim missetvā vikkiṇi. Tassa putto “gharam āgatānam mama mittasuhajjānam sammānam na karoti”ti kupito yugacammaṃ³ gahetvā mātusīse pahāramadāsi. Tassa suṇisā sabbesam atthāya ṭhapitamamsam corikāya khādītvā puna tehi anuyuñjīyamānā “sace mayā tam maṃsam khādītam, bhava bhava attano piṭṭhimamsam kantivā khādeyyam”ti sapathamakāsi. Bhariyā panassa kiñcīdeva upakaraṇam yācantānam “natthi”ti vatvā tehi nippīḷiyamānā “sace santam natthīti vadāmi, jātajātaṭṭhāne gūṭhabhakkhā bhaveyyam”ti musāvādena sapathamakāsi.

1. Uppajjīti (Sī, I)

2. Dānādīni puññāni katvā dhammanirato (Sī, I)

3. Yoggacammaṃ (Sī)

Te cattāropi janā aparena samayena kālaṃ katvā viñjhāṭaviyaṃ petā hutvā nibbattiṃsu. Tattha kūṭavāṇijo kammaphalena pajjalantaṃ bhusaṃ ubhohi hatthehi gahetvā attano matthake ākiritvā mahādukkhaṃ anubhavati, tassa putto ayomayehi muggarehi sayameva attano sīsaṃ bhinditvā anappakaṃ dukkhaṃ paccanubhoti, tassa suṇṇisā kammaphalena sunisitehi ativiya vipulāyatehi nakhehi attano piṭṭhimaṃsāni kantitvā¹ khādanti aparimitaṃ dukkhaṃ anubhavati, tassa bhariyāya sugandhaṃ suvisuddhaṃ apagatakāḷakaṃ sālibhattaṃ upanītamattameva nānāvidhakimikulākulaṃ paramaduggandhajegucchaṃ gūthaṃ sampajjati, taṃ sā ubhohi hatthehi pariḡgahetvā bhuñjanti mahādukkhaṃ paṭisaṃvedeti.

Evam tesu catūsu janesu petesu nibbattitvā mahādukkhaṃ anubhavantesu āyasmā Mahāmogallāno pabbatacārikaṃ caranto ekadivasaṃ taṃ ṭhānaṃ gato te pete disvā—

447. “Bhusāni eko sāliṃ punāparo.

Ayañca nārī sakamaṃsalohitaṃ.

Tuvañca gūthaṃ asuciṃ akantaṃ²,

Paribhuñjasi kissa yaṃ vipāko”ti—

imāya gāthāya tehi katakammaṃ pucchi. Tattha **subhānīti** palāpāni. **Ekoti** ekako. **Sālinti** sāliṃ. Sāmi-atthe hetam upayogavacanaṃ, sāliṃ palāpāni pajjalantāni attano sīse avakiratīti adhippāyo. **Punāparoti** puna aparo. Yo hi so mātusīsaṃ pahari, so ayomuggarehi attano sīsaṃ paharitvā sīsabhedam pāpuṇāti, taṃ sandhāya vadati³. **Sakamaṃsalohitanti** attano piṭṭhimaṃsam lohitañca paribhuñjatīti yojanā. **Akantanti**⁴ amanāpaṃ jegucchaṃ. **Kissa yaṃ vipākoti** katamassa pāpakammaṃ idam phalaṃ, yaṃ idāni tumhehi paccanubhavīyatīti attho.

Evam therena tehi katakamme pucchite kūṭavāṇijassa bhariyā sabbehi tehi katakammaṃ ācikkhanti—

1. Okkantitvā okkantitvā (Sī, I)

2. Akantikaṃ (Sī, I)

3. Sīsabhedapāpuṇaṭṭhānagato (Ka)

4. Akantikanti na kantaṃ (Sī, I)

448. “Ayaṃ pure mātaraṃ hiṃsati, ayaṃ pana kūṭavāṇijo.
Ayaṃ maṃsāni khāditvā, musāvādena vañceti.
449. Ahaṃ manussesu manussabhūtā.
Agārīnī sabbakulassa issarā.
Santesu pariguhāmi,
Mā ca kiñci ito adāṃ.
450. Musāvādena chādemī, natthi etaṃ mama gehe.
Sace santaṃ niguhāmi, gūtho me hotu bhojanaṃ.
451. Tassa kammaṃ vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ.
Sugandhaṃ sālino bhataṃ, gūthaṃ me parivattati.
452. Avañjhāni ca kammāni, na hi kammaṃ vinassati.
Duggandhaṃ kimīnaṃ mīlhaṃ, bhuñjāmi ca pivāmi cā”ti—
gāthā abhāsi.

448. Tattha **ayanti** puttaṃ dassentī vadati. **Himsatī** thāmena paribādheti¹, muggarena paharatīti attho. **Kūṭavāṇijoti** khalavāṇijo², vañcanāya vaṇijjakārakoti attho. **Maṃsāni khāditvāti** parehi sādharāṇamaṃsaṃ khāditvā³ “na khādāmi”ti musāvādena te vañceti.

449-50. **Agārīnī**ti gehasāminī. **Santesū**ti vijjamānesveva parehi yācitu-
upakaraṇesu. **Pariguhāmī**ti paṭicchādesiṃ. Kālavipallāsenā hetāṃ vuttaṃ.
Mā ca kiñci ito adanti ito mama santakato kiñcimattampi atthikassa parassa
na adāsiṃ. **Chādemī**ti “natthi etaṃ mama gehe”ti musāvādena chādesiṃ.

451-2. **Gūthaṃ me parivattatī**ti sugandhaṃ sālībhataṃ mayhaṃ
kammavasena gūthabhāvena parivattati pariṇamati. **Avañjhānī**ti amoghāni
anipphalāni. **Na hi kammaṃ vinassatī**ti yathūpacitaṃ⁴ kammaṃ phalaṃ
adatvā na hi vinassati.

1. Paripotheti (Ka)

3. Sayameva khāditvā (Sī, I)

2. Bālavāṇijo (Ka)

4. Hetupacitaṃ (Sī, I)

kiminanti¹ kimivantam sañjātakimikulam. **Mīlhanti** gūtham. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānameva.

Evam thero tassā petiyā vacanam sutvā tam pavattim Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammam desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahosīti.

Bhusapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Kumārapetavatthuvaṇṇanā

Accherarūpaṃ sugatassa nīṇanti idam Kumārapetavatthu. Tassa kā uppatti? Sāvattiyam kira bahū upāsakā dhammagāṇā hutvā nagare mahantam maṇḍapam kāretvā tam nānāvaṇṇehi vatthehi alaṅkaritvā kālasseva Sattāram bhikkhusaṅghaṅca nimantetvā mahārahavarapaccattharaṇatthatesu āsanesu Buddhappamukham bhikkhusaṅgham nisīdāpetvā gandhapupphādīhi pūjetvā mahādānam pavattenti. Tam disvā aññataro maccheramalapariyuṭṭhitacitto puriso tam sakkāram asahamāno evamāha “varametaṃ sabbaṃ saṅkārakūṭe chaḍḍitam, na tveva imesaṃ muṇḍakānam dinnan”ti. Tam sutvā upāsakā samvigamānasā “bhāriyam vata iminā purisena pāpam pasutam, yena evam Buddhappamukhe bhikkhusaṅghe aparaddhan”ti tamattham tassa mātuyā ārocetvā “gaccha tvam sasāvakaṃsaṅgham Bhagavantam khamāpehi”ti āhaṃsu. Sā “sādhū”ti paṭissuṇitvā puttam santajjentī saññāpetvā Bhagavantam bhikkhusaṅghaṅca upasaṅkamtivā puttana kata-accayam desentī khamāpetvā Bhagavato bhikkhusaṅghassa ca sattāham yāgudānena pūjam akāsi. Tassā putto na cirasseva kālam katvā kiliṭṭhakammūpajīvinīyā gaṇikāya kucchiyam nibbatti, sā ca nam jātamattamyeva “dārako”ti ṇatvā susāne chaḍḍāpesi. So tatha attano puññabaleneva gahitārakkho kenaci anupadduto mātu anke viya sukham supi. Devatā tassa ārakkham gaṇhimsūti ca vadanti.

1. Kimijanti (Si)

Atha Bhagavā paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya Buddhacakkhunā lokaṃ volokento taṃ dāraḥ siṃhikāya chaḍḍitaṃ disvā sūriyuggamanavelāya siṃhikāya agamāsi. “Satthā idhāgato, kāraṇettha bhavitabban”ti mahājano sannipati. Bhagavā sunnipatitaparīsāya “nāyaṃ dāraḥ oṇṇātabbo¹, yadipi idāni susāne chaḍḍito anātho ṭhito, āyatim̄ pana diṭṭheva dhamme abhisamparāyaṅca uḷārasampattim̄ paṭilabhissatī”ti vatvā tehi manussehi “kiṃ nu kho bhante iminā purimajātiyaṃ kataṃ kamman”ti puṭṭho—

“Buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa,
Pūjaṃ akāsi janatā uḷāraṃ.
Tatrassa cittassahu aññathattaṃ,
Vācaṃ abhāsi pharusāṃ asabbhan”ti—

ādinā nayena dārakena katakammaṃ āyatim̄ pattabbaṃ sampattiṅca pakāsetvā sannipatitāya parīsāya ajjhāsayaṇurūpaṃ dhammaṃ kathetvā upari sāmukkaṃsikaṃ dhammadesanaṃ akāsi. Saccapariyosāne caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahosi, taṅca dāraḥ asītkoṭivibhavo eko kuṭumbiko Bhagavato sammukhāva “mayhaṃ putto”ti aggahesi. Bhagavā “ettakena ayaṃ dāraḥ rakkhito, mahājanassa ca anuggaho kato”ti vihāraṃ agamāsi.

So aparena samayena tasmiṃ kuṭumbike kālakate tena niyyāditā dhanāṃ paṭipajjitvā kuṭumbaṃ saṅṭhapento tasmiṃ nagareyeva mahāvibhavo gahapati hutvā dānādinirato ahosi. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “aho nūna Satthā sattesu anukampako, sopi nāma dāraḥ tadā anātho ṭhito etarahi mahatim̄ sampattim̄ paccanubhavatī, uḷārāni ca puññāni karotī”ti. Taṃ sutvā Satthā “na bhikkhave tassa ettakāva sampatti, atha kho āyupariyosāne Tāvatisabhavane Sakkassa devaraṅṅo putto hutvā nibbattissati, mahatim̄ dibbasampattim̄ ca paṭilabhissatī”ti byākāsi. Taṃ sutvā bhikkhū ca

1. Omako ñātabbo (Sī, I)

mahājano ca “idaṃ kira kāraṇaṃ disvā Dīghadassī Bhagavā
jātamattassevassa āmakasusāne chaḍḍitassa tattha gantvā saṅgahaṃ akāsī”ti
Satthu ñāṇavisesaṃ thometvā tasmim̐ attabhāve tassa pavattiṃ kathesuṃ.
Tamatthaṃ dīpentā saṅgītikārā—

453. “Accherarūpaṃ Sugatassa ñāṇaṃ,
Satthā yathā puggalaṃ byākāsi.
Ussannapuññāpi bhavanti heke,
Parittapuññāpi bhavanti heke.
454. Ayaṃ kumāro sīvathikāya chaḍḍito,
Aṅguṭṭhasnehena yāpeti rattiṃ.
Na yakkhabhūtā na sarīsapā vā.
Viheṭṭhayeyyūṃ katapuññaṃ kumāraṃ.
455. Sunakhāpimassa palihiṃsu pāde,
Dhaṅkā siṅgālā parivattayanti.
Gabbhāsayaṃ pakkhigaṇā haranti.
Kākā pana akkhimalaṃ haranti.
456. Nayimassa rakkhaṃ vidahiṃsu keci,
Na osadhaṃ sāsapadhūpanaṃ vā.
Nakkhattayogampi na aggahesuṃ,
Na sabbadhaññānīpi ākirīṃsu.
457. Etādisaṃ uttamakicchapattaṃ,
Rattābhataṃ sīvathikāya chaḍḍitaṃ.
Nonītaṇḍaṃva pavedhamānaṃ,
Sasaṃsayāṃ jīvitasāvasesaṃ.
458. Tamaddasā devamanussapūjito,
Disvā ca taṃ byākari bhūripañño.
‘Ayaṃ kumāro nagarassimassa,
Aggakuliko bhavissati bhogato ca’.

459. Ki'ssa vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ,
Kissa suciñṇassa ayaṃ vipāko.
Etādisaṃ byasanaṃ pāpuṇitvā,
Taṃ tādisaṃ paccanubhossatiddhin"ti—

cha gāthā avocum.

453. Tattha **accherarūpanti** acchariyasabhāvaṃ. **Sugatassa nāṇanti** aññehi asādhāraṇaṃ Sammāsambuddhassa nāṇaṃ,
āsayānusayañāṇadisabbaññutaññāṇameva sandhāya vuttaṃ. Tayidaṃ
aññesaṃ avisayabhūtaṃ kathaṃ nāṇanti āha “**Satthā yathā puggalaṃ**
byākāsi”ti. Tena Satthu desanāya eva nāṇassa acchariyabhāvo viññāyatīti¹
dasseti.

Idāni byākaraṇaṃ dassento “**ussannapuññāpi bhavanti heke,**
parittapuññāpi bhavanti heke”ti āha. Tassattho—ussannakusaladhammāpi
idhekacce puggalā laddhapaccayassa² apuññassa³ vasena jāti-ādinā nihīnā
bhavanti, parittapuññāpi appatarapuññadhammāpi eke sattā khettasampatti-
ādinā tassa puññassa mahājutikatāya uḷārā bhavantīti.

454. **Sivathikāyāti** susāne. **Āṅguṭṭhasnehenāti** āṅguṭṭhato
pavattasnehena, devatāya āṅguṭṭhato paggharitakhīrenāti attho. **Na**
yakkhabhūtā na sarīsapā vāti pisācabhūtā vā yakkhabhūtā vā sarīsapā vā ye
keci sarantā gacchantā vā **na viheṭṭheyeyum** na bādheyeyum⁴.

455. **Palihimsu pādeti** attano jivhāya pāde lihimsu. **Dhānkāti** kākā.
Parivattayantīti⁵ “mā naṃ kumāraṃ keci viheṭṭheyeyun”ti rakkhantā
nirogabhāvajānanatthaṃ aparāparaṃ parivattanti. **Gabbhāsayanti**
gabbhamalam. **Pakkhigaṇāti** giṃhakulalādayo sakuṇagaṇā. **Harantīti**
apanenti. **Akkhimalanti** akkhigūthaṃ.

1. Hotīti (Ka)

2. Laddhapaccayatāya (Ka)

3. Puññassa (Sī)

4. Na yakkhabhūtāti yakkhā vā bhūtā vā. Na sarīsapā vāti yekeci sarantā gacchanti.

Na viheṭṭheyeyunti na potheyeyum (Ka)

5. Sigālā parivattayantīti (Sī, I)

456. **Kecīti** keci manussā, amanussā pana rakkhaṃ saṃvidahiṃsu. **Osadhanti** tadā āyatiṅca ārogyāvahaṃ agadaṃ. **Sāsapadhūpana vāti** yaṃ jātassa dārakassa rakkhaṇatthaṃ sāsapena dhūpanaṃ karonti, tampi tassa karontā nāhesunti dīpenti. **Nakkhattayogampi na aggahesunti** nakkhattayuttampi na gaṇhiṃsu, “asukamhi nakkhatte tithimhi muhutte ayaṃ jāto”ti evaṃ jātakammampissa na keci akamsūti attho. **Na sabbadhaññānipi ākirimsūti** maṅgalaṃ karontā agadavasena yaṃ sāsapatelamissitaṃ sāli-ādiddhaññāṃ ākiranti, tampissa nākamsūti attho.

457. **Etādisanti** evarūpaṃ. **Uttamakicchapattanti** paramakicchaṃ āpannaṃ ativiya dukkhappattāṃ. **Rattābhatanti** rattiyaṃ ābhatāṃ. **Nonītapinḍaṃ viyāti** navanītapinḍasadiṣaṃ, maṃsapesimattattā evaṃ vuttaṃ. **Pavedhamānanti** dubbalabhāvena pakampamānaṃ. **Sasaṃsayanti** “jīvati nu kho na nu kho jīvati”ti saṃsayitatāya saṃsayavantaṃ. **Jīvitayāvesanti**¹ jīvitaṭṭhitiyā hetubhūtaṇaṃ sādhanānaṃ abhāvena kevalaṃ jīvitamattāvesakaṃ.

458. **Aggakuliko bhavissati bhogato cāti** bhoganimittaṃ bhogassa vasena² aggakuliko seṭṭhakuliko bhavissatīti attho.

459. “Ki’ssa vatan”ti ayaṃ gāthā Satthu santike ṭhitehi upāsakehi tena katakammaṃsa pucchāvasena vuttā, sā ca kho sivathikāya sannipatitehīti veditabbā. Tattha **ki’ssā** tikim assa. **Vatanti** vatasamādānaṃ. Puna **kissāti** kīdisassa suciṅṅassa vatassa brahmacariyassa cāti vibhattim vipariṇāmetvā yojanā. **Etādisanti** gaṇikāya kucchiyā nibbattaṇaṃ, susāne chaḍḍananti evarūpaṃ. **Byasananti** anattaṃ. **Tādisanti** tathārūpaṃ, “aṅguṭṭhasnehena yāpeti rattin”ti-ādinā, “ayaṃ kumāro nagarassimassa aggakuliko bhavissati”ti-ādinā ca vuttappakāraṇanti attho. **Iddhinti** deviddhiṃ, dibbasampattinti vuttaṃ hoti.

Idāni tehi upāsakehi puṭṭho Bhagavā yathā tadā byākāsi, taṃ dassentā saṅgītikārā—

1. Jīvitayāvesanti (Ka)

2. Bhoganimittabhogasampadāvasena (Sī)

460. “Buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa,
Pūjaṃ akāsi janatā uḷāraṃ.
Tatrassa cittassahu aññathattaṃ,
Vācaṃ abhāsi pharusam asabbham.

461. So taṃ vitakkaṃ pavinodayitvā,
Pītiṃ pasādaṃ paṭiladdhā pacchā.
Tathāgataṃ Jetavane vasantaṃ,
Yāguyā upaṭṭhāsi sattarattaṃ.

462. Ta’ssa vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ,
Tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko.
Etādisaṃ byasanaṃ pāpuṇitvā,
Taṃ tādisaṃ paccanubhossatiddhiṃ.

463. Ṭhatvāna so vassasataṃ idheva,
Sabbehi kāmehi samaṅgibhūto.
Kāyassa bheda abhisamparāyaṃ,
Sahabyataṃ gacchati vāsavassā”ti—

catasso gāthā avocum.

460. Tattha **janatā**ti janasamūho, upāsakagaṇoti adhippāyo. **Tatrā**ti tassaṃ pūjayaṃ. **Assā**ti tassa dārakassa. **Cittassahu aññathattanti** purimabhavasmim cittassa aññathābhāvo anādaro agāravo apaccayo ahoṣi. **Asabbhanti** sādhusabhāya sāvetaṃ ayuttaṃ pharusam vācaṃ abhāsi.

461. **Soti** so ayaṃ. **Taṃ vitakkanti** taṃ pāpakaṃ vitakkaṃ. **Pavinodayitvā**ti mātarā katāya saññattiyā¹ vūpasametvā. **Pītiṃ pasādaṃ paṭiladdhā**ti pītiṃ pasādañca paṭilabhitvā uppādetvā. **Yāguyā upaṭṭhāsi**ti yāgudānena upaṭṭhahi. **Sattarattanti** sattadivasaṃ².

1. Paññattiyā (Ka)

2. Sattadivase (Ka)

462. **Ta'ssa vataṃ taṃ pana brahmacariyanti** taṃ mayā heṭṭhā vuttappakāraṃ attano cittasa pasādanaṃ dānañca imassa puggalassa vataṃ taṃ brahmacariyañca, aññaṃ kiñci natthīti attho.

463. **Ṭhatvānāti** yāva āyupariyosānā idheva manussaloke ṭhatvā. **Abhisamparāyanti** punabbhave. **Sahabyataṃ gacchati vāsavassāti** Sakkassa Devānamindassa puttabhāvena sahabhāvaṃ gamissati. Anāgatatthe hi idaṃ paccuppannakālavacanaṃ. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Kumārapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Seriṇīpetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbañnarūpāsīti idaṃ Sathari Jetavane viharante Seriṇīpetim ārabha vuttaṃ. Kururaṭṭhe kira Hatthinipure Seriṇī nāma ekā rūpūpajīvinī ahoṣi. Tattha ca uposathakaraṇatthāya tato tato bhikkhū sannipatiṃsu, puna mahābhikkhusannipāto ahoṣi. Tam disvā manussā tilataṇḍulādīm sappinavanītamadhu-ādiñca¹ bahuṃ dānūpakaraṇaṃ sajjetvā mahādānaṃ pavattesuṃ, tena ca samayena sā gaṇikā assaddhā appasannā maccheramalapariyuṭṭhitacittā tehi² manussehi “ehi tāva idaṃ dānaṃ anumodāhi”ti ussāhitāpi “kiṃ tena muṇḍakānaṃ samaṇānaṃ dinnenā”ti appasādameva nesaṃ sampavedesi, kuto appamattakassa pariccāgo.

Sā aparena samayena kālaṃ katvā aññatarassa paccantanagarassa parikhāpiṭṭhe petī hutvā nibbatti. Atha hatthinipuravāsī aññataro upāsako vaṇijjāya taṃ nagaraṃ gantvā rattiyaṃ paccūsasamaye parikhāpiṭṭhaṃ gato tādīsena payojanena. Sā tattha taṃ disvā sañjānitvā naggā aṭṭhittacamattāvasesasarīrā ativiya bībhacchadassanā avidūre ṭhatvā attānaṃ dassesi. So taṃ disvā—

1. Sappidadhimadhu-ādiñca (Ka)

2. Kehici (Ka)

464. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā.
Upphāsulike kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti—
gāthāya pucchi. Sāpissa—
465. “Ahaṃ bhadante petīmhi, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—
gāthāya attānaṃ pakāsesi. Puna tena—
466. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—
gāthāya katakammaṃ pucchitā—
467. “Anāvaṭesu titthesu, viciniṃ aḍḍhamāsakaṃ.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimmattano.
468. Nadiṃ upemi tasitā, rittakā parivattati.
Chāyaṃ upemi uṇhesu, ātapo parivattati.
469. Aggivaṇṇo ca me vāto, ḍahanto upavāyati.
Etañca bhante arahāmi, aññañca pāpakaṃ tato.
470. Gantvāna hatthinim puram, vajjesi mayha mātaram.
‘Dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā’.
471. Atthi me ettha nikkhattaṃ, anakkhātāñca taṃ mayā.
Cattāri satasahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato.
472. Tato me dānaṃ dadatu, tassā ca hotu jīvikā.
Dānaṃ datvā ca me mātā, dakkhiṇaṃ anudicchatu¹.
Tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī”ti—

1. Ādissatu me (Sī, I)

imāhi chahi gāthāhi attanā katakammañceva puna tena attano kātabbāṃ atthañca ācikkhi.

467. Tattha **anāvaṇesu tittesūti** kenaci anivāritesu nadītaḷākādīnam tittapadesesu, yattha manussā nhāyanti, udakakiccaṃ karonti, tādisesu ṭhānesu. **Vicinim aḍḍhamāsakanti** “manussehi ṭhapetvā vissaritaṃ apināmettha kiñci labheyyan”ti lobhābhībhūtā aḍḍhamāsakamattampi vicinim gavesim. Atha vā **anāvaṇesu tittesūti** upasaṅkamanena kenaci anivāritesu sattānaṃ payogāsayasuddhiyā kāraṇabhāvena tittabhūtesu samaṇabrāhmaṇesu vijjamānesu. **Vicinim aḍḍhamāsakanti** maccheramalapariyuṭṭhitacittā kassaci kiñci adenti aḍḍhamāsakampi vesesena cinim, na sañcinim puññaṃ¹. Tenāha “**santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimattano**”ti.

468. **Tasitāti** pipāsītā. **Rittakāti** kākapeyyā sandamānāpi nadī mama pāpakammena udakena rittā tucchā vālikamattā hutvā parivattati. **Uṇhesūti** uṇhasamayesu. **Ātapo parivattatīti** chāyāṭṭhānaṃ mayi upagatāya ātapo sampajjati.

469-70. **Aggivaṇṇoti** samphassena aggisadiso. Tena vuttaṃ “**ḍahanto upavāyati**”ti. **Etañca bhante arahāmīti bhanteti** taṃ upāsakaṃ garukārena vadati, bhante etañca yathāvuttaṃ pipāsādidukkhaṃ, aññañca tato pāpakaṃ dāruṇaṃ dukkhaṃ anubhavituṃ arahāmi tājassa pāpassa katattāti adhippāyo. **Vajjesīti** vadeyyāsi.

471-72. **Ettha nikkhittaṃ, anakkhātanti** “ettakaṃ ettha nikkhittaṃ”ti anācikkhitaṃ. Idāni tassa parimāṇaṃ ṭhapitaṭṭhānañca dassenti “**cattāri satahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato**”ti āha. Tattha **pallaṅkassāti** pubbe attano sayanapallaṅkassa. **Tatoti** nihitadhanato² ekadesaṃ gahetvā mamaṃ uddissa dānaṃ detu. **Tassāti** mayhaṃ mātuyā.

1. Visesaṃ vicinim sañcinim na puññaṃ (Ka)

2. Vittato (Ka)

Evam tāya petiyā vutte so upāsako tassā vacanam sampatīcchitvā tattha attano kariṇīyam tīretvā Hatthinipuram gantvā tassā mātuyā tamattham ārocesi. Tamattham dassetuṃ—

473. Sādhūti so paṭissutvā, gantvāna hatthinim puram.
Avoca tassā mātaram—

“Dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

474. Sā maṃ tattha samādapesi, ()¹ vajjesi mayha mātaram.
‘Dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

475. Atthi ca me ettha nikkhattam, anakkhātāñca tam mayā.
Cattāri satahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato.

476. Tato me dānam dadatu, tassā ca hotu jīvikā.
Dānam datvā ca me mātā, dakkhiṇam anudicchatu. ()²
Tadāham sukhitā hessam, sabbakāmasamiddhinī’.

477. Tato hi sā dānamadā, tassā dakkhiṇamādisī.
Petī ca sukhitā āsi, tassā cāsi sujīvikā”ti³—

saṅgītikārā āhaṃsu, tā suviññeyyāva.

Tam sutvā tassā mātā bhikkhusaṅghassa dānam datvā tassā ādisi, tena sā paṭiladdhūpakaraṇasampattiyam ṭhitā mātu attānam dassetvā tam kāraṇam ācikkhi, mātā bhikkhūnam ārocesi, bhikkhū tam pavattim Bhagavato ārocesum. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparīsāya dhammam desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Seriṇīpetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. (Gantvāna hatthinim puram) (Ka)

2. (Tato tuvaṃ dānam dehi, tassā dakkhiṇamādisī) (Ka)

3. Sarīram cārudassananti (Sī, I)

7. Migaluddakapetavattuvaṇṇanā

Naranāripurakkhato yuvāti idaṃ Bhagavati Veḷuvane viharante Migaluddakapetaṃ ārabha vuttaṃ. Rājagahe kira aññataro luddako rattindivaṃ mige vadhitvā jīvikam kappesi. Tasseko upāsako mitto ahosi, so taṃ sabbakālam¹ pāpato nivattetuṃ asakkonto “ehi samma rattiyam pāṇātipātā viramāhi”²ti rattiyam puññe samādapesi. So rattiyam viramitvā divā eva pāṇātipātam karoti.

So aparena samayena kālam katvā Rājagahasamāpe Vemānikapeto hutvā nibbatta divasabhāgam mahādukkham anubhavitvā rattiyam pañcahi kāmagaṇehi samappito samaṅgībhūto paricāresi. Tam disvā āyasmā Nārado—

478. “Naranāripurakkhato yuvā,
Rajanīyehi kāmagaṇehi² sobhasi.
Divasam anubhosi kāraṇam,
Kimakāsi purimāya jātiyā”³ti—

imāya gāthāya paṭipucchi. Tattha **naranāripurakkhatoti** paricārakabhūtehi devaputtehi devadhītāhi ca purakkhato payirupāsito. **Yuvāti** taruṇo. **Rajanīyehīti** kamanīyehi³ rāgupattihetubhūtehi. **Kāmagaṇehīti** kāmakoṭṭhāsehi⁴. **Sobhasīti** samaṅgībhāvena virocasi rattiyanti adhippāyo. Tenāha “**divasam anubhosi kāraṇam**”²ti, divasabhāge pana nānappakāram kāraṇam ghātanam paccanubhavasī. **Rajanīti** vā rattīsu. **Yehīti** nipātamattam. **Kimakāsi purimāya jātiyāti** evam sukhadukkkhasamvattaniyam kim nāma kammaṃ ito purimāya jātiyā tvaṃ akattha, tam kathehīti attho.

Tam sutvā peto therassa attanā katakammaṃ ācikkhanto—

479. “Aham Rājagahe ramme, ramaṇīye Giribbaje.
Migaluddo pure āsim, lohitaṇṇi dāruṇo.

1. Sabbena sabbam (Sī)

2. Kāmehi (Ka)

3. Ramaṇīyehi (Ka)

4. Kāmehīti kāmagaṇehi kāmakoṭṭhāsehi (Ka)

480. Avirodhakaresu pāṇisu,
Puthusattesu paduṭṭhamānaso.
Vicariṃ atidāruṇo sadā¹,
Parahiṃsāya rato asaṅṅato.
481. Tassa me sahāyo suhadayo,
Saddho āsi upāsako.
Sopi² maṃ anukampanto, nivāresi punappunam.
482. ‘Mākāsi pāpakam kammaṃ, mā tāta duggatiṃ agā.
Sace icchasi pecca sukham, virama pāṇavadhā asaṃyamā’.
483. Tassāham vacanaṃ sutvā,
Sukhakāmassa hitānukampino.
Nākāsiṃ sakalānusāsaniṃ,
Cīrapāpābhirato abuddhimā.
484. So maṃ puna bhūrisumedhaso,
Anukampāya saṃyame nivesayi.
Sace divā hanasi pāṇino,
Atha te rattiṃ bhavatu saṃyamo.
485. Svāham divā hanitvā pāṇino,
Virato rattimahosi saṅṅato.
Rattāham paricāremi, divā khajjāmi duggato.
486. Tassa kammaṃ kusalassa, anubhomi rattiṃ amānusiṃ.
Divā paṭihatāva kukkurā, upadhāvanti samantā khāditiṃ.
487. Ye ca te satatānuyogino,
Dhuvam payuttā Sugatassa sāsane.
Maṅṅāmi te amatameva kevalam,
Adhigacchanti padaṃ asaṅkhatan’ti—

imā gāthā abhāsi.

1. Tadā (Sī)

2. So ca (Sī)

479-80. Tattha **luddoti** dāruṇo. **Lohitapāṇī**ti abhiṇhaṃ pāṇaghātena¹ lohitamakkhitaṇṇī. **Dāruṇoti** kharo², sattānaṃ hiṃsanakoti attho. **Avirodhakaresūti** kenaci virodhaṃ akarontesu migasakuṇādisu.

482-83. **Asaṃyamā**ti asaṃvarā dussilyā. **Sakalānusāsani**ti sabbāṃ anusāsaniṃ, sabbakālaṃ pāṇātipātato paṭiviratinti attho. **Cirapāpābhiratoti** cirakālaṃ pāpe abhirato.

484. **Saṃyameti** sucarite. **Nivesayīhi** nivesesi. **Sace divā hanasi pāṇino, atha te rattirī bhavatu saṃyamoti** nivesitākāradassanaṃ. So kira sallapāsasajjanādinā³ rattiyampi pāṇavadhaṃ anuyutto ahosi.

485. **Divā khajjāmi duggatoti** idāni duggatiṃ gato mahādukkhappatto⁴ divasabhāge khādiyāmi. Tassa kira divā sunakhehi migānaṃ khādāpitattā kammaśarikkhakaṃ phalaṃ hoti⁵, divasabhāge mahantā sunakhā upadhāvitvā aṭṭhisāṅghātamattāvasesaṃ sarīraṃ karonti. Rattiyā pana upagatāya taṃ pākatikameva hoti, dibbasampattiṃ anubhavati. Tena vuttaṃ—

486. “Tassa kammaṃ kusalassa,
Anubhomi rattirī amānusim.
Divā paṭihatāva kukkurā,
Upadhāvanti samantā khādītun”ti.

Tattha **paṭihatā**ti paṭihatacittā baddhāghātā viya hutvā. **Samantā khādītun**ti mama sarīraṃ samantato khādītun upadhāvanti. Idañca nesaṃ ativiya attano bhayāvahaṃ upagamanakālaṃ gahetvā vuttaṃ, te pana upadhāvitvā aṭṭhimattāvasesaṃ sarīraṃ katvā gacchanti.

487. **Ye ca te satatānuyoginoti** osānagāthāya ayaṃ saṅkhepattho—
ahampi nāma rattiyāṃ pāṇavadhamattato virato evarūpaṃ

1. Pasughātanena (Sī, I)

2. Ghorō (Sī, I)

3. Sūlapāsasajjanādinā (Sī, I)

4. Ahaṃ dukkhappatto (Ka)

5. Hotīti (Sī, I)

sampattiṃ anubhavāmi. **Ye** pana **te** purisā **Sugatassa** Buddhassa Bhagavato **sāsane** adhisilādike **dhuvaṃ payuttā** dalhaṃ payuttā **satataṃ** sabbakālaṃ anuyogavantā, **te** puññavanto **kevalaṃ** lokiyasukhena asammissaṃ “**asaṅkhataṃ padan**”ti laddhanāmaṃ **amatameva adhigacchanti** maññe, natthi tesāṃ tadadhigame koci vibandhoti.

Evam tena petena vutte thero taṃ pavattiṃ Satthu ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sabbampi vuttanayameva.

Migaluddakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dutiyamigaluddakapetavatthuvaṇṇanā

Kūṭāgāre ca pāsādeti idaṃ Bhagavati Veḷuvane viharante aparaṃ Migaluddakapetaṃ ārabhaṃ vuttaṃ. Rājagahe kira aññataro māgaviko māṇavo vibhavasampannopi samāno bhogasukhaṃ pahāya rattindivaṃ mige hananto vicarati. Tassa sahāyabhūto eko upāsako anuddayaṃ paṭicca “sādhu samma pāṇātipātato viramāhi, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyā”ti ovādaṃ adāsi. So taṃ anādiyi. Atha so upāsako aññataraṃ attano manobhāvanīyaṃ khīṇāsavattheraṃ yāci “sādhu bhante asukapurisassa tathā dhammaṃ desetha, yathā so pāṇātipātato virameyyā”ti.

Athekadivasaṃ so thero Rājagahe piṇḍāya caranto tassa gehadvāre aṭṭhāsi, taṃ disvā so māgaviko sañjātabahumāno paccuggantvā gehaṃ pavesetvā āsanaṃ paññāpetvā adāsi. Nisīdi thero paññatte āsane, sopi therāṃ upasaṅkamitvā nisīdi. Tassa thero pāṇātipāte ādīnavam¹ tato viratiyā ānisaṃsaṅca pakāsesi. So taṃ sutvāpi tato viramituṃ na icchi. Atha naṃ thero āha “sace tvaṃ āvuso sabbena sabbaṃ viramituṃ na sakkosi, rattimpi tāva viramassū”ti, so “sādhu bhante viramāmi rattin”ti tato virami, sesaṃ anantaravatthusadisāṃ. Gāthāsu pana—

1. Ādīnavam kathetvā (Sī, I)

488. “Kūṭāgāre ca pāsāde, pallaṅke gonakatthate¹.
Pañcaṅgikena turiyena, ramasi suppavādite.
489. Tato ratyā vivasāne², sūriyuggamaṇaṃ pati.
Apaviddho susānasmiṃ, bahudukkhaṃ nigacchasi.
490. Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi”ti—
tīhi gāthāhi Nāradaṭṭhero naṃ paṭipucchi. Athassa peto—
491. “Ahaṃ Rājagahe ramme, ramaṇīye Giribbaje.
Migaluddo pure āsiṃ, luddo cāsi’masaññato.
492. Tassa me sahāyo suhadayo, saddho-āsi upāsako.
Tassa kulūpako bhikkhu, āsi Gotamasāvako.
Sopi maṃ anukampanto, nivāresi punappunaṃ.
493. ‘Mākāsi pāpakam kammaṃ, mā tāta duggatiṃ agā.
Sace icchasi pecca sukhaṃ, virama pāṇavadhā asaṃyamā’.
494. Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā,
Sukhakāmassa hitānukampino.
Nākāsiṃ sakalānusāsaniṃ,
Cīrapāpābhirato abuddhimā.
495. So maṃ puna bhūrisumedhaso,
Anukampāya saṃyame nivesayi.
‘Sace divā hanasi pāṇino,
Atha te rattim bhavatu saṃyamo’.
496. Svāhaṃ divā hanitvā pāṇino,
Virato rattimahosi saññato.
Rattāhaṃ paricāremi,
Divā khajjāmi duggato.

1. Goṇasanthate (Ka)

2. Ratyābyavasāne (Sī)

497. Tassa kammassa kusalassa,
 Anubhomi rattim amānusiṃ.
 Divā paṭihatāva kukkurā,
 Upadhāvanti samantā khāditum.

498. Ye ca te satatānuyogino,
 Dhuvam payuttā¹ Sugatassa sāsane.
 Maññāmi te amatameva kevalam,
 Adhigacchanti padam asaṅkhatan”ti—

tamattham ācikkhi. Tāsam attho heṭṭhā vuttanayova.

Dutiyamigaluddakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Kūṭavinicchayikapetavatthuvaṇṇanā

Mālī kiriti kāyūrīti idam Sathari Veḷuvane viharante
 Kūṭavinicchayikapetam ārabha vuttam. Tadā Bimbisāro rājā² māsassa
 chasu divasesu uposatham upavasati, tam anuvattantā bahū manussā
 uposatham upavasanti. Rājā attano santikam āgatāgate manusse pucchati
 “kim tumhehi uposatho upavuttho, udāhu na upavuttho”ti. Tatreko
 adhikaraṇe niyuttakapuriso piṣuṇavāco nekatiko lañjagāhako³ “na
 upavutthomhī”ti vattum asahanto “upavutthomhi devā”ti āha. Atha nam
 rājasamīpato⁴ nikkhantam sahāyo āha “kim samma ajja tayā upavuttho”ti.
 Bhayenāham samma rañño sammukhā evam avocam, nāham uposathikoti.

Atha nam sahāyo āha “yadi evam upaḍḍhuposathopi tāva te ajja hotu,
 uposathanḅāni samādiyāhī”ti⁵. So tassa vacanam “sādhū”ti sampaṭicchitvā
 geham gantvā abhutvāva mukham vikkhāletvā uposatham adhiṭṭhāya
 rattiyam vāsūpagato rittāsayasambhūtena balavavātahetukena sūlena
 upacchinnāyusaṅkhāro cuti-anantaram pabbatakucchiyam

1. Dhuvayuttā (Sī)

2. Mahārājā (Sī)

3. Lañjagāhako sāhasiko (Sī, I)

4. Rājapariso (Ka)

5. Samādāhīti (Sī, I)

Vemānikapeto hutvā nibbatti. So hi ekarattim uposatharakkhaṇamattena¹ vimānaṃ paṭilabhi dasakaññāsahassaparivāraṃ mahatiṅca dibbasampattim. Kūṭaviniṅchayikatāya pana pesuṅikatāya ca attano piṭṭhimaṃsāni sayameva okkantivā khādati. Taṃ āyasmā Nārado Gijjhakūṭato otaranto disvā—

499. “Mālī kiriṭī kāyūrī², gattā te candanussadā.
Pasannamukhavaṇṇosi, sūriyavaṇṇova sobhasi.
500. Amānusā pārisajjā, ye te’me paricārakā.
Dasa kaññāsahassāni, yā te’ mā paricārikā.
Tā kambukāyūrādhārā³, kañcanāveḷabhūsitā.
501. Mahānubhāvosi tuvaṃ, lomahaṃsanarūpavā.
Piṭṭhimaṃsāni attano, sāmaṃ ukkacca⁴ khādasi.
502. Kim nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, piṭṭhimaṃsāni attano.
Sāmaṃ ukkacca khādasīti.
503. Attanohaṃ anathāya, jīvaloke acārisaṃ.
Pesuññamusāvādena, nikativañcanāya ca.
504. Tatthāhaṃ parisāṃ gantvā, saccakāle upaṭṭhite.
Atthaṃ dhammaṃ nirākatvā⁵, adhammanuvattisaṃ.
505. Evaṃ so khādāta’ttānaṃ, yo hoti piṭṭhimaṃsiko.
Yathāhaṃ⁶ ajja khādāmi, piṭṭhimaṃsāni attano.
506. Tayidaṃ tayā Nārada sāmaṃ diṭṭhaṃ,
Anukampakā ye kusalā vadeyyuṃ.
Mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāni,
Mā khosi piṭṭhimaṃsiko tuvaṃ”ti—

1. Upaḍḍhūposatharakkhaṇamattena (Sī, I)

3. Kākambukeyūraro (Sī)

5. Nirākatvā (Ka)

2. Keyūrī (Sī)

4. Ukkadḍha (Sī)

6. Yadāhaṃ (Ka)

thero catūhi gāthāhi pucchi, sopi tassa catūhi gāthāhi etamattham vissajjesi.

499. Tattha **mālīti** māladhārī, dibbapupphehi paṭimaṇḍitoti adhippāyo. **Kiriṭṭīti** veṭhitasīso. **Kāyūrīti** keyūravā, bāhalaṅkārapaṭimaṇḍitoti attho. **Gattāti** sarīrāvayavā. **Candanussadāti** candanasārānulittā. **Sūriyavaṇṇova sobhasīti** bālasūriyasadisavaṇṇo eva hutvā virocasi. “Araṇavaṇṇī pabhāsasī”¹tipī Pāli, araṇanti araṇiyehi devehi sadisavaṇṇo ariyāvakaṣoti² attho.

500. **Pārisajjāti** parisapariyāpannā, upaṭṭhākāti attho. **Tuvanti** tvam. **Lomahaṃsanarūpavāti** passantānaṃ lomahaṃsajanarūpayutto. Mahānubhāvatāsamaṅgitāya³ hetam vuttam. **Ukkaccāti**⁴ ukkantitvā, chinditvāti attho.

503. **Acārisanti** acarim paṭipajjim. **Pesuṇṇamusāvādenāti** pesuṇṇena ceva musāvādena ca. **Nikativāñcanāya cāti** nikatiyā vañcanāya ca paṭirūpadassanena paresam vikārena vañcanāya ca.

504. **Saccakāleti** saccam vattum yuttakāle. **Atthanti** diṭṭhadhammikādibhedam hitam. **Dhammanti** kāraṇam nāyam. **Nirākatvāti** chaḍḍetvā pahāya. **Soti** yo pesuṇṇādim ācarati, so satto. Sesam sabbam heṭṭhā vuttanayameva.

Kūṭavinicchayikapetavattavuṇṇanā niṭṭhitā.

10. Dhātuvivaṇṇapetavattavuṇṇanā

Antalikkhasmim tiṭṭhantoti idam Dhātuvivaṇṇapetavattu. Bhagavati Kusinārāyam upavattane Mallānam Sālavane yamakasālānamantare parinibbute dhātuvibhāge ca kate rājā Ajātasattu attanā laddhadhātubhāgam gahetvā satta vassāni satta ca māse satta ca divase Buddhaguṇe anussaranto uḷārapūjam pavattesi. Tattha asaṅkheyyā appameyyā manussā cittāni

1. Araṇasadisavaṇṇavāti vā (Sī), taruṇasadisavaṇṇavāti vā (I)

3. Mahānubhāvatāsampattitāya (Ka)

2. Ariyāva kāsātīti (Sī)

4. Ukkadḍhāti (Sī)

pasādetvā saggūpagā ahesuṃ, chaḷāsītimattāni pana purisasahassāni
cirakālabhāvitena assaddhiyena micchādassanena ca vipallatthacittā¹
pasādanīyepi ṭhāne attano cittāni padosetvā petesu uppajjimsu. Tasmīmyeva
Rājagahe aññatarassa vibhavasampannassa kuṭumbikassa bhariyā dhītā
suṇisā ca pasannacittā “dhātupūjam karissāmā”ti gandhapupphādīni gahetvā
dhātuṭṭhānaṃ gantuṃ āradhā. So kuṭumbiko “kiṃ aṭṭhikānaṃ pūjanenā”ti
tā paribhāsetvā dhātupūjam vivaṇṇesi. Tāpi tassa vacanaṃ anādiyitvā tattha
gantvā dhātupūjam² katvā gehaṃ āgatā tādisena rogena abhibhūtā na
cirasseva kālaṃ katvā devaloke nibbattimsu, so pana kodhena abhibhūto na
cirasseva kālaṃ katvā tena pāpakammaṇa petesu nibbatti.

Athekadivasāṃ āyasmā Mahākassapo sattesu anukampāya tathārūpaṃ
iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkhāsi, yathā manussā te pete tā ca devatāyo
passanti. Tathā pana katvā cetiyaṅgaṇe ṭhito taṃ dhātuvivaṇṇakaṃ petaṃ
tīhi gāthāhi pucchi, tassa so peto byākāsi—

507. “Antalikkhasmiṃ tiṭṭhanto, duggandho pūti vāyasi.

Mukhañca te kimayo pūtigandhaṃ,
Khādanti kiṃ kammamakāsi pubbe.

508. Tato satthaṃ gahetvāna, okkantanti punappunaṃ.

Khārena parippositvā, okkantanti punappunaṃ.

509. Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi”ti.

510. “Ahaṃ Rājagahe ramme, ramaṇīye Giribbaje.

Issaro dhanadhaññaṃ, supahūtassa mārisa.

511. Tassāhaṃ me bhariyā ca, dhītā ca suṇisā ca me.

Tā mālaṃ uppalañcāpi, paccagghaṃca vilepanaṃ.

Thūpaṃ harantiyo vāresim, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā.

1. Vipallāsattā (Ka)

2. Dhātūnaṃ pūjam (Sī, I)

512. Chaḷāsītisahassāni, mayaṃ paccattavedanā.
Thūpapūjam vivaṇṇetvā, paccāma niraye bhusaṃ.
513. Ye ca kho thūpapūjāya, vattante Arahato mahe.
Ādīnavam pakāsentī, vivecayetha ne tato.
514. Imā ca passa āyantiyo, māladhārī alaṅkatā.
Mālāvīpākamaṇubhontiyo¹, samiddhā ca tā yasassiniyo.
515. Tañca disvāna accheraṃ, abbhutaṃ lomahaṃsanaṃ.
Namo karonti sappaññā, vandanti taṃ Mahāmunim.
516. Sohaṃ nūna ito gantvā, yonim laddhāna mānusiṃ.
Thūpapūjam karissāmi, appamatto punappunan”ti.

507-8. Tattha **duggandhoti** aniṭṭhagandho, kuṇapagandhagandhīti attho. Tenāha “**pūti vāyasī**”ti. **Tatoti** duggandhavāyanato kimīhi khāyitabbato ca upari. **Satthaṃ gahetvāna, okkantanti punappunanti** kammasañcoditā sattā nisitadhāraṃ satthaṃ gahetvā punappunaṃ taṃ vaṇamukhaṃ² avakantanti. **Khārena parippositvā, okkantanti punappunanti** avakantitaṭṭhāne³ khārodakena āsiñcitvā⁴ punappunampi avakantanti.

510. Issaro **dhanadhañña**, **supahūtassāti** ativiya pahūtassa dhanassa dhañña ca issaro sāmī, aḍḍho mahaddhanoti attho.

511. **Tassāyaṃ me bhariyā ca, dhītā ca suṇisā cāti** tassa mayhaṃ ayaṃ purimattabhāve bhariyā, ayaṃ dhītā, ayaṃ suṇisā. Tā devabhūtā ākāse ṭhitāti dassento vadati. **Paccagghanti** abhinavaṃ. **Thūpaṃ harantiyo vāresinti** thūpaṃ pūjetuṃ upanentiyo dhātuṃ vivaṇṇento paṭikkhipim. **Taṃ pāpaṃ pakatam mayāti** taṃ dhātuvivaṇṇanapāpaṃ katam samācaritam mayāti vipaṭisārappatto vadati.

1. Anubhonti (Sī, I)

3. Avakantita-avakantitakkhaṇe (Sī)

2. Punappunaṃ tava mukhaṃ (Sī)

4. Parippositvā āsiñcitvā (Sī)

512. **Chalāsītisahassānī**ti chasahassādhikā asītisahassamattā. **Mayanti** te pete attanā saddhiṃ saṅgahetvā vadati. **Paccattavedanā**ti visum visum anubhuyyamānadukkhavedanā¹. **Nirayeti** balavadukkhataya pattivisayaṃ nirayasadisam katvā āha.

513. **Ye ca kho thūpapūjāya, vattante arahato maheti** Arahato Sammāsambuddhassa thūpaṃ uddissa pūjāmahe pavattamāne ahaṃ viya ye thūpapūjāya ādinavaṃ dosaṃ pakāsenti, te puggale tato puññato vivecayetha vivecāpayetha, paribāhire janayethāti² aññāpadesena attano mahājāniyataṃ vibhāveti.

514. **Āyantiyoti** ākāseṇa āgacchantiyo. **Mālāvipākanti** thūpe katamālāpūjāya vipākaṃ phalaṃ. **Samiddhāti** dibbasampattiyā samiddhā. **Tā yasassiniyoti** tā parivāravantiyo.

515. **Tañca disvānāti** tassa atiparittassa pūjāpuññassa acchariyaṃ abbhutaṃ lomahaṃsanaṃ ati-uḷāraṃ vipākavisesaṃ disvā. **Namo karonti sappaññā, vandanti taṃ Mahāmuninti** bhante Kassapa imā itthiyo taṃ uttamapuññakkhettabhūtaṃ vandanti abhivādenti, namo karonti namakkārañca karontīti attho.

516. Atha so peto saṃviggamānaso saṃvegānurūpaṃ āyatim attanā kātabbaṃ dassento “**sohaṃ nūnā**”ti gāthamāha. Taṃ uttānatthameva.

Evam petena vutto³ Mahākassapo taṃ aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi.

Dhātuvivaṇṇapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti Khuddakaṭṭhakathāya Petavatthusmim

Dasavatthupaṭimaṇḍitassa

Tatīyassa Cūlavaggassa atthasaṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Paccattaṃ visum visum attanā anubhuyyamānamahādukkhavedanāti dasseti (Sī, I)

2. Viveceyyātha paribāhire jāneyyāthāti (Sī)

3. Vuttaṃ (Sī, I)

4. Mahāvagga

1. Ambasakkarapetavatthuvaṇṇanā

Vesālī nāma nagaratthi vajjīnanti idaṃ Ambasakkarapetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavati Jetavane viharante Ambasakkarō¹ nāma Licchavirājā micchādīṭṭhiko natthikavādo Vesāliyaṃ rajjaṃ kāresi. Tena ca samayena Vesālinagare aññatarassa vāṇijassa āpaṇasamīpe cikkhallaṃ hoti, tattha bahū janā uppativā atikkamantā kilamanti, keci kaddamena limpanti. Taṃ disvā so vāṇijo “mā ime manussā kalalaṃ akkamimsū”ti apagataduggandhaṃ saṅkhavaṇṇapaṭibhāgam² gosīsaṭṭhiṃ āharāpetvā nikkhipāpesi. Pakatiyā ca silavā ahoṣi akkodhano saṅhavāco, paresaṅca yathābhūtaṃ guṇaṃ kitteti.

So ekasmiṃ divase attano sahāyassa nhāyantassa pamādena anolokentassa nivāsanavatthaṃ kilādhippāyena apanidhāya taṃ dukkhāpetvā adāsi. Bhāgineyyo panassa corikāya paragehato bhaṇḍaṃ āharitvā tasseva āpaṇe nikkhipi. Bhaṇḍasāmikā vīmaṃsantā bhaṇḍena saddhiṃ tassa bhāgineyyaṃ taṅca rañño dassesuṃ. Rājā “imassa sīsaṃ chindatha, bhāgineyyaṃ panassa sūle āropethā”ti āṇāpesi. Rājapurisā tathā akaṃsu. So kālaṃ katvā bhummadevesu uppajji. So gosīsenā setuno katattā setavaṇṇaṃ dībbaṃ manojavaṃ assājānīyaṃ paṭilabhi, guṇavantānaṃ vaṇṇakathanena tassa gattato dibbagandho vāyati, sāṭakassa pana apanihitattā naggo ahoṣi. So attanā pubbe katakammaṃ olokento tadanusārena attano bhāgineyyaṃ sūle āropitaṃ disvā karuṇāya codiyamāno manojavaṃ assaṃ abhiruhitvā aḍḍharattisamaye tassa sūlāropitaṭṭhānaṃ gantvā avidūre ṭhito “jīva bho, jīvītameva seyyo”ti divase divase vadati.

Tena ca samayena Ambasakkarō rājā hatthikkhandhavaragato nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto aññatarasmiṃ gehe vātapānaṃ vivaritvā rājavibhūtiṃ

1. Ambasakkarō (Sī)

2. Saṅkhavaṇṇasannitaṃ (Sī, I)

passantiṃ ekaṃ itthiṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā pacchāsane¹ nisinnassa purisassa “imaṃ gharaṃ imaṅca itthiṃ upadhārehi”ti saññaṃ datvā anukkamena attano rājagehaṃ pavitṭho taṃ purisaṃ pesesi “gaccha bhaṇe tassā itthiyā sasāmikabhāvaṃ vā asāmikabhāvaṃ vā jānāhi”ti. So gantvā tassā sasāmikabhāvaṃ ñatvā rañño ārocesi. Rājā tassā itthiyā pariggahaṇūpāyaṃ² cintento tassā sāmikaṃ pakkosāpetvā “ehi bhaṇe maṃ upaṭṭhāhi”ti āha. So anicchantopi “rājā attano vacanaṃ akaronte mayi rājadaṇḍaṃ kareyyā”ti bhayena rājupaṭṭhānaṃ sampaticchitvā divase divase rājupaṭṭhānaṃ gacchati. Rājāpi tassa bhattavetaṇaṃ dāpetvā katipayadivasātikkamena pātova upaṭṭhānaṃ āgataṃ evamāha “gaccha bhaṇe amumhi ṭhāne ekā pokkharaṇī atthi, tato aruṇavaṇṇamattikaṃ rattuppalāni ca ānehi, sace ajjeva nāgaccheyyāsi, jīvitaṃ te natthī”ti. Tasmim ca gate dvārapālaṃ āha “ajja anattaṅgate eva sūriye sabbadvārāni thaketabbāni”ti.

Sā ca pokkharaṇī Velāsiyā tiyojanamatthake hoti, tathāpi so puriso maraṇabhayatajjito vātavegena pubbaṇheyeva taṃ pokkharaṇiṃ sampāpuṇi. “sā ca pokkharaṇī amanussapariggahitā”ti pageva sutattā bhayena so “atthi nu kho ettha koci parissayo”ti samantato anupariyāyati. Taṃ disvā pokkharaṇipālako amanusso karuṇāyamānarūpo manussarūpena upasaṅkamitvā³ “kimatthaṃ bho purisa idhāgatosī”ti āha, so tassa taṃ pavattiṃ kathesi. So “yadi evaṃ yāvadatthaṃ gaṇhāhi”ti attano dibbarūpaṃ dassetvā antaradhāyi.

So tattha aruṇavaṇṇamattikaṃ rattuppalāni ca gahetvā anattaṅgateyeva sūriye nagaradvāraṃ sampāpuṇi, taṃ disvā dvārapālo tassa viravantasseva dvāraṃ thakesi. So thakite dvāre pavesanaṃ alabhanto dvārasamīpe sūle āropitaṃ purisaṃ disvā “ete mayi anattaṅgate eva sūriye āgate viravante eva dvāraṃ thakesuṃ, ‘ahaṃ kāleyeva⁴ āgato, mama doso natthī’ti tayāpi ñātāṃ

1. Paccāsanne (Ka)

3. Āgantvā (Sī, I)

2. Pariggahakaraṇūpāyaṃ (Sī, I)

4. Kālasseva (Sī, I)

hotū”ti sakkhimakāsi. Tam sutvā so āha “aham sūle āvuto vajjho maraṇābhimukho katham tava sakkhi homi, eko panettha peto mahiddhiko mama samīpaṃ āgamissati, tam sakkhim karohī”ti. Katham pana so mayā daṭṭhabboti. Idheva tvam tiṭṭha, sayameva dakkhissasīti. So tatha ṭhito majjhimayāme¹ tam petam āgataṃ disvā sakkhim akāsi. Vibhātāya ca rattiyā raññā “mama āṇā tayā atikkantā, tasmā rājadaṇḍam te karissāmī”ti vutte deva mayā tava āṇā nātikantā, anattaṅgate eva sūriye aham idhāgatoti. Tattha ko te sakkhīti. So tassa sūlāvutassa purisassa santike āgacchantam naggapetaṃ “sakkhī”ti niddisitvā “kathametaṃ amhehi saddhātabban”ti raññā vutte “ajja rattiyam tumhehi saddhātabbam purisam mayā saddhim pesethā”ti āha. Tam sutvā rājā sayameva tena saddhim tattha gantvā ṭhito petena ca tatthāgantvā “jīva bho, jīvitameva seyyo”ti vutte tam “seyyā nisajjā nayimassa atthī”ti-ādinaṃ pañcahi gāthāhi paṭipucchi. Idāni ādito pana “**Vesālī nāma nagaratthi vajjīnan**”ti gāthā tāsam sambandhadassanattham saṅgītikārehi ṭhapitā—

517. “Vesālī nāma nagaratthi vajjīnam,
Tattha ahu Licchavi Ambasakkaro.
Disvāna petam nagarassa bāhiram,
Tattheva pucchittha tam kāraṇatthiko.

518. Seyyā nisajjā nayimassa atthi,
Abhikkamo natthi paṭikkamo ca.
Asitapītakhāyitavatthabhogā,
Paricāraṇā sāpi imassa natthi.

519. Ye nātakā diṭṭhasutā suhajjā,
Anukampakā yassa ahesum pubbe.
Daṭṭhumpi te dāni na tam labhanti,
Virājītatto² hi janena tena.

1. Pacchimayāme (Ka)

2. Virādhītatto (Sī, I)

520. Na oggatattassa bhavanti mittā,
 Jahanti mittā vikalam viditvā.
 Atthañca disvā parivārayanti,
 Bahū mittā uggatattassa honti.

521. Nihīnatto sabbabhogehi kiccho,
 Sammakkhito samparibhinnagatto.
 Ussāvabindūva palimpamāno,
 Ajja suve jīvitassūparodho.

522. Etādisam uttamakicchappattam,
 Uttāsitam pucimandassa sūle.
 Atha tvam kena vaṇṇena vadesi yakkha,
 ‘Jīva bho jīvitameva seyyo’ti”.

517. Tattha **tatthā**ti tassam Vesāliyam. **Nagarassa bāhiranti** nagarassa bahi bhavam¹, Vesālinagarassa bahi eva jātam pavattam sambandham. **Tatthevā**ti yattha tam passi, tattheva ṭhāne. **Tanti** tam petam. **Kāraṇatthikoti** “jīva bho, jīvitameva seyyo”ti vutta-atthassa kāraṇena atthiko hutvā.

518. **Seyyā nisajjā nayimassa atthī**ti piṭṭhipasāraṇalakkhaṇā² seyyā, pallāṅkābhujanalakkhaṇā nisajjā ca imassa sūle āropitapuggalassa natthi. **Abhikkamo natthi paṭikkamo cāti** abhikkamādilakkhaṇam appamattakampi gamanam imassa natthi. **Paricārikā**³ **sāpī**ti yā asitapītakhāyitavatthaparibhogādilakkhaṇā indriyānam paricāraṇā, sāpi imassa natthi. “Pariharaṇā⁴ sāpī”ti vā pāṭho, asitādiparibhogavasena indriyānam pariharaṇā⁴, sāpi imassa natthi vigatajīvitattāti⁵ attho. “Paricāraṇā sāpī”ti⁶ keci paṭhanti.

519. **Diṭṭhasutā suhajjā, anukampakā yassa ahesum pubbeti** sandiṭṭhasahāyā ceva adiṭṭhasahāyā ca yassa mittā anuddayāvanto

1. Bāhirabhāgam (Ka)

3. Paricāraṇā (Ka)

5. Viḥātajīvitattāti (Ka)

2. Viṭṭhipasāraṇalakkhaṇasaṅkhātā (Ka)

4. Paricārikā (Ka)

6. Parivāruṇā cāpīti (Ka)

ye assa imassa pubbe ahesuṃ. **Daṭṭhumpī**ti passitumpi na labhanti, kuto saha vasituntī attho. **Virājitattoti** pariccattasabhāvo¹. **Janena tenā**ti tena ñāti-ādijanena.

520. Na **oggatattassa bhavanti mittā**ti apagataviññāṇassa mahassa mittā nāma na hontī tassa mittehi kātabbakiccassa atikkantattā. **Jahanti mittā vikalaṃ viditvā**ti mato tāva tiṭṭhatu, jīvantampi bhogavikalaṃ purisaṃ viditvā “na ito kiñci gayhūpagan”ti mittā pajahanti. **Atthañca disvā parivārayantī**ti tassa pana santakaṃ atthaṃ dhanam disvā piyavādino mukhullokikā hutvā taṃ parivārenti. **Bahū mittā uggatattassa hontī**ti vibhavasampattiyā² uggatasabhāvassa samiddhassa bahū anekā mittā hontī, ayaṃ lokiyasabhāvoti attho.

521. **Nihīnatto sabbabhogehī**ti sabbehi upabhogaparibhogavatthūhi parihiṇatto. **Kicchoti dukkhito. Sammakkhitoti** ruhirehi sammakkhitasarīro. **Samparibhinnagattoti** sūlena abbhantare vidālitagatto. **Ussāvabindūva palimpamānoti** tiṇagge limpamāna-ussāvabindusadiso. **Ajja suveti ajja vā suve vā** imassa nāma purisassa jīvitassa uparodho nirodho³, tato uddham nappavattatīti attho.

522. **Uttāsitanti** āvutaṃ āropitaṃ. **Pucimandassa sūleti** nimbarukkhaṃ daṇḍena katasūle. **Kena vaṇṇenā**ti kena kāraṇena. **Jīva bho jīvitameva seyyoti** bho purisa jīva. Kasmā? Sūlaṃ āropitassāpi hi te idha jīvitameva ito cutassa jīvitato satabhāgena sahasabhāgena seyyo sundarataroti.

Evam tena raññā pucchito so peto attano adhippāyaṃ pakāsentō—

523. “Sālohito esa ahosi mayhaṃ,
Ahaṃ sarāmi purimāya jātiyā.
Disvā ca me kāruññamahosi rāja,
Mā pāpadhammo nirayaṃ patāyaṃ.

1. Pariccattattabhāvo (Sī)

2. Bhavasampattiyā (Sī)

3. Uparodho jāto (Ka)

524. Ito cuto licchavi esa poso,
Sattussadaṃ nirayaṃ ghorarūpaṃ.
Upapajjati dukkaṭakammakārī,
Mahābhitāpaṃ kaṭukaṃ bhayānakaṃ.

525. Anekabhāgena guṇena seyyo,
Ayameva sūlo nirayena tena.
Ekantadukkhaṃ kaṭukaṃ bhayānakaṃ.
Ekantatibbaṃ nirayaṃ patāyaṃ.

526. Idañca sutvā vacanaṃ mameso,
Dukkhūpanīto vijaheyya pāṇaṃ.
Tasmā ahaṃ santike na bhaṇāmi,
Mā me’kato jīvitassūparodho”ti—

catasso gāthā abhāsi.

523. Tattha **sālohitoti** samānalohito yonisambandhena sambandho, ñātakoti attho. **Purimāya jātiyāti** purimattabhāve. **Mā pāpadhammo nirayaṃ patāyanti** ayaṃpāpadhammo puriso nirayaṃ mā pati mā nirayaṃ upapajjīti imaṃ disvā me kārūññaṃ ahoṣīti yojanā.

524. **Sattussadanti** pāpakārīhi sattehi ussannaṃ, atha vā pañcavidhabandhanaṃ, mukhe tattalohasecanaṃ, aṅgārapabbatāropanaṃ, lohakumbhipakkhepanaṃ, asipattavanappavesanaṃ, vettaraṇiyaṃ samotaraṇaṃ, mahāniraye pakkhepoti imehi sattahi pañcavidhabandhanādīhi dāruṇakāraṇehi ussannaṃ, uparūpari nicitanti¹ attho. **Mahābhitāpanti** mahādukkhaṃ, mahā-aggisantāpaṃ vā. **Kaṭukanti** aniṭṭhaṃ. **Bhayānakanti** bhayajanakaṃ.

525. **Anekabhāgena guṇenāti** anekakoṭṭhāsena ānisaṃsena. **Ayameva sūlo nirayena tenāti** tato imassa uppattiṭṭhānabhūtato nirayato² ayameva sūlo seyyoti. Nissakke

1. Nivisitanti (Si)

2. Narakato (Ka)

hi idaṃ karaṇavacanaṃ. **Ekantatibbanti** ekanteneva tikhiṇadukkhāṃ, niyatamahādukkhanti attho.

526. **Idaṅca sutvā vacanaṃ mamesoti** “ito cuto”ti-ādinā vuttaṃ idaṃ mama vacanaṃ sutvā eso puriso dukkhūpanīto mama vacanena nirayadukkhāṃ upanīto viya hutvā. **Vijaheyya pāṇanti** attano jīvitāṃ pariccajeyya. **Tasmāti** tena kāraṇena. **Mā me’katoti** “mayā ekato imassa purisassa jīvitassa¹ uparodho mā hotū”ti imassa santike idaṃ vacanaṃ ahaṃ na bhaṇāmi, atha kho “jīva bho, jīvitameva seyyo”ti idameva bhaṇāmīti adhippāyo.

Evāṃ petena attano adhippāye pakāsīte puna rājā petassa pavattīṃ pucchitūṃ okāsaṃ karonto² imaṃ gāthamāha—

527. “Aññāto³ eso purisassa attho,
Aññampi icchāmase pucchitūṃ tuvaṃ.
Okāsakammaṃ sace no karosi,
Pucchāma taṃ no na ca kujjhitabban”ti.

528. “Addhā paṭiññā me tadā ahu⁴,
Nācikkhaṇā appasannassa hoti.
Akāmā saddheyyavacoti katvā,
Pucchassu maṃ kāmaṃ yathā visayhan”ti⁵—

imā rañño petassa ca vacanapaṭivacanagāthā.

527. Tattha **aññātoti** avagato⁶. **Ichchāmaseti** icchāma. **Noti** amhākaṃ. **Na ca kujjhitabbanti** “ime manussā yaṃkiñci pucchantī”ti kodho na kātabbo.

528. **Addhāti** ekaṃsena. **Paṭiññā meti** ñāṇavasena mayhaṃ “pucchassū”ti paṭiññā⁷, okāsadānanti attho. **Tadā ahūti** tasmim

1. Imassa jīvitassa (Sī)

4. Addhā paṭiññātametāṃ tadāhu (Ka)

6. Ajjhitoti adhigato (Ka)

2. Kārento (?)

5. Yathā visayanti (Ka)

7. Paṭiññātavasena mayhaṃ pucchassūti (Ka)

3. Ajjhito (Ka)

kāle paṭhamadassane ahosi. **Nācikkhaṇā appasannassa hotīti** akathanā appasannassa hoti. Pasanno eva hi pasannassa kiñci katheti. Tvaṃ pana tadā mayi appasanno, ahañca tayi, tena paṭijānitvā kathetukāmo nāhosi. Idāni panāhaṃ tuyhaṃ **akāmā saddheyyavaco** akāmo eva saddhātabbavacano **iti katvā**-iminā kāraṇena. **Pucchassu maṃ kāmam yathā visayhanti**¹ tvaṃ yathā icchasi, tamatthaṃ maṃ pucchassu. Ahaṃ pana yathā visayhaṃ yathā mayhaṃ sahituṃ sakkā, tathā attano nāṇabalānurūpaṃ kathessāmīti adhippāyo.

Evaṃ petena pucchanāya² okāse kate rājā—

529. “Yaṃ kiñcahaṃ cakkhunā passissāmi,
Sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyyaṃ.
Disvāva taṃ nopi ce saddaheyyaṃ,
Kareyyāsi me yakkha niyassakammaṃ”ti—

gāthamāha. Tassattho—ahaṃ yaṃ kiñcideva cakkhunā passissāmi, taṃ sabbampi tatheva ahaṃ abhisaddaheyyaṃ³, taṃ pana disvāva taṃ vacanaṃ nopi ce saddaheyyaṃ⁴, yakkha mayhaṃ niyassakammaṃ niggahakammaṃ kareyyāsīti. Atha vā **yaṃ kiñcahaṃ cakkhunā passissāmīti** ahaṃ yaṃ kiñcideva cakkhunā passissāmi acakkhugocarassa⁵ adassanato. **Sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyyanti** sabbampi te ahaṃ diṭṭhaṃ sutam aññaṃ vā abhisaddaheyyaṃ. Tādiso hi mayhaṃ tayi abhippasādoti adhippāyo. Pacchimapadassa pana yathāvuttova attho.

Taṃ sutvā peto—

530. “Saccappaṭiññā tava me’sā hotu,
Sutvāna dhammaṃ labha suppasādaṃ.
Aññatthiko no ca paduṭṭhacitto,
Yaṃ te sutam asutañcāpi dhammaṃ.
Sabbampi akkhissam⁶ yathā pajānan”ti—

1. Yathā visayanti (Ka)

2. Pucchitāya (Sī, I)

3. Abhisaddaheyyaṃ paṭiññeyyaṃ (Sī, I)

4. Disvā tava vacanaṃ nopi no saddaheyyaṃ (Sī)

5. Acakkhuno parassa (Sī, I)

6. Sabbam ācikkhissam (Sī)

gāthamāha. Ito paraṃ—

531. “Setena assena alaṅkatena,
Upayāsi sūlāvutakassa santike.
Yānaṃ idaṃ abbhutaṃ dassaneyyaṃ,
Kissetaṃ kammassa ayaṃ vipākoti.
532. Vesāliyā nagarassa¹ majjhe,
Cikkhallamagge naraṅgaṃ ahosi.
Gosāmekāhaṃ pasannacitto,
Setaṃ gahetvā narakasmim̐ nikkhipim̐.
533. Etasmim̐ pādāni patiṭṭhapetvā,
Mayaṅca aññe ca atikkamimhā.
Yānaṃ idaṃ abbhutaṃ dassaneyyaṃ,
Tasseva kammassa ayaṃ vipākoti.
534. Vaṅṅo ca te sabbadisā pabhāsati,
Gandho ca te sabbadisā pavāyati.
Yakkhiddhipattosi mahānubhāvo,
Naggo cāsi kissa ayaṃ vipākoti.
535. Akkodhano niccapasannacitto,
Saṅghāhi vācāhi janaṃ upemi.
Tasseva kammassa ayaṃ vipāko,
Dibbo me vaṅṅo satataṃ pabhāsati.
536. Yasaṅca kittiṅca dhamme ṭhitānaṃ,
Disvāna mantemi pasannacitto.
Tasseva kammassa ayaṃ vipāko,
Dibbo me gandho satataṃ pavāyati.

1. Vesāliyā tassa nagarassa (Sī, I)

537. Sahāyānaṃ titthasmim̃ nhāyantānaṃ,
Thale gahetvā nidahissa dussaṃ.
Khidḍatthiko no ca paduṭṭhacitto,
Tenamhi naggo kasirā ca vuttīti.

538. Yo kīlamāno pakaroti pāpaṃ,
Tassedisaṃ kammavipākamāhu.
Akīlamāno pana yo karoti,
Kiṃ tassa kammaṃ vipākamāhūti.

539. Ye duṭṭhasaṅkappamaṇā manussā,
Kāyena vācāya ca saṅkiliṭṭhā.
Kāyassa bhedaṃ abhisamparāyaṃ,
Asaṃsayaṃ te nirayaṃ upenti.

540. Apare pana sugatimāsamaṇā,
Dāne ratā saṅgahitattabhāvā.
Kāyassa bhedaṃ abhisamparāyaṃ,
Asaṃsayaṃ te sugatiṃ upenti”ti—

tesaṃ ubhinnaṃ vacanaṇaṇivacanaṇagāthā honti.

530. Tattha **saccappaṭiñṇā tava mesā hotūti** “sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyyaṃ”ti tava esā paṭiñṇā mayhaṃ saccam hotu. **Sutvāna dhammaṃ labha suppasādanti** mayā vuccamaṇaṃ dhammaṃ sutvā sundaraṃ pasādaṃ labhassu. **Añṇatthikoti** ājānaṇatthiko. **Yathā pajānanti** yathā añṇopi pajānanto, “yathāpi ñātaṇ”ti vā¹ mayā yathā ñātaṇti attho.

531. **Kissetaṃ kammaṃ ayaṃ vipākoti** kissetaṃ kissa nāma etaṃ, kissa kammaṃ ayaṃ vipāko². **Etanti** vā nipātaṇmattaṃ, kissa kammaṃsāti yojanaṇ. “Kissa te”ti ca keci paṭhanti.

1. Yathā pajānanti vā (Ka)

2. Kissetaṃ -pa- vipākoti etaṃ kissa nāma kammaṃ ayaṃ vipāko (Si)

532-33. **Cikkhallamaggeti** cikkhallavati pathamhi. **Narakanti** āvāṭaṃ. **Ekāhanti** ekaṃ ahaṃ. **Narakasmim nikkhipinti** yathā kaddamo¹ na akkamīyati, evaṃ tasmim cikkhallāvāṭe ṭhapesim. **Tassāti** tassa gosīsenā setukaraṇassa.

536-7. **Dhamme ṭhitānanti** dhammacārīnaṃ samacārīnaṃ. **Mantemīti** kathemi kittayāmi. **Khiḍḍatthikoti** hasādhippāyo. **No ca paduṭṭhacittoti** dussasārike na dūsitacitto, na avaharaṇādhippāyo nāpi vināsādhippāyoti attho.

538. **Akīlamānoti** akhiḍḍādhippāyo, lobhādīhi dūsitacitto. **Kim tassa kammaṣṣa vipākamāhūti** tassa tathā katassa² pāpakammaṣṣa kīva kaṭukaṃ dukkhavipākam³ paṇḍitā āhu.

539-40. **Duṭṭhasaṅkappamanāti** kāmasaṅkappādivasena dūsitamanovitakkā, etena manoduccaritamāha. **Kāyena vācāya ca saṅkiliṭṭhāti** paṇātipātādivasena kāyavācāhi malinā. **Āsamānāti** āsīsamānā patthayamānā.

Evaṃ petena saṅkhepeneva kammaphalesu vibhajitvā dassitesu taṃ asaddahanto rājā—

541. “Taṃ kinti jāneyyamahaṃ avecca,
Kalyāṇapāpassa ayaṃ vipāko.
Kim vāhaṃ disvā abhisaddaheyyaṃ.
Ko vāpi maṃ saddahāpeyya etan”ti—

gāthamāha. Tattha **taṃ kinti jāneyyamahaṃ aveccāti** yoyaṃ tayā “ye duṭṭhasaṅkappamanā manussā, kāyena vācāya ca saṅkiliṭṭhā”ti-ādinā, “apare pana sugatimāsamānā”ti-ādinā ca kalyāṇassa pāpassa ca kammaṣṣa vipāko vibhajitvā vutto, taṃ kinti kena kāraṇena ahaṃ

1. Kaddame (I)

2. Tassa yathā mayā katassa (Ka)

3. Dukkhaṃ dukkhavipākam (Sī, I)

avecca aparapaccayabhāvena saddaheyyaṃ. **Kiṃ vāhaṃ disvā abhisaddaheyyanti** kīdisaṃ vā panāhaṃ paccakkhabhūtaṃ nidassanaṃ disvā paṭisaddaheyyaṃ¹. **Ko vāpi maṃ saddahāpeyya etanti** ko vā viññū puriso paṇḍito etamatthaṃ maṃ saddahāpeyya, taṃ kathehīti attho.

Taṃ sutvā peto kāraṇena tamatthaṃ tassa pakāseto—

542. “Disvā ca sutvā abhisaddahassu,
Kalyāṇapāpassa ayaṃ vipāko.
Kalyāṇapāpe ubhaye asante,
Siyā nu sattā sugatā duggatā vā.

543. No cettha kammāni kareyyuṃ maccā,
Kalyāṇapāpāni manussaloke.
Nāhesuṃ sattā sugatā duggatā vā,
Hīnā paṇīta ca manussaloke.

544. Yasmā ca kammāni karonti maccā,
Kalyāṇapāpāni manussaloke.
Tasmā hi sattā sugatā duggatā vā,
Hīnā paṇīta ca manussaloke.

545. Dvaya’jja kammānaṃ vipākamāhu,
Sukhassa dukkhassa ca vedanīyaṃ.
Tā devatāyo paricārayanti,
Paccenti bālā dvayatam apassino”ti—

gāthā abhāsi.

542. Tattha **disvā cāti** paccakkhato disvāpi. **Sutvāti** dhammaṃ sutvā tadanusārena nayaṃ nento² anuminanto. **Kalyāṇapāpassāti** kusalassa akusalassa ca kammassa ayaṃ sukho ayaṃ dukkho ca vipākoti abhisaddahassu. **Ubhaye asanteti** kalyāṇe pāpe cāti duvidhe kamme avijjamāne. **Siyā nu sattā sugatā duggatā vāti** “ime

1. Paṭiññeyyaṃ (Sī)

2. Nayanto (Sī)

sattā sugatim gatā duggatim gatā vā¹, sugatiam vā aḍḍhā duggatiam daliddā vā”ti² ayamattho kim nu siyā katham sambhaveyyāti attho.

543-4. Idāni yathāvuttamattham “**no cettha kammāni**”ti ca “**yasmā ca kammāni**”ti ca gāthādvayena byatirekato anvayato ca vibhāveti. Tattha **hīnā paṇītāti** kularūpārogyaparivārādīhi hīnā ulārā ca.

545. **Dvaya’jja kammānam vipākamāhūti** dvayam duvidham ajja idāni kammānam sucaritaduccaritānam vipākam vadanti kathenti. Kim tanti āha “**sukhassa dukkhassa ca vedanīyam**”ti, iṭṭhassa ca aniṭṭhassa ca anubhavanayoggam. **Tā devatāyo paricārayantīti** ye ukkaṃsavasena sukhavedanīyam vipākam paṭilabhanti, te devaloke tā devatā hutvā dibbasukhasamappitā indriyāni paricārenti. **Paccenti bālā dvayatam apassinoti** ye bālā kammaṇca kammaphalañcāti dvayam apassantā asaddahantā, te pāpappasutā dukkhavedanīyam vipākam anubhavantā nirayādīsu kammunā paccenti dukkham pāpuṇanti.

Evam kammaphalam saddahanto pana tvam kasmā evarūpam dukkham paccanubhavasīti anuyogam sandhāya—

546. “Na ma’tthi kammāni sayamkatāni,
Datvāpi me natthi yo ādiseyya.
Acchādanam sayanamathannapānam,
Tenamhi naggo kasirā ca vuttī”ti—

gāthamāha. Tattha **na ma’tthi kammāni sayamkatānīti** yasmā sayam attanā pubbe katāni puññakammāni mama natthi na vijjanti, yehi idāni acchādanādīni labheyyam. **Datvāpi me natthi yo ādiseyyāti** yo samaṇabrāhmaṇānam dānam datvā “asukassa petassa hotū”ti me ādiseyya uddiseyya, so natthi. **Tenamhi naggo kasirā ca vuttīti** tena duvidhenāpi kāraṇena³ idāni naggo niccoḷo amhi, kasirā dukkhā ca vutti jīvikā hotīti.

1. Sugatiyā duggatiyā vā gatā (Ka)

2. Addhā sugatim gatāpi vā addhā duggatiam daliddā vāti (Sī)

3. Kammena kāraṇena (Sī)

Taṃ sutvā rājā tassa acchādanādilābhaṃ ākaṅkhanto—

547. “Siyā nu kho kāraṇaṃ kiñci yakkha,
Acchādanaṃ yena tuvaṃ labhetha.
Ācikkha me tvaṃ yadatthi hetu,
Saddhāyikaṃ¹ hetuvaco suṇomā”ti—

gāthamāha. Tattha **yenā**ti yena kāraṇena tvaṃ **acchādanaṃ labhetha** labheyyāsi, **kiñci** taṃ **kāraṇaṃ siyā nu kho** bhaveyya nu khoti attho. **Yadatthī**ti yadi atthi.

Athassa peto taṃ kāraṇaṃ ācikkhanto—

548. “Kappitako nāma idhatthi bhikkhu,
Jhāyī susīlo arahā vimutto.
Guttindriyo saṃvutapātimokkho,
Sītibhūto uttamadiṭṭhipatto.

549. Sakhilo vadaññū suvaco sumukho,
Svāgamo suppaṭimuttako ca.
Puññaṃsa khettaṃ araṇavihārī.
Devamanussānañca dakkhiṇeyyo.

550. Santo vidhūmo anīgho nirāso,
Mutto visallo amamo avaṅko.
Nirūpadhī sabbapapañcakhīṇo,
Tisso vijjā anuppatto jutimā.

551. Appaññāto disvāpi na ca sujāno,
Munīti naṃ vajjisu voharanti.
Jānanti taṃ yakkhabhūtā anejaṃ,
Kalyāṇadhammaṃ vicarantaṃ² loke.

1. Saddhāyitaṃ (Sī, I)

2. Vicaranti (Sī)

552. Tassa tuvaṃ ekayugaṃ duve vā,
Mamuddisitvāna sace dadetha.
Paṭiggahītāni ca tāni assu,
Mamañca passetha sannaddhadussan”ti—

gāthā abhāsi.

548. Tattha **Kappitako nāmāti** jaṭilasahassassa abbhantare āyasmato Upālittherassa upajjhāyaṃ sandhāya vadati. **Idhāti** imissā Vesāliya samīpe. **Jhāyīti** aggaphalajhānena jhāyī. **Sītibhūtoti** sabbakilesadarathapariḷāhavūpasamena sītibhāvappatto. **Uttamadiṭṭhipattoti** uttamaṃ aggaphalaṃ sammādiṭṭhiṃ patto.

549. **Sakhiloti** mudu. **Suvacoti** subbaco. **Svāgamoti** suṭṭhu āgatāgamo. **Suppaṭimuttakoti** suṭṭhu paṭimuttakavāco, muttabhāṇīti attho. **Araṇavihārīti** mettāvihārī.

550. **Santoti** upasantakilesa. **Vidhūmoti** vigatamicchāvitakkadhūmo. **Anīghoti** niddukkho. **Nirāsoti** nittaṇho. **Muttoti** sabbabhavihi vimutto. **Visalloti** vītarāgādisallo. **Amamoti** mamaṅkāravirahito. **Avaṅkoti** kāyavaṅkādivaṅkavirahito. **Nirūpadhīti** kilesābhisāṅkhārādi-upadhippahāyī. **Sabbapapañcakhīṇoti** parikkhīṇatanḥādipapañco. **Jutimāti** anuttarāya ṇāṇajutiyā jutimā. **Appaṇṇātoti** paramappicchataṃ paṭicchannaguṇatāya ca na pākaṭo¹.

551. **Disvāpi na ca sujānoti** gambhīrabhāvena disvāpi “evaṃsīlo, evaṃdhammo, evaṃpaṇṇo”ti na suviñṇeyyo. **Jānanti taṃ yakkhabhūtā anejanti** yakkhabhūtā ca anejaṃ nittaṇhaṃ “arahā”ti taṃ jānanti. **Kalyāṇadhammanti** sundarasīlādiguṇaṃ.

552. **Tassāti** tassa Kappitakamahātherassa. **Ekayuganti** ekaṃ vatthayugaṃ. **Duve vāti** dve vā vatthayugāni. **Mamuddisitvānāti** mamaṃ uddisitvā. **Paṭiggahītāni ca tāni assūti** tāni vatthayugāni tena paṭiggahītāni ca

1. Paṭicchannaguṇattā pākaṭo (Ka)

assu bhaveyyum. **Sannaddhadussanti** dussena katasannāhaṃ, laddhavatthaṃ nivatthapārutadussanti attho.

Tato rājā—

553. “Kasmim padese samaṇaṃ vasantaṃ,
Gantvāna passemu mayaṃ idāni.
Yo ma’jja¹ kaṅkhaṃ vicikicchitaṅca,
Diṭṭhivisūkāni vinodayeyyā”ti²—

therassa vasanaṭṭhānaṃ pucchi. Tattha **kasmim padeseti** katarasmim padese. **Yo ma’jjāti** yo ajja³, ma-kāro padasandhikaro.

Tato peto—

554. “Eso nisinno Kapinaccanāyaṃ,
Parivārito devatāhi bahūhi.
Dhammim kathaṃ bhāsati saccanāmo,
Sakasmimācerake appamatto”ti—

gāthamāha. Tattha **kapinaccanāyanti** kapīnaṃ vānarānaṃ naccanena “Kapinaccanā”ti laddhavohāre padese. **Saccanāmoti** jhāyī susīlo arahā vimuttoti-ādīhi guṇanāmehi yāthāvanāmo aviparītanāmo.

Evam petena vutte rājā tāvadeva therassa santikaṃ gantukāmo—

555. “Tathāhaṃ⁴ kassāmi gantvā idāni,
Acchādayissaṃ samaṇaṃ yugena.
Paṭiggahītāni ca tāni assu,
Tuvaṅca passemu sannaddhadussan”ti—

gāthamāha. Tattha **kassāmīti** karissāmi.

Atha peto “devatānaṃ thero dhammaṃ deseti, tasmā nāyaṃ upasaṅkamanakālo”ti dassento—

1. Samajja (Sī)

3. Samajjāti so ajja (Sī)

2. Diṭṭhivisūkāni ca ko vinodayeti (Sī)

4. Yathāhaṃ (Ka)

556. “Mā akkhaṇe pabbajitaṃ upāgami,
Sādhu vo Licchavi nesa dhammo.
Tato ca kāle upasaṅkamtivā,
Tattheva passāhi¹ raho nisinnan”ti—

gāthamāha. Tattha **sādhū**ti āyācane nipāto. **Vo Licchavi nesa dhammoti** Licchavirāja tumhākaṃ rājūnaṃ esa dhammo na hoti, yaṃ akāle upasaṅkamaṇaṃ. **Tatthevā**ti tasmimīyeva ṭhāne.

Evam petena vutte rājā “sādhū”ti sampaṭicchitvā attano nivesanameva gantvā puna yuttapattakāle² aṭṭha vatthayugāni gāhāpetvā theram upasaṅkamtivā ekamantaṃ nisinnō paṭisanthāraṃ katvā “imāni bhante aṭṭha vatthayugāni paṭiggaṇhā”ti³ āha. Taṃ sutvā thero kathāsamuṭṭhāpanatthaṃ “mahārāja pubbe tvaṃ adānasīlo samaṇabrāhmaṇānaṃ viheṭṭhana-jātikova kathaṃ paṇītaṇi vatthāni dātukāmo jāto”ti āha. Taṃ sutvā rājā tassa kāraṇaṃ ācikkhanto petena samāgamaṃ, tena ca attanā ca kathitaṃ sabbaṃ therassa ārocetvā vatthāni datvā petassa uddisi, tena peto dibbavatthadharo alaṅkatapaṭiyatto assāruḷho therassa ca rañño ca purato pātubhavi. Taṃ disvā rājā attamano pamudito pītisomanassajāto “paccakkhato vata mayā kammaphalaṃ diṭṭhaṃ, na dānaṃ pāpaṃ karissāmi, puññaṃ eva karissāmi”ti vatvā tena petena sakkhiṃ akāsi. So ca peto “sace tvaṃ Licchavirāja ito paṭṭhāya adhammaṃ pahāya dhammaṃ carasi, evāhaṃ tava sakkhiṃ karissāmi, santikaṅca te āgamissāmi, sūlāvutaṅca purisaṃ sīghaṃ sūlato mocchi, evaṃ so jīvitaṃ labhitvā dhammaṃ caranto dukkhato muccissati, therāṅca kālena kālaṃ upasaṅkamtivā dhammaṃ suṇanto puññaṇi karohi”ti vatvā gato.

Atha rājā theram vanditvā nagaram pavisitvā sīghaṃ sīghaṃ Licchaviparisaṃ sannipātetvā⁴ te anujānāpetvā taṃ purisaṃ sūlato mocetvā “imaṃ arogaṃ karoṭhā”ti tikicchake āṇāpesi. Therāṅca upasaṅkamtivā pucchi “siyā nu kho bhante niraya-gāmikammaṃ⁵ katvā ṭhitassa nirayato mutti”ti. Siyā mahārāja, sace uḷāraṃ puññaṃ karoti,

1. Passāmi (Sī)

2. Yuttapayuttakāle (Sī, I)

3. Paṭiggaṇhathāti (Ka)

4. Sannipātāpetvā (Sī, I)

5. Niraya-gāminikammaṃ (I)

muccatīti vatvā thero rājānaṃ saraṇesu ca sīlesu ca pitiṭṭhāpesi. So tattha patiṭṭhito therassa ovāde ṭhatvā sotāpanno ahosi, sūlāvuto pana puriso arogo hutvā saṃvegajāto bhikkhūsu pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Tamatthaṃ dassentā saṅgītikārā—

557. “Tathāti vatvā agamāsi tattha,
Parivārito dāsagaṇena Licchavi.
So taṃ nagaraṃ upasaṅkamtivā,
Vāsūpagacchittha sake nivesane.
558. Tato ca kāle gihikiccāni katvā,
Nhātvā pivitvā ca khaṇaṃ labhitvā.
Viceyya peḷāto ca yugāni aṭṭha,
Gāhāpayī dāsagaṇena Licchavi.
559. So taṃ padesaṃ upasaṅkamtivā,
Taṃ addasa samaṇaṃ santacittaṃ.
Paṭikkantaṃ gocarato nivattaṃ,
Sītibhūtaṃ rukkhamūle nisinnaṃ.
560. Tamenamavoca upasaṅkamtivā,
Appābādhaṃ phāsuvihāraṅca pucchi.
Vesāliyaṃ Licchavihaṃ bhadante,
Jānanti maṃ Licchavi Ambasakkaro.
561. Imāni me aṭṭha yugā subhāni,
Paṭiggaṇha bhante padadāmi tuyhaṃ.
Teneva atthena idhāgatosmi,
Yathā ahaṃ attamano bhavēyyanti.
562. Dūratova samaṇā brāhmaṇā ca,
Nivesanaṃ te parivajjayanti.
Pattāni bhijjanti ca te¹ nivesane,
Saṅghāṭiyo cāpi vidālayanti².

1. Bhijjanti tava (Ka)

2. Vināsayanti (Sī, I), vipātayanti (Ka)

563. Athāpare pādakuṭṭhārikāhi,
 Avaṃsirā samaṇā pātayanti.
 Etādisaṃ pabbajitā vihesaṃ,
 Tayā kataṃ samaṇā pāpuṇanti.
564. Tiṇena telampi na tvaṃ adāsi,
 Mūḷhassa maggampi na pāvadāsi.
 Andhassa daṇḍaṃ saya'mādiyāsi,
 Etādiso kadariyo asaṃvuto tuvaṃ.
 Atha tvaṃ kena vaṇṇena kimeva disvā,
 Amhehi saha saṃvibhāgaṃ karosīti.
565. Paccemi bhante yaṃ tvaṃ vadesi,
 Vihesayaṃ samaṇe brāhmaṇe ca.
 Khiḍḍatthiko no ca paduṭṭhacitto,
 Etampi me dukkaṭameva bhante.
566. Khiḍḍāya yakkho pasavitvā pāpaṃ,
 Vedeti dukkhaṃ asamattabhogī.
 Daharo yuvā nagganiyassa bhāgī,
 Kiṃ su tato dukkhatara'ssa hoti.
567. Taṃ disvā saṃvegamaḷatthaṃ bhante,
 Tappaccayā vāpi¹ dadāmi dānaṃ.
 Paṭiggaṇha bhante vatthayugāni aṭṭha,
 Yakkhassimā gacchantu dakkhiṇāyoti.
568. Addhā hi dānaṃ bahudhā pasatthaṃ,
 Dadato ca te akkhayadhamma'matthu.
 Paṭiggaṇhāmi te vatthayugāni aṭṭha,
 Yakkhassimā gacchantu dakkhiṇāyoti.

1. Tāhaṃ (Sī), cāhaṃ (I)

569. Tato hi so ācamayitvā Licchavi,
 Therassa datvāna yugāni aṭṭha.
 Paṭiggahītāni ca tāni assu,
 Yakkhañca passetha sannaddhadussam.
570. Tamaddasā candanasāralittam,
 Ājaññamārūḷha'muḷāravaṇṇam.
 Alaṅkataṃ sādhunivatthadussam,
 Parivāritam yakkhamahiddhipattam.
571. So tam disvā attamano udaggo,
 Pahaṭṭhacitto ca subhaggarūpo.
 Kammañca disvāna mahāvīpākam,
 Sandiṭṭhikam cakkhunā sacchikatvā.
572. Tamenamavoca upasaṅkamtivā,
 Dassāmi dānam samaṇabrāhmaṇānam.
 Na cāpi me kiñci adeyyamatthi,
 Tuvāñca me yakkha bahūpakāroti.
573. Tuvāñca me Licchavi ekadesam,
 Adāsi dānāni amoghametaṃ.
 Svāham karissāmi tayāva sakkhim,
 Amānuso mānusakena saddhinti.
574. Gatī ca bandhū ca parāyaṇaṅca,
 Mitto mamāsi atha devatā me¹.
 Yācāmi tam² pañjaliko bhavitvā,
 Icchāmi tam yakkha punapi daṭṭhanti.
575. Sace tuvaṃ assaddho bhavissasi,
 Kadariyarūpo vippaṭipannacitto.
 Tvaṃ neva maṃ lacchasi³ dassanāya,
 Disvā ca tam nopi ca ālapissam.

1. Devatāsi (Sī)

2. Yācāmaham (Sī)

3. Teneva na lacchasi (Sī)

576. Sace pana tvaṃ¹ bhavissasi dhammagāro,
 Dāne rato saṅgahitattabhāvo.
 Opānabhūto samaṇabrāhmaṇānaṃ,
 Evaṃ mamaṃ lacchasi dassanāya.
577. Disvā ca taṃ ālapissaṃ bhadante,
 Imaṅca sūlato lahuṃ pamaṅca.
 Yatonidānaṃ akarimha sakkhiṃ,
 Maññāmi sūlāvutakassa kāraṇā.
578. Te aññamaññaṃ akarimha sakkhiṃ,
 Ayaṅca sūlato² lahuṃ pamutto.
 Sakkacca dhammāni³ samācaranto,
 Mucceyya so nirayā ca tamhā.
 Kammaṃ siyā aññatra vedanīyaṃ.
579. Kappitakaṅca upasaṅkamtivā,
 Teneva saha samvibhajitvā kāle.
 Sayāṃ mukhenūpanisajja puccha,
 So te akkhissati etamatthaṃ.
580. Tameva bhikkhuṃ upasaṅkamtivā,
 Pucchassu aññatthiko no ca paduṭṭhacitto.
 So te sutāṃ asutaṅcāpi dhammaṃ,
 Sabbampi akkhissati yathā pajānanti. ()⁴
581. So tattha rahassaṃ samullapitvā,
 Sakkhiṃ karitvāna amānusena.
 Pakkāmi so Licchavīnaṃ sakāsaṃ,
 Atha bravi parisāṃ sannisinnaṃ.

1. Sace tuvaṃ (Sī)

2. Sūlāvuto (Sī)

3. Kammāni (Ka)

4. (Suto ca dhammaṃ sugatim akkhissa) (Sī, I)

582. ‘Suṇantu bhonto mama ekavākyam,
 Varam varissam labhissāmi attham.
 Sūlāvuto puriso luddakammo,
 Paṇihitadaṇḍo¹ anusattarūpo.
583. Ettāvatā vīsativattimattā,
 Yato āvuto neva jīvati na mato.
 Tāham mocayissāmi dāni,
 Yathāmatim anujānātu saṅgho’ti.
584. Etañca aññañca lahum pamuñca,
 Ko taṃ vadetha tathā karontaṃ.
 Yathā pajānāsi tathā karohi,
 Yathāmatim anujānāti saṅghoti.
585. So taṃ padesaṃ upasaṅkamtivā,
 Sūlāvutaṃ mocayi khippameva.
 Mā bhāyi sammāti ca taṃ avoca,
 Tikicchakānañca upaṭṭhapesi.
586. Kappitakañca upasaṅkamtivā,
 Teneva saha² saṃvibhajitvā kāle.
 Sayam mukhenūpanisajja Licchavi,
 Tatheva pucchittha³ nam kāraṇatthiko.
587. Sūlāvuto puriso luddakammo,
 Paṇitadaṇḍo anusattarūpo.
 Ettāvatā vīsativattimattā,
 Yato āvuto neva jīvati na mato.
588. So mocito gantvā mayā idāni,
 Etassa yakkhassa vaco hi bhante.
 Siyā nu kho kāraṇam kiñcideva,
 Yena so nirayam no vajeyya.

1. Paṇitadaṇḍo (Ka)

2. Samam (Sī)

3. Pucchi (Sī, I)

589. Ācikkha bhante yadi atthi hetu,
Saddhāyikaṃ¹ hetuvaco suṇoma.
Na tesarṃ kammānarṃ vināsa'matthi,
Avedayitvā idha byantibhāvoti.
590. Sace sa dhammāni² samācareyya,
Sakkacca rattindiva'mappamatto.
Mucceyya so nirayā ca tamhā,
Kammaṃ siyā aññatra vedanīyanti.
591. Aññāto eso purisassa attho,
Mamampi dāni anukampa bhante.
Anusāsa maṃ ovada bhūripañña,
Yathā ahaṃ no nirayaṃ vajeyyanti.
592. Ajjeva Buddhaṃ saraṇaṃ upehi,
Dhammañca saṃghaṇca pasannacitto.
Tatheva sikkhāya padāni pañca,
Akhaṇḍaphullāni samādiyassu.
593. Pāṇātipātā viramassu khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayassu.
Amajjapo mā ca musā abhāṇī,
Sakena dārena ca hohi tuṭṭho.
Imañca ariyaṃ aṭṭhaṅgavarenupeṭaṃ³,
Samādiyāhi kusalaṃ sukhudrayaṃ.
594. Cīvaraṃ piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsanarṃ.
Annaṃ pānaṃ khādanīyaṃ, vatthasenāsanāni ca.
Dadāhi ujubhūtesu, vipprasanna cetasā⁴.
595. Bhikkhūpi sīlasampanne, vītarāge bahussute.
Tappēhi annapānena, sadā puññaṃ pavaḍḍhati.

1. Saddhāyitaṃ (Sī, I)

3. Aṭṭhaṅgavaraṃ upetaṃ (I)

2. Sace so kammāni (Sī)

4. Sadā puññaṃ pavaḍḍhati (Ka)

596. Evañca dhammāni¹ samācaranto,
Sakkacca rattindiva'mappamatto.
Muñca tuvaṃ² nirayā ca tamhā,
Kammaṃ siyā aññatra vedanīyanti.
597. Ajeva Buddhaṃ saraṇaṃ upemi,
Dhammañca saṅghañca pasannacitto.
Tatheva sikkhāya padāni pañca,
Akhaṇḍaphullāni samādiyāmi.
598. Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayāmi.
Amajjapo no ca musā bhaṇāmi,
Sakena dārena ca homi tuṭṭho.
Imañca ariyaṃ aṭṭhaṅgavareṇupetaṃ,
Samādiyāmi kusalaṃ sukhudrayaṃ.
599. Cīvaraṃ piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsaṇaṃ.
Annaṃ pānaṃ khādanīyaṃ, vatthasenāsaṇāni ca.
600. Bhikkhū ca silasampanne, vītarāge bahussute.
Dadāmi na vikampāmi³, Buddhānaṃ sāsane ratoti.
601. Etādiso Licchavi Ambasakkaro,
Vesāliyaṃ aññataro upāsako.
Saddho mudū kārakaro ca bhikkhu,
Saṅghañca sakkacca tadā upaṭṭhahi.
602. Sūlāvuto ca arogo hutvā,
Serī sukhī pabbajjaṃ upāgami.
Bhikkhuñca āgamma kappitakuttamaṃ,
Ubhopi Sāmaññaphalāni ajjhaguṃ.

1. Kammāni (Sī)

2. Muñceyya so tvaṃ (Ka)

3. Na vikappāmi (Sī)

603. Etādisā sappurisāna sevanā,
 Mahapphalā hoti sataṃ vijānataṃ.
 Sūlāvuto aggaphalaṃ aphassayi,
 Phalaṃ kaniṭṭhaṃ pana Ambasakkaro”ti—

gāthāyo avocum.

557-560. Tattha **vāsūpagacchitthā**ti vāsam upagacchi. **Gihikiccānī**ti gehaṃ āvasantena kātabbakuṭumbakiccāni. **Viceyyā**ti sundaravatthagahaṇatthaṃ vicinivā. **Paṭikkantanti** piṇḍapātato paṭikkantaṃ. Tenāha **“gocarato nivattan”**ti. **Avocā**ti “Vesāliyaṃ Licchavihaṃ bhadante”ti-ādikaṃ avoca.

562-3. **Vidālayantī**ti vipḥālayanti. **Pādakuṭhārikāhī**ti pādasankhātāhi kuṭhārīhi. **Pātayantī**ti paripātayanti.

564. **Tiṇenā**ti tiṇaggenāpi. **Mūḷhassa maggampi na pāvadāsī**ti maggamūḷhassa maggampi tvaṃ na kathayasi “evāyaṃ puriso ito cito ca paribbhamatū”ti. Keḷisīlo hi ayaṃ rājā. **Saya’ mādiyāsī**ti andhassa hatthato yaṭṭhiṃ sayameva acchinditvā gaṇhasi. **Samvibhāgaṃ karosī**ti attanā paribhuñjitabbavatthuto ekaccāni datvā samvibhajasi.

565. **Paccemi bhante yaṃ tvaṃ vadesī**ti “bhante tvaṃ pattāni bhijjantī”ti-ādinā yaṃ vadesi, taṃ paṭijānāmi, sabbamevetam mayā kataṃ kārāpitañcāti dasseti. **Etampī**ti etaṃ khiḍḍādhippāyena katampi.

566-7. **Khiḍḍā**ti khiḍḍāya. **Pasavitvā**ti upacinitvā. **Vedetī**ti anubhavati. **Asamattabhogī**ti aparipuṇṇabhogo. Tameva aparipuṇṇabhogabhaṃ dassetuṃ **“daharo yuvā”**ti-ādi vuttaṃ. **Nagganiyassā**ti naggabhāvassa. **Kim su tato dukkhatara’ssa hotī**ti kim su nāma tato naggabhāvato dukkhataram assa petassa hoti. **Yakkhassimā gacchantu dakkhiṇāyoti** imā mayā diyyamānavatthadakkhiṇāyo petassa upakappantu.

568-72. **Bahudhā pasatthanti** bahūhi pakārehi Buddhādīhi vaṇṇitaṃ. **Akkhayadhamma'matthūti** aparikkhayadhammaṃ hotu. **Ācamayitvāti** hatthapādadhovanapubbakaṃ mukhaṃ vikkhāletvā. **Candanasāralittanti** sārabhūtacandalittāṃ. **Uḷāravannaṇanti** seṭṭharūpaṃ. **Parivāritanti** anukulavuttinā parijanaena parivāritaṃ. **Yakkhamahiddhipattanti** mahatiṃ yakkhiddhiṃ deviddhiṃ patvā ṭhitaṃ. **Tamenamavocāti** tamenā avoca.

573. **Ekadesaṃ adāsīti** catūsu paccayesu ekadesabhūtaṃ vatthadānaṃ sandhāya vadati. **Sakkhinti** sakkhibhāvaṃ.

574. **Mamāsīti** me āsi. **Devatā meti**¹ mayhaṃ devatā āsīti yojanā.

575-7. **Vipparipannacittoti** micchādiṭṭhiṃ paṭipannamānaso, dhammiyaṃ paṭipadaṃ pahāya adhammiyaṃ paṭipadaṃ paṭipannoti attho. **Yatonidānanti** yannimittaṃ yassa santikaṃ āgamanahetu.

579. **Saṃvibhajitvāti** dānaṃvibhāgaṃ katvā. **Sayaṃ mukhenūpanisajjapucchāti** aññe purise apesetvā upanisīditvā sammukheneva puccha².

581-3. **Sannisinnanti** sannipatitavasena nisinnaṃ. **Labhissāmi atthanti** mayā icchitampi atthaṃ labhissāmi. **Paṇihitadaṇḍoti**³ ṭhapitasarīradaṇḍo. **Anusattarūpoti** rājini anusattasabhāvo⁴. **Vīsattirattimattāti** vīsattimattā rattiyo ativattāti attho. **Tāhanti** taṃ ahaṃ. **Yathāmatinti** mayhaṃ yathāruci.

584. **Etañca aññañcāti** etaṃ sūle āvutaṃ purisaṃ aññañca yassa rājāṇā paṇihitā, tañca⁵. **Lahuṃ pamuñcāti** sīghaṃ mocehi. **Ko taṃ vadetha tathā karontanti** tathā dhammiyakammaṃ karontaṃ taṃ imasmiṃ Vajjiraṭṭhe ko nāma “na pamocehi”ti vadeyya, evaṃ vattum kocipi na labhatīti attho.

1. Devatāsīti (Sī)

2. Pucchi (Sī)

3. Paṇītadaṇḍoti (Ka)

4. Anupattarūpoti rājānaṃ anumattapakatiko (Ka)

5. Rājā paṇiṇi tañca (Ka)

585. **Tikicchakānañcāti** tikicchake ca.

588. **Yakkhassa vacoti** petassa vacanam, tassa bhante petassa vacanena evamakāsinti dasseti.

590. **Dhammānīti** pubbe katanā pāpakammaṃ abhibhavitum samatthe puññadhamme¹. **Kammaṃ siyā aññatra vedanīyanti** yaṃ tasmim pāpakamme upapajjavedanīyaṃ, taṃ ahosikammaṃ nāma hoti. Yaṃ pana aparapariyāyavedanīyaṃ, taṃ aññatra aparapariyāye vadayitabbaphalaṃ hoti sati saṃsārappavattiyanti attho.

593. **Imañcāti** attanā vuccamānaṃ tāya āsannaṃ paccakkhaṃ vāti katvā vuttaṃ. **Ariyaṃ aṭṭhaṅgavarenupetanti** parisuddhaṭṭhena ariyaṃ, pāṇātipātāveramaṇi-ādīhi aṭṭhahi aṅgehi upetaṃ yuttaṃ uttamaṃ uposathasīlaṃ. **Kusalanti** anavajjaṃ. **Sukhudrayanti** sukhavipākaṃ.

595. **Sadā puññaṃ pavaḍḍhatīti** sakideva puññaṃ katvā “alamettāvata”ti aparituṭṭho hutvā aparāparaṃ sucaritaṃ pūrentassa sabbakālaṃ puññaṃ abhivaḍḍhati, aparāparaṃ vā sucaritaṃ pūrentassa puññasankhātāṃ puññaphalaṃ uparūpari vaḍḍhati paripūretīti attho.

597. Evaṃ therena vutte rājā apāyadukkhato utrastacitto ratanattaye puññadhamme ca abhivaḍḍhamānapasādo tato paṭṭhāya² saraṇāni sīlāni ca samādiyanto “**ajjeva Buddhaṃ saraṇaṃ upemi**”ti-ādimāha.

601. Tattha **etādisoti** ediso yathāvuttarūpo. **Vesāliyaṃ aññataro upāsakoti** Vesāliyaṃ anekasahassesu upāsakesu aññataro upāsako hutvā. **Saddhoti**-ādi kalyāṇamittasannissayena tassa purimabhāvato aññādisataṃ³ dassetuṃ vuttaṃ. Pubbe hi so assaddho kakkhaḷo bhikkhūnaṃ akkosakāraṃ saṃghassa ca anupaṭṭhāko ahosi, idāni pana saddho muduko⁴ hutvā bhikkhusaṃghaṅca sakkaccaṃ tadā upaṭṭhahīti. Tattha **kāraṅkaroti** upakāraṅkarī.

1. Aññadhamme (Ka)

3. Purimasabhāvato asadisataṃ (Ka)

2. Uṭṭhāya (Ka)

4. Mudukāraṅko (Sī)

602. **Ubhopīti** dvepi sūlāvuto rājā ca. **Sāmaññaphalāni ajjhagunti** yathārahaṃ Sāmaññaphalāni adhigacchimsu. Tayidaṃ yathārahaṃ dassetuṃ “**sūlāvuto aggaphalaṃ aphassayi, phalaṃ kaniṭṭhaṃ pana Ambasakkarō**”ti vuttaṃ. Tattha **phalaṃ kaniṭṭhanti** sotāpattiphalaṃ sandhāyāha. Yaṃ panettha atthato avibhattaṃ, taṃ suviññeyyameva.

Evam raññā petena attanā ca vuttamatthaṃ āyasmā Kappitako Satthāraṃ vandituṃ Sāvattiṃ gato Bhagavato ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparīsāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Ambasakkarapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Serīsakapetavatthuvaṇṇanā

604-57. **Suṇoṭha yakkhassa vāṇijānañcāti** idaṃ Serīsakapetavatthu¹. Taṃ yasmā Serīsakavimānavatthunā nibbisesaṃ, tasmā tattha aṭṭhuppattiyaṃ gāthāsu ca yaṃ vattabbaṃ, taṃ Paramatthadīpaniyaṃ Vimānavatthuvaṇṇanāyaṃ² vuttameva, tasmā tattha vuttanayena veditabbanti.

Serīsakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Nandakapetavatthuvaṇṇanā

Rājā Piṅgalako nāmāti idaṃ Nandakapetavatthu. Tassa kā uppatti? Satthu parinibbānato vassasatadvayassa accayena Suratṭhavisaye Piṅgalo nāma rājā ahoṣi. Tassa senāpati Nandako nāma micchādīṭṭhī viparītadassano “natthi dinnan”ti-ādinā micchāgāhaṃ paggayha vicari. Tassa dhītā Uttarā nāma upāsikā patirūpe kule dinnā ahoṣi. Nandako pana kālaṃ katvā viñjhāṭaviyaṃ mahati nigrodharukkhe Vemānikapeto hutvā nibbatti. Tasmim kālakate Uttarā sucisītagandhodakapūritaṃ pānīyaghaṭaṃ

1. Serīsakapetavatthu (Sī)

2. Vimāna-Ṭṭha 311 piṭṭhe.

kummāsābhisaṅkhatehi vaṇṇagandharasasampannehi pūvehi
 paripuṇṇasarāvakañca aññatarassa khīṇāsavattherassa datvā “ayaṃ dakkhiṇā
 mayhaṃ pitu upakappatū”ti uddisi, tassa tena dānena dibbapānīyaṃ
 aparimitā ca pūvā pātubhavimsu. Tam disvā so evaṃ cintesi “pāpakam vata
 mayā kataṃ, yaṃ mahājano ‘natthi dinnan’ti-ādinā micchāgāhaṃ gāhito,
 idāni pana Piṅgalo rājā Dhammāsokassa rañño ovādam¹ dātuṃ gato, so taṃ
 tassa datvā āgamissati, handāhaṃ natthikadiṭṭhiṃ vinodessāmī”ti. Na
 cireneva ca Piṅgalo rājā Dhammāsokassa rañño ovādam¹ datvā
 paṭinivattanto maggaṃ paṭipajji.

Atha so peto attano vasanaṭṭhānābhimukhaṃ taṃ maggaṃ nimmini.
 Rājā ṭhitamajjhahike samaye tena maggena gacchati. Tassa gacchantassa
 purato maggo dissati, piṭṭhito panassa antaradhāyati. Sabbapacchato
 gacchanto puriso maggaṃ antarahitaṃ disvā bhīto vissaraṃ viravanto
 dhāvityā rañño ārocesi, taṃ sutvā rājā bhīto saṃviggamānaso
 hatthikkhandhe ṭhatvā catasso disā olokeno petassa
 vasananigrodharukkhaṃ disvā tadabhimukho āgamāsi saddhiṃ
 caturaṅginiyā senāya. Athānukkamena raññe taṃ ṭhānaṃ patte peto
 sabbābharaṇavibhūsito rājānaṃ upasaṅkamitvā paṭisanthāraṃ katvā pūve ca
 pānīyañca dāpesi. Rājā saparijano nhatvā pūve khāditvā pānīyaṃ pivitvā
 paṭippassaddhamaggakilamatho “**devatā nusi gandhabbo**”ti-ādinā petam
 pucchi, peto ādito paṭṭhāya attano pavattim ācikkhitvā rājānaṃ
 micchādassanato vimocetvā² saraṇesu sīlesu ca paṭiṭṭhāpesi. Tamatthaṃ
 dassetuṃ saṅgītikārā—

658. “Rājā Piṅgalako nāma, Surāṭṭhānaṃ adhipati ahu.

Moriyānaṃ upaṭṭhānaṃ gantvā, Surāṭṭhaṃ punarāgamā.

659. Uṇhe majjhinhike kāle, rājā paṅkam³ upāgami.

Addasa maggaṃ ramaṇīyaṃ, petānaṃ taṃ vaṇṇupathaṃ⁴.

1. Uppādam (Ka)

3. Paṅkam (Sī, I), vaṅkam (Ka)

2. Vivecetvā (Ka)

4. Vaṇṇanāpathaṃ (Sī)

660. Sārathim āmantayī rājā—
‘Ayaṃ maggo ramaṇīyo, khemo sovathhiko sivo.
Iminā sārathi yāma, Surattḥānaṃ santike ito’.
661. Tena pāyāsi Soraṭṭho, senāya caturaṅginīyā.
Ubbiggarūpo puriso, Soraṭṭhaṃ etadabravi.
662. ‘Kummaggaṃ paṭipannamhā, bhimsanaṃ lomahaṃsanaṃ.
Purato dissati maggo, pacchato ca na dissati.
663. Kummaggaṃ paṭipannamhā, yamapurisāna santike.
Amānuso vāyati gandho, ghoso suyati dāruṇo’.
664. Saṃviggo rājā Soraṭṭho, sārathim etadabravi.
‘Kummaggaṃ paṭipannamhā, bhimsanaṃ lomahaṃsanaṃ.
Purato dissati maggo, pacchato ca na dissati.
665. Kummaggaṃ paṭipannamhā, yamapurisāna santike.
Amānuso vāyati gandho, ghoso suyati dāruṇo’.
666. Hatthikkhandhaṃ samāruyha, olokento catuddisā.
Addasa nigrodhaṃ ramaṇīyaṃ¹, pādapaṃ chāyāsampannaṃ.
Nīlabbhavaṇṇasadisāṃ, meghavaṇṇasirīnibhaṃ.
667. Sārathim āmantayī rājā, ‘kiṃ eso dissati brahā.
Nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho’.
668. Nigrodho so mahārāja, pādapo chāyāsampanno.
Nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho.
669. Tena pāyāsi Soraṭṭho, yena so dissate brahā.
Nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho.

1. Rukkhaṃ nigrodhaṃ (Ka)

670. Hatthikkhandhato oruyha, rājā rukkham upāgami.
Nisīdi rukkhamūlasmiṃ, sāmacco saparijjano.
Pūraṃ pānīyasarakam¹, pūve vitte ca addasa.
671. Puriso ca devavaṇṇī, sabbābharaṇabhūsito.
Upasaṅkamtivā rājānam, Soraṭṭham etadabravi.
672. ‘Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ.
Pivatu devo pānīyaṃ, pūve khāda Arindama’.
673. Pivivā rājā pānīyaṃ, sāmacco saparijjano.
Pūve khāditvā pitvā ca, Soraṭṭho etadabravi.
674. Devatā nusi gandhabbo, adu² Sakko Purindado.
Ajānantā taṃ pucchāma, kathaṃ jānemu taṃ mayanti.
675. Nāmi devo na gandhabbo, nāpi Sakko Purindado.
Peto ahaṃ mahārāja, Suraṭṭhā idha māgatoti.
676. Kimsīlo kimsamācāro, Suraṭṭhasmiṃ pure tuvaṃ.
Kena te brahmacariyena, ānubhāvo ayaṃ tavāti.
677. Taṃ suṇohi mahārāja, Arindama raṭṭhavaḍḍhana.
Amaccā pārisajjā ca, brāhmaṇo ca purohito.
678. Suraṭṭhasmiṃ³ ahaṃ deva, puriso pāpacetaso.
Micchādīṭṭhi ca dussīlo, kadariyo paribhāsako.
679. Dadantānaṃ karontānaṃ, vārayissaṃ bahujjanaṃ.
Aññesaṃ dadamānānaṃ, antarāyakaro ahaṃ.
680. Vipāko natthi dānassa, saṃyamassa kuto phalaṃ.
Natthi ācariyo nāma, adantaṃ ko damessati.

1. Pānīyakarakam (Sī, I)

2. Ādu (Sī, I)

3. Suraṭṭhasmā (Sī), suraṭṭhamhā (I), suraṭṭhamhi (Ka)

681. Samatulyāni bhūtāni, kuto jeṭṭhāpacāyiko.
Natthi balaṃ vīriyaṃ vā, kuto uṭṭhānaporisaṃ.
682. Natthi dānaphalaṃ nāma, na visodheti verinaṃ.
Laddheyyaṃ labhate macco, niyatipariṇāmajam.
683. Natthi mātā pitā bhātā, loko natthi ito paraṃ.
Natthi dinnam natthi hutam, sunihitam na vijjati.
684. Yopi haneyya purisaṃ, parassa chindate¹ siram.
Na koci kañci hanati, sattannaṃ vivaramantare.
685. Acchejjābhejjo hi jīvo, aṭṭhamso gulāparimaṇḍalo.
Yojanānaṃ sataṃ pañca, ko jīvaṃ chettumarahati.
686. Yathā suttaguḷe khitte, nibbeṭhentaṃ palāyati.
Evameva ca so jīvo, nibbeṭhento palāyati.
687. Yathā gāmato nikkhamma, aññaṃ gāmaṃ pavisati.
Evameva ca so jīvo, aññaṃ bondim² pavisati.
688. Yathā gehato nikkhamma, aññaṃ gehaṃ pavisati.
Evameva ca so jīvo, aññaṃ bondim pavisati.
689. Cullāsīti³ Mahākappino⁴, sataśassāni hi.
Ye bālā ye ca paṇḍitā, saṃsāraṃ khepayitvāna.
Dukkhasantaṃ karissare.
690. Mitāni sukhadukkhāni, doṇehi piṭakehi ca.
Jino sabbaṃ pajānāti, sammūḷhā itarā pajā.
691. Evaṃdiṭṭhi pure āsim, sammūḷho mohapāruto.
Micchādiṭṭhi ca dussīlo, kadariyo paribhāsako.

1. Purisassa chinde (Ka)

3. Cūḷhāsīti (Sī, Ka)

2. Kāyaṃ (Sī)

4. Mahākappuno (Sī)

692. Oraṃ me chahi māsehi, kālakiriya bhavissati.
Ekantakaṭukam ghoram, nirayam papatissaham.
693. Catukkaṇṇam catudvaram, vibhattam bhāgasam mitam.
Ayopākārapariyantam, ayasā paṭikujjitam.
694. Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā,
Samantā yojanasatam, pharivā tiṭṭhati sabbadā.
695. Vassāni satasahassāni, ghosam suyyati tāvade.
Lakkho eso mahārāja, satabhāgavassakoṭiyam.
696. Koṭisatasahassāni, niraye paccare janā.
Micchādīṭṭhī ca dussilā, ye ca ariyūpavādinam.
697. Tatthāham dīghamaddhānam, dukkham vedissa vedanam.
Phalam pāpassa kamma, tasmā socāmaham bhusam.
698. Tam suṇohi mahārāja, Arindama raṭṭhavaḍḍhana.
Dhītā mayham mahārāja, Uttarā bhaddamatthu te.
699. Karoti bhaddakam kamma, silesu'posathe ratā.
Saññatā samvibhāgī ca, vadaññū vītamaccharā.
700. Akhaṇḍakārī sikkhāya, suṇhā parakulesu ca.
Upāsikā Sakyamunino, Sambuddhassa sirīmato.
701. Bhikkhu ca silasampanno, gāmam piṇḍāya pāvisi.
Okkhittacakkhu satimā, guttadvāro susamvuto.
702. Sapadānam caramāno, agamā tam nivesanam.
Tamaddasa mahārāja, Uttarā bhaddamatthu te.
703. Pūram pānīyasarakam¹, pūve vitte ca sā adā.
Pitā me kālakato bhante, tassetam upakappatu.

1. Pānīyassa karakam (Sī)

704. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.
Bhuñjāmi kāmakāmihaṃ, rājā Vessavaṇo yathā.
705. Taṃ suṇohi mahārāja, Arindama raṭṭhavaḍḍhana.
Sadevakassa lokassa, Buddho aggo pavuccati.
Taṃ Buddhaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro Arindama.
706. Aṭṭhaṅgikena maggena, phusanti amataṃ padaṃ.
Taṃ dhammaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro Arindama.
707. Cattāro ca paṭipannā¹, cattāro ca phale ṭhitā.
Esa saṃgho ujubhūto, paññāsīlasamāhito.
Taṃ saṃghaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro Arindama.
708. Pāṇātipātā viramassu khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayassu.
Amajjapo mā ca musā abhāṇi².
Sakena dārena ca hohi tuṭṭhoti.
709. Atthakāmosi me yakkha, hitakāmosi devate.
Karomi tuyhaṃ vacanaṃ, tvaṃsi ācariyo mama.
710. Upemi saraṇaṃ Buddhaṃ, dhammañcāpi anuttaraṃ.
Saṃghaṅca naradevassa, gacchāmi saraṇaṃ ahaṃ.
711. Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayāmi.
Amajjapo no ca musā bhaṇāmi.
Sakena dārena ca homi tuṭṭho.
712. Ophuṇāmi mahāvāte, nadiyā sīghagāmiyā.
Vamāmi pāpikaṃ diṭṭhiṃ, Buddhānaṃ sāsane rato.

1. Cattāro maggapaṭipannā (Sī)

2. Abhāsi (Sī)

713. Idam vatvāna Soraṭṭho, viramitvā pāpadassanā¹.

Namo Bhagavato katvā, pāmokkho rathamāruhi”ti—

gāthāyo avocum.

658-9. Tattha rājā Piṅgalako nāma, Surāṭṭhānam adhipati ahūti piṅgalacakkhutāya “Piṅgalo”ti pākatanāmo Surāṭṭhadesassa issaro rājā ahosi. **Moriyānanti** moriyarājūnam, Dhammāsokam sandhāya vadati. **Surāṭṭham punarāgamāti** Surāṭṭhassa visayaṃ uddissa surāṭṭhagāmimaggaṃ paccāgañchi. **Paṅkanti** mudubhūmim². **Vaṇṇupathanti** petena nimmitam marubhūmimaggaṃ³.

660. **Khemoti** nibbhayo. **Sovatthikoti** sotthibhāvāvaho. **Sivoti** anupaddavo. **Surāṭṭhānam santike itoti** iminā maggena gacchantā mayaṃ Surāṭṭhavisayassa samīpeyeva.

661-2. **Soraṭṭhoti** Surāṭṭhādhipati. **Ubbigarūpoti** utrastrasabhāvo. **Bhimsananti** bhayajananam. **Lomahamsananti** bhimsanakabhāvena lomānam hamsāpanam.

663. **Yamapurisāna santiketi** petānam samīpe vattāma. **Amānuso vāyati gandhoti** petānam sarīragandho vāyati. **Ghoso suyayati dāruṇoti** paccekanirayesu kāraṇam kāriyamānānam sattānam ghorataro saddo suyayati.

666. **Pādapanti** pādasadisehi mūlavayavehi udakassa pivanato “Pādapo”ti laddhanānam tarum. **Chāyāsampannanti** sampannacchāyam. **Nīlabbhavaṇṇasadisanti** vaṇṇena nīlameghasadisam. **Meghavaṇṇasirīnibhanti** meghavaṇṇasaṅṭhānam hutvā khāyamānam.

670. **Pūram pānīyasarakanti** pānīyena puṇṇam pānīyabhājanam. **Pūveti** khajjake. **Vitteti** vittijanane madhure manuñṇe tahiṃ tahiṃ sarāve pūretvā ṭhapitapūve addasa.

1. Pāpadassanam (Ka)

2. Vaṅkanti marubhūmim (Ka)

3. Vaṇṇanāpathanti petena nimmitam mudubhūmimaggaṃ (Sī, I)

672. **Atho te adurāgatanti** ettha **athoti** nipātamattaṃ, avadhāraṇatthe vā, mahārāja te āgataṃ durāgataṃ na hoti, atha kho svāgatamevāti mayyaṃ sampaṭicchāmāti attho. **Arindamāti** arīnaṃ damanasīla.

677. **Amaccā pārisajjāti** amaccā pārisajjā ca vacanaṃ suṇantu, brāhmaṇo ca tuyhaṃ purohito taṃ suṇātūti yojanā.

678. **Suratṭhasmiṃ ahanti** Suratṭhadese ahaṃ. **Devāti** rājānaṃ ālapati. **Micchādiṭṭhīti** natthikadiṭṭhiyā viparītadassano. **Dussīloti** nissīlo. **Kadariyoti** thaddhamaccharī. **Paribhāsakoti** samaṇabrāhmaṇānaṃ akkosako.

679. **Vārayissanti** vāresim. **Antarāyakaro ahanti** dānaṃ dadantānaṃ upakāraṃ karontānaṃ antarāyakaro hutvā aññesañca paresaṃ dānaṃ dadamānānaṃ dānamayapuññato ahaṃ bahujanaṃ vārayissaṃ vāresinti yojanā.

680. **Vipāko natthi dānassāti**-ādi vāritākāradassanaṃ. Tatha **vipāko natthi dānassāti** dānaṃ dadato tassa vipāko āyatim pattaḃbaphalaṃ natthīti vipākaṃ paṭibāhati. **Saṃyamassa kuto phalanti** sīlassa pana kuto nāma phalaṃ¹, sabbena sabbaṃ taṃ natthīti adhippāyo. **Natthi ācariyo nāmāti** ācārasamācārasikkhāpako ācariyo nāma koci natthi. Sabhāvato eva hi sattā dantā vā adantā vā hontīti adhippāyo. Tenāha “**adantaṃ ko damessatī**”ti.

681. **Samatulyāni bhūtānīti** ime sattā sabbepi aññamaññaṃ samasamā, tasmā jeṭṭho eva natthi, kuto jeṭṭhāpacāyiko², jeṭṭhāpacāyanapuññaṃ nāma natthīti attho. **Natthi balanti** yamhi attano bale patiṭṭhitā sattā vīriyaṃ katvā manussasobhagyaṃ ādim katvā yāva arahattaṃ sampattiyo pāpuṇanti, taṃ vīriyabalaṃ paṭikkhipati. **Vīriyaṃ vā natthi kuto uṭṭhānaporisanti** idaṃ no purisavīriyena purisakārena pavattanti evaṃ pavattavādapaṭikkhepavasena vuttaṃ.

1. Taṃ phalaṃ (Sī, I)

2. Jeṭṭhāpacāyikoti (Sī)

682. **Natthi dānaphalaṃ nāmā**ti dānassa phalaṃ nāma kiñci natthi, deyyadhammapariccāgo bhasmanihitaṃ viya nipphalo evāti attho. **Na visodheti verinanti** ettha **verinanti** veravantam verānam vasena pāṇātipātādīnam vasena ca katapāpaṃ puggalaṃ dānasīlādivatato na visodheti, kadācīpi suddham na karoti. Pubbe “vipāko natthi dānassā”ti-ādi dānādito attano paresam nivāritākāradassanam, “natthi dānaphalaṃ nāmā”ti-ādi pana attano micchābhinivesadassananti daṭṭhabbam. **Laddheyyanti** laddhabbam. Katham pana laddhabbanti āha “**niyatipariṇāmajan**”ti. ayam satto sukham vā dukkham vā labhanto niyativipariṇāmavaseneva¹ labhati, na kammaṣṣa katattā, na issarādīnā cāti adhippāyo.

683. **Natthi mātā pitā bhātā**ti mātādīsu sammāpaṭipattimicchāpaṭipattīnam phalābhāvaṃ sandhāya vadati. **Loko natthi ito paranti** ito idhalokato paraloko nāma koci natthi, tattha tattheva sattā ucchijjantīti adhippāyo. **Dinnanti** mahādānam. **Hutanti** pahenakasakkāro², tadubhayampi phalābhāvaṃ sandhāya “natthi”ti paṭikkhipati. **Sunihitanti** suṭṭhu nihitam. **Na vijjatīti** yaṃ samaṇabrāhmaṇānam dānam nāma “anugāmikanidhi”ti³ vadanti, tam na vijjati, tesam tam vācāvattumattamevāti⁴ adhippāyo.

684. **Na koci kañci hanatīti** yo puriso param purisam haneyya, parassa purisassa sīsam chindeyya, tattha paramatthato na koci kañci hanati, sattannam kāyānam chiddabhāvato hananto viya hoti. Katham satthapahāroti āha “**sattannam vivaramantare**”ti. Pathavī-ādīnam sattannam kāyānam vivarabhūte antare chidde sattham pavisati, tena sattā asi-ādīhi pahatā viya honti, jīvo viya pana sesakāyāpi niccasabhāvattā na chijjantīti adhippāyo.

685. **Acchejjābhejjo hi jīvoti** ayam sattānam jīvo Satthādīhi na chinditabbo na bhinditabbo niccasabhāvattā. **Aṭṭhamso guḷaparimaṇḍaloti** so pana jīvo kadāci aṭṭham so hoti kadāci

1. Niyatipariṇāmajavaseneva (Sī)

3. Anugāmikam nidānanti (Sī, I)

2. Pahonakalābhasakkāro (Ka)

4. Vācāya vuttamattamevāti (Sī)

guḷaparimaṇḍalo. **Yojanānaṃ sataṃ pañcāti** kevalībhāvaṃ patto¹ pañcayojanasatubbedho hoti. **Ko jīvaṃ chettumarahatīti** niccaṃ nibbikāraṃ jīvaṃ ko nāma Satthādīhi chinditum arahati, na so kenaci vikopaneyyoti vadati.

686. **Suttaḡeṭi** veṭhetvā katasuttaḡe. **Khitteti** nibbeṭhanavasena khitte. **Nibbeṭhentaṃ palāyatīti** pabbate vā rukkhagge vā ṭhatvā nibbeṭhiyamānaṃ khittaṃ suttaḡaṃ nibbeṭhentameva gacchati, sutte khīṇe na gacchati. **Evamevanti** yathā taṃ suttaḡaṃ nibbeṭhiyamānaṃ gacchati, sutte khīṇe na gacchati, evameva so jīvo “cullāsīti Mahākappino satahassāni”²ti vuttakālemeva attabhāvaguḷaṃ nibbeṭhento palāyati pavattati, tato uddhaṃ na pavattati.

687. **Evameva ca so jīvoti** yathā koci puriso attano nivāsagāmato nikkhamitvā tato aññaṃ gāmaṃ pavisati kenacideva karaṇīyena, evameva so jīvo ito sarīrato² nikkhamitvā aññaṃ aparaṃ sarīraṃ niyatavasena pavisatīti adhippāyo. **Bondinti** kāyaṃ.

689. **Cullāsīti** caturāsīti. **Mahākappinoti** mahākappānaṃ. Tattha “ekamhā mahāsarā Anotattādito vassasate vassasate kusaggena ekekaṃ udakabindum nīharante³ iminā upakkamena sattakkhattum tamhi sare nirudake jāte eko mahākappo nāma hoti”²ti vatvā “evarūpānaṃ mahākappānaṃ caturāsītisatasahassāni saṃsārassa parimāṇaṃ”²ti vadanti. **Ye bālā ye ca paṇḍitāti** ye andhabālā, ye ca sappaññā, sabbepi te. **Saṃsāraṃ khepayitvānāti** yathāvuttakālaparicchedaṃ saṃsāraṃ aparāparuppattivasena khepetvā. **Dukkhasantaṃ karissareti** vaṭṭadukkhassa pariyaṇtaṃ pariyoṣānaṃ karissanti. Paṇḍitāpi antarā sujjhitaṃ na sakkonti, bālāpi tato uddhaṃ nappavattantīti tassa laddhi.

690. **Mitāni sukhadukkhāni, doṇehi piṭakehi cāti** sattānaṃ sukhadukkhāni nāma doṇehi piṭakehi mānabhājanehi mitāni viya

1. Kevalaṃ bhāvappatto (Ka)

2. Kāyato sarīrato (Sī)

3. Nīharanti (Sī), nīharantena (I)

yathāvuttakālaparicchenedeva parimitattā¹ paccekañca tesam tesam sattānaṃ tāni niyatipariṇāmajāni parimitāni². Tayidaṃ **jino sabbaṃ pajānāti** jinabhūmiyaṃ ṭhito kevalaṃ pajānāti saṃsārassa samatikkantattā. Saṃsāre pana paribbhamati sammūḷhāyaṃ **itarā pajā**.

691. **Evaṃdiṭṭhi pure āsinti** yathāvuttanattikadiṭṭhiko pubbeva ahaṃ ahoṣiṃ. **Sammūḷho mohapārutoti** yathāvuttāya diṭṭhiyā hetubhūtena sammohena sammūḷho, taṃsahajātena pana mohena pāruto, paṭicchāditakusalabījoti adhippāyo.

692. Evaṃ pubbe yā attano uppannā pāpadiṭṭhi, tassā vasena kataṃ pāpakammaṃ dassetvā idāni attanā āyatim anubhavitabbaṃ tassa phalaṃ dassento **“oraṃ me chahi māsehi”**ti-ādimāha.

695-7. Tattha **vassāni sataśassānī**³ vassānaṃ sataśassāni, atikkamitvāti vacanaseso, bhummatthe vā etaṃ paccattavacanaṃ, vassesu sataśassesu vītivattesūti attho. **Ghoso suyiyati tāvade**ti yadā ettako kālo atikkanto hoti, tāvadeva tasmim kāle “idha paccantānaṃ vo mārisā vassasataśassaparimāṇo kālo atīto”ti evaṃ tasmim niraye saddo suyiyati. **Lakkho eso mahārāja, satabhāgavassakoṭiyoti** satabhāgā satakoṭṭhāsā vassakoṭiyō⁴ mahārāja niraye paccantānaṃ sattānaṃ āyuno eso lakkho eso paricchediti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—dasadasakaṃ sataṃ nāma, dasa satāni sahaṃ nāma, dasa dasasahassāni sataśassānaṃ nāma, sataśassānaṃ koṭi nāma, tāsaṃ koṭīnaṃ vasena sataśassavassakoṭiyō satabhāgā vassakoṭiyō. Sā ca kho nerayikānaṃyeva vassagaṇanāvāsena veditabbā, na manussānaṃ, devānaṃ vā. Īdisāni anekāni vassakoṭisatasahassāni nerayikānaṃ āyu. Tenāha **“koṭisatasahassāni, niraye paccare janā”**ti. Yādisena pana pāpena sattā evaṃ nirayesu

1. Paribbhamitattā (Ka)

2. Pariṇāmitāni (Ka)

3. Vassasataśassānī (Sī, I)

4. Satakoṭṭhāsavassakoṭiyō (Ka)

paccanti, taṃ nigamanavasena dassetuṃ “**micchādiṭṭhī ca dussilā, ye ca ariyūpavādino**”ti vuttam. **Vedissanti** anubhavissam.

698-706. Evaṃ āyatim attanā anubhavitabbaṃ pāpaphalam dassetvā idāni “kena te brahmacariyena, ānubhāvo ayam tava”ti raññā¹ pucchitamattham ācikkhitvā taṃ saraṇesu ceva sīlesu ca patiṭṭhāpetukāmo “**taṃ suṇohi mahārājā**”ti-ādimāha. Tattha **sīlesuposathe**² **ratāti** niccasīlesu ca uposathasīlesu ca abhiraṭā. **Adāti** adāsi. **Taṃ dhammanti** taṃ aṭṭhaṅgikam maggam amatapadañca.

709-12. Evaṃ petena saraṇesu sīlesu ca samādapito rājā pasannamānaso tena attano kataṃ upakāram tāva kittetvā saraṇādīsu patiṭṭhahanto “**atthakāmo**”ti-ādikā tisso gāthā vatvā pubbe attanā gahitāya pāpikāya diṭṭhiyā paṭinissaṭṭhabhāvaṃ pakāsento “**ophuṇāmi**”ti gāthamāha.

Tattha **ophuṇāmi mahāvātetī** mahante vāte vāyante bhusam viya taṃ pāpakam diṭṭhim yakkha tava dhammadesanāvāte ophuṇāmi niddhunāmi³. **Nadiyā vā sīghagāmiyāti** sīghasotāya mahānadiyā vā tiṇakaṭṭhapaṇṇakasaṭam viya pāpikam diṭṭhim pavāhemīti adhippāyo. **Vamāmi pāpikam diṭṭhinti** mama manomukhagatam pāpikam diṭṭhim ucchadḍayāmi. Tattha kāraṇamāha “**Buddhānam sāsane rato**”ti. Yasmā ekamsena amatāvahe Buddhānam Bhagavantānam sāsane rato abhirato, tasmā taṃ diṭṭhisāṅkhātam visam vamāmīti yojanā.

713. **Idam vatvānāti** osānagāthā saṅgītikārehi ṭhapitā. Tattha **pāmokkhoti** pācīnadisābhimukho hutvā. **Rathamāruhīti** rājā gamanasajjam attano rājaratham abhiruhi, āruyha⁴ yakkhānubhāvena taṃ divasameva attano nagaram patvā⁵ rājabhavanam pāvīsi. So aparena samayena imam pavattim bhikkhūnam ārocesi, bhikkhū taṃ therānam ārocesum, therā tatiyasaṅgītiyam saṅgaham āropesum.

Nandakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Rañño (Sī, I)

2. Sīle uposathe (Ka)

3. Oniddhunāmi (Ka)

4. Āruyha ratham (Sī, I)

5. Anupatto (Sī, I)

4. Revatīpetavatthuvaṇṇanā

714-36. **Uṭṭhehi revate supāpadhammeti** idam Revatīpetavatthu. Tam yasmā Revatīvimānavatthunā nibbisesam, tasmā yadettha aṭṭhuppattiyam gāthāsu ca vattabbam, tam Paramatthadīpaniyam Vimānavatthuvaṇṇanāyam¹ vuttanayeneva veditabbam. Idam hi Nandiyassa devaputtassa vasena Vimānavatthupāliyam saṅgaham āropitampi Revatīpaṭibaddhāya gāthāya vasena “Revatīpetavatthun”ti Petavatthupāliyampi saṅgaham āropitanti daṭṭhabbam.

Revatīpetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ucchupetavatthuvaṇṇanā

Idam mama ucchuvanam mahantanti idam Ucchupetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavati Veḷuvane viharante aññataro puriso ucchukalāpaṃ khandhe katvā ekaṃ ucchum khādanto gacchati. Atha aññataro upāsako sīlavā kalyāṇadhammo bāladārakena saddhim tassa piṭṭhito piṭṭhito gacchati. Dārako ucchum passivā “dehī”ti parodati. Upāsako dārakam parodantam disvā tam purisam saṅgaṇhanto tena saddhim sallāpamakāsi, so pana puriso tena saddhim na kiñci ālapi, dārakassa ucchukhaṇḍampi nādāsi. Upāsako tam dārakam dassetvā “ayam dārako ativiya rodati, imassa ekaṃ ucchukhaṇḍam dehī”ti āha. Tam sutvā so puriso asahanto² paṭihatacittam³ upaṭṭhapetvā anādaravasena ekaṃ ucchulaṭṭhim piṭṭhito khihi.

So aparena samayena kālam katvā ciram paribhāvitassa lobhassa vasena petesu nibbatti, tassa phalam nāma sakakammasarikkhakam⁴ hotīti aṭṭhakarīsamattam ṭhānam avattharantam añjanavaṇṇam musaladaṇḍaparimāṇehi ucchūhi ghanasañchannam mahantam ucchuvanam nibbatti. Tasmim khāditukāmatāya “ucchum gahessāmī”ti upagatamate tam ucchū abhihananti, so tena mucchito patati.

1. Vimāna-Ṭṭha 204 piṭṭhe.

3. Paribhavacittam (Sī)

2. Apasārento (Ka)

4. Kammasarikkhakam (Ka)

Athekadivasam āyasmā Mahāmogallāno Rājagaham piṇḍāya
gacchanto antarāmagge taṃ petam addasa. So theram disvā attanā
katakammaṃ pucchi¹—

737. “Idaṃ mama ucchuvanaṃ mahantaṃ,
Nibbattati puññaphalaṃ anappakaṃ.
Taṃ dāni me na paribhoga’meti,
Ācikkha bhante kissa ayaṃ vipāko.
738. Haññāmi khajjāmi ca vāyamāmi,
Parisakkāmi paribhuñjitum kiñci.
Svāhaṃ chinnathāmo kapaṇo lālapāmi,
Kissa kammaṃ ayaṃ vipāko.
739. Vighāto cāhaṃ paripatāmi chamāyaṃ,
Parivattāmi vāricarova ghamme.
Rudato ca me assukā niggalanti,
Ācikkha bhante kissa ayaṃ vipāko.
740. Chāto kilanto ca pipāsito ca,
Santassito sātasukhaṃ na vinde.
Pucchāmi taṃ etamatthaṃ bhadante,
Kathaṃ nu ucchuparibhogaṃ labheyyan”ti.
741. “Pure tuvaṃ kammamakāsi attanā,
Manussabhūto purimāya jātiyā.
Ahañca taṃ etamatthaṃ vadāmi,
Sutvāna tvaṃ etamatthaṃ vijāna.
742. Uccuṃ tuvaṃ khādamāno payāto,
Puriso ca te piṭṭhito anvagacchi.
So ca taṃ paccāsanto kathesi,
Tassa tuvaṃ na kiñci ālapittha.

1. Pucchanto (Sī, Ka)

743. So ca taṃ abhaṇantaṃ ayāci,
Deha'yya ucchunti ca taṃ avoca.
Tassa tuvaṃ piṭṭhito ucchum adāsi,
Tassetāṃ kammaṣṣa ayaṃ vipāko.

744. Ingha tvaṃ gantvāna piṭṭhito gaṇheyyāsi¹,
Gahetvāna taṃ khādassu yāvadatthaṃ.
Teneva tvaṃ attamano bhavissasi,
Haṭṭho cudaggo ca pamodito cāti.

745. Gantvāna so piṭṭhito aggaheṣi,
Gahetvāna taṃ khādi yāvadatthaṃ.
Teneva so attamano ahosi,
Haṭṭho cudaggo ca pamodito cā"ti—

vacanapaṭivacanagāthā petena therena ca vuttā.

737-8. Tattha **kissāti** kīdisassa, kammaṣṣāti adhippāyo. **Haññāmīti** vihaññāmi vighātāṃ āpajjāmi. **Vihaññāmīti** vā vibādhiyāmi, visesato piṭṭiyāmīti attho. **Khajjāmīti** khādiyāmi, asipattasadiṣehi² nisitehi khādantehi viya ucchupattehi kantiyāmīti attho. **Vāyamāmīti** ucchum khādītum vāyāmaṃ karomi. **Parisakkāmīti** payogaṃ karomi. **Paribhuñjitunti** ucchurasāṃ paribhuñjitum, ucchum khādītunti attho. **Chinnathāmoti** chinnaṣaho³ upacchinnathāmo, parikkhīṇabaloti attho. **Kapaṇoti** dīno. **Lālapāmīti** dukkhena aṭṭito ativiya vilapāmi.

739. **Vighātoti** vighātavā, vihatabalo vā. **Paripatāmi chamāyanti** ṭhātum asakkonto bhūmiyaṃ papatāmi. **Parivattāmīti** paribbhamāmi. **Vāricarovāti** maccho viya. **Ghammeti** ghammasantatte thale.

740-4. **Santassitoti**⁴ oṭṭhakaṇṭhatālūnaṃ sosappattiyā suṭṭhu tasito. **Sātasukhanti** sātabhūtaṃ sukhaṃ. **Na vindeti** na labhāmi.

1. Ingha tvaṃ piṭṭhito gaṇha ucchum (Sī)

3. Chinnaṣabhāvo (Ka)

2. Asipattasaṇṭhānasadiṣehi (Sī, I)

4. Santasitoti (Sī)

tanti tuvaṃ. **Vijānāti** vijānāhi. **Payātoti** gantum āraddho. **Anvagacchīti** anubandhi. **Paccāsantoti** paccāsīsamāno. **Tassetam kammassāti** ettha **etanti** nipātamattaṃ, tassa kammassāti attho. **Piṭṭhito gaṇheyyāsīti** attano piṭṭhipasseneva ucchum gaṇheyyāsi. **Pamoditoti** pamudito.

745. **Gahetvāna taṃ khādi yāvadatthanti** therena āṇattiniyāmena ucchum gahetvā yathārucci khādītva mahantaṃ ucchukalāpaṃ gahetvā therassa upanesi, thero taṃ anuggaṇhanto teneva taṃ ucchukalāpaṃ gāhāpetvā Veḷuvanaṃ gantvā Bhagavato adāsi, Bhagavā bhikkhusaṃghena saddhiṃ taṃ paribhuñjitvā anumodanaṃ akāsi, peto pasannacitto vandītva gato, tato paṭṭhāya yathāsukhaṃ ucchum paribhuñji.

So aparena samayena kālaṃ katvā Tāvatiṃsesu uppajji. Sā panesā petassa pavatti manussaloke pākaṭā ahoṣi. Atha manussā Sattāhāraṃ upasaṅkamitvā taṃ pavattiṃ pucchimsu. Sattā tesam tamatthaṃ vitthārato kathetvā dhammaṃ desesi, taṃ sutvā manussā maccheramalato paṭiviratā ahesunti.

Ucchupetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kumārapetavattuvaṇṇanā

Sāvatti nāma nagaranti idaṃ Sattā Jetavane viharanto dve pete ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira Kosalarañño dve puttā pāsādikā paṭhamavaye ṭhitā yobbanamadammā paradārakammaṃ katvā kālaṃ katvā parikhāpiṭṭhe petā hutvā nibbattimsu. Te rattiyaṃ bheravena saddena paridevimsu. Manussā taṃ sutvā bhītatasiṭā “evaṃ kate idaṃ avamaṅgalaṃ vūpasammatī”ti Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ datvā taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesum. Bhagavā “upāsakā tassa saddassa sānena tumhākaṃ na koci antarāyo”ti vatvā tassa kāraṇaṃ ācikkhitvā tesam dhammaṃ desetum—

746. “Sāvatti nāma nagaram, Himavantassa passato.
Tattha āsum dve kumārā, rājaputtāti me sutam.
747. Sammattā rajanīyesu, kāmassādābhinandino.
Paccuppannasukhe giddhā, na te passimsu’ nāgataṃ.
748. Te cutā ca manussattā, paralokaṃ ito gatā.
Tedha ghosentu’ dissantā¹, pubbe dukkaṭamattano.
749. Bahūsu vata santesu, deyyadhamme upaṭṭhite.
Nāsakkhimhā ca attānaṃ, parittaṃ kātuṃ sukhāvaham.
750. Kiṃ tato pāpakaṃ assa, yaṃ no rājakulā cutā.
Upaṇṇā pettivisayaṃ, khuppipāsasamappitā².
751. Sāmino idha hutvāna, honti asāmino tahiṃ.
Bhamanti³ khuppipāsāya, manussā unnatonatā.
752. Etamādīnavaṃ ñatvā, issaramadasambhavaṃ.
Pahāya issaramadaṃ, bhava saggagato naro.
Kāyassa bheda sappañño, saggam so upapajjati”ti—

gāthā abhāsi.

746. Tattha **iti me sutanti** na kevalaṃ attano ñāṇena diṭṭhameva, atha kho loke pākaṭabhāvena evaṃ mayā sutanti attho.

747. **Kāmassādābhinandinoti** kāmaguṇesu assādasasena abhinandanasīlā. **Paccuppannasukhe giddhāti** vattamānasukhamatte giddhā gathitā hutvā. **Na te passimsu’ nāgatanti** duccharitaṃ pahāya sucaritaṃ caritvā anāgataṃ āyatim devamanussesu laddhabbaṃ sukhaṃ te na cintesum⁴.

748. **Tedha ghosentya’ dissantāti** te pubbe rājaputtabhūtā petā idha Sāvattihīyā samīpe adissamānarūpā ghosenti kandanti. Kiṃ kandantīti āha “**pubbe dukkaṭamattano**”ti.

1. Te ca ghosenti dissanti (Ka)

3. Caranti (Sī, I)

2. Khuppipāsāsamappitā (Sī, I)

4. Na vindesum (Ka)

749. Idāni tesam kandanassa kāraṇam hetuto ca phalato ca vibhajitvā dassetuṃ “**bahūsu vata santesū**”ti-ādi vuttaṃ.

Tattha **bahūsu vata santesū**ti anekesu dakkhiṇeyyesu vijjamānesu. **Deyyadhamme upaṭṭhiteti** attano santake dātabbadeyyadhammepi samīpe ṭhite, labbhamāneti attho. **Parittaṃ sukhāvahanti** appamattakampi āyatim sukhāvahaṃ puññaṃ katvā attānaṃ sotthim nirupaddavaṃ kātuṃ nāsakkhimhā vatāti yojanā.

750. **Kim tato pāpakaṃ assāti** tato pāpakaṃ lāmakam nāma kim aññaṃ assa siyā. **Yaṃ no rājakulā cutāti** yena pāpakammena mayaṃ rājakulato cutā idha pettivisayaṃ upapannā petesu nibbattā khuppiṇāsasamappitā vicarāmāti attho.

751. **Sāmino idha hutvānāti** idha imasmim loke yasmimyeva ṭhāne pubbe sāmino hutvā vicaranti, tahiṃ tasmimyeva ṭhāne honti assāmino. **Manussā unnatonatāti** manussakāle sāmino hutvā kālakatā kammavasena¹ onatā bhamanti² khuppiṇāsāya, passa saṃsārapakatinti dasseti.

752. **Etamādinavaṃ³ ñatvā, issaramadasambhavanti** etam⁴ issariyamadavasena sambhūtaṃ apāyūpapattisaṅkhātaṃ ādinavaṃ dosaṃ ñatvā pahāya isariyamadaṃ puññappasuto hutvā. **Bhave saggagato naroti** saggam devalokaṃ gatoyeva bhavye.

Iti Satthā tesam petānaṃ pavattim kathetvā tehi manussehi kataṃ dānaṃ tesam petānaṃ uddisāpetvā sampattaparisāya ajjhāsayanurūpaṃ dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Kumārapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kammaphalena (Ka) 2. Caranti (Sī) 3. Evamādinavaṃ (Sī) 4. Evaṃ (Sī)

7. Rājaputtapetavatthuvaṇṇanā

Pubbe katānaṃ kammānanti idaṃ Satthā Jetavane viharanto rājaputtapetaṃ ārabba kathesi. Tattha yo so atīte Kitavassa nāma rañño putto atīte Paccekabuddhe aparajjhivā bahūni vassasahassāni niraye paccivā tasseva kammaṃ vipākāvasesena petesu uppanno, so idha “rājaputtapeto”ti adhippeto. Tassa vatthu heṭṭhā Sāṇavāsipetavatthumhi vitthārato āgatameva, tasmā tattha vuttanayeneva gahetabbaṃ. Satthā hi tadā therena attano ñātipetānaṃ pavattiyā kathitāya “na kevalaṃ tava ñātakāyeva, atha kho tvampi ito anantarātīte attabhāve peto hutvā mahādukkhaṃ anubhavī”ti vatvā tena yācito—

753. “Pubbe katānaṃ kammānaṃ, vipāko mathaye manaṃ.
Rūpe sadde rase gandhe, phoṭṭhabbe ca manorame.

754. Naccaṃ gītaṃ ratim khiddaṃ, anubhutvā anappakaṃ.
Uyyāne paricaritvā¹, pavisanto Giribbajam.

755. Isim sunetta² maddakkhi, attadantaṃ samāhitaṃ.
Appicchaṃ hirisampannaṃ, uñche pattagate rataṃ.

756. Hatthikkhandhato oruyha, laddhā bhanteti cābravi.
Tassa pattaṃ gahetvāna, uccaṃ paggayha khattiyo.

757. Thaṇḍile pattaṃ bhindivā, hasamāno apakkami.
Rañño Kitavassāhaṃ putto, kiṃ maṃ bhikkhu karissasi.

758. Tassa kammaṃ pharusassa, vipāko kaṭuko ahu.
Yaṃ rājaputto vedesi, nirayamhi samappito.

759. Chaḷeva caturāsīti, vassāni nahutāni ca.
Bhusaṃ dukkhaṃ nigacchittho, niraye katakibbisso.

1. Paricaritvāna (Si)

2. Sunita (Ka)

760. Uttānopi ca paccittha, nikuḷḷo vāmadakkhiṇo.
Uddhampādo ṭhito ceva, ciram̄ bālo apaccatha.
761. Bahūni vassasahassāni, pūgāni nahutāni ca.
Bhusam̄ dukkham̄ nigacchittho, niraye katakibbisso.
762. Etādisam̄ kho kaṭukam̄, appaduṭṭhappadosinam̄.
Paccanti pāpakammantā, isimāsajja subbatam̄.
763. So tattha bahuvassāni, vedayitvā bahum̄ dukkham̄.
Khuppipāsahato nāma, peto āsi tato cuto.
764. Etamādīnavam̄ ñatvā¹, issaramadasambhavam̄.
Pahāya issaramadam̄, nivātamanuvattaye.
765. Diṭṭheva dhamme pāsamsō, yo Buddhesu sagāravo.
Kāyassa bheda sappañño, saggam̄ so upapajjatī”ti—

idam̄ petavatthum̄ kathesi.

753. Tattha **pubbe katānam̄ kammānam̄, vipāko mathaye mananti** purimāsu jāṭisu katānam̄ akusalakammānam̄ phalam̄ ulāram̄ hutvā uppajjamānam̄² andhabālānam̄ cittam̄ mathayeyya abhibhaveyya, paresam̄ anattakaraṇamukhena attano attham̄³ uppādeyyāti adhippāyo.

Idāni tam̄ cittamathanam̄ visayena saddhim̄ dassetum̄ “**rūpe sadde**”ti-ādi vuttam̄. Tattha **rūpeti** rūpahetu, yathicchitassa⁴ manāpiyassa rūpārammaṇassa paṭilābhanimittanti attho. **Saddeti**-ādīsupi eseva nayo.

754. Evam̄ sādharmaṇato vuttamattham̄ asādharmaṇato niyametvā dassento “**naccam̄ gītan**”ti-ādimāha. Tattha **ratinti** kāmaratim̄. **Khiḍḍanti** sahāyakādīhi kelim̄. **Giribbajanti** Rājagaham̄.

1. Divvā (Si) 2. Upapajjantānam̄ (Ka) 3. Anattam̄ (Ka) 4. Yamkiñci tassa (Ka)

755. **Isinti** asekkhānam¹ sīlakkhandhādīnam esanaṭṭhena isim. **Sunettanti** evaṃnāmakam Paccekabuddham. **Attadantanti** uttamena damathena damitacittam. **Samāhitanti** arahattaphalasangāhānam samāhitam. **Uñche pattagate ratanti** uñchena bhikkhācārena laddhe² pattagate pattapariyāpanne āhāre ratam santuṭṭham.

756. **Laddhā bhanteti cābravīti** “api bhante bhikkhā laddhā”ti vissā sajananattham kathesi. **Uccam paggayhāti** uccataram katvā pattam ukkhipivā.

757. **Thaṇḍile pattam bhinditvāti** kharakaṭṭhine bhūmippadese khipanto pattam bhinditvā. **Apakkamīti** thokam apasakki. Apasakkanto ca “akāraṇeneva andhabālo mahantam anattam attano akāsī”ti karuṇāyanavasena oloketam Paccekabuddham rājaputto āha “**rañño kitavassāham putto, kim mam bhikkhu karissasī**”ti.

758. **Pharusassāti** dāruṇassa. **Kaṭukoti** anīṭṭho. **Yanti** yam vipākam. **Samappitoti** allīno.

759. **Chaleva caturāsīti, vassāni nahutāni cāti** uttāno nipanno caturāsītivassasahassāni, nikuḷḷo, vāmapassena, dakkhiṇapassena, uddhampādo, olambiko, yathāṭṭho cāti evam cha³ caturāsītisahassāni vassāni honti. Tenāha—

760. “Uttānopi ca paccittha, nikuḷḷo vāmadakkhiṇo.
Uddhampādo ṭṭho ceva, ciram bālo paccaṭṭhā”ti.

Tāni pana vassāni yasmā anekāni nahutāni honti, tasmā vuttam “**nahutāni**”ti. **Bhusam dukkham nigacchitthoti** ativiya dukkham pāpuṇi.

761. **Pūgānīti** vassasamūhe, idha purimagāthāya ca accantasamūyoge upayogavacanam daṭṭhabbam.

762. **Etādisanti** evarūpam. **Kaṭukanti** atidukkham, bhāvanapumsakaniddesoyam “ekamantam nisīdī”ti-ādīsu viya. Appaduṭṭhappadosinam isim subbatam āsajja āsādetvā pāpakammantā puggalā evarūpam kaṭukam ativiya dukkham paccantīti yojanā.

1. Setṭhānam (Ka)

2. Laddhe uñche (Sī)

3. Evam ca (Sī)

763. **Soti** so rājaputtapeto. **Tatthāti** niraye. **Vedayitvāti** anubhavitvā. **Nāmāti** byattapākaṭabhāvena. **Tato cutoti** nirayato cuto. Sesam vuttanayameva.

Evam Bhagavā rājaputtapetakathāya tattha sannipatitam mahājanam samvejetvā upari saccāni pakāsesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiṭṭhalādīni sampāpuṇim sūti.

Rājaputtapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Gūthakhādakapetavatthuvaṇṇanā

Gūthakūpato uggantvāti idam Sathari Jetavane viharante ekam Gūthakhādakapetam ārabha vuttam. Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmin gāmake eko kuṭumbiko attano kulūpakam bhikkhum uddissa vihāram kāresi, tattha nānājanapadato bhikkhū āgantvā paṭivasimsu. Te disvā manussā pasannacittā paṇītena paccayena upaṭṭhahimsu. Kulūpako bhikkhu tam asahamāno issāpakato hutvā tesam bhikkhūnam dosam vadanto kuṭumbikam ujjhāpesi, kuṭumbiko te bhikkhū kulūpakañca paribhavanto paribhāsi. Atha kulūpako kālam katvā tasmimyeva vihāre vaccakuṭiyam peto hutvā nibbatti, kuṭumbiko pana kālam katvā tasseva upari peto hutvā nibbatti. Athāyasmā Mahāmogallāno tam disvā pucchanto—

766. “Gūthakūpato uggantvā, ko nu dīno paṭiṭṭhasi¹.

Nissamsayam pāpakammanto, kim nu saddahase tuvan”ti—
gāthamāha. Tam sutvā peto—

767. “Aham bhadante petomhi, duggato yamalokiko.

Pāpakammam karitvāna, petalokam ito gato”ti—

1. Ko nu dīno hi tiṭṭhasi (S)

gāthāya attānaṃ ācikkhi. Atha naṃ thero—

768. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi”ti—

Gāthāya tena katakammaṃ pucchi. So peto—

769. “Ahu āvāsiko mayhaṃ, issukī kulamaccharī.
Ajjhāsito¹ mayhaṃ ghare, kadariyo paribhāsako.

770. Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā, bhikkhavo paribhāsisāṃ.
Tassakammavipākena, petalokaṃ ito gato”ti—

dvīhi gāthāhi attanā katakammaṃ kathesi.

769. Tattha **ahu āvāsiko mayhanti** mayhaṃ āvāse mayā katavihāre eko bhikkhu āvāsiko nibaddhavasanaṃ ahosi. **Ajjhāsito¹ mayhaṃ ghareti** kulūpakabhāvena mama gehe taṇhābhinivesavasena abhinivīṭṭho.

770. **Tassāti** tassa kulūpakabhikkhussa. **Bhikkhavoti** bhikkhū. **Paribhāsisanti** akkosim. **Petalokaṃ ito gatoti** iminā ākārena petayonim upagato petabhūto.

Taṃ sutvā thero itarassa gatiṃ pucchanto—

771. “Amitto mittavaṇṇena, yo te āsi kulūpako.
Kāyassa bhedaṃ duppañño, kiṃ nu pecca gatiṃ gato”ti—

gāthamāha. Tattha **mittavaṇṇenāti** mittapaṭirūpena mittapaṭirūpatāya.

Puna peto therassa tamatthaṃ ācikkhanto—

772. “Tassevāhaṃ pāpakammaṃ, sīse tiṭṭhāmi matthake.
So ca paravisayaṃ patto, mameva paricārako.

773. Yaṃ bhadante hadanta'ññe, etaṃ me hoti bhojanaṃ.

Ahañca kho yaṃ hadāmi, etaṃ so upajīvati”ti—

gāthādvayamāha.

772. Tattha **tassevāti** tasseva mayhaṃ pubbe kulūpakabhikkhubhūtaṃ petassa. **Pāpakammassāti** pāpasamācārassa. **Sīse tiṭṭhāmi matthaketi** sīse tiṭṭhāmi, tiṭṭhanto ca matthake eva tiṭṭhāmi, na sīsappamāṇe ākāseti attho. **Paravisayaṃ pattoti** manussalokaṃ upādāya paravisayabhūtaṃ pettivisayaṃ patto. **Mamevāti** mayhaṃ eva paricārako ahoṣīti vacanaseso.

773. **Yaṃ bhadante hadanta'ññeti** bhadante ayya Mahāmoggallāna tassaṃ vaccaḥṭṭiyaṃ yaṃ aññe uhadanti vaccaṃ ossajanti. **Etaṃ me hoti bhojananti** etaṃ vaccaṃ mayhaṃ divase divase bhojanaṃ hoti. **Yaṃ hadāmīti** taṃ pana vaccaṃ khāditvā yampahaṃ vaccaṃ karomi. **Etaṃ so upajīvati**ti etaṃ mama vaccaṃ so kulūpakapeto divase divase khādanavasena upajīvati, attabhāvaṃ yāpetīti attho.

Tesu kuṭumbiko pesale bhikkhū “evaṃ āhāraparibhogato varam tumbhākaṃ gūthakhādanan”ti akkosi. Kulūpako pana kuṭumbikampi tathāvacane samādapetvā sayam tathā akkosi, tenassa tatopi paṭikuṭṭhatarā¹ jīvikā ahoṣi. Āyasmā Mahāmoggallāno taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā upavāde ādīnavaṃ dassetvā sampattaparisaṃ dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Gūthakhādakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Paṭikiliṭṭhatarā (Sī)

9. Gūthakhādakapetivattuvaṇṇanā

774-81. **Gūthakūpato uggantvā**ti idaṃ Sattari Jetavane viharante aññatarāṃ Gūthakhādakapetiṃ ārabha vuttaṃ. Tassā vatthu anantaravattusadisāṃ. Tattha upāsakena vihāro kāritoti upāsakassa vasena āgataṃ, idha pana upāsikāyāti ayameva viseso. Sesāṃ vattusmiṃ gāthāsu ca apubbaṃ natthi.

Gūthakhādakapetivattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Gaṇapetavattuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāthāti idaṃ Sattari Jetavane viharante sambahule pete ārabha vuttaṃ. Sāvattiyāṃ kira sambahulā manussā gaṇabhūtā assaddhā appasannā maccheramalapariyuṭṭhitacittā dānādisucaritavimukhā hutvā ciraṃ jīvitvā kāyassa bhedaṃ nagarassa samīpe petayoniyāṃ nibbattimsu. Athekadivasāṃ āyasmā Mahāmogallāno Sāvattiyāṃ piṇḍāya gacchanto antarāmagge pete disvā—

782. “Naggā dubbaṇṇarūpāthā, kisā dhamanisanthatā.

Upphāsulikā kisikā, ke nu tumhettha mārisā”ti—

gāthāya pucchi. Tattha **dubbaṇṇarūpāthā**ti dubbaṇṇasarīrā hotha. **Ke nu tumhetthā**ti tumhe ke nu nāma bhavatha. **Mārisā**ti te attano sārūppavasena ālapati.

Taṃ sutvā petā—

783. “Mayāṃ bhadante petamhā, duggatā yamalokikā.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya attano petabhāvaṃ pakāsetvā puna therena—

784. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya katakammaṃ pucchitā—

785. “Anāvaṇṇesu titthesu, vicinimhaddhamāsakaṃ.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.
786. Nadim upema tasitā, rittakā parivattati.
Chāyaṃ upema uṇhesu, ātaṇḍa parivattati.
787. Aggivaṇṇo ca no vāto, ḍahanto upavāyati.
Etaṇca bhante arahāma, aññaṇca pāpakam tato.
788. Api yojanāni¹ gacchāma, chātā āhāragedhino.
Aladdhāva nivattāma, aho no appapuññatā.
789. Chātā pamucchitā bhantā, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.
Uttānā paṭikirāma, avakujjā patāmase.
790. Te ca tattheva patitā², bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.
Uraṃ sīsaṇca ghaṭṭema, aho no appapuññatā.
791. Etaṇca bhante arahāma, aññaṇca pāpakam tato.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.
792. Te hi nūna ito gantvā, yonim laddhāna mānusiṃ.
Vadaññū silasampannā, kāhāma kusalaṃ bahun”ti—

attanā katakammaṃ kathesuṃ.

788. Tattha **api yojanāni**¹ **gacchāmā**ti anekānipi yojanāni gacchāma. Kathaṃ? **Chātā āhāragedhinoti**, cirakālaṃ jighacchāya jighacchitā āhāre giddhā abhigijjhantā hutvā, evaṃ gantvāpi kiñci āhāraṃ aladdhāyeva nivattāma. **Appapuññatā**ti apuññatā³ akatakalyāṇatā.

1. Adhiyojanāni (Sī, Ka)

2. Tattha papatitā (Ka)

3. Nivattāma appapuññatāya akatakalyāṇatāya (Ka)

789. **Uttānā paṭikirāmā**ti kadāci uttānā hutvā vikiriyaṃānaṅgapaccaṅgā viya vattāma. **Avakujjā patāmaseti** kadāci avakujjā hutvā patāma.

790. **Te cāti** te mayāṃ. **Uraṃ sīsaṅca ghaṭṭemā**ti avakujjā hutvā patitā uṭṭhātum asakkontā vedhantā vedanāppattā attano attano uraṃ sīsaṅca paṭighamsāma¹. Sesāṃ heṭṭhā vuttanayameva.

Thero taṃ pavattim Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparīsāya dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano maccheramalaṃ pahāya dānādisucaritanirato² ahoṣīti.

Gaṇapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Pāṭaliputtapetavatthuvaṇṇanā

Diṭṭhā tayā nirayā tiracchānayonīti idaṃ Satthari Jetavane viharante aññatarāṃ vimānapetaṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattvivāsino kira Pāṭaliputtavāsino ca bahū vāṇijā nāvāya Suvaṇṇabhūmiṃ agamimsu. Tattheko upāsako ābādhiko mātugāme paṭibaddhacitto kālamakāsi. So katakusalopi devalokaṃ anupapajjitvā itthiyā paṭibaddhacittatāya samuddamajjhe vimānapeto hutvā nibbatti. Yassaṃ pana so paṭibaddhacitto, sā itthī Suvaṇṇabhūmigāminiṃ nāvāṃ³ abhiruyha gacchati. Atha kho so peto taṃ itthim gahetukāmo nāvāya gamanaṃ uparundhi. Atha vāṇijā “kena nu kho kāraṇena ayaṃ nāvā na gacchati”ti vimānsantā kāḷakaṇṇisalākaṃ vicāresuṃ, amanussiddhiyā yāvattatīyaṃ tassā eva itthiyā pāpuṇi, yassaṃ so paṭibaddhacitto, taṃ disvā vāṇijā veḷukalāpaṃ samudde otāretvā tassa upari taṃ itthim otāresuṃ, itthiyā otāritamattāya nāvā vegena Suvaṇṇabhūmiṃ abhimukhā⁴ pāyāsi. Amanusso taṃ itthim attano vimānaṃ āropetvā tāya saddhim abhirami.

1. Paṭipisāma (Ka)

2. Taṃ nāvāṃ (Sī, I)

3. Dānādīni puññāni karonto sucaritanirato (Sī)

4. Suvaṇṇabhūmiyābhimukhā (Sī, I)

Sā ekaṃ saṃvaccharaṃ atikkamitvā nibbinnarūpā taṃ petaṃ yācantī āha “ahaṃ idha vasantī mayhaṃ samparāyikaṃ atthaṃ kātuṃ na labhāmi, sādhu mārisa maṃ Pāṭaliputtameva nehi”ti. So tāya yācito—

793. “Diṭṭhā tayā nirayā tiracchānayani.
Petā asurā athavāpi mānusā devā.
Sayamaddasa kammavipākamattano,
Nessāmi taṃ Pāṭaliputtamakkhataṃ.
Tattha gantvā kusalaṃ karohi kamman”ti—

gāthamāha. Tattha **diṭṭhā tayā nirayā**ti ekacce paccekanirayāpi tayā diṭṭhā. **Tiracchānayanī**ti mahānubhāvā nāgasupaṇṇāditiracchānāpi diṭṭhā tayāti yojanā. **Peta**ti khuppipāsādibhedā petā. **Asurā**ti kālakañcīkātibhedā asurā. **Devā**ti ekacce cātumahārājikā devā. So kira attano ānubhāvena antarantarā taṃ gahetvā paccekanirayādike dassento vicarati, tena evamāha. **Sayamaddasa kammavipākamattanoti** nirayādike visesato gantvā passantī sayameva attanā katakammānaṃ vipākaṃ paccakkhato addasa adakkhi. **Nessāmi taṃ pāṭaliputtamakkhataṃ** idānāhaṃ taṃ akkhataṃ kenaci aparikkhataṃ manussarūpeneva Pāṭaliputtaṃ nayissāmi. Tvaṃ pana **tattha gantvā kusalaṃ karohi kamman**¹, kammavipākassa paccakkhato diṭṭhattā yuttapayuttā puññaniratā hohīti attho.

Atha sā itthī tassa vacanaṃ sutvā attamanā—

794. “Atthakāmosi me yakkha, hitakāmosi devate.
Karomi tuyhaṃ vacanaṃ, tvamsi ācariyo mama.

795. Diṭṭhā mayā nirayā tiracchānayani,
Petā asurā athavāpi mānusā devā.
Sayamaddasaṃ kammavipākamattano,
Kāhāmi puññāni anappakāni”ti—

gāthamāha.

1. Kammanti (Sī)

Atha so peto taṃ itthiṃ gahetvā ākāseṇa gantvā Pāṭaliputtanagarassa majjhe ṭhapetvā pakkāmi. Athassa ñātimittādayo taṃ disvā “mayāṃ pubbe samudde pakkhittā matāti assumha, sā ayaṃ diṭṭhā vata bho sotthinā āgatā”ti abhinandamānā samāgantvā tassā pavattiṃ pucchimsu. Sā tesaṃ ādito paṭṭhāya attanā diṭṭhaṃ anubhūtaṅca sabbaṃ kathesi. Sāvattvivāsīnopi kho te vāṇijā anukkamena Sāvattiṃ upagatakāle Satthu santikaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisinnā taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā catunnaṃ parisānaṃ dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano samvegajāto dānādikusaladhammanirato ahoṣīti.

Pāṭaliputtapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Ambavanapetavatthuvaṇṇanā

Ayaṅca te pokkharāṇī surammāti idaṃ Sattari Sāvattiyāṃ viharante Ambapetaṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyāṃ kira aññataro gahapati parikkhīṇabhogo ahoṣi. Tassa bhariyā kālamakāsi, ekā dhītāyeva hoti. So taṃ attano mittassa gehe ṭhapetvā iṇavasena gahitena kahāpaṇasatena bhaṇḍaṃ gahetvā satthena saddhiṃ vaṇijjāya gato na cireneva mūlena saha udayabhūtāni pañca kahāpaṇasatāni labhitvā satthena saha paṭinivatti. Antarāmagge corā pariyuṭṭhāya satthaṃ pāpuṇimsu¹, satthikā ito cito ca palāyimsu. So pana gahapati aññatarasmim gacche kahāpaṇe nikkhipitvā avidūre nilīyi. Corā taṃ gahetvā jīvitaṃ voropesuṃ, so dhanalobhena tattheva peto hutvā nibbatti.

Vāṇijā Sāvattiṃ gantvā tassa dhītuyā taṃ pavattiṃ ārocesuṃ, sā pitu maraṇena ājīvikābhayena ca ativiya sañjātadomanassā bālhaṃ paridevi. Atha naṃ so pitu sahāyo kuṭumbiko “yathā nāma kulālabhājanaṃ sabbaṃ bhedanapariyantaṃ, evameva sattānaṃ jīvitaṃ bhedanapariyantaṃ.

1. Hanimsu (Ka)

Maraṇaṃ nāma sabbasādhāraṇaṃ appaṭikāraṇca, tasmā mā tvaṃ pitari atibālhaṃ soci, mā paridevi, ahaṃ te pitā, tvaṃ mayhaṃ dhītā, ahaṃ tava pitu kiccaṃ karomi, tvaṃ pituno gehe viya imasmiṃ gehe avimaṇā abhiraṃsaṃ”ti vatvā samassāsesi. Sā tassa vacanena paṭippassaddhasokā pitari viya tasmīṃ sañjātagāravabahuṃānā attano kapaṇabhāvena tassa veyyāvaccakārinī hutvā vattamānā pitaraṃ uddissa matakiccaṃ¹ kātukāmā yāguṃ pacitvā manosiḷāvaṇṇāni suparipakkāni madhurāni ambaphalāni kamsapātiyaṃ ṭhapetvā² yāguṃ ambaphalāni ca dāsiyā gāhāpetvā vihāraṃ gantvā Sathhāraṃ vanditvā evamāha “Bhagavā mayhaṃ dakkhiṇāya paṭiggahaṇena anuggahaṃ karoṭhā”ti. Sathhā mahākaruṇāya sañcoditamānaso tassā manorathaṃ pūrento nisajjākāraṃ dassesi. Sā haṭṭhatuṭṭhā paññattavarabuddhāsane attanā upanītaṃ suvisuddhavatthaṃ attharivā adāsi, nisīdi Bhagavā paññatte āsane.

Atha sā Bhagavato yāguṃ upanāmesi, paṭiggahesi Bhagavā yāguṃ. Atha saṃghaṃ uddissa bhikkhūnampi³ yāguṃ datvā puna dhotahatthā ambaphalāni Bhagavato upanāmesi, Bhagavā tāni paribhuñji. Sā Bhagavantaṃ vanditvā evamāha “yā me bhante paccattharaṇayāgu-ambaphaladānavasena pavattā dakkhiṇā, sā me pitaraṃ⁴ pāpuṇātū”ti. Bhagavā “evaṃ hotū”ti vatvā anumodanaṃ akāsi. Sā Bhagavantaṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Tāya dakkhiṇāya samuddiṭṭhamattāya so peto ambavana-uyyānavimānakapparuṃkharuṃkharāṇiyo mahatiṃ ca dibbasampattiṃ paṭilabhi.

Atha te vāṇijā aparena samayena vaṇijjāya gacchantā tameva maggaṃ paṭipannā pubbe vasitaṭṭhāne ekarattiṃ⁵ vāsaṃ kappesuṃ. Te disvā so vimānapeto uyyānavimānādīhi saddhiṃ tesāṃ attānaṃ dassesi. Te vāṇijā taṃ disvā tena laddhasampattiṃ pucchantā—

796. “Ayaṇca te pokkharāṇī surammā,
Samā sutitthā ca⁶ mahodakā ca.
Supupphitā bhamaragaṇānukiṇṇā,
Kathaṃ tayā laddhā ayaṃ manuññā.

1. Petakiccaṃ (Sī, I)

3. Bhikkhūnampi yāguṃ adāsi (Sī, I)

5. Vasitaṭṭhāne eva rattiyaṃ (Ka)

2. Vaḍḍhetvā (Sī)

4. Pitu (Ka)

6. Samā supatitthā (Sī)

797. Idañca te ambavanam surammañ,
 Sabbotukam dhārayate phalāni.
 Supupphitam bhamaragaṇānukiṇṇam,
 Katham tayā laddhamidañ vimānañ”ti—

imā dve gāthā avocum.

796. Tattha **surammā**ti suṭṭhu ramaṇīyā. **Samā**ti samatalā. **Sutitthā**ti ratanamayasopānatāya sundaratitthā. **Mahodakā**ti bahujaḷā.

797. **Sabbotukanti** pupphūpagaphalūpagarukkhādīhi sabbesu utūsu sukhāvahañ. Tenāha “**dhārayate phalānī**”ti. **Supupphitanti** niccañ supupphitañ¹.

Taṃ sutvā peto pokkharañi-ādīnañ paṭilābhakāraṇaṃ ācikkhanto—

798. “Ambapakkam dakam² yāgu, sītacchāyā manoramā.
 Dhītāya dinnadānena, tena me idha labbhatī”ti—

gāthamāha. Tattha **tena me idha labbhatī**ti yañ tañ Bhagavato bhikkhūnañca ambapakkam udakam yāgum ca mamañ uddissa dentiya mayham dhītāya dinnam dānañ, tena me dhītāya dinnadānena³ idha imasmim dibbe ambavane sabbotukam ambapakkam, imissā dibbāya manuññāya pokkharañiyā dibbam udakam, yāguyā attharaṇassa ca dānena uyyānavimānakapparukkhādīsu sītacchāyā manoramā idha labbhati, samijjhatī⁴ attho.

Evañca pana vatvā so peto te vāñje netvā tāni pañca kahāpaṇasatāni dassetvā “ito upaḍḍham tumhe gaṇhatha, upaḍḍham mayā gahitañ iṇaṃ sodhetvā sukkena jīvatū”ti mayham dhītāya dethā”ti āya. Vāñjā anukkamena Sāvattim patvā tassa dhītāya kathetvā tena attano dinnabhāgampi tassā eva adamsu. Sā kahāpaṇasatañ dhanikānañ⁵ datvā itarañ attano pitu sahāyassa tassa kuṭumbikassa datvā sayam veyyāvaccam karontī nivasatī. So “idañ sabbam tuyhamyeva

1. Niccapupphitañ (Ka)

2. Ambapakkodakam (Sī, I), ambapakkūdakam (Ka)

3. Mayham dhītāya dinnāya dānena (Ka)

4. Sijjhatī (Sī, I)

5. Iṇakāraṇaṃ (Sī)

patvā taṃ upāsakaṃ akkhabhañjanena domanassappattaṃ disvā “ayaṃ vāṇijo akkhabhañjanena aṭaviyaṃ kilamati”ti anukampaṃ upādāya rukkhaḍḍaṃ¹ chinditvā daḷhaṃ akkhaṃ katvā sakaṭe yojetvā adāsi.

So aparena samayena kālaṃ katvā tasmimīyeva aṭavipadese bhummadevatā hutvā nibbatta attano kammaṃ paccavekkhitvā rattiyaṃ tassa upāsakassa gehaṃ gantvā gehadvāre ṭhatvā—

800. “Yaṃ dadāti na taṃ hoti,
 Detheva dānaṃ datvā ubhayaṃ tarati.
 Ubhayaṃ tena dānena gacchati,
 Jāgaratha mā pamajjathā”ti—

gāthamāha. Tattha **yaṃ dadāti na taṃ hoti**ti yaṃ deyyadhammaṃ dāyako deti, na tadeva paraloke tassa dānassa phalabhāvena hoti, atha kho aññaṃ bahum iṭṭhaṃ kantaṃ phalaṃ hotiyeva, tasmā **detheva dānanti** yathā tathā dānaṃ detha eva. Tattha kāraṇamāha “**datvā ubhayaṃ tarati**”ti, dānaṃ datvā diṭṭhadhammikampi samparāyikampi dukkhaṃ anattañca atikkamati. **Ubhayaṃ tena dānena gacchati**ti diṭṭhadhammikaṃ samparāyikañcāti ubhayampi sukhaṃ tena dānena upagacchati pāpuṇāti, attano paresaṅca hitasukhavasenāpi ayamatto yojetabbo. **Jāgaratha mā pamajjathāti** evaṃ ubhayānatthanivāraṇaṃ ubhayahitasādhanam dānaṃ sampādetum jāgaratha, dānūpakaraṇāni sajjetvā tattha ca appamattā hothāti attho. Ādaradassanatthaṃ cettha āmeditavasena vuttaṃ.

Vāṇijo attano kiccaṃ tīretvā paṭinivattitvā anukkamena Sāvattiṃ patvā dutiyadivase Satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisinno taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Akkharukkhapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

14. Bhogasamharaṇapetivatthuvaṇṇanā

Mayaṃ bhoge samharimhāti idaṃ Bhogasamharaṇapetivatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavati Veḷuvane viharante Rājagahe kira catasso itthiyo mānakūḷādivasena sappimadhuteladhaññādīhi vohāraṃ katvā ayoniso bhoge samharitvā jīvanti. Tā¹ kāyassa bhedā paraṃ maraṇā bahinagare parikhāpiṭṭhe petiyo hutvā nibbattiṃsu. Tā rattiyaṃ dukkhābhībhūtā—

801. “Mayaṃ bhoge samharimhā, samena visamena ca.

Te aññe paribhuñjanti, mayaṃ dukkhassa bhāgini²”ti—

vippalapantiyo bheravena mahāsaddena viraviṃsu. Manussā taṃ sutvā bhītatasitā vibhātāya rattiyaṃ Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ sajjitvā Sattāraṃ bhikkhusaṃghaṇca nimantetvā paṇītena khādaniyena bhojaniyena parivisitvā Bhagavantaṃ bhuttāvim onītapattapaṇiṃ upanisiditvā taṃ pavattiṃ nivedesum. Bhagavā “upāsakā tena vo saddena koci antarāyo natthi, catasso pana petiyo dukkhābhībhūtā attanā dukkaṭaṃ kammaṃ kathetvā paridevanavasena vissarena viravantiyo²—

‘Mayaṃ bhoge samharimhā, samena visamena ca.

Te aññe paribhuñjanti, mayaṃ dukkhassa bhāgini²”ti—

imaṃ gāthamāhamsū”ti avoca.

Tattha **bhogeni** paribhuñjitabbaṭṭhena “bhogā”ti laddhanāme vatthābharaṇādike vittūpakaraṇavisese. **Samharimhā**ti maccheramalena pariyaḍinnacittā kassaci kiñci adatvā sañcinimha. **Samena visamena cāti** ñāyena ca aññāyena ca, ñāyapaṭirūpakena vā aññāyena³ te bhoge amhehi samharite idāni aññe paribhuñjanti. **Mayaṃ dukkhassa bhāgini**ti mayaṃ pana kassacipi sucaritassa akatattā duccharitassa ca katattā etarahi petayonipariyāpannassa mahato dukkhassa bhāginiyo bhavāma, mahādukkhaṃ anubhavāmāti attho.

1. Jīvantiyo (Sī, I)

2. Saddena vilapantiyo (Sī)

3. Ñāyena ca ñāyapaṭirūpakena vā (Ka)

Evam Bhagavā tāhi petīhi vuttam gātham vatvā tāsam pavattim kathetvā tam aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammam desetvā upari saccāni pakāsesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇimsūti.

Bhogasamharanapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

15. Setṭhiputtapetavatthuvaṇṇanā

Saṭṭhivassasahassānīti idam Setṭhiputtapetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavā Sāvattiyam viharati Jetavane. Tena kho pana samayena rājā Pasenadi Kosalo alaṅkatappaṭiyatto hatthikkhandhavaragato mahatiyā rājiddhiyā mahantena rājānubhāvena nagaram anusañcaranto aññatarasmim gehe uparipāsāde vātapānam vivarivā tam rājavibhūtim oloketim rūpasampattiyā devaccharapaṭibhāgam ekam itthim disvā adiṭṭhapubbe ārammaṇe sahasā samuppanna kilesasamudācārena pariyuṭṭhitacitto satipi kularūpācārādiguṇavisesasampanne¹ antepurajane sabhāvalahukassa pana duddamassa cittassa vasena tassam itthiyam paṭibaddhamānaso hutvā pacchāsane nisinnassa purisassa “imam pāsadam imaṅja itthim upadhārehi”ti saññam datvā rājageham pavīṭṭho, aññam sabbam Ambasakkarapetavatthumhi āgatanayeneva veditabbam.

Ayam pana viseso—idha puriso sūriye anattaṅgateyeva āgantvā nagaradvāre thakite attanā ānītam aruṇavaṇṇamattikam uppalāni ca nagaradvārakavāṭe laggetvā nipajjituṃ Jetavanam agamāsi. Rājā pana sirisayane vāsūpagato majjhimayāme sa-iti na-iti du-iti so-iti ca imāni cattāri akkharāni mahatā kaṇṭhena uccāritāni viya vissaravasena assosi. Tāni kira atīte kāle Sāvattivāsīhi catūhi setṭhiputtehi bhogamadamattehi yobbanakāle pāradārikakammavasena bahum apuññam pasavetvā aparabhāge kālam katvā tasseva nagarassa samīpe Lohakumbhiyam nibbattivā paccamānehi Lohakumbhiyā mukhavaṭṭim patvā ekekam gātham vattukāmehi uccāritānam tāsam gāthānam

1. Kulasīlarūpajātiyādiguṇavisesasampanne (Ka)

ādi-akkharāni, te paṭhamakkhameva vatvā vedanāppattā hutvā
Lohakumbhīm otarimsu.

Rājā pana taṃ saddaṃ sutvā bhītatasito saṃviggo lomahaṭṭhajāto taṃ
rattāvasesaṃ dukkhena vītināmetvā vibhātāya rattiyā purohitaṃ
pakkosāpetvā taṃ pavattiṃ kathesi. Purohito rājānaṃ bhītatasitaṃ ñatvā
lābhagiddho “uppanno kho ayaṃ mayhaṃ brāhmaṇānaṃ
lābhuppādanupāyo”ti cintetvā “mahārāja mahā vatāyaṃ upaddavo uppanno,
sabbacatukkaṃ yaññaṃ yajāhi”ti āha. Rājā tassa vacanaṃ¹ sutvā amacce
āṇāpesi “sabbacatukkayaññaṃ upakaraṇāni sajjethā”ti. Taṃ sutvā Mallikā
devī rājānaṃ evamāha “kasmā mahārāja brāhmaṇassa vacanaṃ sutvā
anekapāṇavadhahimsanakakiccaṃ² kātukāmosi, nanu sabbattha
appaṭihatañānacāro Bhagavā pucchitabbo. Yathā ca te Bhagavā byākarissati,
tathā paṭipajjitabban”ti. Rājā tassā vacanaṃ sutvā Satthu santikaṃ gantvā
taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā “na mahārāja tatonidānaṃ
tuyhaṃ koci antarāyo”ti vatvā ādito paṭṭhāya tesaṃ Lohakumbhiniraye
nibbattasattānaṃ pavattiṃ kathetvā tehi paccekaṃ uccāretuṃ
āraddhagāthāyo—

802. “Saṭṭhivassasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.
Niraye paccamānānaṃ, kadā anto bhavissati.

803. Natthi anto kuto anto, na anto paṭidissati.
Tathā hi pakataṃ pāpaṃ, tuyhaṃ mayhaṃ mārisā³.

804. Dujjīvitamajjīvimha, ye sante na dadamhase.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.

805. Sohaṃ nūna ito gantvā, yoniṃ laddhāna mānusiṃ.
Vadaññū silasampanno, kāhāmi kusalaṃ bahun”ti—

paripuṇṇaṃ katvā kathesi.

1. Paṭivacanaṃ (Sī, I)

2. Anekapāṇavadhaṃ bhimsanakaṃ athekiccaṃ (Ka)

3. Mama tuyhaṃ mārisa (Sī, I)

802. Tattha **saṭṭhivassasahassānī**ti vassānaṃ saṭṭhisahassāni. Tasmim kira Lohakumbhiniraye nibbattasatto adho ogacchanto¹ timsāya vassasahashehi heṭṭhimatalaṃ pāpuṇāti, tato uddhaṃ uggacchantopi timsāya eva vassasahashehi mukhavatṭipadesaṃ pāpuṇāti, tāya saññāya so “saṭṭhivassasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso”ti gāthaṃ vattukāmo sa-iti vatvā adhimattavedanāppatto hutvā adhomukho pati. Bhagavā pana taṃ rañño paripuṇṇaṃ katvā kathesi. Esa nayo sesagāthāsupi. Tattha **kadā anto bhavissatī**ti Lohakumbhiniraye paccamānānaṃ amhākaṃ kadā nu kho imassa dukkhassa anto pariyosānaṃ bhavissati.

803. **Tathā hī**ti yathā tuyhaṃ mayhañca imassa dukkhassa natthi anto, na anto paṭidissati, tathā tena pakārena pāpakaṃ kammaṃ pakataṃ tayā mayā cāti vibhattim vipariṇāmetvā vattabbari.

804. **Dujjīvanti** viññūhi garahitabbaṃ jīvitaṃ. **Ye santeti** ye mayam sante vijjamāne deyyadhamme. **Na dadamhseti** na adamha. Vuttamevatthaṃ pākaṭataraṃ kātuṃ “**santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano**”ti vuttam.

805. **Sohanti** so ahaṃ. **Nūnāti** parivitaṅke² nipāto. **Itoti** imasmā Lohakumbhinirayā. **Gantvāti** apagantvā. **Yonim laddhāna mānusinti** manussayonim manussattabhāvaṃ labhitvā. **Vadaññūti** pariccāgasīlo³, yācakānaṃ vā vacanaññū. **Sīlasampannoti** sīlācārasampanno. **Kāhāmi kusalaṃ bahunti** pubbe viya pamādaṃ anāpajjitvā bahuṃ pahūtaṃ kusalaṃ puññakammaṃ karissāmi, upacinissāmīti attho.

Satthā imā gāthāyo vatvā vitthārena dhammaṃ desesi, desanāpariyosāne mattikārattuppalahārako puriso sotāpattiphale patiṭṭhahi, rājā sañjātasamvego parapariggahe abhijjhaṃ pahāya sadārasantuṭṭho ahoṣīti.

Seṭṭhiputtapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Adho gacchanto (Sī, I)

2. Vuttaparivitaṅke (Sī, I)

3. Pariccāgasīlo vā (Sī)

16. Saṭṭhikūṭapetavatthuvaṇṇanā

Kim nu ummattarūpovāti idaṃ Satthari Veḷuvane viharante aññataram petaṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Bārāṇasinagare aññataro pīṭhasampī sālittakapayoge kusalo, taḥim¹ sakkharakhipanasippe nipphattiṃ gato nagaradvāre nigrodharukkhamūle nisīditvā sakkharapahārehi hatthi-assamanussarathakūṭāgārādhajapuṇṇaghaṭṭādirūpāni nigrodhapattesu dasseti, nagaradārakā² attano kīḷanathāya māsaḍḍhamāsakādīni datvā yathārucci tāni sippāni kārāpentī.

Athekadivasam Bārāṇasirājā nagarato nikkhamitvā taṃ nigrodhamūlam upagato nigrodhapattesu hatthirūpādivasena nānāvidharūpavibhattiyo appitā³ disvā manusse pucchi “kena nu kho imesu nigrodhapattesu evaṃ nānāvidharūpavibhattiyo katā”ti. Manussā taṃ pīṭhasappiṃ dassesum “deva iminā katā”ti. Rājā taṃ pakkosāpetvā evamāha “sakkā nu kho bhaṇe mayā dassitassa ekassa purisassa kathentassa ajānantasseva kucchiyaṃ ajalaṇḍikāhi pūretun”ti. Sakkā devāti. Rājā taṃ attano rājabhavanam netvā bahubhāṇike purohite nibbinnarūpo purohitam pakkosāpetvā tena saha vivitte okāse sāṇipākāraparikkhitte nisīditvā mantayamāno pīṭhasappiṃ pakkosāpesi. Pīṭhasappī nāḷimattā ajalaṇḍikā ādāyāgantvā raṇṇo ākaram ṇātvā purohitābhimukho nisinno tena mukhe vivaṭe sāṇipākāravivarena ekekaṃ ajalaṇḍikaṃ tassa galamūle patiṭṭhāpesi. So lajjāya uggilitum asakkonto sabbā ajjhohari. Atha nam rājā ajalaṇḍikāhi pūritodaram vissajji “gaccha brāhmaṇa, laddham tayā bahubhāṇitāya phalam, maddanaphalapiyaṅgutacādīhi⁴ abhisankhataṃ pānakaṃ pivitvā ucchaddehi, evaṃ te sotthi bhavissati”ti. Tassa ca pīṭhasappissa tena kamma attamano hutvā cuddasa gāme adāsi. So gāme labhitvā attānam sukhento piṇento pariḷānampi sukhento piṇento samaṇabrāhmaṇādīnam yathārahaṃ kiñci dento diṭṭhadhammikaṃ samparāyikaṃ attham ahāpento sukheneva jīvati, attano santikaṃ upagatānam sippam sikkhantānam bhattavetaṇam deti.

1. Tathā hi (Sī, I)

3. Anappaso (Sī), anappakā (I)

2. Nagare dārakā (Sī)

4. Madanaphalapiyaṅgupattādīhi (Sī, I)

808. Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.

Sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti—

dvīhi gāthāhi paṭivacanāṃ adāsi. Tattha **saṭṭhi kūṭasahassānī**ti saṭṭhimattāni ayokūṭasahassāni. **Paripuṇṇānī**ti anūnāni. **Sabbasoti** sabbabhāgato. Tassa kira saṭṭhiyā ayokūṭasahassānaṃ patanappahonakaṃ mahantaṃ pabbatakūṭappamāṇaṃ sīsaṃ nibbatti. Taṃ tassa vālaggakoṭīnitudanamattampi¹ ṭhānaṃ asesetvā tāni kūṭāni patantāni matthakaṃ bhindanti, tena so aṭṭassaraṃ karoti. Tena vuttaṃ “**sabbaso sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan**”ti.

Atha naṃ thero katakammaṃ pucchanto—

809. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi.

810. Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.

Sīse tuyhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti—

dve gāthā abhāsi.

Tassa peto attanā katakammaṃ ācikkhanto—

811. “Athaddasāsīm² Sambuddhaṃ, sunettaṃ bhāvitindriyaṃ.

Nisinnaṃ rukkhamūlasmim, jhāyantaṃ akutobhayaṃ.

812. Sālittakappahārena, bhindissaṃ tassa matthakaṃ.

Tassakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchisaṃ.

813. Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.

Sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti—

tisso gāthāyo abhāsi.

811. Tattha **Sambuddhanti** paccekasambuddhaṃ. **Sunettanti** evaṃnāmaṃ. **Bhāvitindriyanti** ariyamaggabhāvanāya bhāvitasaddhādi-indriyaṃ.

1. Vālaggakoṭimattampi (Ka)

2. Addasāsīm (Sī)

812-13. **Sālittakappahārenā**ti sālittakam vuccati dhanukena, aṅgulīhi eva vā sakkharakhipanapayogo. Tathā hi sakkharāya pahārenāti vā pāṭho¹.

Bhindissanti bhindim.

Tam sutvā thero “attano katakammānurūpameva idāni purāṇakammasa idaṃ phalaṃ paṭilabhatī”ti dassento—

814. “Dhammena te kāpurisa,

Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.

Sīse tuyhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti—

osānagāthamāha. Tattha **dhammenā**ti anurūpakāraṇena. **Teti** tava, tasmim Paccekabuddhe aparajjhantena tayā katassa pāpakammasa anucchavikamevetam phalaṃ tuyhaṃ upanītam, tasmā kenaci devena vā mārena vā brahmunā vā api Sammāsambuddhenapi appaṭibāhanīyametanti dasseti.

Evañca pana vatvā tato nagare piṇḍāya caritvā katabhattakicco sāyanhasamaye Saṭṭhāraṃ upasaṅkamitvā tam pavattim Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammaṃ desento Paccekabuddhānaṃ guṇānubhāvaṃ, kammānañca avañjhataṃ pakāsesi, mahājano samvegajāto hutvā pāpaṃ pahāya dānādipuññanirato ahoṣīti.

Saṭṭhikūṭapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti Khuddakaṭṭhakathāya Petavatthusmim

Soḷasavatthupaṭimaṇḍitassa

Catutthassa Mahāvaggassa atthasamvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Tathā sakkharāya paharaṇena, sālittakapaharaṇenāti vā pāṭho (Si, I)

Nigamanakathā

Ettāvata ca—

Ye te petesu nibbattā, sattā dukkaṭakārino.

Yehi kammehi tesam taṃ, pāpakam kaṭukapphalam.

Paccakkhato vibhāventī, pucchāvissajjanehi ca.

Yā desanāniyāmena, satam samvegavaḍḍhanī¹.

Yam² kathāvatthukusalā, supariññātavatthukā.

Petavatthūti nāmena, saṅgāyimsu mahesayo.

Tassa attham pakāsetum, Porāṇaṭṭhakathānayaṃ.

Nissāya yā samāradhā, atthasamvaṇṇanā mayā.

Yā tattha paramatthānam, tattha tattha yathāraham.

Pakāsanā **Paramattha-dīpanī** nāma nāmato.

Sampattā pariniṭṭhānam, anākulavinicchayā.

Sā pannarasamattāya, Pāḷiyā bhāṇavārato.

Iti tam saṅkharontena, yam taṃ adhigatam mayā.

Puññam tassānubhāvena³, Lokanāthassa sāsanam.

Ogāhetvā visuddhāya, sīlādipaṭipattiyā.

Sabbepi dehino hontu, vimuttirasabhāgino.

Ciram tiṭṭhatu lokasmiṃ, Sammāsambuddhasāsanam.

Tasmim sagāravā niccam, hontu sabbepi⁴ paṇino.

1. Sattasamvegavaḍḍhanī (Sī, I)

2. Tam (Sī)

3. Puññamassānubhāvena (Sī)

4. Sabbeva (Sī, I)

Sammā vassatu kālena, devopi jagatīpati¹.
Saddhammanirato lokam, dhammeneva pasāsātūti.

Iti Badaratitthavihāravāsīnā Munivarayatīnā

Bhadantena Ācariyadhammapālena katā

Petavatthu-atthasamvaṇṇanā niṭṭhitā.

Petavatthu-aṭṭhakathā samattā.

1. Jagatīm sadā (Ka)

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Akatakalyāṇā	161	Acchasi	174
Akatena	139	Acchādanam	213
Akantam	177	Acchādayitvāna	46
Akammakāmā	161	Acchejjābhejjo	236
Akāmāya	134	Accherarūpaṁ	182
Akārayi	152	Ajarāmarā	92
Akāsi	189	Ajja	204, 212
Akiri	86	Ajjhaguṁ	227
Akīlamāno	210	Ajjhāsito	250
Akutobhayā	71	Aññañca	225
Akkhatam	255	Aññatthiko	209
Akkhayadhamma 'matthu	225	Aññathattam	184
Akkhimalam	182	Aññāto	206
Agā	82	Aññe	92
Agārinī	178	Aṭṭiyāmi	45
Aggakuliko	183	Aṭṭhamso	236
Aggahesuṁ	183	Aṭṭhaṅgavarenupetaṁ	226
Aggidaḍḍhāva	35, 161	Aṭṭhisankhalikā	146
Aggivaṇṇo	187	Aḍḍhako	101
Aṅkato aṅkam	163	Aḍḍhamāsakaṁ	187
Aṅkura	112	Aḍḍharattāya	146
Aṅgapaccaṅgī	146	Atāresim	81
Aṅgīrasassa	115	Aticarāsi	147
Aṅguṭṭhasnehena	182	Aticārinī	147
Acārisam	196	Atidānañca	122
Acetayim	32	Atiduṭṭhavāco	14

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Atippadānena	122	Addasa	82, 255
Atimaññisaṃ	36	Addasum̐	97
Atirocati	130	Addhā	206
Atītānaṃ	153	Adhigacchanti	192
Atulaṃ	103, 104	Adhigamma	55
Atule	174	Adhipati	234
Attadantaṃ	248	Adhimattaṃ	80
Attano	255	Anakkhātaṃ	187
Attamano	123, 124	Anagārā	74
Atthaṃ	196, 225	Anappakaṃ	29
Attha	252	Anappakesu	54
Atthañca	204	Anabbhito	59
Atthāya	17, 106	Anāgataṃ	244
Attho	88	Anāvaṭesu	187
Atha vā	16	Aninditā	83
Atho	235	Anipphalā	16, 25
Adaṃ	178	Anīgho	214
Adantaṃ	235	Anu	46
Adamhase	161	Anukampakā	14, 24, 64, 203
Adā	75, 114, 157, 171, 239	Anukampassu	167
Adātā	101	Anupariyanti	174
Adānaṃ	122	Anuppatvāna	115
Adāpayi	157	Anuppadinnaṃ	29
Adāyakā	55	Anubhaviyāna	102
Adāyikā	42	Anubhūtaṃ	147
Adāsi	225	Anubhonti	55
Adissantā	244	Anubhosi	189
Adubbhapāṇī	109	Anumodamāno	114
Adurāgataṃ	235	Anumodare	25
		Anurodati	60

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Anusattarūpo	225	Apissu	161
Anusocasi	152	Apucchittha	151
Anekacittam	137	Appakaṃ	45
Anekabhāgena	205	Appake	120
Anekarasabyañjanam	67, 170	Appaññāto	214
Anejam	214	Appaṭigandhiyā	71
Anomadassane	175	Appaṭisandhiyo	61
Antarāyakaro	235	Appapuññatā	253
Antare	157	Appeva	82
Antalikkhasmim	196	Appeva nāma	74
Antalikkhe	13	Abbahī	39
Anto	264	Abbuhe	108
Antovimānasmim	45	Abravi	248
Andhakavindam	101	Abhāṇi	14
Annapānampi	161	Abhāsisam	33
Annapānamhi	23	Abhikkantena	65
Annena pānena	38	Abhikkamo	203
Anvagacchi	243	Abhikkhaṇam	101
Anvayā	137	Abhijānāmi	97
Anvādisāhi	74, 167	Abhijjamāne	156
Anvādisi	170	Abhisaddaheyyam	207, 211
Apakkami	248	Abhisamparāyam	185
Apakkamma	116-7	Amaccā	93, 235
Aparimitam	104	Amaccharī	16
Apassino	212	Amatameva	192
Apānudim	81	Amanasikatvā	167
Apānudi	39	Amamo	214
Api	171	Amānuso	234
Api yojanāni	253	Amhehi	130
		Ayam	17

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Ayasā	49	Asaṅkhatam	192
Ayopākārapariyantam	49	Asaññato	10
Ayya	64	Asante	211
Ayyakassa	38	Asabbham	184
Araṇavihārī	214	Asamattabhogī	224
Araṭī	60	Asayhasāhino	114
Arahataṃ vaco	56	Asayhassa	113
Arahato	199	Asayho	115
Arahanto	7	Asi	80
Arahāmi	187	Asīti	96
Arindama	235	Asurā	255
Ariyam	226	Asokam	83
Alam	31	Assam	60
Alaṅkato	157, 158	Assa	245
Aladdhāva	160	Assatarīrathena	52
Alameva	115	Assu	214
Alasā	161	Ahañca	81
Aleṇā	74	Ahameva dajjam	123
Allapāṇihato	109	Ahum	85
Avakirīyati	161	Ahu	10
Avakujjā	254	Ahesum	152
Avāṅko	214	Aho vata	123
Avaca	81	[Ā]	
Avañjhāni	178	Ā	153
Avaññā	162	Ākirimsu	183
Avalamba	174	Āgacchi	151
Avalambare	133	Āgatā	72
Avirodhakaresu	191	Āgatim vā	115
Avecca	210	Āgamum	171
Asamīyamā	191	Āgā	59

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]		[Ā]	
Ācamayitvā	225	Ālopaṃ	65
Ācariyo	235	Ālopapiṇḍadātāro	162
Ācikkha	100, 103	Āvāsaṃ	83
Ātape	161	Āvāsiko	250
Ātapo	187	Āvi	98
Ātumaṃ	167, 171	Āsamānā	210
Ātumassa	118	Āsiṃ	10, 77
Ātume	153	Āsi	146
Ādittaṃ	39	Āsuṃ	151
Ādiyāsi	224	Āhāraḡedhino	253
Ādisa	46	Āhiṇḡamānā	171
Ādisuṃ	46	Āhu	153, 210, 212
Ādiseyya	212	Ālārapamhe	174
Ādīnavam	245	Ālāhanam	151
Ādhipaccena	127	[I]	
Ānubhāvam	104	Iceva	55
Āpaṇā	82	Icchāmase	206
Ābhāvetvā	155	Ijjhati	66, 113
Ābhenti	145	Iti katvā	207
Āmantitā	81	Itissu	119
Āmisakiṇcikkhahetu	101	Ito	31, 151
Āmisasmim	101	Ittaram	56
Āmuttamaṇikuṇḡalā	126	Ittarato	56
Āyantiyo	199	Itthicittam	155
Āyāsi	146	Itthipurisanissitam	74
Āyunā	127	Itthibhūtāya	153
Ārabbha	16	Idam	10
Ārammaṇam katvā	16	Iddhim	183
Ārāmāni	97	Idha tiṭṭhasi	30
Āruhi	239	Idhāgataṃ	112

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
	[I - U]		[U]
Idhāgatā	42	Uddissayī	170
Idheva	8	Uddham	48
Imañca	226	Unnatonatā	245
Imassa	203	Unname	27
Isayo	92	Upakappati	17, 46
Isim	248	Upakappatha	158
Isi	151	Upakkhaṭam	101
Issaramadasambhavam	245	Upajīvati	251
Issariyena vā	110	Upajīvanti	126
Issaro	198	Upaṭṭhāsi	184
Ukkacca	196	Upaṭṭhitā	126
Uggatattassa	204	Upaṭṭhite	23, 245
Uccaṃ	248	Upaṭṭhito	109
Uccākulesu	163	Upatiṭṭhanti	163
Uccinitvāna	170	Upanadanti	174
Ujubhūtassa	48	Upanikkhamassu	45
Ujjaṅgale	130	Upanisajja	225
Uñche	248	Upantike	113
Uṭṭhānaporisam	235	Upapannā	74
Uṇhesu	187	Upalabbhati	137
Utusamvaccharāni	126	Upavāyati	187
Uttattarūpo	174	Upasaṅkamma	136
Uttamakicchapattam	183	Upāhanam	119
Uttamadiṭṭhipatto	214	Upehi	83
Uttarīyam	45	Uppaccāpi	98
Uttasantā	167	Uppajjanti	66
Uttānā	254	Uppaṇḍukim	67
Uttāsitaṃ	204	Upphāsulike	63
Udakumbho	61	Ubbiggarūpo	234
Udapajjatha	46, 170	Ubhayam	33, 147, 171

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]		[E]	
Ubhaye	211	Ete	92
Ubhayo	81	Etto	7, 134
Ubhopi	227	Eyyāsi	102
Ummattarūpova	37, 89, 266	Erakacchaṃ	96
Uyyānavantaṃ	175	Evam̐	24, 58, 127
Urago	58	Evam̐ ce	90
Usūyasi	82	Evam̐diṭṭhi pure	238
Ussannapuññāpi	182	Evam̐sampadamevetam̐	60
Ussāvabindūva	204	Evameva	237
Uḷāravaṇṇam̐	225	Ese'tthupāsako	46
Uḷārā	29	Eso	206
[E]		[O]	
Ekako	167	Okkantanti	198
Ekajjham̐	170	Oggatattassa	204
Ekadesam̐	225	Ophuṇāmi	239
Ekantakaṭukam̐	48	Obhāsate disā	9
Ekantatibbam̐	206	Obhāsayantī	52
Ekapathe	167	Obhāsenti	163
Ekayugam̐	214	Obhāsenti	65
Ekarattim̐pi	108	Osadham̐	183
Ekāham̐	210	Osadhī	65
Eke	160	Osadhehi	91
Eko	177	Osiñcaṃ	39
Etaṃ	134, 209, 243	Ohara	90
Etañca	225	[Ka]	
Etādisam̐	42, 183, 248	Kam̐	152
Etādisā	93	Kacchuyā	81
Etādiso	66, 226	Kañcanāveḷabhūsitā	145

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kaṭukam	205, 248	Kambojam	106
Kaṭukapphalāni	55	Kammaṃ	8, 226
Kaṭuko	248	Kammaṃpaccayā	23
Kaṭṭham	126	Kammamakāsi	13
Kaṇṇamuṇḍassa	147	Kammavipākam	255
Kaṇṇamuṇḍo	146	Kammaṃsa	137
Kaṇha	88	Kammānam	247
Katakalyāṇā	163	Kayākayam	27
Katakalyāṇo	109	Karaṇam	171
Kataññutā	109	Kareyya	117
Katapuññassa	113	Karontānam	97
Kattha	157	Karomaham	83
Kathaṅca	54	Karohi kammaṃ	175
Kadariyā	42	Kalyāṇadhammam	214
Kadariyo	97, 235	Kalyāṇapāpassa	211
Kadalimigasañchannā	146	Kasi atthi	27
Kadā	264	Kasirā	212
Kanakassa	174	Kasī	8
Kandati	151	Kasmā	152
Kapaṇā	162	Kasmim	215
Kapaṇo	113, 242	Kassam	102
Kapikacchuno	81	Kassakūpamā	7
Kapikacchu	81	Kassāmi	215
Kapinaccanāyam	215	Kātuṃ kalyāṇam	115
Kappakassa	157	Kā nu	45
Kappakā	119, 162	Kā nu tvaṃ	30
Kappitako nāma	214	Kāpurisa	117
Kappiyam	24	Kāmakāminī	67
Kamati	8	Kāmakāmino	163
Kambukāyūradharā	145	Kāmakāmī	14

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kāmaguṇehi	189	Kira	114
Kāmadadaṃ	115	Kiriṭṭi	196
Kāmadado	106	Kilantā	167
Kāmassādābhinandino	244	Kilamito	101
Kāyūrī	196	Kisā	60, 167
Kāyena	10	Kisike	63
Kāyo	9	Kissa	41, 120, 242
Kāraṃ	130	Kissakammavipākena	32
Kārakaro	226	Kissahetu	100
Kāraṇatthiko	203	Ki'ssā	183
Kālakatā	138	Kissetaṃ	209
Kālakate	58	Kīlāmi	71
Kālagatā	27	Kujjhitabbaṃ	206
Kālaṅkato	97	Kuṅjarena	53
Kāluṭṭhitassa	120	Kuṅḷalim mukhaṃ	117
Kālena	24	Kuṅḷalikataṃ	116
Kāsikuttamadhārinī	47	Kuṅḷā	116
Kāhāmi	137	Kuṅḍināgariyo	166
Kālī	84	Kuto phalaṃ	235
Kiṃ	13, 54	Kuto labbhā	91
Kiṃ kammakarī	10	Kurūriṇo	167
Kiṃ nu	37, 266	Kulamātaro	161
Kiṃ vā	83	Kulā	122
Kiṃsīlo	112	Kuveraṃ	16
Kiccho	204	Kusakaṇṭake	171
Kiñci	82, 161	Kusalaṃ katvā	8
Kitakā	42	Kusalā vadeyyuṃ	14
Kinti	210	Kūṭavāṇijo	178
Kiminaṃ	179	Kūṭasahassāni	267
Kimilāyaṃ	147	Kūṭāgāranivesanā	171

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Kha]	
Kena	66	Khuppipāsasamappitā	74
Ke nu	252	Khuppipāsūpagatā	55
Kevalam	89	Khettam	8
Kesanivāsana	160	Khettūpamā	7
Kesava	89	Khepayitvāna	237
Keseha'mhi	45	Khemo	234
Ko	88	Kheḷam	74
Koci	23	Kho	10, 17
Koṭisatasahassāni	238	Khomakappāsikāni	71
Kopīnam	82	Khoham	81
Koseyyakambaliyāni	71	[Ga]	
[Kha]		Gaṅgāya	156
Khajjabhojje	23	Gacchati	185, 260
Khajjamānā	64	Gacchantam	60
Khajjasi	81	Gacchantu	224
Khajjāmi	191, 242	Gaṇheyyāsi	243
Khañjāma	171	Gatam	31
Khāditum	191	Gatasattam	37
Khāyitā	146	Gatā	31
Khārena	198	Gatim	115
Khiḍḍam	247	Gati	58
Khiḍḍatthiko	210	Gato	58, 59, 250
Khiḍḍā	224	Gattā	196
Khitte	237	Gantvā	137, 264
Khipitam	74	Gandham	119
Khīyati	137	Gandhabbo	112
Khīyetha	121	Gandho	234
Khudāparetā	74	Gabbhāsayaṃ	182
Khudāya	31	Gamissatha	98
		Gambhīrā	71

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ga]		[Ca]	
Gahetvāna	138	Caṇḍī	77
Gāmā gāmaṃ	155	Catukuṇḍiko	167
Giddhā	244	Catukkaṇṇaṃ	48
Giribbajaṃ	247	Catukkamena	53
Gihikiccāni	224	Catudvāraṃ	48
Guṇavantesu	130	Catubbhi	53
Guṇena	205	Caturassā	71
Guḷaparimaṇḍalo	236	Caturo disā	145
Gūthaṃ	178	Candaṃ	60
Gūthagandhinī	81	Candanasāralittaṃ	225
Gedhitamaṇo	101	Candanussadā	196
Gonakasanthatā	146	Caramānassa	48
Gorakkhettha	27	Cātuddise	75
[Gha]		Cikkhallamagge	210
Ghaṭo	93	Cittikatvā	126
Ghaṭṭema	254	Cintaye	108
Ghamme	242	Ciraṃ	126
Gharaṃ	23	Ciraṃ jīvantu	25
Gharaṇī	161	Cirataṃ	103
Gharamesino	116	Cirapāpābhirato	191
Gharā	162	Cirarattāya	42
Ghānasāsacchinnānaṃ	74	Cutā	245
Ghoraṃ	48, 147	Cundaṭṭhilaṃ	157
Ghosenti	244	Cullāsīti	237
Ghoso	174, 234	Cūḷanīputto	152
[Ca]		Ce	107, 120
Ca	14, 17, 74	Cetasā	48
Cakkhu ca dakkhiṇaṃ	88	Codito	130
Caṇḍālī	162	Coḷakaṃ	65
Caṇḍikā	80	Coḷassa	67

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Cha]		[Ja]	
Chaḍḍitaṃ	74	Jiṇṇā	138
Chatticchati	119	Jino	238
Channaṃ	147	Jīva	204
Chamāyaṃ	242	Jīvitasāvasesaṃ	183
Chaḷaṅgaṃ	92	Jīvo	237
Chaḷāsītisahassāni	152, 199	Jutimā	214
Chaḷeva	248	Jeṭṭhaṃva bhātaraṃ	93
Chātaṃ	67	Jeṭṭhako	53
Chātā	253	Jeṭṭhāpacāyikā	98
Chāto	119	[Jha - Ña]	
Chāдеми	178	Jhāyare	55
Chāyāsampannaṃ	234	Jhāyī	214
Chinnathāmo	242	Ñatvā	56
Chinnapabhinnagattā	52	Ñātakā	138
Chettum	237	Ñāti	28
[Ja]		Ñātidhammo	28
Janatā	184	Ñātimittasuhajjānaṃ	60
Jane	97	Ñātī	25
Janena	204	Ñātīnaṃ	24
Jantuno	125	Ñātīsu	101
Jappati	89	[Tha - Da]	
Jaraggavaṃ	37	Ṭhatvāna	185
Jahanti	204	Ṭhānaṃ	8
Jāgaratha	260	Ṭhānaso	17
Jātarūpaṃ	96	Ṭhāne	158
Jātiyā	92	Ṭhāyino	55
Jāneyyaṃ	210	Ḍayhamānā	55
Jāyanti	162	Ḍahanto	187
Jiṇṇaṃ	58		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
	[Ta]		[Ta]
Taṃ	10, 46, 66, 198, 239	Tādisaṃ	183
Tacaṃ	58	Tādisu	130
Taṅca disvāna	199	Tāvatiṃsānaṃ	120
Ta'ññoṃva	38	Tāvatiṃsūpago	127
Taṇhāya	64	Tāvatiṃse	129
Tato	47	Tāvade	103, 238
Tatra	184	Tāhaṃ	77, 148
Tadassā	32	Tikicchakānaṅca	226
Tadā	129, 206	Tiṭṭhanti	23
Tadāhaṃ	83	Tiṭṭhanto	196
Tade'va	81	Tiṭṭhasi	13
Tanuṃ	58	Tiṇena	224
Tapasā	14	Titthesu	187
Tapassino	92	Tiracchānayoṇi	255
Tapassirūpo	14	Tirokuṭṭesu	23
Tamavoca	102	Tisahassāni	125
Tayā	80	Tunnavāyo	113
Tayānudiṭṭhaṃ	104	Tumhettha	252
Tayidaṃ	14	Tuyha	174
Tarati	260	Tuvaṃ	14, 100, 112, 196
Tava	167	Te	10, 25, 46, 66
Tava dinnena	83	Tejasā	49
Tava sutvāna	39	Te'dha	83, 244
Tasitā	133, 187	Tena	10, 117, 205
Tasito	119	Te'mā	145
Tasmā	58, 206	Tesaṃ	163
Ta'ssa	185	Tesāhaṃ	113
Tassa kamma	33	Toseti	130
Tassāyaṃ	198	Tattha	25
Tahiṃ	27, 138	Tattheva	203

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]		[Da]	
Tyāhaṃ	10, 81, 83	Dadāmi	45, 103
Tvaṃ	81	Dade	82
Tvaṃsi bālo	38	Daddallamānā	145, 174
Tvaññeva	38	Dabbigāhā	126
Tathā	59	Dammi	83
Tathāti vatvā	103	Daraṃ	39
Tathāhaṃ	46	Dahate	109
Tatheva	130	Daharo	224
[Tha]		Dassaniyā	174
Thaṇḍile	248	Dassaneyyo	174
Thālakassa	65	Dassayi	167
Thūpaṃ	198	Dassenti	167
Thūpapūjāya	199	Dātave	113
Therim	139	Dātā	8
[Da]		Dānaṃ	86
Dakkhiṇaṃ	46	Dānapatino	113
Dakkhiṇā	17	Dānaphalaṃ	101
Dakkhiṇāyo	224	Dānamadā	114
Dakkhiṇārahā	103	Dānavissagge	116
Dajjā	16, 120, 130	Dānassa	97, 117, 235
Dajjetha	158	Dāne	126
Daṭṭhumpi	204	Dāne adhikato	116
Datvā	127	Dāyakā	7
Dadaṃ	121, 124	Dārako	60
Dadantānaṃ	97	Dāruṇo	191, 234
Dadanti	24	Dāsiyo	162
Dadamhase	264	Diṭṭhasutā	203
Dadāti	260	Diṭṭhā	255
Dadātha	170	Dinnaṃ	236

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
	[Da]		[Da]
Dibbaṃ	13	Dummedho	38
Dibbā	120	Duruttaṃ	77
Dibbesu	171	Duve vā	214
Divasaṃ	189	Dussaṃ	45
Disataṃ gato	114	Dussīlo	235
Disodisaṃ	160	Dussīlyena	101
Dissati	153	Dūragataṃ	151
Dissatha	158	Dūraghuṭṭhaṃ	101
Dīghamantaraṃ	48, 126	Dūraṅgamo	110
Dīgharattaṃ	17	Dūre	160
Dīgharattāya	153	Detheva	260
Dīno	101	Deyyadhamme	245
Dīpaṃ	81, 161	Deyyadhammesu	187
Dukkaṭaṃ	32, 244	Deva	147, 235
Dukkha'jjapattā	54	Devatā	129, 225
Dukhudrāṇi	55	Devā	255
Duggataṃ	67	Devi	66, 174
Duggatā	31, 166, 211	Devo	112
Duggato	191	Dehaṃ	114
Duggandhā	30	Doṇinimajjanaṃ	48
Duggandho	198	Doṇehi	237
Dugge	97	Dvayaṃ	212
Dujjīvitaṃ	264	Dvayataṃ	212
Duṭṭhasaṅkappamaṇā	210	Dvāraṅkaṃ	89, 107, 115
Dundubhīnaṃva	174	Dvārabāhāsu	23
Dubbaṇṇarūpā	252	Dvemāsiko	32
Dubbaṇṇarūpāsi	30		[Dha]
Dubbhikā	162	Dhaṅkā	182
Dummati	38	Dhataratṭhaṃ	16

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Dha]		[Na]	
Dhanadhaññaṣṣa	198	Nandanam	163
Dhanahārakā	106	Nandane	175
Dhanena vā	91	Namo karonti	199
Dhamanisanthatā	63	Naya	137
Dhammam	296, 239	Naya'yyaputta	137
Dhammāni	226	Nayāmasa	106
Dhamme ṭhitānam	210	Narakasmim	210
Dhammena	117, 268	Naranāripurakkhato	189
Dhātā	55	Naranārisevitam	137
Dhāram	130	Navāni	41
Dhārayate	258	Na vijjati	27
Dhāresi	13	Nahutāni	248
Dhāvasi	266	Naḷova	54
Dhītā ca suṇisā	198	Nākamhā	161
Dhīradhammo	122	Nāgena	53
Dhuvaṃ	192	Nācikkhaṇā	207
Dhūmāyati	31	Nādhigacchāmi	35
[Na]		Nānāgandhasameritam	151
Nakkhattayogaṃ	183	Nānāgandhasameritā	145
Nagamuddhani	129	Nānāgottā	113
Nagarassa	203	Nānādi jagaṇākiṇṇā	145
Nagganiyassa	224	Nānāpadumasañchannā	145
Naggā	30	Nānāpupphadharā	145
Naggāmhase	170	Nānāphaladharā	145
Naggino	167	Nānārasā	112
Naggo	212	Nānāsaragaṇāyutā	145
Nacchādimhase	55	Nānuññāto	59
Natthi balaṃ	235	Nānutapeyyaham	121
Nadiyā	239	Nābhijānāmi	133
Nantake	170	Nāma	249

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]		[Na]	
Nāmhī	112	Nivāsaya	45
Nārada	10	Nivesanaṃ	113
Nārī	41, 175	Nivesane	125
Nāvāya	174	Nivesayi	191
Nā hontī	31	Nisajjā	203
Nikativāñcanaṃ	196	Nihitaṃ	175
Nikkhittaṃ	187	Nihīnatto	204
Nikkhipiṃ	210	Nīyati	52
Nigacchitto	248	Nīlamañcaparāyaṇā	74
Niccaṃ	125	Nīlabbhavaṇṇasadisam	234
Nidassito	29	Nīlā	74
Ninnāni	123	Nu	114, 211
Nīpatanti	267	Nu kiṃ	41
Nīpatitvā	103	Nūna	115
Nibbattate phalaṃ	7	Nūna	264
Nibbāpaye	39	Nū'panikkhami	45
Nibbutiṃ	35	Netam	147
Nibbeṭṭhentaṃ	237	Nettā	38
Nibbhoge	58	Nessāmi	255
Nimantayi	170	No	162, 167, 171, 206
Nīyojeyyūṃ	64	Nonītapīṇḍam	183
Nīyyādayimsu	170	[Pa]	
Nirayaṃ	48	Paṃsukunthitā	80
Nirayā	255	Pakataṃ	198
Niraye	199	Pakataṃ mayā	33
Nirākatvā	196	Pakkamanti	160
Nirāso	214	Pakkhigaṇā	182
Nirūpadhī	214	Pakkhe	126
Nivattare	160	Paṅko	174
Nivattitvā	118		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pagḡayha	114	Paṭipādaye	100
Paggharanti	112, 116	Paṭipūjiya	8
Pagghari	32	Paṭiladdhā	184
Paccagghaṃ	81, 198	Paṭisumbhitā	161
Paccattavedanā	199	Paṭissuṇivā	175
Paccayaṃ	134	Paṭihatā	191
Paccare	238	Paṭṭhapyi	118
Paccānayitvāna	139	Paṭṭhapyissāmi	115
Paccāsanto	243	Paṇako	174
Paccuppannasukhe	244	Paṇihitadaṇḍo	225
Paccenti	212	Paṇitam	24
Paccemi	224	Paṇitā	212
Paccesi	82	Paṇḍitā	122
Pacchā	109	Paṇḍito	56
Pajānaṃ	209	Paṇḍukambale	129
Pajānāti	238	Patāmase	254
Pañcadhāro	112	Patāyaṃ	205
Pañcapaṇṇāsa	97	Pati	36
Pañca puttāni	31	Patirūpaṃ	147
Pañcālānaṃ	151	Pattam	108
Paṭikirāma	254	Pattagate	248
Paṭikujjitam	49	Patthayasi	90
Paṭikkantam	224	Pathaddhani	174
Paṭikkamo	203	Padam	192
Paṭiggahītāni	214	Paduṭṭhacitto	210
Paṭiggahe	162	Paduṭṭhamanasā	32
Paṭicchadā	71, 171	Padhāvitvā	160
Paṭicchannā	45	Pannaraseva cando	174
Paṭiññā me	206	Papatissahaṃ	48
Paṭinayāhi	148	Papāyo	97

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pabbajitassa	136	Paripuṇṇāni	267
Pabbajitā	155	Paripūrayanto	123
Pabbajite	161	Paripūrenti	163
Pabbajito	100	Paripphositvā	198
Pamajjatha	260	Paribhāsakā	54
Pamucchitā	160	Paribhāsako	97, 235
Pamuñca	225	Paribhāsāpayī	33
Pamutti	98	Paribhāsimhase	162
Pamodito	243	Paribhāsisam	250
Payāto	243	Paribhuñjituṁ	242
Payuttā	192	Pariyanto	153
Parakkama	170	Parivattati	134, 178, 187
Parattha	55, 163	Parivattayanti	182
Parapattiyam	117	Parivattāmi	242
Paramiddhipatto	110	Parivattenti	92
Paramhi loke	101	Parivārayanti	204
Paravisayam	251	Parivāritam	225
Parikiṇṇā	30	Parivisayanti	101
Pariguhāmi	178	Parivisiyāna	103
Paricārayanti	54, 212	Parisakkāmi	242
Paricārikā	145, 203	Palāyataṁ	98
Paricārenti	82, 162	Palāyati	237
Paridayhati	31	Palimpamāno	204
Parittam	245	Palihimsu	182
Parittakam	48	Paleti	52
Parittapuñṇāpi	182	Pallaṅkassa	187
Paridahissati	119	Pavaḍḍhati	226
Paridevanā	17, 59	Pavinodayitvā	184
Paridevayanti	55	Pavecchati	134
Paripatāmi	242	Pavecchante	130

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pavecche	122	Pānabhojanam	24
Pavedhamānam	183	Pāniyāya	133
Pasamsanti	122	Pāniyam	31, 65
Pasattham	225	Pāniyasarakam	234
Pasannacittā	64	Pāpam	10, 32, 108, 198
Pasayha	107, 138	Pāpakam	98
Pasavitvā	224	Pāpakamma	49
Pasādaye	124	Pāpako	107
Pasādeyyam	121	Pāpadhammā	161
Pasutam	29	Pāpikam ditthim	239
Pasūnam	74	Pāpena	109
Passati	109	Pāpo	14
Passimsu	244	Pāmokkho	239
Pahūtam	96, 161, 170	Pārisajjā	196, 235
Pahūtadhanadhaññāse	92	Pārupāmi	137
Pahūtabhogesu	54	Pāvakam	39
Pahūtamalyā	174	Pāvadāsi	224
Pahūtavittā	137	Piṭakehi	237
Pahūte	23	Piṭṭhito	243
Pāṇam	206	Piṇḍāya	170
Pāṇi	114	Piṇḍenti	126
Pāṇi te	112	Pitāmahānam	101
Pāṇimattañca	65	Pitusokam	39
Pāṇimhi	113	Pitūnam	101
Pātayanti	224	Piyamvade	174
Pātubhaveyyum	120	Piyadassanā	146
Pāturahosi	103	Piyā	66
Pādakuṭhārikāhi	224	Pivātha	52
Pādapam	234	Pīṇito	103
Pādāsi	126	Pītakañca	157

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Puggale	83	Pūtilohitako	36
Pucimandassa	204	Pūti vāyasi	30
Pucchāmi	66	Pūraṃ	234
Puññaṃ	45, 55, 113, 130	Pūretvā	171
Puññapekkhassa	125	Pūve	234
Puññaena	8	Petaṃ maṃ	112
Puṇḍarīkasamotatā	145	Petagato	167
Puttabalūpetā	36	Petalokaṃ	250
Puttamaṃsāni khādāmi	33	Petassa	17
Punadeva	137	Petā	27, 255
Punappunaṃ	126	Petānaṃ dāyakassa	8
Punarāgamā	234	Petā paribhuñjanti	8
Punāparaṃ	103	Pete	8, 58
Punāpare	31	Pettivisayaṃ	74
Punāparo	177	Petteyyā	98
Pubbaddhapetova	156	Pesuññaṃsāvādena	196
Pubbapete	16	Pesuṇaṃ	14
Pubbalohitamakkhitā	33	Pesuṇiyena	14
Pubbe	161, 247	Pokkharañña	146
Pubbeva	124	Pokkharañño	71
Purato	52	Poso	109
Purindadaṃ	112	[Pha]	
Purindado	112	Pharivā	49
Purimāya jātiyā	205	Pharusassa	248
Pure	10	Pharusā	77, 84
Pūgāni	248	Phalaṃ	47
Pūjitā honti	16	Phalaṃ kaniṭṭhaṃ	227
Pūti	14	Phalanti	171
Pūtigandhaṃ	13	Phālenti	126

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ba - Bha]		[Bha]	
Balaṃ	29	Bhañjeyya	107
Balavā	170	Bhattaṃ	67
Balīyanti	88	Bhattavissaggakāraṇā	170
Bahiṭṭhitam	45	Bhattāya	160
Bahuṃ	126, 264	Bhadante	31, 251
Bahukā	137	Bhaddaṃ	98
Bahuke dhane	97	Bhaddakaṃ	8
Bahudhā	225	Bhaddante	151
Bahū	126, 204	Bhadrāni	109
Bahūnaṃ	126	Bhantā	161
Bahūhi	104	Bhante	64
Bārāṇasiṃ	157	Bhayānakaṃ	205
Bāhāyaṃ	138	Bhariyā	198
Bāhiraṃ	203	Bhavanti	204
Bindussarā	174	Bhavitvāna	167
Bijaṃ	8	Bhāgaḍḍhabhāgena	53
Bījitaṅgā	163	Bhāgaso	49, 171
Bijūpamaṃ deyyadhammaṃ	7	Bhāginī	261
Bondiṃ	237	Bhāgino	162
Byasanaṃ	31, 183	Bhātā	170
Brahmacariyena	113	Bhāvitattā	93
Brahmacintitaṃ	92	Bhāvitattena	130
Brahmaññā	98	Bhāvitindriyaṃ	267
Brahmadattassa nāmakā	152	Bhāvitindriyo	166
Brahmalokūpagā	155	Bhāsisam	147
Brahmalokūpapattiyā	155	Bhimsanaṃ	234
Brahme	61	Bhikkhavo	250
Brūmi	10	Bhikkhuno	48, 136
Bhakkhā	120	Bhikkhūnaṃ	65
Bhajeyyūṃ	123	Bhindissaṃ	268

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]		[Ma]	
Bhindeyya	108	Maññehaṃ	112
Bhinno	61	Mato goṇo	38
Bhiyyo	60	Matteyyā	98
Bhīrudassanā	84	Matthake	251
Bhuñjare	55	Ma'tthi	212
Bhuñjāmi	137	Mathaye	247
Bhuttuṃ	101	Madhuraṃ	90
Bhusaṃ	248	Madhussavo	112, 114
Bhusa	174	Manaṃ	247
Bhusāni	177	Manaso	66
Bhūtapitā	82	Manussadeva	104
Bhūtassa	82	Manussabhūtā	66
Bhūtāni	235	Manoramā	174
Bhūmiyaṃ	161	Mantaṃ	92
Bhesajjamāhari	81	Mantā	91
Bhesajjahārī	81	Mantemi	210
Bhogato	183	Mamaṃ	175
Bhogasamaṅgino	163	Mamayidaṃ	104
Bhogā	66	Mamāsi	225
Bhoge	261	Mamuddisitvāna	214
Bhojanacchādanapānīyaṃ	47	Mameva	251
		Mayaṃ	199
[Ma]		Mahagghasā	161
Maṃ	81, 82	Mahagghā	71
Ma	48, 171, 215	Mahattāsā	167
Makkhikāhi	30	Mahaddhanā	92
Maccā	55	Mahākappino	237
Maccharinī	42	Mahānubhāve	174
Majjhe	52	Mahābhitāpaṃ	205
Maññāmi	84	Mahābhogā	92

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]		[Ya]	
Yakkhamahiddhipattam	225	Yāpenti	27
Yakkhassa vaco	226	Yāmi	101
Yakkho	14, 106, 130	Yāvata	71
Yakkhohamasmi	103, 110	Yāvadattham	243
Yajitvā	127	Yāvantettha	98
Yatonidānaṁ	225	Yāvabhūmi	133
Yattha	146	Yugaṁ	157
Yatthannapānaṁ	108	Yutā	49
Yathaññaṁ	90	Yuvā	189, 224
Yathā'gato	59	Ye	24, 64
Yathā pure	146	Ye keci	66
Yathāmatim	225	Yena	213
Yathārahaṁ	115	Yena tuvaṁ	103
Yathāladham	170	Yehi	189
Yadatthi	213	Yoggāni	119
Yadi	98, 103	Yojanasatam	49
Yanti	113	Yojanāni dasa dve ca	129
Yamapurisāna santike	234	Yojanānaṁ satam pañca	237
Yamalokikā	31	Yonim	264
Yamavisayamhi	101	[Ra]	
Yamassa	55	Rakkhe	122
Yasasā	174	Rajanīyehi	189
Yasassiniyo	199	Raṭṭhavanto	92
Yasassino	163	Rataṁ	248
Yassa	93	Ratā	239
Yāguyā	184	Ratim	247
Yācanakā	113	Ratinandivaḍḍhanam	175
Yācitā	136	Rato	239
Yādisaṁ	67	Rattābhatam	183
Yānaṁ	107, 171		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra]		[La]	
Rathaṃ	239	Labha	209
Rathakārī	162	Labhāmase	25, 170
Rathesabho	151	Labhe	31
Ramāmi	71	Labhetha	108, 213
Raho	98	Lahuṃ	225
Rāja	103	Lāyitvā	37
Rājakulā	245	Lālapāmi	242
Rittakā	187	Luddo	191
Ruciraṃ	47	Loke	67
Ruṇṇaṃ	16	Lomasāni	41
Rūpiyamayaṃ	89	Lomahaṃsanaṃ	234
Rūpiyamayā	145	Lomahaṃsanarūpavā	196
Rūpe	127, 247	Lohamayaṃ	89
Re	123	Lohitaṃ	74
Rode	60	Lohitaññeva	32
Ropitaṃ	130	Lohitapāṇī	191
Roruvamhā	112	Lohitapubbabhakkhā	41
Roruvasmim	112	[Va]	
[La]		Vaggu	174
Lakkho	238	Vaggū	145
Lacchasi	175	Vajjesi	139, 187
Lajjino	113	Vaḍḍhati	8
Laddhā	14, 248	Vaṇikānaṃ	74
Laddhāna	264	Vaṇṇa	10
Laddheyyaṃ	236	Vaṇṇadhātuṃ	13
Lapate	101	Vaṇṇabalūpapanno	110
Lapasi	37, 89	Vaṇṇavā	170
Labbhati	258	Vaṇṇitā	109
Labbhā	91	Vaṇṇupathaṃ	234

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Vaṇṇena	65, 127, 204	Vāmato	82
Vaṇṇo	10	Vāyamāmi	242
Vataṃ	183, 185	Vārayissaṃ	97, 235
Vattante	199	Vārikiṅjakkhapūritā	71, 171
Vatteyya	122	Vāricarova	242
Vatthaṃ	170	Vārinā viya	39
Vatthakoṭṭiyo	137	Vārimhi	156
Vatthāna'cchādanāni	71	Vāresim	198
Vatthudevata	16	Vāvaṭā	126
Vattheha'cchādayitvāna	46	Vāsabhagāmaṃ	157
Vadaññū	264	Vāsavassa	185
Vanantaṃ	81	Vāsūpagacchittha	224
Vanā	145	Vāsūpagatā	146
Vanibbakā	113	Vāso	157
Vanibbake	120	Vikalamaṃ	204
Vandanti	199	Vighāto	242
Vanditum	72	Viciniṃ	187
Vamāmi	239	Viceyya	131, 224
Varaṃ	120	Vijaheyya	206
Varaṃ vare	121	Vijātānañca	74
Varamāno	120	Vijāna	243
Vasañca	74	Vijāyitvāna	31
Vasavattinaṃ	83	Vijitasmim	71
Vassasataṃ dasa	67	Vijjati	113
Vassasatā	137	Vijjate	81
Vassasatāni pañca	64	Vijjāya	92
Vassāni sataśassāni	238	Vitaritvā	167
Vā	162	Vittaṃ	100
Vācāyāsīm	10	Vitte	234
Vātā	88	Vidālayanti	224

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
	[Va]		[Va]
Vidicca	55	Vihēṭṭhayeyyūṃ	182
Vidū	96	Vīriyaṃ	235
Vidhā	126	Vīsativattimattā	225
Vidhūmo	214	Vuṭṭham	27
Vināso	97	Vuddhā	138
Vinde	242	Vutti	212
Vipākaṃ	67, 210	Veṇī	162
Vipāko	46, 97, 177, 235, 247	Vedanīyaṃ	175, 176, 212, 226
Vipulaṃ	86	Vedayitvā	249
Vipulaphalūpalabbhati	137	Vedissaṃ	49, 239
Vipulā	71	Vedeti	224
Vippaṭipannacitto	225	Verinaṃ	236
Vippasannena	48	Vessavaṇassa	115
Vibhattaṃ	48	Vehāyasaṃ	13
Vibhattā	171	Vo	24, 98
Virajaṃ	83, 175		[Sa]
Virājitatto	204	Sam	58
Virājetvā	155	Samkiliṭṭhā	210
Virādhāya	54	Samghato	83
Virocasi	174	Samghamhi	17
Vilimpetvāna	46	Samghe	75, 103
Vivaramantare	236	Samghe cātuddise	171
Visamena	261	Samyamassa	235
Visayhaṃ	207	Samyamissaṃ	97
Visallo	214	Samyame	191
Visodheti	236	Samyamo	97
Vissuto	157	Samvibhajitvā	225
Vihaññanti	139	Samvibhāgaṃ	224
Vihaññāmi	242	Samsāraṃ	237

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Samharimhā	261	Saṭṭhi	267
Sa	122	Saṭṭhi vassasahassāni	264
Sakaṃ gharaṃ	23	Saṭṭhi vāhasahassāni	125
Sakaṭavāhānaṃ	96	Satataṃ	104, 192
Sakapāṇīhi	114	Satabhāgavassakoṭiyo	238
Sakamaṃsalohitaṃ	177	Sati	58
Sakalānusāsaniṃ	191	Sato	120
Sakiyā mātā	74	Satta	137
Sako bhātā	88	Sattannaṃ	236
Sakkaccaṃ	25, 126	Sattarattaṃ	184
Sakkassa	115	Sattussadaṃ	205
Sakko	112	Satthaṃ	198
Sakkhare	171	Sadā	104, 119, 226
Sakkhiṃ	225	Saddale	146
Sakhā	28	Saddahāpeyya	211
Sakhilo	214	Saddāyase	266
Saggaṃ	83, 98, 163	Sadde	127, 247
Saggagato	245	Saddhassa	113
Saggañca	8	Saddhāyitaṃ	103
Saṅkamanāni	97	Saddheyyavaco	207
Saṅkarakūṭamhā	170	Saddho	46, 226
Sacāhaṃ	147	Santaṃ	39
Sace	98	Santappito	104
Sacetaṃ	33	Santassito	242
Saccakāle	196	Santā	155
Saccanāmo	215	Santāni	119
Saccappaṭiṇṇā	209	Santike	157
Sajjā	146	Sante	264
Saññatattā	92	Santesu	81, 178, 187, 245
Saññato	10	Santo	123, 214

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sandati	134	Samappito	248
Sandhi	23	Samayo	81
Sandhisinḡhāṭakesu	23	Samayya	174
Sannaddhadussam̃	215	Samalaṅkatatarā	80
Sannipatitvāna	129	Samā	258
Sannibho	174	Samāgatā	98
Sannisinnam̃	225	Samāgantvā	25
Sapatī	32	Samānaya	32
Sapatham̃	33, 147	Samāhitam̃	248
Sappaññā	199	Samiti	81
Sappurisā	123	Samiddhā	199
Sappurisehi	109	Samuṭṭhahe	38
Sabbakāmadam̃	152	Samūlam̃	83, 108
Sabbaṅgakalyāṇī	174	Same ṭhitam̃	175
Sabbadā	41, 49, 174	Samena	122, 261
Sabbadhaññāni	183	Samokirim̃	81
Sabbapapañcakhīṇo	214	Sampatitacchavim̃	67
Sabbabhogehi	204	Sampattāya	146
Sabbampi	207	Sampadā	124
Sabbavittāni	121	Sampannacaraṇo	151
Sabbaso	267	Samparibhinnagatto	204
Sabbasovaṇṇo	9, 112	Sampavāyanti	145
Sabbotukam̃	258	Sambuddham̃	267
Sabhogesu	163	Sammakkhito	204
Samaṇo	14, 166	Sammaggate	161
Samatulyāni	235	Sammā	130
Samanantarānuddiṭṭhe	46, 170	Sammūḷho	238
Samantamotthaṭā	174	Sayaṁ	255
Samantayi	81	Sayaṁ katāni	212
Samantā	49, 145, 191	Sayaṁ mukhena	225

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sariti sattānaṁ	23	Siṅghāṇikaṁ	74
Sarīsapā	182	Sipāṭikaṁ	171
Sallam	39	Siyā	60, 107, 211, 213
Savāladhi	38	Silāyaṁ	129
Sasaṁsayaṁ	183	Silesumaṁ	74
Sasāminī	81	Sivo	234
Sassatā	82	Siṅghagāmiyā	239
Sahatthā	103, 126	Sītā	71
Sahabyakāmānaṁ	163	Sītibhūto	214
Sahabyataṁ	115, 176, 185	Sīlavanto	120
Sahāyānaṁ	81	Sīlasampanno	264
Sāṇavāsiniṅvāsiko	166	Sīlesuposatho	239
Sātaṅca	137	Sīvathikāya	182
Sātasukhaṁ	242	Sīsammhātā	80
Sātunnavasānā	160	Su	119, 120, 161
Sādukāmā	161	Sukicchavutti	113
Sādhu	175, 216	Sukhaṁ	54, 137
Sādhukena	107	Sukhavedanīyaṁ	139
Sādhunā	139	Sukhāvahaṁ	118, 245
Sāmaṁ	10	Sukhitā	83
Sāmaṅṅā	98	Sukhī	53, 170
Sāmiko	174	Sukhudrayaṁ	226
Sāmīno	245	Sukhe ṭhitā	139
Sāyaṁ	31	Sukhesino	163
Sāliṁ	177	Sugatassa	182, 192
Sālittakappahārena	268	Sugatā	212
Sālohito	205	Sucāru	146
Sāsane	192	Sucim	24
Sāhaṁ	71, 137	Sucigandhā	145
Siṅghāṭakā	23	Sucittarūpaṁ	47

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sucivasanā	47	Suratṭhānam	234
Sujāno	214	Surabhim	145
Suññatam	130	Surammā	258
Sutañca	115	Suvaggitena	53
Sutitthā	258	Suvaco	214
Suttam	136	Suvaṇṇacuṇṇehi	174
Suttaguḷe	237	Suvatthavasano	158, 171
Sutvā	56, 211	Suve	204
Sutvāna	209	Suhajjā	203
Sudubbalam	139	Sūkaramukho	10, 11
Suddhā	47	Sūkarasseva	10
Suddhāni	41	Sūcikaṭṭā	167
Sunimmitā	71	Sūcikāya	101
Sunihitam	236	Sūdā	119
Sunettam	248, 267	Sūriyavaṇṇova	196
Supahūtassa	198	Sūriyuggamanam pati	120
Supāpadhammino	54	Sūle	204
Supupphitam	258	Setena	52
Suppaṭimuttako	214	Setodakā	71
Suppatiṭṭhitā	17	Seyyā	203
Suppatitthā	71	Seyyo	204
Suppasayho	110	So	115, 196
Suppasādam	209	Sokaparetassa	39
Subham	13	Soko	17
Subhage	148	Sogandhiyā	145
Subhāni	41	Soṇṇavālukasanthatā	145
Subhāsitam	155	Soṇṇasopānaphalakā	145
Subhe	146	Sobhane	45
Sumano	124	Sobhamāno	103
Suratṭhasmim	235	Sobhasi	189, 196

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Lakkhitabbapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Aṅkurassa dānavicayavidhi	124	Annapānādīdānānukkamo	72
Aṅgārapabbatāropanaṃ	205	Abbhutakaraṇaṃ	140
Aṅgulīhi madhurādirasā vissandanti	112	Amanusso itthiṃ sakavimānaṃ āropetvā abhirami	254
Aṭṭhānāghātassa ānisaṃso	164	Amanusso sakanagameva paccāneti	255-6
Aṭṭhika	197	Ambaphalakhādakassa āni- saṃsā	142
Aticāriniyā sapaṭhakammaṣṣa ādīnavā	141	Araññe bhikkhūnaṃ vasanayoggaṭṭhānaṃ	40
Atidānena diṭṭhadhammika- paveṇī na pavattati	122	Arahanto nāma anuttaraṃ puññakkhettaṃ lokassa	6
Attano sarīraṃ urago viya chaḍḍetvā gacchati	58	Ariyayācanaṃ	136
Attapaccakkhameva katvā dadeyya	118	Ariyasāvakaṣṣa vaṇṇo	195
Adānaṃ atidānaṅca paṇḍitā nappasaṃsanti	122	Alabbhaneyyavatthu nāma na patthetabbaṃ	90
Adānājjhāsayassa ādīnavā	101	Asipattavanappavesanaṃ	205
Adānena atthato paribāhiro hoti	122	Asippassa ādīnavā	3-4
Anugāṃmikanidhi	236	Assaddhādīpāpakammaṣṣa nissando	94
Anumodana	25	[Ā]	
Anumodanamattena kāma- duho hoti	114	Ānandassa sissasāmaṇera- vatthu	165
Anumodanānisaṃsassa ṭhānāṭṭhānatā	25-7	Āyaṅca vayaṅca jānitvā dānaṃ dadeyya	122

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Ārogyasampadā	121
Āvāsadānapuññānubhāva	172
Āhāro catubbidho	23
[I]	
Itthambhūtalakkhaṇe karaṇa- vacanaṃ	139
Itthiyo nāma bhattari piyā honti	60
Itthīnaṃ kopīnaṃ	82
Itthī nippurisā nābhiramanti	172
Issāpakatassa vipāko	77
[U]	
Ucchukalāpadānassa āni- saṃso	240, 243
Uddisā, nuddissadāna	8
Upacāranayadassanaṃ	11
Upaḍḍhuposathassa āni- saṃso	194-5
Upavādassa ādīnavā	251
Uposathasīla	226
[E]	
Ekantadukkha	41
[Ka]	
Kaṭacchubhikkhāya ānisaṃso	127
Kamma, kammaphalānaṃ abhisaddahanatā	211-2
Kalaho nāma anattāhāvo	12
Kāmadadahattha	106, 115

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kāyasaññata, vācā-asañña- tānaṃ ānisaṃsādīnavā	9
Kāḷakaṇṇikasalākā	254
Kāḷasunakha	141
Kilesasamudācārena pari- yuṭṭhitacitto hoti	262
Kisā, kilikānaṃ attha- visesadassanaṃ	63
Kūṭavinicchayikassa ādīnavo	195
Kesānaṃ paripuṇṇādi- sammaṇnatā	43
Koṭi	238
[Kha - Ga - Ca - Ņa]	
Khattiyā ekādasa	104-5
Khamāpanassa ānisaṃsalābho	179
Khetta	7
Khettagatassa puññassa ānubhāvo	127
Gabbhapātanakamma sassa ādīnavā	30, 33
Guṇavantānaṃ tosanatā	130
Caraṇāni pannarasa	151
Cīvaradussadānassa ānisaṃsā	68
Ñātīnaṃ maraṇena rodanaṃ niratthakaṃ	16
[Ta]	
Taṅkhaṇaphalanibbattikā dakkhiṇā tivaṅgikā	25
Tattalohasecanaṃ	205
Tasita	242

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Tha]	
Thaddhabhūmibhāga = Ujjaṅgala	130
Thūpe katamālāpūjāya vipāko	199
[Da]	
Dakkhiṇaṃ sukhappattā bhavissati	83
Dakkhiṇeyyasampadā	121
Dānaṃ atidānaṃ na kātabbaṃ	122
Dānaṃ datvā attamano hoti	124
Dānaṃ diṭṭhadhamma- samparāyikadukkhaṃ anattaṅca atikkāmeti	260
Dānaṃ dadato deyyadhammo na khīyetha	121
Dānaṃ dadamāno cittaṃ pasā- deyya	121
Dānaṃ sahatthena dātabbaṃ	117
Dānaṃ dukkhato muttidassanaṃ	43
Dānaṃ dhanamūlakaṅca hoti	122
Dānavidhi	72
Dānassa diṭṭhadhammikā- nisaṃsā	8
Dānādānappavatti dhisampannānaṃ dhammo	122
Dānānumodakassa ānu- bhāvo	114-5
Dāne ārogyasampadā	121
Dānena diṭṭhadhamma- samparāyikasukhaṃ pāpuṇāti	260
Dānena sadiso vipāko	21, 24-5
Dāne sampadā pañca	121

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Dāne pubbāpara- muñcacetanāyo	124
Dāne majjhimena ñāyena pavatteyya	122
Dāne varaṃ pañcavidhaṃ	121
Dāyaka, paṭiggāhaka, deyya- dhammānaṃ upamā	7
Dāyakasampadā	121
Dāyakā pasesaṃ uddisana- mattena anipphalā	16
Dāruṇakāraṇā satta	205
Dinnadakkhiṇāya sātthakatā	28
Dibba-utu-āhārānaṃ daharā- kārasādhanatā	138
Dibbaṭṭhānaṃ sedajallikānaṃ abhāvato virajaṃ	83
Divasabhāga, aḍḍharattīsu sukhadukkhānubhavanaṃ	141
Dukkatakammaṃ dukkatavipāko	266, 268
Dussīla, ujjaṅgalānaṃ atosanatā	130
Deyyadhammaṃ pariccajitvā attamano hoti	124
Deyyadhamma, dānadhamma- pariccāgānaṃ visesatā	9
Deyyadhammasampadā	121
Deyyadhammassa aparimita- sampadā	121
Devadattiyadhaṇaṃ	135

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Devasaddassa atthuddhāro	15, 16
Devānaṃ antarāmarāṇaṃ	
hoti	127
Devissariya	110
Devorohaṇakāla	131
[Dha - Na]	
Dhanaṃ aladdhalābhādirakkhita-	
sambandhavasena	
paripāleyya	122
Dhanarakkhanadāna-	
karaṇānaṃ vidhi	122
Dhanalobhassa ādīnavā	256
Dhanassa pamāṇaṃ ajānitvā	
dāne kulāni ucchijjanti	122
Dhammapālavatthu	57
Dhātupūjā	196
Dhātuvivaṇṇapāpakamma	
ādīnavo	197, 198
Natthikadiṭṭhi	94
Natthi dinnam	227, 235-6
Nikāyā pañca	2
Niyamānīyamānaṃ liṅga-	
vipallāsadassanaṃ	122
Nirayagāmikammaṃ katvā	
nirayato mutti	216
Nirayato mucchanam	217
Niraye paccanassa	
ākārā cha	246, 248
Nissakke paccattavacanam	137
Nītimaggassa niratthakatā	107-8
Nerayikānaṃ āyu	238

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paccakkhato kammaphalaṃ	
diṭṭhaṃ	216
Paccattharaṇayāgu-ambaphala-	
dānassa ānisaṃso	257
Paccekabuddho atthi satthari	
anuppanne sattannaṃ	
vassānaṃ upari	135
Paccekabuddhesu pavattita-	
dānassa mahapphalatā	140
Pañcavidhabandhanaṃ	205
Paṭibaddhacittassa ākāro	201
Paṭibaddhacittassa ādīnavā	135
Paṭihatacittā janā niraya-	
petesu uppajjanti	19
Paṇḍukambalasilā	129
Pattidānassa ānisaṃso	46
Paduṭṭhacittā bhariyā	40
Pabbajita	136
Paradārakamma	243
Paralokagamanassa pātheyyaṃ	5
Paricāraṇā	203
Paribhāvitalobhassa	
ādīnavā	240
Paribhāsanassa	
ādīnavā	132, 249
Pariharaṇā	203
Pahūtdhanadhañña	92
Pāṇātipātato viramaṇam	192
Pānīyaghaṭānaṃ pūraṇassa	
ānisaṃso	165
Pāpamittasaṃsaggassa	
mahābyasanaṃ	5

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Piññākadānavatthu	44	Petavatthumhi dutiyavagge	
Piññākadānassa vipāko	44	vatthūni terasa	3
Piṭakāni tīṇi	2	Petavatthumhi paṭṭhamavagge	
Piyavippayogavatthu	149	vatthūni dvādasa	3
Pisuṇassa ādīnavā	12	Petavatthumhi vaggesu	
Putte mate arodanakāraṇaṃ	59	uragavaggo ādi	3
Puthujjanabhāvena		Petavatthumhi vatthūni	
dveḷhakacitto	12	ekapaññāsa	3
Pubbapetādike ārabhha		Petavatthumhi vatthūsu	
dāyakena saṃghassa dīnaṃ		khettūpamapetavatthu ādi	3
dānaṃ sātthakaṃ	17	Petavatthu suttantapiṭaka-	
Pubbeva dānūpakaraṇassa		pariyāpannaṃ	2
sampādanato paṭṭhāya		Petassa kāyo bībhaccha-	
sumano hoti	124	dassano	94
Purisitthiyoninaṃ		Petā nātīhi dīnena yāpenti	27
aniyamatā	153-4	Petā dānaṃ anumodentā	
Puriso petam sakkhiṃ karoti	202	tassa phalena parimuccanti	17
Petapariyāyopi labbhati	87	Petānaṃ asaraṇassa kāraṇaṃ	23
Petalokato mutti	33	Petānaṃ dīnadānassa	
Petavatthu Khuddakanikāya-		upamā	27-8
pariyāpannaṃ	2	Petānaṃ phalanibbattakassa	
Petavatthu gāthāsaṅghaṃ	2	aṅgāni tīṇi	25
Petavatthu		Peto dārikaṃ gahetvā	
catubhāṇavāramattaṃ	3	sakavimānaṃ agamāsi	135-6
Petavatthu catuvaggasaṅghaṃ	3	Peto dārikāya jātasaṃ-	
Petavatthumhi tatiyavagge		vuḍḍhagāmaṃ paccāneti	139
vatthūni dasa	3	Peto dhītuyā kahāpaṇasatāni	
Petavatthumhi catutthavagge		deti	258
vatthūni soḷasa	3	Pesuṇikassa ādīnavo	195

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pha - Ba - Bha]	
Phalaṃ nāma	
sakakammasarikkhakaṃ	240
Bandhanaṃ pañcavidhaṃ	205
Balikaraṇa	75
Buddhā nāma sabbaloka-	
hitatthāya uppajjanti	18
Bhagavā Tāvatisabhavanāṃ	
agamāsi	128
Bhāgineyyassa dukkhā	
mocanaṃ	200
Bhātikarājāno dasa	88
Bhisi, cimilikadānassa	
ānisaṃsā	134
Bhummatthe	
paccattavacanaṃ	238
Bhummadevassa dakkhiṇa-	
hattho sabbakāmadado	105
Bhoga, dānasampattiyā	
sukhaṃ supati	
paṭibujjhati ca	119
Bhogā nāmete	
pahāyagamanīyā	82
[Ma]	
Macchariyāpakata	117
Macchera	16
Maccheramalapariyutṭhita-	
cittassa ādīnavo	179, 185
Maccherassa ādīnavo	50
Mataṃ anusocanaṃ candassa	
gahetukāmatāsadisaraṃ	60
Matakabhattassa mālāgandhena	
katākāro	57

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Matakakicca	257
Matapitikakuṭumbikavatthu	36
Manasāpi anattaṃ na	
cintetabbaṃ, pageva	
kāyavācāhi	109
Manussissariya	110
Maraṇaṃ nāma dhanena na	
sakkā paṭibāhituṃ	91
Maraṇaṃ nāma	
sabbasādhāraṇaṃ	257
Mahākappassa upamā	237
Mahāniraye pakkhepo	205
Mātugāme paṭibaddhacittassa	
ādīnavā	254
Mātu nāma hadayaṃ mudukaṃ	59
Mānakūṭādivasena vohāraṃ	
katvā jīvanti	261
Migaghātakassa ādīnavā	156
Micchādiṭṭhika	105
Mitta, sakhānaṃ visesatā	28
Missakakammaṃ phalaṃ	44
Mukhe tattalohasecanaṃ	205
Musāvādassa ādīnavo	34
Morapiñchakalāpadānā-	
numodanassa ānisaṃsā	132
[Ya - Ra]	
Yāmaloka	31, 101
Yācake āgacchante disvā	
mukhavaṇṇo vippasīdati	115
Rājā itthim pariggaha-	
ṇūpāyaṃ karoti	201

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra - La]	
Rukkhachāyāyapi anattamaṃ na cintetabbaṃ, kimaṅgaṃ pana sattabhūtesu	107-8
Ruṇṇasokādi attaparitāpana- mattameva hoti	28
Rode kisā parisukkhasarīrā hoti	60
Lokiyasarikkhakena samā- hitena dānaṃ pavatteyya	122
Lobhadosā macchariyassa mūlaṃ nāma	83
Lohakumbhiniraye pāpuṇana- kālassa paricchedo	264
Lohakumbhipakkhepanaṃ	205
[Va]	
Vacīduccaritanurūpassa ānisaṃso	73
Vaṭarukkhasa parimāṇo	106
Vaṇṇakathanassa ānisaṃso	200
Vaṇṇasaddassa atthā	10
Vatthayugadānassa anumodanā	216
Patthāni datvā petassa uddisi	216
Vanibbakānaṃ dhammatā	113
Vassānaṃ gaṇanā	238
Vāsudevādayo bhātikā dasa	104
Vāha, sakaṭānaṃ sadisatā	96
Vāho nāma vīsatikhāriko hoti	96

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va - Sa]	
Vibhavanurūpaṃ dānaṃ dadeyya	122
Vissajjanā duvidhā	2
Vuttabījūpaṃ deyyadhammassa	128
Vettaraṇiyaṃ samotaraṇaṃ	205
Vedānaṃ aṅgāni cha	92
Vessavaṇa = Kuvera	16
Samgha, puggalānaṃ dānaṃ dukkhato mucanassa sadisatā	43
Sa-iti na-iti du-iti so-iti imāni cattāri akkharāni pavattanti	262-3
Sakkaccaṃ dānassa dātabbatā	117
Sakkharakhipanasippe nipphattiṃ gato	265
Sagga	8, 83
Sataṃ	238
Satasahassaṃ	238
Sattavassikova arahattaṃ patto	50
Sattānaṃ attabhāvassa pariyanto na paññāyetha	154
Sattānaṃ jīvitaṃ bhedana- pariyantaṃ	256
Saddhammā satta	151
Sandhi, siṅghāṭakānaṃ visesatā	23
Sapathassa ānisaṃsā	30, 176
Sapathākāra	34
Sappurisadhammassa paggahatā	108-9
Sabbacatukkayaṇṇa	263
Sampadā pañca atthā varabhāvena icchitā	121

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sahatthena adāne dakkhiṇeyyā		Sāsanaṅgāni nava	2
dānena parihāyeyyūṃ	118	Suttadānamayapuñña-	
Sahatthena adāne		kammassa ānisaṃso	137
deyyadhammo aṭṭhāne		Suttabhikkhā	135
viddhamṣiyetha	118	Sūlāropitaṭṭhāna	200
Sahassaṃ	238	Setudānassa ānisaṃso	200
Sāṭakāvaharaṇena naggā ahosi	44	Sokavinodano dhammo	152
Sāriputtattherassa mātubhūta-		Sokavinodanānukūlo amacco	88
pubbā petī anumoditvā		Sokasantattahadayavatthu	36
devaloke nibbatti	73, 75		

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Nāmānaṃ anukkamaṇikā

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko	Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A - Ā]		[E - Ka]	
Aggideva (rājā)	88, 104	Erakaccha (nagara)	94-6
Ankura (rājā)	88, 104-10, 112, 115-21, 123-31	Kaṅkhārevatattthera	132-3
Ajātasattu	99, 102-4, 196	Kaṇṇamuṇḍadaha	141-2
Ajjuna (rājā)	88, 104	Kapila (nagara)	149
Añjanadevī	104-5	Kappitaka	213-4, 227
Anāthapiṇḍika	15	Kappinatthera	72
Anuruddhatthera	72, 127	Kamboja	106-7
Ambasakkara	200, 202, 217, 223	Kassapa (Buddha)	9, 11, 19, 140, 172
Arindama (rājā)	230, 232-3	Kāmadadahattha (yakkha)	106-7
Asayha (setṭhi)	105, 111, 113-4	Kāsi (raṭṭha)	18, 57, 65, 86
Asitañjana (nagara)	104	Kitavassa (rājā)	164, 246
Ānandatthera	88, 165	Kimila (nagara)	140
[I]		Kuṇḍi (nagara)	165
Iṭṭhakavatī (gāma)	62, 72	Kuṇḍināgariyatthera	166
Indaka (māṇava)	127-8	Kuru (raṭṭha)	185
Indaka (yakkha)	129	Kuvera	16
[U]		Kusinārā	196
Uttara (māṇava)	131, 133-4	Koliya	157
Uttarāpatha	94, 104	Koliyamahāmatta	158
Udena (rājā)	131	Kosambī	131
Upālittthera	214	Kosala (rājā)	17, 243, 262
Ubbarī (aggamahesī)	150-3	[Ga]	
Uruveḷā (gāma)	154	Gaṅgā (nadī)	132-4, 141-2
		Gayāsīsa	20
		Gijjhakūṭa (pabbata)	9, 13, 195, 266
		Gotama (Buddha)	19, 25-7, 193

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Gha - Ca]	
Ghaṭapaṇḍita (rājā)	88-90, 93, 104
Catumahārājika	110
Candadeva (rājā)	88, 104
Cātumahārājika	255
Cundaṭṭhila (gāma)	156-7
Cūḷanīputta	152
Cūḷanībrahmadatta	149
Cūḷaseṭṭhi	99
[Ja]	
Jambudīpa	70, 104
Jayasena (rājā)	18
Jetavana	15, 36, 43, 49, 50, 56, 76, 84, 87, 94, 131, 148, 176, 185, 200, 243, 246, 249, 252, 254, 262
[Ta]	
Tāvatiṃsa	68, 105, 115, 120, 125, 127-9, 131, 139, 180, 243
Tissā	76-7, 80-1, 84
[Da - Dha]	
Dīgharājī (gāma)	62-3, 72
Devadatta	100
Dvāravatī (nagara)	88-9, 104-5, 107, 115, 118
Dhataratṭha	16

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Dha - Na]	
Dhanapāla (seṭṭhi)	94-6
Dhammadinnā (upāsikā)	20
Dhammapāla (brāhmaṇa)	57
Dhammapālatthera	270
Dhammāsoka (rājā)	228, 234
Nanda (rājā)	67, 71, 168
Nandaka (senāpati)	227
Nandanavana	160, 163, 172, 175
Nandā	84-6
Nandīya (devaputta)	240
Nandisena (upāsaka)	84-6
Nāradatthera	2, 9, 10, 11, 13, 14, 189, 193, 195
[Pa]	
Pajjuna (rājā)	88, 104
Pañcavaggiyā	20
Pañcāla (raṭṭha)	149-52
Paṇḍukambala	129
Paṇṇa (raṭṭha)	94-6
Pāṭaliputta	254-6
Pāyāsī	229
Piṅgala (rājā)	227-8, 234
Poṭṭhapāda	166
[Pha - Ba]	
Phussa (bodhisatta)	18
Baladeva (rājā)	88, 104
Bārāṇasī	20, 37, 43, 50, 57, 68, 72, 99, 100, 142-3, 156-8, 164, 172, 265

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
-------------	-----------

[Ba - Bha - Ma]

Bimbisāra (rājā)	19, 21, 23, 75, 156, 194
Brahmadatta (rājā)	150-2
Bhaddā Kāpilānī	70
Magadha (raṭṭha)	20, 62
Maṭṭhakuṇḍalī	87
Mattā	76-7
Mandhātu	92
Malla (rājā)	196
Mahākaiṃsa	104
Mahākaccāyanatthera	131
Mahākassapatthera	70
Mahādhanaseṭṭhi	3
Mahāpaduma (Pacceka Buddha)	70
Mahāmoggallānatthera	5, 6, 72, 74-6, 148, 176-7, 197, 199, 241, 249, 251-2, 266
Mahāsāgara	104
Mahāsudassana	92
Māra	268

[Ya - Ra]

Yugandhara (pabbata)	128
Rājagaha	2, 3, 9, 11, 13, 15, 18, 20, 72, 75, 99, 102, 189, 192-3, 197, 201, 241, 247, 261-2, 266
Revatatthera	134
Roruva (nagara)	105, 110-12
Rohiṇeyya (amacca)	88-9

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
-------------	-----------

[La]

Licchavi (rājā)	200, 202, 205 216-7, 219, 220-1, 223-4
Lohakumbhī (niraya)	205, 262, 264

[Va]

Vajjī (raṭṭha)	202, 225
Varuṇadeva (rājā)	88, 104
Vasavattī	86
Vāsudeva (rājā)	88, 93, 104
Virūpakkha	16
Virūlhaka	16
Visākha (seṭṭhi)	20
Vesālī (nagara)	200-3, 214, 217, 223-4, 226
Vessavaṇa	16, 111-2, 115, 233
Veḷuvana	3, 6, 9, 11, 62, 72, 99, 156, 164, 189, 192, 194, 240, 243, 261, 265

[Sa]

Samkiccattthera	50, 51, 52, 56
Sakka (devarājā)	20, 57, 61, 105, 110-12, 115, 120-21, 180, 230
Sānkassa (nagara)	131
Sāṇa (pabbata)	165-7
Sāṇavāsittthera	164
Sāriputtatthera	62-5, 72-6

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sāvatti	15, 29-30, 33-4, 36, 40, 43-4, 49, 56, 76, 84, 87-8, 94, 99, 104, 128, 131, 135-6, 140, 148, 172, 176, 179, 227, 243-4, 249, 252, 254, 256, 258-60, 262
Sindhaka (māṇava)	119-21
Sirimā (devī)	18
Sujāta	37, 39

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sunetta (Paccekabuddha)	246, 248, 264, 266-7
Sulasā (nagarasobhinī)	4, 6, 9
Suvaṇṇabhūmi	44, 254
Sūriyadeva (rājā)	88, 104
Seriṇī	185
Sonaka	121
[Ha]	
Hatthinī (pura)	185, 188
Himavanta	134, 141, 142, 150, 172

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṃ, Syā = Syāmapotthakaṃ, Kaṃ = Kambojapotthakaṃ, I = Iṅgalisapotthakaṃ, Ka = kesuci Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu dissamānapāṭho.

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā

Piṭṭhankā

[A]

Akataññupuggalo = Allapāṇī kataññupuggalo (Ka)	109
Akantanti = Akantikanti na kantaṃ (Sī, I)	177
Akkuṭṭhaṃ = Akantaṃ (Sī)	42
Agamanīyaṃ anabhibhavanīyaṃ = Agati abhibhavanīyaṃ (Sī, I)	53
Acakkhugocarassa = Acakkhuno parassa (Sī, I)	207
Acchandikā = Anicchakā (Sī, I)	51
Ajjhāsito = Ajjhosito (Ka)	250
Aññatarā evaṃbhūtā = Anantarā evaṃ vaṇṇabhūtā (Sī, I)	92
Aññāto = Ajjhito (Ka)	206
Aññātoti avagato = Ajjhitoti adhigato (Ka)	206
Aññopi nippañño = Añño nippañño iva (Sī)	38
Aṭṭhaṅgavarenupetaṃ = Aṭṭhaṅgavaraṃ upetaṃ (I)	222
Aṭṭhatvā = Āgantvā (Sī, I)	160
Aṭṭhānāghātena = Accharāghātenapi (Ka)	164
Atāresim̐ = Adhāresim̐ (Ka)	78
Atāresinti = Adhāresinti (Ka)	81
Atikkami = Apakkami (Sī, I)	166
Atikkamitvā = Vītināmetvā (Sī, I)	20
Atikkamma = Adhigayha (Sī)	128
Atidīghā = Ahū dīghā (Ka)	133

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[A]

Atiduṭṭhavācoti atiduṭṭhavacano = Dukkhavācoti dukkhavacano (I)	14
Atidūre = Suvidūre (Ka)	128
Atītattabhāve = Atītabhave (Sī)	96
Atīte addhani kalyāṇaṃ = Atītamaddhānaṃ kusalaṃ (Sī, I)	70
Atulaṃ daditvā = Atulañca datvā (Ka)	102
Attanā katakammaphale = Attano kammaphale (Ka)	49
Attano attano = Attano (Ka)	124
Atthaṃ = Anatthaṃ (Ka)	247
Atthā varabhāvena = Atthāvahanabhāvena (Sī, I)	121
Athaddasāsiraṃ = Addasāsiraṃ (Sī)	267
Adu = Ādu (Sī, I)	230
“Addhā paṭiññā me tadā ahu = Addhā paṭiññātameṭaṃ tadāhu (Ka)	206
Addhikajanehi = Atthikajanehi (Ka)	113
Addhikānaṃ = Atthikānaṃ (Ka)	113
Adhigacchasi = Avagacchasi (Sī, I)	82
Adho ogacchanto = Adho gacchanto (Sī, I)	264
“Anabbhito = Anavhito (Sī)	59
Anākaḍḍhanīyovāti = Anākulaṇīyo hoti (Sī, I)	110
Anādariko = Anādariyako (Sī, I)	5
Anādaro = Agāravo (Ka)	3
Anādāya = Ādāya (Sī, I)	36
Anindītaḍḍassane = Anūnaḍḍassane (Ka)	175
“Anugāmiṇī”ti = Anugāmiṇīṃ nidānanti (Sī, I)	236
Anucchavikaṃ = Anucchavikaṃvassa (Ka)	61
Anudicchatu = Ādissatu me (Sī, I)	186
Anudiṭṭhaṃ = Anuddiṭṭhaṃ anuñītaṃ (Sī) Anusiṭṭhaṃ (Ka)	104
Anuddayaṃ = Dayāṃ anuddayaṃ (Sī, I)	64
Anekaḍḍhāvadhaḥimsanakakiccaṃ = Anekaḍḍhāvadhaṃ bhīmsanakāṃ atekicchaṃ (Ka)	263

Nānāpāṭhā

Piṭṭhāṅkā

[A]

Anekasatasahassapabhedāni vatthānīti = Anekasatasahassa-	
pamāṇānīti (Ka)	137
Annapānādinā = Annapānena (Ka)	106
Anvādisāhi meti = Uddisāhi meti (Sī, I)	74
Aparāparuppatti = Aparā ca anuppatti (Sī)	153
Apica = Apica kho (Sī, I)	27
Api yojanāni = Adhiyojanāni (Sī, Ka)	253
Appitā = Anappaso (Sī) Anappakā (I)	265
Apuññassa = Puññassa (Sī)	182
Abbahī vatāti nīhari vata = Abbūḷham vatāti nīharitam (Sī)	39
Abbhussukkamānaṃ = Abbhuggamamānaṃ (Ka)	60
Abhāṇi = Abhāsi (Sī)	233
Abhigamanīyo = Sabbhi sambhāvanīyo (Ka)	8
Abhijjamāne saṅghāte = Avinassamānasaṅkhāte (Ka)	156
Abhibhūtā = Samaṅgībhūtā (Sī, I)	74
Abhisaddaheyyaṃ = Abhisaddaheyyaṃ paṭiññeyyaṃ (Sī, I)	207
Amaccā paṭiladdhā assu, tassa = Amaccā santi,	
saṃvijjamānassa tassa (Ka)	93
Ambasakkaro = Ambasakkharo (Sī)	200
“Araṇavaṇṇī pabhāsasī”tipi = Araṇasadisavaṇṇavāti vā (Sī)	
Taruṇasadisavaṇṇavāti vā (I)	196
Arahanto = Viharantā (Sī, I)	91
Ariyāvākāsoti = Ariyāva kāsatīti (Sī)	196
Arucisūcane = Anussavaṇe (Sī, I)	97
Alakkhikā = Asikkhitā (Sī, I)	62
Allakesā = Alaṅkatā (Ka)	76
Allapāṇinā = Allapāṇi nāma (Sī)	109
Avakantitaṭṭhāne = Avakantita-avakantitakkhaṇe (Sī)	198
Avisaṭṭassarā = Avissaṭṭhasarā (Sī, I)	174
Ahaṃ = Ahañca (Sī, I)	123

Nānāpāṭhā

Piṭṭhāṅkā

[A]

Ahamapi kassaṃ = Ahampi karissaṃ (Sī, I)	101
“Aho tapassī”ti = Aho vata sirīti (Ka)	69
Aho vata te = Te vata aho (Ka)	123
Aho vata re = Aho vatāre (Sī)	123
Ahosi, kasmā? Yasmā = Ahosi, tasmā (Sī)	153
Asamattho = Asamatthako (Sī)	114
Asahanto = Apasārento (Ka)	240
Asārato dhanato sārādānaṃ = Asādanato sādanaṃ (Ka)	124
Asipattasadisehi = Asipattasaṅṭhānasadisehi (Sī, I)	242
Asekkhānaṃ = Seṭṭhānaṃ (Ka)	248
Asocante = Arodante (Ka)	58
Assa viya = Ayaṃ viya (Ka)	58
Assumukho rattakkho kandanto = Assumukho urattāḷim kandanto tassa (Sī, I)	37

[Ā]

Āgamanakāraṇaṃ = Āgamanākāraṇaṃ (Sī)	142
Ācikkha me taṃ = Ācikkha me tvanti (Sī)	100
Ādisa yaṃ hi kiñci = Ādisayāhi kiñci (Ka)	64
Ādisi = Adāsi (Sī, I)	43
Ādīnavaṃ = Ādīnavaṃ kathetvā (Sī, I)	192
Ābaddhasineho manuñña = Ābandhasinehabharitena (Ka)	76
Āmisakiñcikkhahetu = Āmisakiñcihetu (Sī, I)	
Āyañca vayañca jānitvā = Āyañca jānitvā (Sī)	122
Ārāmūpavanānīti = Ārāmānīti ārāme upavanānīti (Ka)	97
Ārūyha = Ārūyha rathaṃ (Sī, I)	239
Āvikatvā = Ācikkhitvā (Sī, I)	95
Āsiñcitvā = Paripphosivā āsiñcitvā (Sī)	198
Āhu me = Ātumo (Ka)	153
Āhu meti = Ātumoti (Ka) Ātumeti (Sī)	153

Nānāpāṭhā

Piṭṭhāṅkā

[I]

Ingha tvaṃ gantvāna piṭṭhito gaṇheyyāsi = Ingha tvaṃ piṭṭhito gaṇha ucchuṃ (Sī)	242
Idha nihitaṃ bhavatu = Idha natañca hotu (Ka)	175
Idha nihitanti idhūpanītaṃ = Idha natanti idhapi nataṃ (Ka)	175
Imassa purisassa jīvitassa = Imassa jīvitassa (Sī)	206

[U]

Ukkacca = Ukkaddha (Sī)	195
Ukkaccāti = Ukkaddhāti (Sī)	196
Uttari tattha na jīvissasi = Uddhaṃ na jīvissasi (Sī, I)	138
Uttasantā = Ottappantā (Ka)	166
Uttasantāti = Ottappantāti (Ka)	167
Udakapicchillo = Udakapicchilo (Sī)	174
Uddassayī = Uddisayī (Sī, Ka)	168
Uddisāpeyyātha = Ādiseyyātha (Ka)	33
Upakāraṃ karontīti = Upakārā hontīti (Ka)	39
Upagacchati = Uppajjati (Sī, I)	8
Upapajjīti = Uppajjīti (Sī, I)	176
Uparodho nirodho = Uparodho jāto (Ka)	204
Upalālentī = Upadhārentī (Ka) Upalāpentī (I)	259
Upavāsitaṃ = Upavāyitaṃ (Ka)	151
Upasaṃbyānaṃ = Uparivasanaṃ uparihāraṃ (Sī, I)	45
Upasaṅkamitvā = Āgantvā (Sī, I)	201
Upasaṅkamma = Upagamma (Sī, I)	136
Upasaṅkammāti = Upagammāti (Sī, I)	136
Upasobhitaṃ = Rūpasobhitaṃ (Ka)	172
Uposatharakkhaṇamattena = Upaddhūposatharakkhaṇamattena (Sī, I)	195
Uppajjamānaṃ = Upapajjantānaṃ (Ka)	247
Upphāsulike = Uppāsulike (Ka)	63
Uyyānavantaṃ = Uyyānavanaṃ (Ka)	173
Uyyānavantanti nandanavanasahitaṃ = Uyyānavananti nandanavanasadisāṃ (Ka)	175

Nānāpāṭhā

Pitṭṭhāṅkā

[E]

Ekova putto = Athassa ekaputto (Ka)	3
Etam̄ = Evam̄ (Sī)	120, 245
Etamādīnavam̄ = Evamādīnavam̄ (Sī)	245
Etādiso = Tādiso (Sī, Ka) (Vimāna-Ṭṭha 14 piṭṭhe passitabbam̄)	10
Ediso = Etādiso (Sī, I)	10
Evam̄ cha = Evam̄ ca (Sī)	248
Evam̄pakāsitanāmo = Pakāsananāmo (Ka)	157
Evarūpo = Evarūpena (Ka)	10

[O]

Ogalitena = Ovuṭṭhitena (Ka)	28
Oññātabbo = Omako ñātabbo (Sī, I)	180
Otāretvā = Ogāhetvā (Ka)	143
Ottappasantāsabhayāti = Ottappantāsā hontīti (Ka)	167
Ovādam̄ = Uppādam̄ (Ka)	228

[Ka]

Kacci te = Kacci vo (Sī, I)	164
Kaṇḍam̄barukkhamūle = Gaṇḍam̄barukkhamūle (Sī)	128
Kaṇḍamuṇḍoyam̄ = Ayam̄ kaṇḍamuṇḍo (Sī, I)	147
Kaṇḍamuṇḍo sunakho tava = Kaṇḍamuṇḍo ca sunakho (Sī, Ka)	145
Katham̄ = Dhammakatham̄ (Sī, I)	61
Kaddamo = Kaddame (I)	210
Kantivā = Okkantivā okkantivā (Sī, I)	177
Kamati = Gamati (Ka)	7
Kamanīyehi = Ramanīyehi (Ka)	189
Kammaṁ = Kammanti (Sī)	255
Kammaphalena = Pāpakammavasena (Sī, I)	23
Kammavasena = Kammaphalena (Ka)	245
Kammasa sarikkhakena vipākena = Kammasarikkhakavipākena (Ka)	266
Karaṇam̄ = Karakam̄ (Sī, I)	169

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ka]

Karaṇanti dhamakaraṇaṃ = Karakanti dhammakarakaṃ (Sī, I)	171
Karuṇāya katākāradassanaṃ = Karuṇāyikākāradassanaṃ (Ka)	67
Karonto = Kārento (?)	206
Kassanti = Karissanti (Sī, I)	102
Kahāpaṇarāsīmhi = Kanakarāsīmhi (Ka)	149
Kāci = Kāpi (Sī, I)	99
Kāmaguṇesu = Kāmesu kāmaguṇesu (Sī)	163
Kāmaguṇehi = Kāmehi (Ka)	189
Kāmanasīlo = Ramanasīlo (Sī) Gamanasīlo (I)	15
Kāyūrī = Keyūrī (Sī)	195
Kāraṇena = Kammena kāraṇena (Sī)	212
Kāruṇṇaṃ = Kāruṇṇataṃ (Sī, I)	5
Kālagatā = Kālakatā (Sī) Kālaṅkatā (Ka)	22
Kālagatāti attano maraṇakālena gatā = Kālaṅkatāti attano maraṇakālena katā (Ka)	27
Kāleyeva = Kālasseva (Sī, I)	201
Kim ummattakosi = Kim tvaṃ ummattako... jātosi (Sī)	37
Kim vā te'dha = Kim vā ca te (Sī, I)	79, 83
Kitakakaṇṭakasadisāni = Kiṭakasadisāni (Ka)	42
Kinti ceti āha = Kimidaṃ peto āha (Sī)	10
Kiminanti = Kimijanti (Sī)	179
Kimilanagare = Kimbilanagare (Sī, I)	140
Kimilāyaṃ = Kimbilāyaṃ (Sī, I)	146
Kimilāyanti = Kimbilāyanti (Sī, I)	147
Kissāyaṃ = Kim nissāya (Sī, I)	15
Kiṭakā = Kiṭapā (Ka)	42
Kīlanasamatthā = Kīlanasamsatthā (Ka)	62
Kuṇalīṃ mukhaṃ = Kuṇḍalīmukhaṃ (Sī, I)	116
Kuṇalīkataṃ = Kuṇḍalīkataṃ (Sī)	116
Kuṇā = Kuṇṭhā (Sī, I)	116

Nānāpāṭhā

Piṭṭhāṅkā

[Ka]

Kuṇāti kuṇikā paṭikuṇikā = Kuṇṭhāti kuṇitā paṭikuṇitā (Sī)	116
Kuṇitā = Kuṇṭhā vikuṇṭhitā (Sī)	117
Kummaggaṃ paṭipajjitvā = Ummaggaṃ gahetvā gacchanto (Ka)	41
Kurūriṇo = Kuruddino (Ka)	166
Kulapurisānaṃ vā = Kulaparisānaṃ vā (Sī)	161
Kularūpācārādiguṇavisesasampanne = Kulasīlarūpajātiyādi- guṇavisesasampanne (Ka)	262
Keci tattha papatitvā = Te ca tattha papatitā (Ka)	159
Kevalaṃ = Na kevalaṃ (Sī, I)	108
Kevalībhāvaṃ patto = Kevalaṃ bhāvappatto (Ka)	237
Kesanivāsānā = Kesanivāsino (Ka)	159
Kesanivāsānāti = Kesanivāsinoṭi (Ka)	160
Kesamūlesu = Kese samūle (Sī)	44
Kesarabhārehi sañchāditavasena = Kesarabhāgehi sañchannavasena (Ka)	171
Kesuci = Tesu (Sī, I)	24
Kesūpapātanāṃ bhesajjāṃ = Kesabādhānabhesajjāṃ (Ka)	43
Koṭisatasāṅkhena = Koṭisatasāṅkhātena (Sī, I)	91
Koseyyakambalīyāni = Koseyyakambalāneva (Ka)	168

[Kha]

Kharagattā = Pharusagattā (Ka)	84
Kharo = Ghorō (Sī, I)	191
Khalavāṇijo = Bālavāṇijo (Ka)	178
Khāditvā = Sayameva khāditvā (Sī, I)	178
Khādiyamānā, bādhīyamānāti = Khādamānā, khādiyamānāti (Ka)	64
Khuppipāsasamappitā = Khuppipāsāsamappitā (Sī, I)	244
Khettabhāvā paṭikkhepato = Khettassa vā paṭikkhepato (Sī, I)	7

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ga]

Gaganatalamaggeti = Gaganatalamatthaketi (Sī)	174
Gacchante = Gacchante gacchante (Sī, I)	50
Gatena dānaṃ sakkā = Gate dāni sakkā taṃ (Sī)	113
Ganthitabhedaṃ = Ganthikādibhedaṃ (Ka)	119
Gandhadāru-ādīhi = Candanāgaru-ādīhi (Sī)	70
Gandhapupphadhūpehi = Gandhapupphadhūpadīpehi (Sī, I)	132
Gamanena sādhetabbo = Dhanena haretabbo (Ka)	107
Gahetvā gāmaṃ āgacchati = Gahetvā āgacchati (Ka)	156
Gāthāsukhatthaṃ hettha nā-iti = Gāthāsukhatthaṃ tepi nā-iti (Ka)	31
Gāmadvayavāsikesu = Gāmadvayato (Ka)	72
Gonakatthate = Goṇasanthate (Ka)	193

[Ca]

Caṇḍī ca pharusā cāsīm, tayi cāpi agāravā = Caṇḍī pharusavācā ca, tayi cāsīm agāravā (Sī)	85
Catunnaṃ = Bahūnaṃ (Ka)	134
Cattāro ca paṭipannā = Cattāro maggapaṭipannā (Sī)	233
Cando = Candimā (Sī)	173
Cintayeti = Cetayeti (Sī)	108
Cirassanti = Vinassanti (Ka)	56
Cundaṭṭhilaṇāmake = Cundatthikaṇāmake (Sī)	156
Cullāsīti = Cūḷhāsīti (Sī, Ka)	231
Codanatthe = Uyyogatthe (Sī)	83

[Cha]

Chaṭṭīyati = Chādīyati (Sī)	161
Chaḍḍitamalamañcasayanā = Chaḍḍitamallānaṃ mañcaparāyaṇā (Ka)	74
Chārikaṅgārabahulā = Jhāyitaṅgārabahulā (Ka)	74
Chinnasaho = Chinnasabhāvo (Ka)	242

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ja]

Jagatīpati = Jagatim sadā (Ka)	270
Janapadikānaṃ = Janapadādhikatānaṃ (Sī)	151
Jiṇṇatacaṃ = Jiṇṇaṃ tacaṃ dukkhaṃ janentaṃ (Sī, I)	58
Jīvanti. Tā = Jīvantiyo (Sī, I)	261
Jīvitasāvasesanti = Jīvitayāvasesanti (Ka)	183
Jeṭṭhakoti = Jeṭṭhoti (Ka)	53
Jeṭṭhako so = Sova jeṭṭho (Ka)	53
Jeṭṭhāpacāyiko = Jeṭṭhāpacāyikoti (Sī)	235

[Ña]

Ñatvā = Disvā (Sī)	247
Ñāṇavasena mayhaṃ pucchassūti paṭiññā = Paṭiññātavasena mayhaṃ pucchassūti (Ka)	206
Ñāti = Ñātako (Sī, I)	19
Ñātīnaṃ, ye evaṃ = Ñātīnaṃyeva, evaṃ (Ka)	24
Ñāyena ca aññāyena ca, ñāyapaṭirūpakena vā aññāyena = Ñāyena ca ñāyapaṭirūpakena vā (Ka)	261

[Tha]

Ṭhapetvā = Vaḍḍhetvā (Sī)	257
Ṭhānaṃ = Adhiṭṭhānaṭṭhānaṃ (Sī)	83

[Ta]

Taṃ attano = Taṃ tattha attano (Sī)	5
Taṃ petassa = Tassa petassa (Ka)	17
Taṃ me tumhehi kataṃ = Sā me tumhehi katā (Sī)	56
Taṃ rodantiṃ = Taṃ amaranti (Ka)	15
Taṃ sandhāya vadati = Sīsabhedapāpuṇaṭṭhānagato (Ka)	177
Tathā = Tassa (Ka)	45
Tathā taṃ dānaṃ alabhantā = Yathā taṃ tamatthaṃ ajānantā (Ka)	20
Tathāpāpapasuto = Katapāpapasuto (Ka)	6

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[Ta]

Tathāham = Yathāham (Ka)	215
Tato = Gato (Sī)	115
Tattheva patitā = Tattha papatitā (Ka)	253
Tanti = Tam hi (Sī, Ka)	123
Tamupakkhaṭam = Upakkhaṭam (Sī, I)	100
Tayāti = Tassāti (Ka)	80
Tayānudiṭṭham = Tayānusiṭṭham (Ka)	104
Tassam = Tattha (Ka)	43
Tassa = Tattha (Sī, I)	3
Tassa tathā katassa = Tassa yathā mayā katassa (Ka)	210
Tassa byasanappattim = Tassa tam pavattim (Ka)	5
Tassā cāsi sujīvikā”ti = Sarīram cārudassananti (Sī, I)	188
Tahim = Tathā hi (Sī, I)	265
Tā kambukāyūrādhārā = Kākambukeyūrādhārā (Sī, I)	144, 195
Tāpasapabbajjam = Samaṇapabbajjam (Sī), Samaṇakapabbajjam (Am-Ṭṭha 1. 137)	70
Tāya = Tena (Ka)	30
Tāya ca = Tamyeva (Ka)	42
Tirokuṭṭapetavatthum = Tirokuḍḍapetavatthum (Sī, I)	21
Tuyham mayhañca mārisā = Mama tuyhañca mārisa (Sī, I)	263
Te = Vo (Sī, Syā)	166
Te gharā tā ca dāsiyo = Te gharadāsiyo āsum (Sī, I)	79
Tedha ghosentya’ dissantā = Te ca ghosenti dissanti (Ka)	244
Tena evam = Te pana kāyena eva (Ka)	92
Tena ṭhitaṭṭhāne = Tam senāpatiṭṭhāne (Ka)	131
Tenāti yasmā = Tenāti tasmā, yasmā (Sī)	117
Tepā’kāse’valambare = Te cākāsevalambare (Ka)	67
Tesam = Te tam (Ka)	7
Tesu = Gatesu (Ka)	172
Tehi = Kehici (Ka)	185
Tyā’jānamānāya = Te ajānamānāya (Sī)	78

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ta - Tha]

Tvaṃ ca = Tava (Ka)	131
Tvaṃ neva maṃ lacchasi = Teneva na lacchasi (Sī)	219
Therassa dassayī = Therassuddissayī (Ka)	168
There = Theraṃ (Sī)	33

[Da]

Dasa dasa = Dasa (Ka)	31
Dānaṃ pavattāpesi = Dānavatthum pesesi (Sī, I)	19
Dānavattaṃ sakkaccaṃ = Sakkaccaṃ dānavatthu (Sī, I)	19
Dānavasena = Dānena idāneva (Ka)	49
Dānasīlādirato = Dānasīlādirato (Sī, I)	84
Dānena = Chātena (Sī), Sātena (Sī)	118
Diṭṭhadhammikapaveṇī na pavattati = Diṭṭhadhammikato (Ka)	122
Diṭṭhivīsūkāni vinodayeyyā”ti = Diṭṭhivīsūkāni ca ko vinodayeti (Sī)	215
Diyyamānaṃ sāṭakaṃ = Diyyamānena sāṭakena (Sī)	46
Dukkhavipākaṃ = Dukkhaṃ dukkhavipākaṃ (Sī, I)	210
Duggamaṭṭhānāni = Duggamanaṭṭhāne (Ka)	97
Dubbaṇṇarūpā = Vuttarūpā (Ka)	30
Devatā me = Devatāsi (Sī)	219
Devatā meti = Devatāsīti (Sī)	225
Devadattiyam dhanam = Devadattikadhanam (Ka)	135
Devaputtaṃ gāravena = Devaputtaṃ (Ka)	114
Dehi tvaṃ = Dehi me (Ka)	133
Doṇinimajjanaṃ = Doṇinimajjanaṃ (Sī, I)	47
Dvārato = Parato (Ka)	23
Dvāsīti = Dvāsītiṃ (Sī)	3

[Dha]

Dhanalābhāya = Dhanahāraṅkā (Ka)	106
Dhanikānaṃ = Iṅakārānaṃ (Sī)	258

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Dha]

Dhammāni = Kammāni (Sī, Ka)	220, 223
Dhammikañca = Manāpikaṃ (Sī, I)	24
Dhātupūjaṃ = Dhātūnaṃ pūjaṃ (Sī, I)	197
Dhīyati = Dhīyanti (Sī, I)	65

[Na]

Nagaradārakā = Nagare dārakā (Sī)	265
Naggadubbaṇṇatādikaṃ = Naggadubbaṇṇarūpādīnaṃ (Sī)	82
Na cintesuṃ = Na vindesuṃ (Ka)	244
Nandiseno = Nandaseno (Sī, I)	84
Na piheyya = Na pasaheyya (Ka)	109
Na yaṃ labbhā = Ye na labbhā (Sī)	90
Nayāmaseti = Niyyāmaseti (Sī)	106
Na vikampāmi = Na vikappāmi (Sī)	223
Na vo = Na te (Ka)	96
“Na siyā nu kho evaṃ pahāro”ti = Siyā nu kho evaṃ parihāroti (Ka)	266
Na hāyissāma = Na parihāyissāma (Sī, I)	70
Na hotīti = Na arahatīti (Sī, I)	46
Nānādijagaṇākiṇṇāti = Nānādijagaṇāyutāti (Sī)	145
Nāvaṃ = Taṃ nāvaṃ (Sī, I)	254
Nikabhivinayo”ti nītimaggaṃ = Nikhanati vinayoti nītimaṅgalaṃ (Sī, I)	107
Nigrodhaṃ ramaṇīyaṃ = Rukkhaṃ nigrodhaṃ (Ka)	229
Nicitanti = Nivisitanti (Sī)	205
Niccaṃ supupphitaṃ = Niccapupphitaṃ (Ka)	258
Niṭṭhubhaṃ = Niṭṭhubhanaṃ (Sī, I)	74
Niddhunāmi = Oniddhunāmi (Ka)	239
Nipatanti = Upari patanti (Sī, I)	266
Nibbattitvāpi = Nibbattissati (Ka)	62
Niyativipariṇāmasaseneva = Niyatipariṇāmajavaseneva (Sī)	236
Niratthakavacanaṃ = Nitthunavacanaṃ (Ka)	77

Nānāpāṭhā

Piṭṭhāṅkā

[Na]

Nirayagāmikammaṃ = Nirayagāminikammaṃ (I)	216
Nirayato = Narakato (Ka)	205
Nirākatvā = Niraṃkatvā (Ka)	195
Nivattayanti = Vinivattayi (Sī, I)	93
Nivattemā”ti = Nivattethāti (Sī, I)	69
Nivāresim̐ = Nivāremi (Ka)	97
Nivesanañca = Āvesanañca (Sī, I)	111
Nivesananti = Āvesananti (Sī, I)	113
Nivesane = Āvesane (Sī, I)	113
Nisīditvā = Sannipatitvā (Ka)	68
Nihitadhanato = Vittato (Ka)	187
Nīharante = Nīharanti (Sī) Nīharantena (I)	237
Nubhontiyo = Anubhonti (Sī, I)	198
‘Netam̐ channaṃ paṭirūpaṃ = Netam̐ channaṃ na paṭirūpaṃ (Sī)	146
Nento = Nayanto (Sī)	211

[Pa]

Paṃsukūlacīvaradharaṃ = Paṃsukūlacīvaraṃ pārupitvā (Ka)	131
Paṃsunā taṃ hi okiriṃ = Paṃsunā taṃ vikīrihaṃ (Ka)	78
Pakkheti = Tatthāpi (Ka)	126
Paṅkaṃ = Paṅkaṃ (Sī, I) Vaṅkaṃ (Ka)	228
Paṅkanti mudubhūmiṃ = Vaṅkanti marubhūmiṃ (Ka)	234
Paccekabuddhaṃ tattha ṭhitaṃ disvā = Paccekabuddhaṃ disvā (Ka)	135
Pacchā = Petā (Sī, I)	55
Pacchāsane = Paccāsanne (Ka)	201
Pañca pañca = Pañca (Ka)	30
Pañcālaraṭṭhe = Pañcālaraṭṭhe uttarapañcāle (Ka)	149
Pañcālānanti = Pañcālāti (Ka)	151
Paṭikutṭhatarā = Paṭikiliṭṭhatarā (Sī)	251
Paṭiggaṇhā”ti = Paṭiggaṇhathāti (Ka)	216

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Paṭiggaheti = Paṭiggāhakeṭi (Sī)	162
Paṭighamsāma = Paṭipisāma (Ka)	254
Paṭicchannaguṇatāya ca na pākaṭo = Paṭicchannaguṇattā pākaṭo (Ka)	214
Paṭipākatikasiro = Paṭipākatikasarīro (Ka)	266
Paṭipūjīya = Paṭipūjayaṃ (Sī, I)	7
Paṭisaddaheyyaṃ = Paṭiññeyyaṃ (Sī)	211
Paṭihatacittaṃ = Paribhavacittaṃ (Sī)	240
Paṭṭhāya = Uṭṭhāya (Ka)	226
Paṇihitadaṇḍo = Paṇītadaṇḍo (Ka)	221
Paṇihitadaṇḍoti = Paṇītadaṇḍoti (Ka)	225
Paṇṇaraṭṭhe = Dasannaraṭṭhe (Sī, I)	94
Paṇṇānaṃ = Dasannānaṃ (Sī, I)	95
Paṇṇānanti paṇṇā nāma raṭṭhassa = Dasannānanti dasannaraṭṭhassa (Sī, I)	96
Paṭiṭṭhasi = Hi tiṭṭhasi (Sī)	249
Paṭiṭṭhābhāvato = Sattānaṃ gati (Ka)	161
Patvā = Anuppatto (Sī, I)	239
Pana puggale = Puna puggalā (Sī)	79
Payuttā = Dhuvayuttā (Sī)	194
Parassa chindate = Purisassa chinde (Ka)	231
Pariggahaṇūpāyaṃ = Pariggahakaraṇūpāyaṃ (Sī, I)	201
Pariggaho = Purisapariggaho (Ka)	143
Pariggaho”ti = Purisapariggahoti (Ka)	143
Paricaritvā = Paricaritvāna (Sī)	246
“Paricāraṇā sāpī”ti = Parivāruṇā cāpīti (Ka)	203
Paricārikā = Paricāraṇā (Ka)	203
Pariccattasabhāvo = Pariccattattabhāvo (Sī)	204
Pariccāgasīlo = Pariccāgasīlo vā (Sī)	264
Paridahissati = Parivassati (Sī, I)	118
Paridahissatīti = Parivassatīti paridahessati (Sī, I)	119
Paribādheti = Paripotheti (Ka)	178

Nānāpāṭhā

Piṭṭhāṅkā

[Pa]

Paribbājikaṃ = Paribbājakam (Ka)	30
Paribhāsimhase = Parisitā (Ka)	159
Paribhijjanavasena = Paribhuñjanavasena (Sī, I)	33
Parimitattā = Paribbhamitattā (Ka)	238
Parimitāni = Pariṇāmitāni (Ka)	238
Parimuccantīti = Paribhuñjantīti (Ka)	17
Parivattayantīti = Sigālā parivattayantīti (Sī, I)	182
Parivitaṅke = Vuttaparivitaṅke (Sī, I)	264
Parisamantato = Parito (Sī, I)	31
Pariharaṇā = Paricārikā (Ka)	203
Pavāritā rājaputtā = Saparivārā te hi rājaputtā (Sī, I)	19
Pavecchasi = Pavecchasīti (Sī, I)	134
Pasaṃsanaṃ hettha = Pasaṃsanaṃ, ettha (Sī)	29
Pasaṃsitamevatthaṃ = Pasaṃsitāyapi tamevatthaṃ (Ka)	122
Pasannamānasam = Tam pasannamānasam (Sī, I)	165
Pasayha netā viya = Pasayhanto viya so (Ka)	138
Pasavanavasena = Sapathavasena (Ka)	33
Passāhi = Passāmi (Sī)	216
Pahītikaṃ = Bahutaṃ (Ka)	126
Pahenakasakkāro = Pahonakalābhasakkāro (Ka)	236
Pākaṭo kato = Pākaṭe kate (Sī)	28
Pāṇaghātena = Pasughātanena (Sī, I)	191
Pātemīti = Pātesinti (Sī, I)	30
Pānīyasarakaṃ = Pānīyakarakaṃ (Sī, I)	230, 232
Pāpakaṃ = Pāpakammaṃ (Ka)	107
Pāpakammanto = Pāpakammaṃ (Sī, I)	266
Pāpadassanā = Pāpadassanaṃ (Ka)	234
Pāpabalena = Pāpavasena (Sī)	99
Pāpuṇiṃsu = Haniṃsu (Ka)	256
Pāpo'tiduṭṭhavāco = Pāpo dukkhavāco (I)	14

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Piṭṭhadhīṭalikaṃ = Katapiṭṭhadhīṭalikaṃ (Sī, I)	15
Piṭṭhipasāraṇalakkhaṇā = Piṭṭhipasāraṇalakkhaṇasaṅkhātā (Ka)	203
Pitaraṃ = Pitu (Ka)	257
Piyo = Hiyyo (Ka)	57
Puccha = Pucchi (Sī)	225
Pucchanāya = Pucchitāya (Sī, I)	207
Pucchā = Pucchā ayaṃ gāthā (Sī)	85
Pucchi = Pucchanto (Sī, Ka)	241
Pucchito tamatthaṃ = Pucchitamatthaṃ (Ka)	10
Pucchittha = Pucchi (Sī, I)	221
Puññaṃ tassānubhāvena = Puññamassānubhāvena (Sī)	269
Puññadhamme = Aññadhamme (Ka)	226
Puññaphalena = Puññavasena (Sī, I)	110
Puññāni = Saddhāni (Pāḷiyaṃ)	25
Puññānubhāvanissandena = Puññānubhāvasiddhena (Ka)	54
Putto me uttaro nāma = Putto me bhante uttaro (Ka)	133
Puthujjanabhāvadosena = Puthujjanabhāvavasena (Sī, I)	12
Punappunaṃ taṃ vaṇamukhaṃ = Punappunaṃ tava mukhaṃ (Sī)	198
Pubbakārinaṃ = Pubbūpakāriṃ (Ka)	109
Pubbakepi pete = Pubbe keci pitaro vā (Sī, I)	16
Purimabhāvato aññādisataṃ = Purimasabhāvato asadisataṃ (Ka)	226
Puḷavakā = Puḷuvakā (Ka)	13
Pūtilohitako = Pubbalohitako (Ka)	35
Petavatthu = Sabbaṃ petavatthu (Sī)	2
Petasambandhaṃ = Petasambandhaṃ gataṃ (Sī)	104
Petāti = Petā (Ka)	27
Petehi = Pucchitehi petehi (Ka)	2
Petehi ca = Tehi tehi (Ka)	1
Pothetvā = Uppothetvā (Sī, I)	4

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[Pha]

Phalaṃ = Idam phalaṃ (Sī, I) 47

Phalaṃ = Tamphalaṃ (Sī, I) 235

[Ba]

Balakkārena = Balakkārena netvā (Ka) 107

Bahiṭṭhitan”ti = Mahiddhikanti (Sī, I) 44

Bahi bhavaṃ = Bāhirabhāgaṃ (Ka) 203

Bahum divasaṃ = Bahudivase (Ka) 106

Bahukā ca me uppajjare = Bahū ca me upapajjare (Sī) 136

Bahukāti = Bahūti (Sī, I) 137

Bahū jane = Bahujjanaṃ (Sī) 95

Bārāṇasiṃ ca = Bārāṇasiyā ca (Sī, I) 157

Bībhacchadassanā = Jigucchadassanā (Ka) 63

Bondim = Kāyaṃ (Sī) 231

[Bha]

Bhagavatā = Bhagavatā tāva (Sī, I) 2

Bhattaṅca = Vatthaṅca (Sī) 149

Bhadde = Bhadde tvaṃ (Sī) 44

Bhamanti = Caranti (Sī, I) 244-5

Bhātika = Bhāsitaṃ (Sī, I) 93

“Bhārudassanā”ti = Bhīrudassakāti (Sī) 84

Bhikkhūnampi = Bhikkhūnampi yāguṃ adāsi (Sī, I) 257

Bhijjanti ca te = Bhajjanti tava (Ka) 217

Bhuttā amānusā kāmā = Bhutvā amānuse kāme (Sī, I) 148

Bhesajjahārī = Bhesajjaharī (Ka) 78

Bhoganimittaṃ bhogassa vasena = Bhoganimitta-
bhogasampadāvasena (Sī) 183

Bhojanacchādanapānīyaṃ = Bhojanacchādanam pānam (Ka) 79

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Makkhikāhi parikiṇṇā = Makkhikāparikiṇṇāva (Sī, I)	30
Maggā = Mattā (Sī)	122
Maccheramalassa sabhāvena = Maccharimattassa sabbhāvena (Ka)	42
Majjhimayāme = Pacchimayāme (Ka)	202
Mañcassa aṭaṇiṃ pariggahetvā = Mañcassa añjaliṃ paggahetvā (Sī, I)	88
Matakiccaṃ = Petakiccaṃ (Sī, I)	257
Maddanaphalapiyaṅgutacādīhi = Madanaphalapiyaṅgupattādīhi (Sī, I)	265
Madhussavo = Madhussavoti (Sī, I)	114
Manasikaronto = Ummujjanto (Ka)	106
Mantetvā = Sammantetvā (Sī, I)	43
Mayhaṃ = Mayhameva (Sī, I)	18
Mahākaṃsassa dhītuyā = Mahāsāgaradhītudeviyā (Ka)	104
Mahākappino = Mahākappuno (Sī)	231
Mahādukkhapatto = Ahaṃ dukkhapatto (Ka)	191
Mahānubhāvatāsamaṅgitāya = Mahānubhāvatāsampattitāya (Ka)	196
Mahābhiniikkhamanaṃ nikkhamitvā = Agārasmā abhinikkhamitvā (Ka)	18
Mahārahaṃ dānaṃ = Mahādānaṃ (Ka)	70
Mālābandhakaṇṭhaṃ = Mālāgandhakaṇṭhaṃ (Ka)	4
Migī viya mandakkhikā = Migiyā viya mandakkhipātā (Sī, I)	53
Mittadubbhikā mittānaṃ bādhiḱā = Dubbhikāti mittānaṃ bādhiḱā (Ka)	162
Missakakammaṣṣa phalena = Puññāpuññakammānaṃ nissandena (Sī)	44
Muñca tvaṃ = Muñceyya so tvaṃ (Ka)	223
Muñcanacetanāya = Dānacetanāya (Ka)	124
Muduko = Mudukārako (Sī)	226
Me dhītāya dinnadānena = Mayhaṃ dhītāya dinnāya dānena (Ka)	258

[Ya]

Yaṃ = Taṃ (Sī)	269
Yaṃ taṃ = yaṃ tvaṃ (Sī)	117

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[Ya]

Yaññassa = Puññassa (Sī, I)	123-4
Yathākammaṃ = Yathākāmaṃ (Ka)	58
“Yathāpi nātan”ti vā = Yathā pajānanti vā (Ka)	209
Yathārahaṃ ca = Yathābalaṃ (Ka)	72
Yathārūpaṃ, kinti ceti āha = Yathārūpanti peti āha (Sī, I)	67
Yathā visayhan”ti = Yathā visayhanti (Ka)	206-7
Yathāvuttā dānādānappavatti = Yathāvuttadānasammāpaṭipatti (Ka)	122
Yathāhaṃ = Yadhāhaṃ (Ka)	195
Yathicchitassa = Yamkiñci tassa (Ka)	247
Yathūpacitaṃ = Hetupacitaṃ (Sī, I)	178
Yasassine = Yasassino (Sī)	16
Yācāmi taṃ = Yācāmahaṃ (Sī)	219
Yānaṃ = Yoggāni (Sī, I)	94
Yugacammaṃ = Yoggacammaṃ (Sī)	176
Yuttapattakāle = Yuttapayuttakāle (Sī, I)	216
Yuttamattaṃ nātabbanti = Yuttapatte divase dātabbanti (Ka)	124
Yo = Yasmā (Sī)	90
Yojanaparimāṇo = Catuyojanaparimāṇo (Ka)	106
Yo ma’jja = Samajja (Sī)	215
Yo ma’jjāti yo ajja = Samajjāti so ajja (Sī)	215

[Ra]

Rakkhaṇādīhi = ...rakkhaṇādīsu (Sī)	7
Raññā = Rañño (Sī, I)	239
Ratyā vivasāne = Ratyābyavasāne (Sī)	193
Rathavāhanāni = Rathayugavāhanāni (Sī, I)	119
Ramitaṃ = Ramamidaṃ (Ka)	136
Rājasamīpato = Rājaparisato (Ka)	194
Rājā = Mahārājā (Sī)	194
Rājā kalamakrubbatha = Rājā kālaṅkarī tadā (Sī, I)	150

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[Ra]

Rājāṇā paṇihitā, tañca = Rājā paṇiṇi tañca (Ka)	225
Rukkhadaṇḍam = Rakkham (Ka)	260
“Ruddadassanā”ti = Garudassanāti (Ka)	133
Rundhanīyam = Randhanam (Ka)	82
Ruhiraññeva = Rudhiraññeva (Sī, I)	32
Reti = Areti (Sī)	123
Roruvanagaram = Bheruvanagaram (Sī)	105

[La]

Laddhanāme petaloke = Laddhanāmena petaloko vuccati (Sī)	31
Laddhapaccayassa = Laddhapaccayatāya (Ka)	182
Laddhe = Laddhe uñche (Sī)	248
Lekham = Likhitapaṇṇam (Sī) Likhāpaṇṇam (I)	18
Lokiyasarikkhakena samāhitena = Lokiyaparikkhakena agarahitena (Sī, I)	122
Lohitapūrā = Lohitapuṇṇā (Sī, I)	132

[Va]

Vacanam = Paṭivacanam (Sī, I)	263
Vacanasesena = Vacanasasena (Sī)	13
Vaḍḍhi = Vuddhi (Sī)	88
Vaṇikānanti = Vaṇitānanti (Sī, I, Ka)	74
Vaṇṇupatham = Vaṇṇanāpatham (Sī)	228
Vaṇṇo = Jhāmaṅgārasadisavaṇṇā (Sī, I)	84
Vatthacchādanānīti = Vatthāni, dussānīti (Sī, I)	71
Vatvā = Katvā (Sī, I)	105
Vanibbakā = Varākā (Sī, I)	162
Vamitabhattam = Vamathubhattam (Sī, I)	160
Vayappatte = Vayappattassa (Sī, I)	3
Vasitaṭṭhāne ekarattim = Vasitaṭṭhāne eva rattiyam (Ka)	257

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[Va]

Vassāni satasahassānīti = Vassasatasahassānīti (Sī, I)	238
Vācāvattumattamevāti = Vācāya vuttamattamevāti (Sī)	236
Vātavegukkhittā = Vātavegena khittā (Ka)	44
Vādo tava hotu, kāmaṃ = Vādoti ye vadantipi kāmaṃ (Sī)	123
Vāpi = Tāhaṃ (Sī) Cāhaṃ (I)	218
Vāyati = Vāyanti (I, Ka)	145
Vāyamamāno = Gāyamāno (Sī)	140
Vālaggakoṭīnitudanamattampi = Vālaggakoṭimattampi (Ka)	267
Vigatajīvitattāti = Vighātajīvitattāti (Ka)	203
Vigatāso = Vihato (Ka)	94
Vicarantaṃ = Vicaranti (Sī)	213
Viññāyatīti = Hotīti (Ka)	182
Vidālayanti = Vināsayanti (Sī, I) Vipāyanti (Ka)	217
Vidicca = Veditvā (Sī)	55
Viditā = Vinitā (Ka)	31
Vidūti = Viduntī (Sī)	96
Vinditvā = Veditvā (Sī)	55
Vipajjamāno = Vibhijjamāno (Ka)	32
Vipallatthacittā = Vipallāsattā (Ka)	197
Vippasannena cetasā = Sadā puññaṃ pavaḍḍhati (Ka)	222
Vibhavasampattiyā = Bhavasampattiyā (Sī)	204
Vimocetvā = Vivecetvā (Ka)	228
Virājitatto = Virādhitatto (Sī, I)	202
Virājetvā = Vidhametvā (Sī, I)	155
Vivittaṃ = Rittaṃ (Sī, I)	27
Vividhāni = Vicittāni (Sī, I)	112
Visatṭhā = Visamsatṭhā (Sī)	43
Visesena cinim, na sañcinim puññaṃ = Visesaṃ vicinim sañcinim na puññaṃ (Ka)	187
Vissajjante = Vissandante (Sī)	112
Vissarena viravantiyo = Saddena vilapantiyo (Sī)	261

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Va]

Viharati = Visati (Sī, I)	172
Vītivatte = Vītivatte loke (Sī, I)	20
Vuṭṭhaṃ = Vaṭṭhaṃ (Sī)	22
Vutte = Vutto (Sī)	108
Vutto = Vuttaṃ (Sī, I)	199
Vūpasamena santā = Vūpasamento (Ka)	92
Vegenāgantvā = Vegena gantvā (Ka)	62
Vejjaṃ = Vijjāvādinaṃ (Ka)	34
Venajātikā = Veṇijātikā (Sī)	162
Vesāliyā nagarassa = Vesāliyā tassa nagarassa (Sī, I)	208
Veḷuvane = Jetavane (Sī)	99

[Sa]

Samvattitapuññakiriyālakkaṇa = Pattipuññakiriyālakkaṇa (Sī, I)	112
Samvarakā sarīraṃ = Samvarakādisarīraṃ (Ka)	92
Sakakammasarikkhakaṃ = Kammasarikkhakaṃ (Ka)	240
Sakkā me idha = Sakkā idheva (Sī, I)	11
Saṅkārakūṭamhā = Saṅkārakūṭato (Ka)	168
Saṅkhavaṇṇapaṭibhāgaṃ = Saṅkhavaṇṇasannibhaṃ (Sī, I)	200
Sace pana tvaṃ = Sace tuvaṃ (Sī)	220
Sace sa dhammāni = Sace so kammāni (Sī)	222
Saññattiyā = Paññattiyā (Ka)	184
Saṭhā = Saṭhī (Sī, I)	77
Sataṃ samvegavaḍḍhanī = Sattasamvegavaḍḍhanī (Sī, I)	269
Satakotṭhāsā vassakoṭṭhiyo = Satakotṭhāsavassakoṭṭhiyo (Ka)	238
Sattaṭṭhavassuddesikakāle = Sattaṭṭhavassuddesikāhi (Ka)	62
Sattadivasaṃ = Sattadivase (Ka)	184
Sattabhūtesu = Sabbasattesu bhūtesu (Ka)	107

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[Sa]

Sattasatā = Satamattā (Sī, I)	44
Satteva vassasatāni = Satta vassasatāni ca (Sī)	147
Satthārā = Satthā (I)	131
Sadā = Tadā (Sī)	190
Saddhāyikaṃ = Saddhāyitaṃ (Sī, I)	213, 222
Santajjako = Santajjito (I)	97
Santassitoti = Santasitoti (Sī)	242
Sandacchāye = Santacchāye (Ka)	5
Sandacchāyo = Santacchāyo (Ka)	106
Sannipātetvā = Sannipāṭāpetvā (Sī, I)	216
Sapatim mayhamānayaṃ = Sapattim aññamānayaṃ (Sī, I)	35
Sapatī = Sapattī (Sī)	32
Sapanam = Saccāpanam (Sī)	33
Sappinavanītamadhu-ādiñca = Sappidadhimadhu-ādiñca (Ka)	185
Sabham = Saccam (Ka)	77
Sabbakālam = Sabbena sabham (Sī)	189
Sabbadisā = Sabbāsu disāsu (Sī, I)	66
Sabbampi akkhissam = Sabham ācikkhissam (Sī)	207
Sabbarajjāni unnaṅgalāni = Sattarajjāni anaṅgaṇāni (Ka)	124
Sabbavittānīti = Na sabbavittānīti (I, Ka)	121
Sabbābhideyyam = Sabbapātheyyam (Ka)	72
Sabbepi = Sabbeva (Sī, I)	269
Sabham = Āsannam (Ka)	140
Sabhattikā = Sapatikā (Sī, I)	81
Samajāyatha = Samupajjatha (Ka)	78
Samanantarānuddiṭṭhe = Samanantarā anuddiṭṭhe (Sī)	65
Samantamotthatāti = Samantamotatāti (Sī)	174
Samantayaṃ = Āmantayaṃ (Ka)	78
Samādiyāhī”ti = Samādāhī”ti (Sī, I)	194
Samā sutitthā ca = Samā supatitthā (Sī)	257

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[Sa]

Samijjhatīti = Sijjhatīti (Sī, I)	258
Sampatitacchaviṃ = Āpatitacchaviṃ (Sī)	66
Sampattīnaṃ nidānaṃ = Sampattinidhānā (Sī)	124
Sampavedetvā = Sayam pavedetvā (Sī)	54
Sampahaṃsananti = Sampahaṃsanajanaṃ (Sī)	29
Sampādanato = Sambharaṇato (Ka)	124
Sayam = Sīgham (Ka)	36
Sayambhūtā = Sayamguttā (Sī, I)	81
Sayambhūtāya = Sayamguttāya (Sī)	81
Sarīrato = Kāyato sarīrato (Sī)	237
Sallapāsasajjanādinā = Sūlapāsasajjanādinā (Sī, I)	191
Sasaṃ = Ghaṭo (Ka)	88
Saha = Samaṃ (Sī)	221
Saha mūlenapi = Saha mūlena samūlampi (Ka)	108
Sahassaparivāre = Aḍḍhateyyasahassaparivāre (Ka)	20
Sāṇapabbate = Sānuvāsipabbate (Sī, I)	165
Sāṇavāsittherassa = Sānuvāsittherassa (Sī, I)	164
Sāṇavāsinivāsiko = Sānuvāsinivāsiko (Sī, I)	166
Sā taṃ = Taṃ āha (Sī, Ka)	136
Sātamadhuravatthupiyā = Sādumadhuravatthupiyā (Ka)	161
Sātunnavasanā = Sāhunnavāsino (I) Sāhundavāsino (Ka)	159
Sātunnavasanāti = Sāhunnavāsinoti (I)	160
Sādhāraṇato = Ārādhanato (Sī) Ādhāraṇato (I)	164
Sādhetaḥḥam = Parena dātaḥḥam (Ka)	117
Sārajjamānā = Lajjāyamānā (Sī, I)	165
Sāriputtassāham = Sāriputtattherassāham (Sī, I)	76
Sinehabaddhahadayo = Sinehena somhahadayo (Sī)	165
Sindhakaṃ nāma = Sindukaṃ nāma (Ka)	119
Sīlesuposathe = Sīle uposathe (Ka)	239

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ha]

Handassāham = Tassāham (Ka)	49
Haricandanussado = Bho candasūriyāti (Ka)	87
Hasitamahāhasitamukhe = Hasitavatī ca hasitamukhīpi (Sī)	174
Himavantato = Himavantāva (Ka)	133
Hettha sandassanam = Hetusandassanam (Sī, I)	29
Hoti = Hotīti (Sī, I)	191
() = (Gantvā na hatthinim puram) (Ka)	188
() = (Suto ca dhammam sugatim akkhissa) (Sī, I)	220

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Gāthāsūci

Paṭhamapādā	Piṭṭhāṅkā	Paṭhamapādā	Piṭṭhāṅkā
[A]		[A]	
Akammakāmā alasā	159	Addhā hi dānaṃ bahudhā	
Akkodhano niccapasanna-		pasatthaṃ	218
citto	208	Anabbhito tato āgā	59
Akhaṇḍakārī sikkhāya	232	Anāvaṭesu titthesu	186, 253
Aggivaṇṇo ca no vāto	253	Anukampakā mayhaṃ nāhesuṃ	
Aggivaṇṇo ca me vāto	186	bhante	63
Aṅkato aṅkaṃ gacchanti	160	Anukampessu kāruṇiko	166
Aṅgīrasassa gahapatino	116	Anekabhāgena guṇena	
Acchejjābhejjo hi jīvo	231	seyyo	205
Accherarūpaṃ		Antalikkhasmiṃ tiṭṭhanto	197
sugatassa nāṇaṃ	181	Apāre pana sugatimāsamānā	209
Ajjeva Buddhaṃ		Api yojanāni gacchāma	253
saraṇaṃ upehi	222-3	Appaññāto disvāpi na ca	
Aññaṃaññaṃ vadhitvāna	54	sujāno	213
Aññāto eso purisassa		Abbahī vata me sallaṃ 39, 93, 154	
attho	206-222	Abhikkantena	
Aṭṭiyāmi harāyāmi	45	vaṇṇena	65, 76, 80, 86
Aṭṭhaṅgikena maggena	233	Abhijjamāne vārimhi	156
Attanohaṃ anattāya	195	Amānusā pārisajjā	195
Atthakāmosi me		Amitto mittavaṇṇena	250
yakkha	233, 255	Ambapakkaṃ dakaṃ yāgu	258
Atthi ca me ettha nikkhittaṃ	188	Ayaṃ kumāro sīvathikāya	
Atthi me ettha nikkhittaṃ	186	chaddito	181
Athaddasāsiṃ sambuddhaṃ	267	Ayaṃ pure mātaraṃ himsati	178
Athāpare pādakuṭṭhārikāhi	218	Ayaṃ sītodikā Gaṅgā	133
Adā annaṅca pānaṅca	118	Ayaṃ so indako yakkho	129
Adānamatidānaṅca	121	Ayaṅca kho	
Adāsi me akāsi me	22	dakkhiṇā dinnā	16, 22
Addhā paṭiññā me tadā ahu	206		

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[A - Ā]	
Ayañca te pokkharañī surammā	257
Alameva kātum kalyāṇam	111
Avañjhāni ca kammāni	178
Avirodhakaresu pāṇisu	190
Asātam sātārūpena	259
Asīti sakaṭavāhānam	95
Assaddho maccharī cāsīm	95
Aham te sakiyā mātā	73
Aham Nandā nandisena	84, 86
Aham pure pabbajitassa bhikkhuno	136
Aham pure saṃyamissam	96
Aham bhadante peṭimhi	31, 34, 63, 186
Aham bhadante peṭomhi	95, 249, 266
Aham mattā tuvaṃ tissā	77, 80
Aham manussesu manussa- bhūtā	178
Aham Rājagahe ramme	189, 193, 197
Ahu āvāsiko mayham	250
Ahu itthī ahu puriso	153
Ahu rājā Brahmadatto	150
Ahū mayham duve puttā	35
Aho vata re ahameva dajjam	123
Ācikkha bhante yadi atthi hetu	222

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ā]	
Ātume itthibhūtāya	153
Ādittam vata maṃ santam	39, 93, 154
Āyunā yasasā ceva	127
Ālopassa phalam passa	66
Āhiṇḍamānā khañjāma	169
[I]	
Irīgha tvaṃ gantvāna piṭṭhito gaṇheyyāsi	242
Iceva maccā paridevayanti	55
Iti tam saṅkharontena	269
Ito aham vassasatāni pañca	63
Ito cuto Licchavi esa poso	205
Ittaram hi dhanam dhaññam	55
Idam mama ucchuvanam mahantam	241
Idam vatvāna soraṭṭho	234
Idam vimānam virajam same ṭhitam	173
Idam vo ñātīnam hotu	22
Idaṅca te ambavanam surammam	258
Idaṅca sutvā vacanam mameso	205
Idāni bhūtassa pitā	79
Idha dhammam caritvāna	80, 86
Idheva kusalam katvā	7
Imam yakkham gahetvāna	106
Imā ca te pokkharañī samantā	173
Imā ca passa āyantiyo	198
Imāni me aṭṭha yugā subhāni	217

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[I]	
Ime pādā idam sīsam	38
Isayo vāpi ye santā	91
Isim sunettamaddakkhi	246
Isi ca tattha āgacchi	150
[U]	
Ucchum tuvam khādamāno	
payāto	241
Ujjaṅgale yathā khetto	129
Uṭṭhehi kaṇha kim sesi	88
Uṇhe majjhanhike kāle	228
Uttānopi ca paccittha	247-8
Uddham catūhi māsehi	48, 96
Unname udakam vuṭṭham	22
Upemi saraṇam Buddham	233
Uppuṇḍukim kisaṃ chāti	66
Ubhinnaṃ samakam āsi	79
Uyyānabhūmim gantvāna	144
Uragova tacam jīṇṇam	58
[E]	
Ekena bhoge bhuñjeyya	122
Etaṃ acchādayitvāna	45
Etaṃ te paralokasmim	134
Etaṃ bījam kasī khettam	6
Etañca aññañca	
lahum pamañca	221
Etañca bhante arahāma	253
Etamādīnavam ñatvā	244, 247
Etasmim pādāni patiṭṭhapetvā	208
Etādisam uttama-	
kicchapattam	183, 203

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[E - O]	
Etādisam kho kaṭukam	247
Etādisā sappurisāna sevāna	224
Etādiso icchavi ambasakkaro	223
Ete ca dānāni adamsu pubbe	53
Ettāvatā vīsativattimattā	221
Evaṃ karonti sappañña	39, 93
Evaṃ ce kaṇha jānāsi	90
Evaṃ datvā yajitvā ca	125
Evaṃ dadanti ñātīnam	22, 24
Evaṃdiṭṭhi pure āsim	231
Evaṃ so khādata 'ttānam	195
Evañca dhammāni	
samācaranto	223
Eso nisinno kapinaccanāyam	215
Ogāhetvā visuddhāya	269
Ophuṇāmi mahāvāte	233
Oraṃ me chahi māsehi	232
Oloketvāna sambuddho	128
[Ka]	
Kaṭacchubbhikkham datvāna	127
Kattha gacchāma bhaddam vo	111
Katham hi dānam dadamāno	117
Kappitakañca	
upasaṅkamitvā	220-1
Kappitako nāma idhatthi	
bhikkhu	213
Karoti kammaṃ idha	
vedanīyam	175
Karoti bhaddakam kammaṃ	232
Kasmim padese samaṇam	
vasantaṃ	215
Kassa idam āḷaṇanam	150
Kā nu antovimānasmim	44

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ka]	
Kāyena saññato āsim	10
Kāyo te sabbasovaṇṇo	9
Kālena pañca puttāni	31
Kālena satta puttāni	34
Kālī dubbaṇṇarūpāsi	84
Kim tato pāpakaṃ assa	244
Kim tumhākaṃ bhojanaṃ	
kim sayānaṃ	54
Kim nu ummattarūpova	37,
	89, 266
Kim nu kāyena vācāya	32, 35,
	63, 77, 85, 95, 133,
	145, 186, 193, 195,
	197, 250, 252, 267
Kimśilo kimsamācāro	110, 230
Kimilāyaṃ gahapati	146
Kissa vataṃ kim pana	
brahmacariyaṃ	182
Kuṇḍināgariyo thero	166
Kummaggaṃ paṭipannaṃhā	229
Kūṭāgāre ca pāsāde	160, 193
Keci tattha papatitvā	159
Kena te aṅgulī kuṇā	116
Kena te'tādiso	
vaṇṇo	65, 76, 80, 86
Kesā cassā atidighā	133
Ko chaticchati gandhañca	118
Ko chāto ko ca tasito	118
Koṭisatasahassāni	232
Koseyyakambaliyāni	168

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Kha]	
Khattiyā brāhmaṇā vessā	91
Khiddāya yakkho pasavitvā	
pāpaṃ	218
Khettūpamā arahanto	6
[Ga]	
Gatī ca bandhū ca	
parāyaṇaṃ	219
Gantvāna so piṭṭhito aggahesi	242
Gantvāna hatthiniṃ puram	186
Gāmā gāmaṃ vicarantī	154
Gūthakūpato uggantvā	249
Gūthañca muttaṃ ruhirañca	
pubbaṃ	41-2
[Gha]	
Gharena pāṇiyadānena	170
[Ca]	
Caṇḍī ca pharusā cāsim	77, 85
Catasso kuṭiyō katvā	75
Catukkaṇṇaṃ catudvāraṃ	48,
	96, 232
Cattāro ca paṭipannā	233
Cattāro ca mahārāje	16
Cattāro bhikkhū saṃghato	79
Ciraṃ jīvantu no ñātī	22
Ciraṃ tiṭṭhatu lokasmiṃ	269
Cīvaraṃ piṇḍapātañca	134, 222-3
Cundaṭṭhilaṃ gamissāmi	157
Cullāsīti mahākappino	231
Codito bhāvitattena	129

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Cha]	
Chaḍḍitaṃ khipitaṃ kheḷaṃ	73
Chātā pamucchitā bhantā	253
Chāto kilanto ca pipāsito ca	241
Chaḷāsītisahassāni	152, 198
Chaḷeva caturāsīti	246
[Tha - Da]	
Thatvāna so vassasataṃ	
idheva	184
Dayhamāno na jānāti	58, 60-1
[Ta]	
Taṃ kinti jāneyyamahaṃ	
avecca	210
Taṃ tyāhaṃ nārada brūmi	10
Taṃ disvā saṃvegamaḷatthaṃ	
bhante	218
Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo	96
Taṃ suṇohi mahārāja	230,
	232-3
Tañca te nhāpayitvāna	46
Tañca disvāna accheraṃ	198
Tañca disvā mahāmatto	157
Tato uddassayī bhātā	168
Tato ca kāle	
gihikiccāni katvā	217
Tato ca rājā nipatitvā tāvade	102
Tato te kaṇṇamuṇḍo sunakho	144

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ta]	
Tato tvaṃ aṅgapaccaṅgī	144
Tato paṃsum gahetvāna	78
Tato bahutarā bhante	67
Tato me dānaṃ dadatu	186-8
Tato me sāmiko kuddho	35
Tato ratyā vivasāne	193
Tato satthaṃ gahetvāna	197
Tato suddhā sucivasanā	46, 65,
	75, 80, 86
Tato suvatthavasano	157
Tato hi sā dānamadā	188
Tato hi so ācamayitvā	
Licchavi	219
Tato hi so nivattitvā	118
Tattha yācanakā yanti	111
Tattha yācanake disvā	116
Tattha nhatvā pivitvā ca	169
Tatthāhaṃ dīghamaddhānaṃ	48,
	96, 232
Tatthāhaṃ parisam gantvā	195
Tathāti vatvā agamāsi	
tattha	102, 217
Tathāhaṃ kassāmi gantvā	
idāni	215
Tatheva dānaṃ bahukaṃ	129
Tatheva silavantesu	129
Tadassā mātā kupitā	35
Tadeva`va maṃ tvaṃ avaca	79
Tappehi annapānena	85
Tamaddasā candanasāralittaṃ	219

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ta]	
Tamaddasā devamanussa- pūjito	181
Tamavoca rājā ‘anubhavi- yāna tampi	101
Tamenamavoca upasaṅka- mitvā	217, 219
Tameva bhikkhum upasaṅkamitvā	220
Tayidaṃ tayā Nārada sāmaṃ diṭṭhaṃ	14, 195
Tava gandhañca mālāñca	78
Tava dinnena dānena	80, 86
Tassa atthaṃ pakāsetuṃ	269
Tassa ayomayā bhūmi	48, 96, 232
Tassa ālāhanaṃ gantvā	150
Tassa idaṃ ālāhanaṃ	151
Tassa kammaṣa kusalassa	47, 190-1, 194
Tassa kammaṣa pharusassa	246
Tassa kammaṣa vipākaṃ	147
Tassa kammaṣa vipākena	32, 35, 178
Tassa taṃ vacanaṃ sutvā	89, 154
Tassa tuvaṃ ekayugaṃ duve vā	214
Tassa bhātā vitaritvā	166
Tassa mātā pitā bhātā	166
Tassa me sahāyo suhadayo	190, 193

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ta]	
Ta’ssa vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ	184
Tassa sammāvalambitvā	1
Tassā tyā’jānamānāya	78
Tassā dvemāsiko gabbho	32
Tassā me pekkhamānāya	78
Tassāyaṃ me bhariyā ca	197
Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā	190, 193, 250
Tasseva kammaṣa vipākamanvayā	136
Tassevāhaṃ pāpakammaṣa	250
Tāvatiṃse yadā Buddho	128
Tāva mahaddhanassāpi	95
Tāhaṃ deva namassāmi	147
Tiṇena telampi na tvaṃ adāsi	218
Tirokuṭṭesu tiṭṭhanti	21
Tisahassāni sūdā hi	125
Tunnavāyo pure āsim	111
Tumhe pana muggarahattha- pāṇino	52
Tuvañca me Licchavi ekadesaṃ	219
Te aññamaññaṃ akarimha sakkhiṃ	220
Te khuppiṇāpāgatā parattha	55
Te gharā tā ca dāsiyo	79, 159
Te ca tattha viyākāmsu	150
Te ca tattheva patitā	253
Te cutā ca manussattā	244

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā	Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ta]		[Da - Dha]	
Te duggatā sūcikaṭṭā	166	Dasasu lokadhātūsu	128
Tena pāṇi kāmadaḍḍo	111	Dasahi ṭhānchi añkuram̐	127
Tena pāyāsi soraṭṭho	229	Dassāma' nnañca pānañca	112, 118
Tena me añgulī kuṇā	116-7	Diṭṭhā tayā nirayā	
Te mayam̐ paridahāma	169	tiracchānayoni	255
Tesam̐ saḥabyakāmānam̐	160	Diṭṭhā mayā akatena sādḥunā	139
Te hi nūna ito gantvā	253	Diṭṭhā mayā nirayā	
Tvañca deva bahukāro	147	tiracchānayoni	255
[Tha]		Diṭṭheva dhamme pāsāmsō	247
Thaṇḍile pattam̐ bhinditvā	246	Dibbam̐ subham̐ dhāresi	
Thālakassa ca pānīyam̐	67	vaṇṇadhātum̐	13
Thero karaṇam̐ pūretvā	169	Divā vihāragatam̐ bhikkhum̐	132
Thero caritvā piṇḍāya	168	Disvā ca tam̐ ālapissam̐	
Thero cāmanasikatvā	166	bhadante	220
Thero paṇṇakuṭim̐ katvā	169	Disvā ca sutvā	
Thero saṅkarakūṭamhā	168	abhisaddahassu	211
Thero sabbeva te āha	168	Disvāna petam̐	
Thero sipāṭikam̐ laddhā	169	punadeva āgatam̐	102
[Da]		Dujjīvitamañjīvimha	263
Datvā anvādisī thero	168	Dūratova samaṇā	
Dadato me na khīyetha	120	brāhmaṇā ca	217
Dadantānam̐ karontānam̐	230	Dūre eke padhāvitvā	159
Daddallamānā ābhenti	169	Devatā nasi gandhabbo	230
Daddallamānā yāsasā		Dehi puttaka me dānam̐	73
yasassinī	173	Dvayajja kammānam̐	
Danto dantehi saha		vipākamāhu	211
purāṇajaṭilehi (Vi 3. 48)	20	Dvāsīti Buddhato gaṇhim̐	
		(Khu 2. 347)	3
		Dhammena te kāpurisa	117, 268
		Dhītā ca te mayā diṭṭhā	188
		Dhītā ca mayham̐ lapate	
		abhikkhaṇam̐	100

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Na]	
Na antalikkhe na samuddamajjhe	98
Na oggatattassa bhavanti mittā	203
Na kira tvaṃ adā dānaṃ	111
Na koci devo vaṇṇena	128
Nagaraṃ atthi paṇṇānaṃ	95
Naggā dubbaṇṇarūpāmi	79
Naggā dubbaṇṇarūpāsi	30, 34, 63, 73, 77, 186
Naggo kiso pabbajitosi bhante	100
Naggo dubbaṇṇarūposi	94
Naccaṃ gītaṃ ratim khiddaṃ	246
Natthi anto kuto anto	263
Natthi dānaphalaṃ nāma	231
Natthi mātā pitā bhātā	231
Nadiṃ upema tasitā	186, 253
Na ma'tthi kammāni sayamkatāni	212
Na manussesu īdisā	144, 169
Na mantā mūlabhesajjā	91
Na yaṃ labbhā manussena	90
Na yidaṃ akatapuññānaṃ	160
Nayimassa rakkhaṃ vidahimsu keci	181
Naranāripurakkhato yuvā	189
Navāni vatthāni subhāni ceva	41
Na sabbavittāni pare pavecche	121
Na hi annena pānena	37
Na hi tattha kasi atthi	22
Na hi ruṇṇaṃ vā soko vā	16, 22
Nānādi jagaṇākīṇṇā	144

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Na]	
Nānārukkhehi sañchannā	144
Nāmi devo na gandhabbo	110, 230
Nāyyakassa hatthapādā	38
Nāvāya tiṭṭhamānāya	157
Nāhaṃ devena vā manussena vā	110
Nāhaṃ pajānāmi asayhasāhino	111
Nāha'mete sase icche	90
Nigrodho so mahārāja	229
Niyyādayimsu therassa	168
Nivesanañca me āsi	111
Nihīnatto sabbabhogehi kiccho	203
No cettha kammāni kareyyuṃ maccā	211
[Pa]	
Pakāsayaṃtī Buddhānaṃ	1
Paggayha dakkhiṇaṃ bāhuṃ	111
Paccakkhato vibhāventī	269
Paccemi bhante yaṃ tvaṃ vadesi	218
Pañca dāsisaṭā tuyhaṃ	144
Pañcapaṇṇāsa vassāni	95, 133
Pariḍayhati dhūmāyati	31, 35
Pallaṅkā bahukā tuyhaṃ	144
Passānubhāvaṃ aparimitaṃ mamayidaṃ	102
Pahūtaṃ annapānampi	59
Pahūte annapānamhi	21

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Pāṇātipātā viramassu khippaṃ	222, 233
Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ	223, 233
Pāṇi te sabbasovaṇṇo	110
Pāṇimattassa coḷassa	67
Pivitvā rājā pāṇīyaṃ	230
Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve	65, 76, 80, 86
Putto me Uttaro nāma	133
Pupphābhikiṇṇaṃ ramitaṃ vimānaṃ	136
Pubbalohitaṃ bhakkhāmi	73
Pubbe katānaṃ kammānaṃ	246
Pubbe ca katakalyāṇā	160
Pubbeva dānā sumano	123
Puratova yo gacchati kuñjarena	53
Puratova setena paleti hatthinā	52
Puriso ca devavaṇṇī	230
Pure tuvaṃ kammamakāsi attanā	241
Pūraṃ pāṇīyasarakaṃ	232
Petavatthūti nāmena patehi ca kataṃ kammaṃ	1
[Ba]	
Bahūmbahūnaṃ pādāsi	125
Bahūni vassasahassāni	247
Bahū māse ca pakkhe ca	125

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ba]	
Bahūsu vata santesu	244
Bārāṇasī nagaraṃ dūraghuṭṭhaṃ	100
Buddhañca saṃghaṃ parivisiyāna rāja	102
Buddhapamukhassa bhikkhusaṃghassa	180, 184
[Bha]	
Bhariyā mamesā ahu bhadante	42
Bhāvitattā arahanto	91
Bhikkhu ca sīlasampanno	232
Bhikkhuno caramānassa	47
Bhikkhū ca sīlasampanne	85, 223
Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā	66
Bhikkhūpi sīlasampanne	222
Bhuttā amānusā kāmā	148
Bhusāni eko sālīṃ punāparo	177
Bhesajjahārī ubhayo	78
[Ma]	
Matteyyā hotha petteyyā	96
Mayaṃ pubbe pāpadhammā	159
Mayaṃ bhadante petamhā	252
Mayaṃ bhoge saṃharimhā	261
Mahaddhanā mahābhoggā	91
Mahākāruṇikaṃ Nāthaṃ	1
Mahādānaṃ tayā dinnam	128
Mahānubhāvosi tuvaṃ	195
Mā akkhaṇe pabbajitaṃ upāgami	216
Mākāsi pāpakam	
kammaṃ	190, 193
Mātā pitā ca te bhante	166

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ma]	
Mātuyā vacanaṃ sutvā	75
Mālī kiriṭī kāyūrī	195
Mitāni sukhadukkhāni	231
Musāvādena chāдеми	178
Mettacittaṃ ābhāvetvā	154
[Ya]	
Yaṃ kathāvatthukusalā	269
Yaṃ kiñcahaṃ cakkhunā passissāmi	207
Yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvā	15
Yaṃ tvaṃ mayhaṃ akāmāya	134
Yaṃ dadāti na taṃ hoti	260
Yaṃ bhadante hadanta'ññe	251
Yattha tuvaṃ vāsūpagatā	144
Yathā gāmato nikkhamma	231
Yathā gehato nikkhamma	231
Yathāpi dārako candam	60
Yathāpi brahme udakumbho	61
Yathāpi bhaddake khetto	129
Yathābalaṃ karissāmi	2
Yathā vārivahā pūrā	22
Yathā suttaguḷe khitte	231
Yasañca kittiñca dhamme ṭhitānaṃ	208
Yasmā ca kammāni karonti maccā	211
Yassa atthāya gacchāma	106
Yassa etādisā honti	93
Yassa yācanaḷe disvā	123
Yassa rukkhassa chāyāya	107-8

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ya - Ra]	
Yassekarattimpi ghare vaseyya	108
Yā tattha paramatthānaṃ	269
Yāni yāni nihīnāni	159
Yāvataṃ nandarājassa	168
Yā sā ca pacchā sivikāya nīyati	53
Ye ca kho thūpapūjāya	198
Ye ca te satatānuyogino	190, 194
Ye ñātakā diṭṭhasutā suhajjā	202
Ye te evaṃ pajānanti	55
Ye te petesu nibbattā	269
Ye duṭṭhasaṅkappamaṇā manussā	209
Ye mantam parivattenti	91
Yo appaduṭṭhassa narassa dussati	109
Yo kīlamāno pakaroti pāpaṃ	209
Yojanāni dasa dve ca	128
Yopi haneyya purisaṃ	231
Yo pubbe katakalyāṇo	108
Yo rājā cūlanīputto	152
Yo saṃyamo so vināso	95
Yo so dānamadā bhante	111
Yo so majjhe assatarī rathena	53
Rājā Piṅgalako nāma	228

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā	Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Va]		[Sa]	
Vaṇikānañca yaṃ ghāna	73	Sace tuvaṃ assaddho	
Vaṇṇo ca te kanakassa		bhavissasi	219
sannibho	173	Sace pana tvaṃ bhavissasi	
Vaṇṇo ca te sabbadisā		dhammagāro	220
pabhāsati	208	Sace rode kisā assaṃ	60
Vandanājanitaṃ puññaṃ	3	Sace sa dhammāni	
Vandāmi taṃ ayya		samācareyya	222
pasannacittā	64	Saccappaṭiñṇā tava me'sā	
Vassāni sataśassāni	232	hotu	207
Vāmato maṃ tvaṃ pacesi	79	Saṭṭhi kūṭasahassāni	267
Vighāto cāhaṃ paripatāmi		Saṭṭhi purisasahassāni	125
chamāyaṃ	241	Saṭṭhi vassasahassāni	263
Viceyya dānaṃ dātabbaṃ	130	Saṭṭhi vāhasahassāni	125
Viceyya dānaṃ		Satta tuvaṃ vassasatā	
sugatappasaṭṭhaṃ	130	idhāgatā	137
Vijjācaraṇasampannā	1	Satteva vassāni idhāgatāya	
Vipāko natthi dānassa	95, 230	me	138
Vipulā ca mahagghā ca	67	Santi aññepi sasakā	89
Vejayante ca pāsāde	160	Santo vidhūmo anīgho	
Veṇi vā avañṇā honti	159	nirāso	213
Vesāliyaṃ nagarassa majjhe	208	Sandiṭṭhikaṃ kammaṃ evaṃ	
Vesāli nāma		passatha	259
nagaratthi vajjīnaṃ	202	Sapatī me gabbhinī āsi	32
Veḷuriyathambhaṃ ruciraṃ		Sapadānaṃ caramāno	232
pabhassaraṃ	173	Sabbaṃ ahampi jānāmi	77-9
[Sa]		Sabbevāhesuṃ rājāno	152
Saṃviggo rājā soraṭṭho	229	Sabbesaṃ anupubbena	152
Sakko ce te varaṃ dajjā	120	Samaṇo ahaṃ pāpo'ti-	
Sakko ce me varaṃ dajjā	120	duṭṭhavāco	14
Sakhilo vadañṇū suvaco		Samatulyāni bhūtāni	231
sumukho	213	Samanantarānuddiṭṭhe	46, 65, 75,
Sacāhaṃ taṃ aticarāmi	147	79, 86, 168-70, 233	
Sacāhaṃ bhante Gaṅgāya	133		
Sace taṃ pāpakaṃ kammaṃ	96		

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā	Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]		[Sa]	
Sampattā pariniṭṭhānaṃ	269	Sukhaṃ akatapuññānaṃ	160
Sammattā rajanīyesu	244	Sukhaṃ supati aṅkuro	119
Sammā vassatu kālena	270	Sucittarūpaṃ ruciraṃ	47
Sahāyānaṃ titthasmiṃ		Suṇantu bhonto mama	
nhāyantānaṃ	209	ekavākyam	221
Sahāyānaṃ samayo āsi	78	Sunakhāpimassa	
Sā ca pabbajitā santā	154	palihimsu pāde	181
Sātunnavaśanaṃ eke	159	Suratṭhasmiṃ ahaṃ deva	230
Sādhūti sā paṭissutvā	79	Surabhiṃ sampavāyanti	144
Sādhūti so tassā paṭissuṇitvā	175	Suvisuddhaṃ asaṃkiṇṇam	2
Sādhūti so paṭissutvā	64,	Sūlavuto ca arogo hutvā	223
	85, 188	Sūlavuto puriso luddakammo	221
Sā maṃ tattha samādapesi	188	Setena assena alaṅkatena	208
Sāmino idha hutvāna	244	Setodakā suppatitthā	67
Sārathim āmantayī rājā	229	Seyyā nisajjā nayimassa	
Sālittakappahārena	267	atthi	202
Sālohito esa ahosi mayhaṃ	204	So ca taṃ abhaṇantaṃ ayāci	242
Sāvatti nāma nagaraṃ	244	So ñātidhammo ca ayam	
Sāhaṃ abbūḷhasallāsmi	154	nidassito	22
Sāhaṃ ghoraṅca sapaṭhaṃ	32,	Soṇṇasopānaphalakā	144
	35, 146	So taṃ gahetvāna pasayha	
Sāhaṃ paduṭṭhamanasā	35	bāhāyam	138
Sāhaṃ ramāmi kīḷāmi	67	So taṃ disvā attamano	
Siyā nu kho kāraṇam		udaggo	219
kiñci yakkha	213	So taṃ padesaṃ	
Sītodikā suppatitthā	169	upasaṅkamitvā	217, 221
Silādiguṇasampanno	1	So taṃ vitakkaṃ	
Sisaṃ nhātā tuvaṃ āsi	78	pavinodayitvā	184

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā	Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]		[Sa]	
So tattha bahuvassāni	247	Soḷasitthisahassāni	125
So tattha rahassam		Svāgataṃ te mahārāja	230
samullapitvā	220	Svāham akatakalyāṇo	95
So nūna madhuraṃ ñāti	90	Svāham abbūḷhasallosmi	39, 93
So pūjito ativiya		Svāham divā hanitvā	
sobhamāno	102	pāṇino	190, 193
So maṃ aticaramānāya	146	[Ha]	
So maṃ puna		Haṃsā cime dassanīyā	
bhūrisumedhaso	190, 193	manoramā	173
So mocito gantvā		Haññāmi khajjāmi ca	
mayā idāni	221	vāyamāmi	241
Sovaṇṇamayam maṇimayam	89	Hatthikkhandham samāruyha	229
So sūcikāya kilamito tehi	100	Hatthikkhandhato	
Sohaṃ nūna ito gantvā	198, 263	oruyha	230, 246
So hi nūna ito gantvā	112, 118	Hatthena hatthe te dinnam	45, 85
		Handa kim vā tyāham dammi	79
		Handu'ttarīyam dadāmi te	45, 85